

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**«Επιστήμες της Αγωγής: Ζητήματα Ιστορίας, Ιστορικής
Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής» με ειδίκευση
στην «Ιστορία, Εκπαιδευτική Πολιτική και Ιστορία της
Εκπαίδευσης»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Θέμα: «Η εκπαίδευση από την τελευταία πρωθυπουργία του
Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932) έως την εγκαθίδρυση της
δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά (1933-1936)»**

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή: Χονδρογιάννης Αλέξιος

Αριθμός Μητρώου: 1096

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων καθηγητής: Κιμουρτζής Παναγιώτης

Πρώτος Αξιολογητής: Ηλιάδου-Τάχου Σοφία

Δεύτερος Αξιολογητής: Φούκας Βασίλειος

Φλώρινα, Σεπτέμβριος 2024

Αφιέρωση

Στους συνοδοιπόρους μου
που με βοήθησαν να ολοκληρώσω
τις μεταπτυχιακές μου σπουδές
και σε κάθε κριτικά
σκεπτόμενο εκπαιδευτικό

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © 2024, Χονδρογιάννης Αλέξης,

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Το παρόν έργο αδειοδοτείται υπό τους όρους της άδειας Creative Commons

Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα έργα.

Για να δείτε ένα αντίγραφο της άδειας αυτής επισκεφτείτε τον ιστότοπο:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6, παρ.3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

© Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Π.Τ.Δ.Ε., 2024

Το Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας διατηρεί το δικαίωμα χρήσης και αναπαραγωγής της παρούσας διπλωματικής εργασίας για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς.

© Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, 2024

Το Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας διατηρεί το δικαίωμα χρήσης και αναπαραγωγής της παρούσας διπλωματικής εργασίας για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς.

«Αλλά θα στηρίζωμεν ακόμη αποτελεσματικότερον το κοινωνικόν καθεστώς δια της επιβαλλομένης αμέσου και ριζικής μεταρρυθμίσεως του εκπαιδευτικού μας συστήματος... Αλλά και το δημοτικόν σχολείον, διά το οποίον, μορφούμενον εις σχολείον εργασίας, πρέπει σοβαρώς να μεριμνήσωμεν, όπως καταστή γενικώς εξατάξιον» (Σβολόπουλος, 2003:40)

Απόσπασμα από τον προεκλογικό λόγο του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη στις 22 Ιουλίου 1928

«Δεν γίνεται πλέον κοινωνική, πολιτική ή πολιτειακή μεταρρύθμισις εν τω πεπολιτισμένω κόσμω χωρίς να αποβλέψη αύτη εις την παιδείαν και εις την διά της παιδείας παγίωσιν αυτής εν ταις ψυχαίς των πολιτών, διότι μόνον δια ταύτης πιστεύει ότι είναι δυνατόν να τεθούν αδιάσειστα τα θεμέλια της οριστικής της επικρατήσεως» (Σβολόπουλος, 2003:48)

Απόσπασμα από την Γενική Εισηγητική Έκθεση του Υπουργού Παιδείας Κωνσταντίνου Γόντικα στις 2 Απριλίου 1929

«Μόνον όταν οι διδάσκαλοι πιστεύουν εις ωρισμένα ιδανικά, μπορούν να τα μεταγγίσουν εις τας ψυχάς των μαθητών. Διότι ο υπέρτατος σκοπός της Παιδείας είναι η δημιουργία Ανθρώπων» (Μπουζάκης, 1997:68)

Απόσπασμα από το άρθρο «Τα ιδανικά της εκπαιδεύσεως» του Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου στην εφημερίδα «Εστία» στις 10 Δεκεμβρίου 1930

«Δια του υπό ψήφισιν σχεδίου νόμου καθορίζεται η μόρφωσις των δημοδιδασκάλων συμφώνως προς τας συγχρόνους απαιτήσεις και τα πορίσματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης, συμφώνως προς τας ανάγκας και το συμφέρον της εθνικής λαϊκής παιδείας, έτι δε κατά τας εν προκειμένω ερεύνas και αποφάσεις των μεγάλων πεπολιτισμένων κρατών» (Μπουζάκης, 1998:103)

Απόσπασμα από την Εισηγητική Έκθεση επί του σχεδίου νόμου «Περί ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του Υπουργού Παιδείας Θεόδωρου Τουρκοβασίλη στις 10 Μαΐου 1933

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Θεό που με βοήθησε να ολοκληρώσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές. Ευχαριστώ επίσης τους καθηγητές μου στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας για την εισαγωγή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα: «Επιστήμες της Αγωγής: Ζητήματα Ιστορίας, Ιστορικής Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής». Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κιμουρτζή Παναγιώτη για όλη την αρεστή συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου. Με την καθοδήγησή του και πιο συγκεκριμένα με τις επισημάνσεις, τις παρατηρήσεις και τα σχόλιά του μπόρεσα να ολοκληρώσω την διπλωματική μου και να μάθω περισσότερα για την εκπαίδευση την περίοδο 1928-1936. Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την Διευθύντρια του μεταπτυχιακού και συνεπόπτη καθηγήτρια κ. Ηλιάδου-Τάχου Σοφία γιατί με βοήθησε όλες τις φορές που αντιμετώπισα κάποιο πρόβλημα, όπως επίσης και τον συνεπόπτη καθηγητή μου κ. Φούκα Βασίλειο. Σημαντικό ακόμα είναι να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές και όλες τις καθηγήτριες που συνεργαστήκαμε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος από διάφορα Πανεπιστήμια της Ελλάδας.

Θα είναι παράλειψη να μην ευχαριστήσω τον πρώην Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ηλείας κ.κ. Γερμανό Β', ο οποίος μου προσέφερε οικονομική στήριξη στα δίδακτρα του μεταπτυχιακού. Επίσης, ευχαριστώ τον διάδοχό του, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ηλείας κ.κ. Αθανάσιος Β', ο οποίος συνέχισε την οικονομική στήριξη του προκατόχου του. Επιπλέον, ένα μεγάλο ευχαριστώ στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και την Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου για τον δανεισμό των βιβλίων, τα οποία χρησιμοποίησα στη διπλωματική μου και χάρη σε αυτά κατάφερα να υλοποιήσω την βιβλιογραφική μου έρευνα.

Επιπρόσθετα, θέλω να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου την οικογένειά μου, η οποία στάθηκε δίπλα μου τις δύσκολες αυτές ώρες της συγγραφής της διπλωματικής μου και ειδικότερα στην αδερφή μου, Ιωάννα, που με βοήθησε με τον δανεισμό των βιβλίων της Βιβλιοθήκης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ακόμα, ευχαριστώ τη συνάδελφό μου Ρουμελιώτη Παναγιώτα (Δασκάλα ΠΕ70), η οποία ήταν πλάι μου και με την αμέριστη συμπαράστασή της συνέδραμε σε όλη αυτή την πορεία. Τέλος, ευχαριστώ τον συνάδελφό μου Φραγκιαδάκη Νίκο (Δάσκαλος ΠΕ70), ο οποίος με βοήθησε με τον δανεισμό των βιβλίων της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Πίνακας Περιεχομένων

Αφιέρωση.....	1
Πνευματικά δικαιώματα.....	2
Ευχαριστίες.....	4
Περίληψη.....	9
Abstract.....	10
Εισαγωγή.....	11-13
Κεφάλαιο 1: Το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου 1928-1936.....	14-27
1.1. Η τελευταία κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932).....	14-21
1.2. Πολιτική αστάθεια και εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά το 1936.....	21-27
Κεφάλαιο 2: Η εκπαίδευση κατά την περίοδο της τελευταίας πρωθυπουργίας του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932).....	28-90
2.1. Ο Κωνσταντίνος Γόντικας ως Υπουργός Παιδείας (1928-1930) και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.....	28-43
2.1.1. Η οργάνωση της Στοιχειώδους Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως».....	29-32
2.1.2. Η οργάνωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως».....	32-35
2.1.3. Η οργάνωση των μαθητών ειδικών κατηγοριών και των μαθητών με ζητήματα φοίτησης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως».....	35-37
2.1.4. Η οργάνωση της Μέσης Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4373/1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδύσεως».....	37-43

2.2. Ο Γεώργιος Παπανδρέου ως Υπουργός Παιδείας (1930-1932) και η
συνέχεια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του
1929.....43-74

2.2.1. Η οργάνωση και η διοίκηση της Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον
νόμο 4653/1930 «Περί Διοικήσεως της Εκπαιδευσεως», τα θέματα που
συζητήθηκαν και τα συμπεράσματα που
προέκυψαν.....44-53

2.2.2. Η ανέγερση των σχολικών κτηρίων σύμφωνα με τον νόμο
4799/1930 «Περί Ανεγέρσεως
διδαστηρίων».....53-56

2.2.3. Η ίδρυση και η οργάνωση της Σχολής Καλών Τεχνών σύμφωνα
με τον νόμο 4791/1930 «Περί οργανώσεως της Ανωτάτης Σχολής των Καλών
Τεχνών».....56-57

2.2.4. Η νομιμοποίηση και η οργάνωση των ξένων σχολείων εντός
Ελλάδος σύμφωνα με τον νόμο 4862/1931 «Περί των ξένων
σχολείων».....57-58

2.2.5. Η οργάνωση των σχολικών βιβλίων σύμφωνα με τον νόμο
5045/1931 «Περί των σχολικών
βιβλίων».....59-63

2.2.6. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης
σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί Αναλυτικού Προγράμματος
Διδακτέων Μαθημάτων Σχολείων Μ. Εκπαιδευσεως διά το Σχολικόν Έτος
1931-1932».....63-66

2.2.7. Η ίδρυση και η οργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών σύμφωνα
με τον νόμο 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου
Αθηνών».....66-70

2.2.8. Η ίδρυση των Σχολικών Ταμείων και των Σχολικών Εφορειών
σύμφωνα με τον νόμο 5019/1932 «Περί ιδρύσεως Σχολικών Ταμείων και
Σχολικών Εφορειών».....71-72

2.2.9. «Περί σχολικής υγιεινής, σωματικής αγωγής και μαθητικών συσσιτίων».....	72-74
2.3. Αντιδράσεις και κριτική στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.....	75-90
2.3.1. Η κριτική του Γληνού, της Φιλοσοφικής Σχολής και των συνεργαζόμενων σωματείων στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.....	75-79
2.3.2. Η στάση και η κριτική των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών (ΔΟΕ, ΟΛΜΕ) στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.....	79-90
Κεφάλαιο 3: Η εκπαίδευση κατά το διάστημα 1933-1936.....	91-137
3.1. Ο Υπουργός Παιδείας Θεόδωρος Τουρκοβασίλης και η εκπαίδευση το 1933.....	91-115
3.1.1. Η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σύμφωνα με το νόμο 5802/1933 «Περί Ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» από τον Υπουργό Παιδείας Θεόδωρο Τουρκοβασίλη.....	93-113
3.1.2. Οι λόγοι που ιδρύθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες με βάση την εισηγητική έκθεση.....	113-115
3.2. Η εκπαίδευση κατά την περίοδο 1934-1936.....	115-137
3.2.1. Το Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί του Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του 1934.....	115-124
3.2.2. Οι εισιτήριες εξετάσεις, οι εγγραφές και οι μετεγγραφές των φοιτητών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί εισιτηρίων εξετάσεων, εγγραφών και μετεγγραφών εις τας Παιδαγωγικάς Ακαδημίας» του 1934.....	125-127
3.2.3. Ο νόμος 6322/1934 «Περί τροποποίησης του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών».....	128-129

3.2.4. Η προαγωγή των φοιτητών της Α΄ τάξης των Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί του τρόπου προαγωγής μαθητών Α΄ τάξεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του 1935.....129-133

3.2.5. Η απόλυση των φοιτητών της Β΄ τάξης των Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί του τρόπου απολύσεως των μαθητών της Β΄ τάξεως των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του 1936.....133-137

3.2.6. Το Νομοθετικό Διάταγμα «Περί συμπληρώσεως του νόμου 6322 Περί τροποποιήσεως του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του 1936.....137

Συμπεράσματα138-146

Βιβλιογραφία.....147-148

Παραρτήματα.....149-160

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να παρουσιαστεί και να αναλυθεί η κατάσταση που επικρατούσε στην ελληνική εκπαίδευση κατά την περίοδο 1928-1936. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναλυτική αναφορά στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, η οποία σχεδιάστηκε και νομοθετήθηκε κατά την τετραετία 1928-1932 που κυβερνούσε την Ελλάδα ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Με Υπουργούς Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα (1928-1930) και στη συνέχεια τον Γεώργιο Παπανδρέου (1930-1932) επιχειρήθηκε, όπως είχε προαναγγελθεί, να αλλάξει ριζικά η εκπαίδευση. Οι δύο υπουργοί προχώρησαν στην ψήφιση αρκετών νομοθετημάτων που αφορούσαν τον τομέα της εκπαίδευσης. Όλο αυτό το εγχείρημα συγκρότησε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, η οποία είχε συνέπεια και συνέχεια γι' αυτό υπήρξε σημαντική. Όμως, υπήρξαν πολλές αντιδράσεις από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών ΔΟΕ και ΟΛΜΕ, από τον Δημήτρη Γληνό και από την Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αργότερα, το 1933, μετά την ήττα του Κόμματος των Φιλελευθέρων μεταβλήθηκε το πολιτικό τοπίο. Ο Παναγής Τσαλδάρης συγκρότησε κυβέρνηση με συνασπισμό κομμάτων. Στη συνέχεια, διόρισε Υπουργό Παιδείας τον Θεόδωρο Τουρκοβασίλη, ο οποίος ίδρυσε τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες για την εκπαίδευση των δασκάλων. Ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης άλλαξε και μετατράπηκε από φιλελεύθερο σε κλασσικό. Βέβαια, η ίδρυση των Ακαδημιών ήταν αρκετά σημαντική, διότι για πρώτη φορά οργανώθηκε συστηματικά η εκπαίδευση των δασκάλων. Επίσης, νομοθετήθηκε το πρώτο αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα των Ακαδημιών, οι εισιτήριες εξετάσεις, οι εγγραφές και οι μετεγγραφές των φοιτητών. Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες αναβάθμισαν την μόρφωση των δασκάλων και λειτούργησαν περίπου εξήντα χρόνια μέχρι την πλήρη κατάργησή τους το 1990. Ακόμα, ο Τσαλδάρης κυβέρνησε μέχρι το 1935. Την επόμενη χρονιά, το 1936, ο Ιωάννης Μεταξάς κατέλυσε τη δημοκρατία, εγκαθίδρυσε δικτατορία και προσπάθησε να αποδομήσει την μεταρρύθμιση του 1929.

Λέξεις-Κλειδιά: Υπουργοί Παιδείας, Ελευθέριος Βενιζέλος, Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση 1929, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, εκπαίδευση δασκάλων.

Abstract

This diploma thesis aims to be presented and analyzed the educational landscape during the period from 1928 to 1936. Specifically, a detailed report is made on the educational reform of 1929, which was designed and legislated during the four years from 1928 to 1932 with Eleftherios Venizelos governed Greece. Under the leadership of Ministers of Education Konstantinos Godikas (1928-1930) and subsequently George Papandreou (1930-1932), a radical transformation of education was attempted as announced. The two ministers enacted several pieces of legislation concerning the field of education. The comprehensive organization of the 1929 educational reform was significant due to its consistency and continuity. However, there were significant reactions from the teachers' union DOE and OLME, from Dimitris Glinos and from the Faculty of Philosophy at the University of Athens. Following the defeat of the Liberal Party in 1933, the political landscape changed and Panagis Tsaldaris formed a coalition government. He appointed Theodoros Tourkouvelis as Minister of Education, who established the Pedagogical Academies for teacher training. The orientation of education subsequently shifted from a liberal to a classical approach. The establishment of Pedagogical Academies was significant because it marked the first systematic organization of teacher training. Additionally, the first detailed and structural curriculum from Academies was legislated, including entrance exams, student registrations and transfers. The Pedagogical Academies upgraded the education of teachers and operated for about sixty years until their complete abolition in 1990. Tsaldaris governed until 1935. In 1936, Ioannis Metaxas abolished democracy, established a dictatorship and attempted to dismantle the 1929 reform.

Keywords: Ministers of Education, Eleftherios Venizelos, Educational Reform 1929, Pedagogical Academies, teacher training.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει και να αναλύσει την κατάσταση που επικρατούσε στην ελληνική εκπαίδευση το διάστημα 1928-1936. Επιλέχθηκε αυτό το συγκεκριμένο διάστημα επειδή πραγματοποιήθηκε πρώτον το 1929 η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και δεύτερον το 1933 ιδρύθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Αρχικά, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία της χώρας το 1928, όταν διεξήχθησαν εθνικές εκλογές. Οδεύοντας προς τις εκλογές του 1928 το Κόμμα των Φιλελευθέρων προανήγγειλε ότι θα δώσει μεγάλη έμφαση στον τομέα και τα θέματα της ελληνικής εκπαίδευσης. Ο Βενιζέλος εκτιμούσε ότι είχε πλεονεκτική θέση στον τομέα της εκπαίδευσης σε σύγκριση με τους αντιπάλους του, λόγω των προηγούμενων εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων που είχε επιχειρήσει, το 1913 και το 1917.

Το αποτέλεσμα των εκλογών της 19ης Αυγούστου 1928 ανέδειξε τον Ελευθέριο Βενιζέλο και το κόμμα του νικητές. Από τις εκλογές αυτές αναδείχθηκε μια ισχυρή κυβέρνηση που διατηρήθηκε επί μία τετραετία (1928-1932) και επανέφερε την ομαλότητα και την σταθερότητα στην χώρα. Έτσι, ο Βενιζέλος, όντας θριαμβευτής των εκλογών και με την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης, επιτέλεσε σημαντικό έργο σε πολλούς τομείς, μεταξύ άλλων και αυτόν της εκπαίδευσης. Το 1928 διόρισε στο Υπουργείο Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα, ο οποίος επεδίωξε να αλλάξει ριζικά την εκπαίδευση. Γι' αυτό ψήφισε αρκετούς νόμους που αφορούσαν κυρίως τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, μετά την παραίτηση του Γόντικα, το Υπουργείο Παιδείας ανέλαβε ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος συνέχισε το έργο του προκατόχου του. Όλοι οι νόμοι που ψηφίστηκαν και αφορούσαν την εκπαίδευση κατά την τετραετία 1928-1932, συγκρότησαν την λεγόμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. Μέσω της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ο Βενιζέλος, μαζί με τους Υπουργούς του, επεδίωξε να αλλάξει τα δεδομένα στον τομέα της εκπαίδευσης και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την χάραξη συγκεκριμένης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η εκπαιδευτική πολιτική που ακολούθησε ο Βενιζέλος κυρώθηκε από τη Βουλή μέσω των εκπαιδευτικών νόμων μετά από επαναλαμβανόμενες μεταρρυθμιστικές προτάσεις. Επιπλέον, τα νομοσχέδια του 1929 ήταν η πρώτη ολοκληρωμένη μεταρρυθμιστική προσπάθεια της κυβέρνησης στον τομέα της ελληνικής εκπαίδευσης μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους που χαρακτηρίστηκε από συνέχεια, συνέπεια

και από αλλεπάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις. Βέβαια, είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι αυτή η εκπαιδευτική πολιτική υπήρξε η πρώτη που είχε την υποστήριξη από δύο διαδοχικούς Υπουργούς Παιδείας: τον Κωνσταντίνο Γόντικα (1928-1930) και τον Γεώργιο Παπανδρέου (1930-1932) δίχως να αλλάξει ο βασικός προσανατολισμός της. Αυτό είχε θετικό αντίκτυπο για την εκπαίδευση, εφόσον ουσιαστικά επί τέσσερα έτη υπήρξε μια κοινή κατεύθυνση με ίσως κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις.

Ο κύριος προσανατολισμός της ελληνικής εκπαίδευσης το διάστημα 1928-1932 χαρακτηρίζεται φιλελεύθερος και προοδευτικός για τα δεδομένα της εποχής. Κατά το διάστημα αυτό προωθήθηκαν οι ιδέες του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού και καθιερώθηκε η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας στο υποχρεωτικό εξαετές Δημοτικό σχολείο. Επίσης, η μεταρρύθμιση του 1929 άλλαξε τον κλασικιστικό προσανατολισμό που είχε η ελληνική εκπαίδευση εκείνη την περίοδο και προσπάθησε να τον προσαρμόσει στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της κοινωνίας.

Βέβαια, μόλις άλλαξε το πολιτικό σκηνικό με την πτώση του Βενιζέλου και την άνοδο του Τσαλδάρη, άλλαξε και ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης. Ο Τσαλδάρης ανέλαβε πρωθυπουργός της χώρας, όταν χρειάστηκε να συνεργαστούν διάφορα κόμματα προκειμένου να σχηματιστεί κυβέρνηση. Διόρισε Υπουργό Παιδείας τον Θεόδωρο Τουρκοβασίλη, ο οποίος επεδίωξε να αποδομήσει την μεταρρύθμιση του 1929. Ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης από φιλελεύθερος έγινε κλασικός, η καθαρεύουσα επανήλθε ως η επίσημη γλώσσα και περιορίστηκε η διδασκαλία της δημοτικής.

Ακόμα, ίδρυσε τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες για την εκπαίδευση των δασκάλων. Η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν αρκετά σημαντική, γιατί για πρώτη φορά δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την συστηματική εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων. Οι παιδαγωγοί της εποχής και η εκπαιδευτική κοινότητα χαιρέτησαν την ίδρυση των Ακαδημιών και την υποστήριξαν σε μεγάλο βαθμό. Ο Τουρκοβασίλης είχε επηρεαστεί από τις Γερμανικές Παιδαγωγικές Ακαδημίες, όπως και άλλοι παιδαγωγοί, γι' αυτό οι Ελληνικές Παιδαγωγικές Ακαδημίες λειτούργησαν με βάση τα γερμανικά πρότυπα. Με την πτώση της κυβέρνησης Τσαλδάρη και την άνοδο του φασισμού, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, δημιουργήθηκε πολιτική αναταραχή. Έτσι, μέσα σε ένα ταραχώδες κλίμα ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε δικτατορία και ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας τον Αύγουστο του 1936 υπό τον φόβο επικράτησης του

κομμουνισμού και με τις ευλογίες του βασιλιά Γεωργίου Β΄. Τέλος, στον τομέα της εκπαίδευσης ο Μεταξάς επεδίωξε να αποδομήσει ολοκληρωτικά την μεταρρύθμιση του 1929.

Κεφάλαιο 1: Ιστορικό πλαίσιο (1928-1936)

1.1. Η τελευταία κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932)

Το 1927 ο Ελευθέριος Βενιζέλος επανήλθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην οικία του στα Χανιά. Η επάνοδος του Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή της χώρας ουσιαστικά ανάγκασε τον Γεώργιο Καφαντάρη να παραιτηθεί από ηγέτης του Κόμματος των Φιλελευθέρων¹ που ήταν από το 1924. Μόλις απομακρύνθηκε ο Καφαντάρης, ανέλαβε ο Βενιζέλος, ο οποίος επιχείρησε να συσπειρώσει τους βενιζελικούς. Οι πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα μετά την παραίτηση της κυβέρνησης συνεργασίας υπό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη οδήγησαν στην επάνοδο του Βενιζέλου στην εξουσία. Η πλειονότητα του ελληνικού λαού εναπέθετε ξανά τις ελπίδες του στον Βενιζέλο. Έτσι, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Παύλος Κουντουριώτης, έδωσε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον Βενιζέλο στις 4 Ιουλίου του 1928. Στις 7 Ιουλίου διαλύθηκε η Βουλή από τον Κουντουριώτη και προκηρύχθηκαν εθνικές εκλογές για τις 19 Αυγούστου 1928. Στις εκλογές αυτές νικητής ήταν το Κόμμα των Φιλελευθέρων και ο Ελευθέριος Βενιζέλος², ο οποίος κλήθηκε να αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας για μια τετραετία (1928-1932).

Το 1928 επέστρεψε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας και ανέλαβε τα ηνία της χώρας ως πρωθυπουργός. Η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων εδραίωσε την πολιτική σταθερότητα³ μετά από μια ταραχώδη εποχή: Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης το 1923 η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα ήταν ρευστή επειδή η μια κυβέρνηση διαδεχόταν την άλλη και είχαν γίνει και πραξικοπήματα⁴. Για την Ελλάδα ξεκίνησε μια νέα εποχή

¹ «Ο Καφαντάρης απέστειλε επιστολή προς τον Ζαΐμη, δια της οποίας του εγνώριζε ότι παρατηθή της ηγεσίας των Προοδευτικών Φιλελευθέρων και ότι ήτο αναγκασμένος να υποβάλει την παραίτησή του από την θέση του Υπουργού Οικονομικών, την οποία κατείχεν υπό την ιδιότητά του ως αρχηγού του μεγαλύτερου των συνεργαζόμενων κομμάτων» (Δαφνής, 2009:392).

² «Το αποτέλεσμα των εκλογών κατέπληξε και τους βενιζελικούς και τους αντιβενιζελικούς. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων και οι μετ' αυτού συνεργαζόμενοι κέρδισαν 223 έδρες εκ των 250 και ολόκληρη η αντιπολίτευση, συμπεριλαμβανομένου και του Καφαντάρη, 27 έδρες. Εκ των 223 εδρών τις 178 έλαβαν οι Φιλελεύθεροι, τις 20 ο Παπαναστασίου, τις 9 ο Κονδύλης, τις 5 ο Μιχαλακόπουλος, τις 5 ο Ζαβιτζιάνος και 6 οι Ανεξάρτητοι Δημοκρατικοί, οι οποίοι είχαν δηλώσει ότι θα υποστηρίξουν τον Βενιζέλο» (Δαφνής, 2009:413).

³ «Η πολιτική σταθερότητα της χώρας αποκαταστάθηκε με την εκλογική νίκη του Ελευθερίου Βενιζέλου στις 19 Αυγούστου 1928 και του κόμματος των Φιλελευθέρων» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:525).

⁴ «Στις 21 Οκτωβρίου 1923 εκδηλώθηκε κίνημα από αξιωματικούς, οι οποίοι ανήκαν σε όλες τις πολιτικές παρατάξεις (βενιζελικοί, αντιβενιζελικοί, βασιλόφρονες) αισθάνονταν δυσαρεστημένοι για διάφορους λόγους, κυρίως προσωπικούς, από την πορεία των γεγονότων. Ο Πλαστήρας πέτυχε, σε

που χαρακτηρίστηκε από πρόοδο, ανάπτυξη και ευημερία. Το πρόγραμμα του Βενιζέλου για τον αστικό εκσυγχρονισμό της Ελλάδας πήρε σάρκα και οστά την περίοδο 1928-1932⁵.

Ο Βενιζέλος για να εκσυγχρονίσει το κράτος χρειαζόταν οικονομικούς πόρους. Έτσι, μέσω εξωτερικών δανείων προσπάθησε να αναβαθμίσει τη χώρα σε πολλούς τομείς. Λίγο νωρίτερα, το 1927, είχε ιδρυθεί η Τράπεζα της Ελλάδας και το 1928 τέθηκε σε λειτουργία. Πρώτος διοικητής της ορίστηκε ο Αλέξανδρος Διομήδης. Η Τράπεζα της Ελλάδας πέτυχε ισοτιμία της δραχμής με τα ευρωπαϊκά νομίσματα, στήριξε την έκδοση χαρτονομίσματος στα αποθέματα που διέθετε σε χρυσό και ενίσχυσε τις συναλλαγές και τις επενδύσεις. Το 1929 ο Ελευθέριος Βενιζέλος ίδρυσε την Αγροτική Τράπεζα⁶ που ενίσχυσε τον τομέα της γεωργίας και λειτούργησε τον Ιανουάριο του 1930⁷. Η κυβέρνηση χορήγησε στην Αγροτική Τράπεζα ορισμένα χρηματικά ποσά, κάποια από τα οποία πήρε από την Εθνική Τράπεζα⁸. Το 1930 η Αγροτική Τράπεζα ανέλαβε να εισπράξει τα χρέη των προσφύγων που ασχολούνταν με τον αγροτικό τομέα βελτιώνοντας την γεωργική παραγωγή. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1929 στις ΗΠΑ ξεκίνησε η οικονομική κρίση λόγω της πτώσης του αμερικανικού χρηματιστηρίου, που ονομάστηκε «το μεγάλο κραχ του 1929»⁹ και απέκτησε στη συνέχεια σοβαρές οικονομικές συνέπειες παγκοσμίως. Η Ελλάδα δεν ξέφυγε από την παγκόσμια

συνεργασία με τον Γονατά, να καταστείλει τις πραξικοπηματικές ενέργειες και να επιβάλει την τάξη» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:523).

«Τον Ιούνιο του 1925 εκδηλώθηκε πραξικόπημα από τον παραδοκούντα Θεόδωρο Πάγκαλο, ο οποίος χειρίστηκε δικτατορικά τα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας μέχρι τον Αύγουστο του 1926 οπότε ανατράπηκε από το συνεργάτη του Γ. Κονδύλη. Η νέα κυβέρνηση του Γ. Κονδύλη οδήγησε τη χώρα σε εκλογές στις 7 Νοεμβρίου 1926» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:524/525).

⁵ «Κατά τη διάρκεια μιας ολόκληρης τετραετίας (1928-1932) η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου προχώρησε στην ψήφιση μιας σειράς σημαντικών νομοσχεδίων, που στόχευαν στην πάταξη του ληστρικού φαινομένου, στην αποκατάσταση των προσφύγων και στη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:525/526).

⁶ «Η Αγροτική Τράπεζα ιδρύθηκε μέσω της σύμβασης μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Εθνικής Τράπεζας που είχε υπογραφεί στις 27 Ιουνίου του 1929 και η οποία επικυρώθηκε με το νόμο 4332/1929» (Δαφνής, 2009:501).

⁷ «Η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας, της οποίας η λειτουργία άρχισε τον Ιανουάριο του 1930, συνέβαλε τα μέγιστα στην τόνωση της αγροτικής ζωής και στην βελτίωση της γεωργικής παραγωγής» (Δαφνής, 2009:502).

⁸ «Συγχρόνως, η Εθνική Τράπεζα ανέλαβε την υποχρέωση να χορηγήσει στην ιδρυόμενη Αγροτική Τράπεζα πιστώσεις 850 εκατομμυρίων δραχμών» (Δαφνής, 2009:501).

⁹ «Την 19ην Οκτωβρίου 1929 σεισμός συνεκλόνησε την Γουόλ Στρήτ. Όλοι οι αξία υπέστησαν απότομον πτώσιν, 40% και 60% και εις μερικές περιπτώσεις ακόμη μεγαλύτεραν. Την επομένη και επί 3-4 ημέρας η πτώσις σταμάτησε. Την 24ην Οκτωβρίου συνεχίσθη. Εντός ελαχίστου χρονικού διαστήματος ζημία 25 δισεκατομμυρίων χρυσών δολλαρίων σημειώθηκαν. Εκατοντάδες οικογένειες καταστράφηκαν. Μέγας αριθμός εμπορικών επιχειρήσεων και τραπεζών χρεωκόπησε εντός μίας ημέρας. Ραγδαία πτώσις της παραγωγής εσημειώθη» (Δαφνής, 2009:515).

οικονομική ύφεση με τον Βενιζέλο να κηρύττει παύση πληρωμών την άνοιξη του 1932, δηλαδή πτώχευση και να προκηρύσσει εκλογές.

Ακόμα, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής ο Βενιζέλος επιθυμούσε να αναβαθμίσει τις εξωτερικές σχέσεις της χώρας. Υπέγραψε το ελληνοϊταλικό σύμφωνο φιλίας, συνδιαλλαγής και δικαστικού διακανονισμού με τον Μπενίτο Μουσολίνι στις 23 Σεπτεμβρίου του 1928 στη Ρώμη της Ιταλίας. Το σύμφωνο προέβλεπε να διατηρηθούν αμοιβαία τα σύνορα που είχαν προκύψει από τις Διεθνείς Συνθήκες, οι δύο χώρες να κρατήσουν ουδέτερη στάση σε περίπτωση επίθεσης τρίτου κράτους και να βοηθήσουν σε περίπτωση που απειλούνταν η ασφάλεια και τα συμφέροντά τους¹⁰.

Επίσης, ο Βενιζέλος υπέγραψε το ελληνογιουγκοσλαβικό σύμφωνο φιλίας στις 27 Μαρτίου του 1929 στο Βελιγράδι¹¹ με σκοπό κυρίως τη διατήρηση του συνοριακού status quo. Προέβλεπε τη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών και «την συνεννόησιν εις περίπτωσιν διεθνών περιπλοκών»¹². Το σύμφωνο αναφερόταν στο δικαίωμα μεταφοράς εμπορευμάτων από και προς τη Γιουγκοσλαβία διαμέσου του λιμανιού της Θεσσαλονίκης.

Τέλος, υπέγραψε το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας, συνδιαλλαγής και διαιτησίας στις 30 Οκτωβρίου του 1930 στην Άγκυρα με τον πρωθυπουργό της Τουρκίας Ισμέτ Ινονού¹³. Ο Βενιζέλος με αυτό το σύμφωνο επιθυμούσε να διευθετηθούν οι οικονομικές διαφορές και να αναγνωριστεί το εδαφικό καθεστώς μεταξύ των δύο χωρών. Μετά από αυτό το σύμφωνο οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας βελτιώθηκαν σημαντικά. Όλες αυτές οι κινήσεις του Βενιζέλου που αφορούσαν την ελληνική εξωτερική πολιτική έθεσαν τα θεμέλια για την οικοδόμηση ισχυρών δεσμών φιλίας με τους γειτονικούς βαλκανικούς λαούς.

Επιπλέον είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων συγκρότησε το Ανώτατο Δικαστήριο, αφού ο ίδιος ο Βενιζέλος θεωρούσε ότι η

¹⁰ «Το άρθρο 3 προέβλεπε την αμοιβαίαν παροχήν πολιτικής και διπλωματικής υποστηρίξεως, εν περιπτώσει καθ' ήν τα συμφέροντα και η ασφάλεια ενός των υψηλών συμβαλλομένων μερών ήθελον απειληθή συνεπεία βίαιων εισβολών προερχομένων έξωθεν. Η σημασία της διατάξεως αυτής ήτο ότι τα δύο κράτη θα επραγματοποιούν κοινόν διπλωματικόν μέτωπον εις περίπτωσιν επιθέσεως τρίτου τινός, αδιαφόρως εάν ο τρίτος ούτος ήτο βαλκανικόν ή εξωβαλκανικόν κράτος» (Δαφνής, 2009:467).

¹¹ «Στις 27 Μαρτίου του 1929 υπογράφηκε στο Βελιγράδι σύμφωνο φιλίας, το οποίο αποκαθιστούσε τις διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας και Σερβίας» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:531).

¹² Δαφνής, 2009:475.

¹³ «Τον Οκτώβριο του 1930 επισημοποιήθηκε η οριστική συμφιλίωση των δύο προαιώνιων εχθρών με την υπογραφή πολιτικής συμφωνίας (Σύμφωνο ελληνοτουρκικής φιλίας)» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:528).

χρησιμότητα ενός ανώτατου δικαστηρίου ήταν σημαντική. Γι' αυτό, με την ψήφιση του οργανικού νόμου 3713/1928 «Περί Συμβουλίου Επικρατείας», ιδρύθηκε το Συμβούλιο της Επικρατείας που λειτούργησε στις 17 Μαΐου του 1929¹⁴. «Η νέα κυβέρνηση προχώρησε στη συγκρότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας και της Γερουσίας και το Δεκέμβριο του 1929 Βουλή και Γερουσία ανέδειξαν τον Αλέξανδρο Ζαΐμη πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας»¹⁵. Το ΣτΕ είχε δύο λειτουργίες: α) ως διοικητικό όργανο με αρμοδιότητα κυρίως συμβουλευτική και β) ως διοικητικό δικαστήριο. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος οριοθέτησε την αποστολή και τις αρμοδιότητες του ΣτΕ στις προγραμματικές ομιλίες του. Πρώτος Πρόεδρος του ΣτΕ ήταν ο νομικός Κωνσταντίνος Ρακτιβάν¹⁶.

Επιπρόσθετα, στον τομέα των δημόσιων έργων υποδομής ο Βενιζέλος έδωσε σημαντική έμφαση¹⁷. Τα έργα υποδομής περιλαμβάνουν το οδικό δίκτυο, τις συγκοινωνίες και τους σιδηρόδρομους. Κατασκευάστηκαν καινούργιοι δρόμοι και συντηρήθηκαν αυτοί που προϋπήρχαν, σύμφωνα με μια σύμβαση που υπογράφηκε τον Μάιο του 1928, η οποία στη συνέχεια δέσμευε για δεκαπέντε έτη την Εταιρεία Μακρή να συντηρεί τους δρόμους. Τα χρήματα που θα δαπανούνταν για την υλοποίηση της σύμβασης ήταν περίπου έξι εκατομμύρια λίρες Αγγλίας. Αυτή η εταιρεία που ανέλαβε αυτές τις υποδομές ήταν η μόνη ελληνική.

Επιπλέον, ο Βενιζέλος φρόντισε να διαμορφώσει και να τελειοποιήσει το οδικό δίκτυο¹⁸ της χώρας με την βοήθεια της Αγγλίας, η οποία στήριξε με τα κεφάλαιά της τα έργα που έγιναν. Πριν υπογραφεί η σύμβαση υπήρχαν έντονες διαμαρτυρίες που συνεχίστηκαν μετά την υπογραφή. Αυτή η κατάσταση είχε ως συνέπεια η σύμβαση να αναθεωρείται διαρκώς. Όμως, η οικονομική κρίση εμπόδισε την εφαρμογή της και για αυτό μέχρι το 1932 δεν είχε τελειοποιηθεί κανένας καινούργιος δρόμος.

¹⁴ «Στοιχείο του ενεργητικού της τετραετίας είναι η ίδρυση του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο άρχισε να λειτουργεί από τον Μάιο του 1929 και κάλυψε το κενό που είχε δημιουργήσει η έλλειψη Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου» (Δαφνής, 2009:513).

¹⁵ Βακαλόπουλος Κ., 2001:525.

¹⁶ «Ως πρόεδρο του Συμβουλίου τοποθετήθηκε ο διαπρεπής νομομαθής Κ. Ρακτιβάν, ο οποίος πλαισίωσε δια συμβούλων που εξελέγησαν μεταξύ των αριστέων του νομικού κόσμου, αριστέων και από απόψεως μορφώσεως και από απόψεως ήθους» (Δαφνής, 2009:513).

¹⁷ «Το ευρύτατο πρόγραμμα παραγωγικών και δημοσίων έργων είχε ως συνέπεια την εξαφάνιση σχεδόν τελείως της ανεργίας. Το μόνο μειονέκτημα, αλλά σοβαρότατο, της πολιτικής αυτής ήταν ότι χρειαζόταν μακρά πίστωση χρόνου για να καταφανούν τα ευεργετικά της αποτελέσματα» (Δαφνής, 2009:499).

¹⁸ «Κατά την τετραετία (1928-1932) κατασκευάστηκαν 1.650 χιλιόμετρα οδών συγχρονισμένων και αρτιωτάτου τύπου. Η δαπάνη δια την κατασκευή του οδικού αυτού δικτύου ανήλθε σε 4 εκατομμύρια χρυσές λίρες. Περί το 1 εκατομμύριο χρυσές λίρες, διετέθησαν για λιμενικά έργα. Το ήμισυ, σχεδόν, του ποσού τούτου απορρόφησαν τα εκτελεσθέντα λιμενικά έργα στον Πειραιά» (Δαφνής, 2009:498).

Στον τομέα της εκπαίδευσης, ο Ελευθέριος Βενιζέλος αποπειράθηκε να μεταβάλλει ριζικά το σχολείο σε όλες του τις βαθμίδες¹⁹. Ψήφισε μια σειρά από νόμους οι οποίοι οδήγησαν στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, η οποία στηρίχθηκε στις αρχές του εκπαιδευτικού δημοτικισμού²⁰. Με πρώτο Υπουργό Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα (1928-1932) και δεύτερο τον Γεώργιο Παπανδρέου (1930-1932)²¹, επιχείρησε να αναδιοργανώσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ο Κ. Γόντικας γνώριζε τα εκπαιδευτικά πράγματα από το 1923²² όταν είχε διατελέσει Υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως στην κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα-Στ. Γονατά. Όλα όσα είχε θέσει νωρίτερα το 1923 επιχείρησε να τα εφαρμόσει με τη μεταρρύθμιση του 1929. Από την άλλη, ο Γ. Παπανδρέου ήταν ενεργός στις συζητήσεις για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση το διάστημα 1928-1930²³ με σχετικές αγορεύσεις. Οπότε, πριν αναλάβει ο ίδιος Υπουργός Παιδείας ήταν αναμειγμένος στα εκπαιδευτικά ζητήματα και μόλις ανέλαβε συνέχισε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με ζήλο.

Η μεταρρύθμιση αυτή βασίστηκε στην ενίσχυση της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας και της τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης, στην ένταξη της δημοτικής γλώσσας στα γυμνάσια και στην ανέγερση νέων σχολείων σε όλη τη χώρα²⁴. Η μεταρρύθμιση του 1929 επέφερε μεγάλες αλλαγές και καινοτομίες στην εκπαίδευση. Τα κυριότερα νομοσχέδια του 1929 είναι:

- «Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως»
- «Διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδύσεως»

¹⁹ «Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 προέβλεπε σημαντικές μεταβολές σε όλες τις βαθμίδες, ανάμεσα στις οποίες την κατάργηση του «ελληνικού σχολείου» και τη διαίρεση της γενικής εκπαίδευσης σε δύο ισόχρονους κύκλους (6 χρόνια Δημοτικό σχολείο και 6 Γυμνάσιο)» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:517).

²⁰ «Η μεταρρύθμιση αποτελεί καθαρή έκφραση των αρχών του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Οι πρώτες σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις οφείλονται σε εισηγήσεις δύο στελεχών του: του Ευάγγελου Κακούρου από ανώτατη διοικητική θέση στο Υπουργείο Παιδείας και του Μίλτου Κουντουρά από ένα νεοσύστατο όργανο το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο» (Δημαράς, 2013:200/201).

²¹ «Το πρώτο δεκαήμερο του Ιανουαρίου του 1930 ο Βενιζέλος ανέθεσε το Υπουργείο Παιδείας στον Γ. Παπανδρέου, σε αντικατάσταση του Κ. Γόντικα, ο οποίος είχε διορισθεί διοικητής της νεοϊδρυθείσης Αγροτικής Τράπεζας» (Δαφνής, 2009:443).

²² «Ο Γόντικας αναφερόταν έκδηλα στη δραστηριότητα που είχε αναπτύξει κατά την πρώτη σύντομη διέλευσή του από το Υπουργείο Παιδείας το 1923» (Σβολόπουλος, 2003:41).

²³ «Ο Παπανδρέου είχε τότε ήδη εκφράσει με δημόσιες εκδηλώσεις το ενδιαφέρον του για τα εκπαιδευτικά και είχε πάρει θέση για μείζονα θέματα όπως το γλωσσικό. Ο Παπανδρέου είχε οριστεί τον Απρίλιο του 1929 γενικός εισηγητής της συμπολίτευσης για τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια κατά τη συζήτησή τους στη Βουλή» (Δημαράς, 2003:85).

²⁴ «Κατά την τετραετία (1928-1932) κατασκευάστηκαν 3.167 νέα σχολικά κτίρια. Αν ληφθεί υπόψιν ότι από τις πιστώσεις του ελληνικού κράτους μέχρι το 1928 είχαν ανεγερθεί μόνο 1.474 σχολικά κτίρια, γίνεται φανερό πόσο μεγάλο ήταν αυτό το έργο» (Δαφνής, 2009:498).

- «Διδασκαλείων Δημοτικής Εκπαιδευσεως»
- «Διδασκαλείων Νηπιαγωγών»
- «Ιδρύσεως Διδασκαλείου Οικοκυρικής Εκπαιδευσεως»
- «Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαιδευσεως»
- «Ανεγέρσεως Διδακτηρίων»
- «Σωματικής Αγωγής των νέων και Διδασκαλείου Γυμναστικής»
- «Διαρρυθμίσεως των δημοσίων Ιερατικών Σχολείων»
- «Ιδρύσεως Πειραματικών Σχολείων στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης»
- «Μεταρρυθμίσεως του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαιδευσεως»
- «Εκδόσεως μεταφράσεων αρχαίων κλασικών και νεωτέρων ξένων έργων»
- «Τροποποιήσεως του νόμου 3190 του 1924 για τη μετεκπαίδευση εκπαιδευτικών “εις Ευρώπην”»²⁵.

Στη συνέχεια, το 1931, εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης που είχε ξεσπάσει στην Αμερική το 1929, η Ελλάδα άρχισε να πληγώνεται οικονομικά²⁶. Οι ελληνικές εξαγωγές μειώθηκαν δραματικά, κυρίως ο καπνός και η σταφίδα, ενώ υπήρξε παράλληλα και μείωση στα εισαγόμενα προϊόντα. Αυτό ισορρόπησε το εμπορικό ισοζύγιο, όμως σταδιακά διογκώθηκαν τα ελλείμματα. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος. Από την άλλη η αντιπολίτευση και κυρίως το Λαϊκό Κόμμα με ηγέτη τον Παναγή Τσαλδάρη επέκρινε την οικονομική πολιτική του Βενιζέλου και τον κατηγορούσε για μια επερχόμενη πτώχευση. Η Ελλάδα υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος. Έτσι, δεν μπόρεσε να υποστηρίξει την οικονομική σταθερότητα και ευημερία των προηγούμενων ετών (1928-1930). Η χώρα βίωσε μια μεγάλη οικονομική παρακμή²⁷.

²⁵ Δημαράς, 2013:194.

²⁶ «Συντελέστηκαν δομικές αλλαγές στον τομέα της ελληνικής οικονομίας από τη διεθνή κρίση του 1929, που δοκίμασε σκληρά την αμερικανική και την ευρωπαϊκή οικονομία» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:533).

²⁷ «Η εκδηλωθείσα οικονομική κρίσις εις τας Ην. Πολιτείας δεν ήτο δυνατόν παρά να έχη αντίκτυπον και εις την Ελλάδα. Δυσχέρειαί ήρχισαν να παρατηρούνται εις την τοποθέτησιν των ελληνικών προϊόντων εις το εξωτερικόν, η εμπορική ναυτιλία μας υφίστατο τας συνεπείας της μειώσεως της διεθνούς ναυτιλιακής κινήσεως, με άμεσον αποτέλεσμα την μείωσιν του ναυτιλιακού συναλλάγματος, το μεταναστευτικό συνάλλαγμα μειώνετο επίσης, διότι τα εξ Ην. Πολιτειών εμβάσματα περιωρίσθησαν, λόγω της κρίσεως που έπληξεν τους εκεί Έλληνας» (Δαφνής, 2009:518).

Ο Βενιζέλος αναγνώρισε την οικονομική κρίση που έπληττε την Ελλάδα. Έλαβε ορισμένα μέτρα για να αποφύγει την οικονομική καταστροφή²⁸. Επεδίωκε να αποφύγει τον πληθωρισμό και να παραμείνει σταθερή η αξία τόσο του συναλλάγματος όσο και του νομίσματος. Το 1932 αναγκάστηκε να αναζητήσει εξωτερικό δάνειο με σκοπό να αποφύγει την οικονομική κατάρρευση²⁹. Όμως, η πτώχευση ήταν προ των πυλών. Οπότε, ο Βενιζέλος τον Μάιο του 1932 κηρύσσει επίσημα την αναστολή πληρωμών των τοκοχρεολυσίων. Στις 21 Μαΐου 1932 η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων και ο Βενιζέλος παραιτήθηκαν από την εξουσία³⁰. Αμέσως συγκροτήθηκε προσωρινή κυβέρνηση υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου μέχρι τις 5 Ιουνίου όπου ανέλαβε και πάλι ο Βενιζέλος έως τις 4 Νοεμβρίου 1932. Επομένως, η πολιτική αστάθεια επανήλθε στην χώρα³¹ και συνεχίστηκε μέχρι την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά στις 4 Αυγούστου 1936.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου οργανώθηκαν και αναπτύχθηκαν μεταξύ άλλων ο τομέας της εκπαίδευσης, της εξωτερικής πολιτικής, της οικονομίας και των δημόσιων έργων υποδομής. Ο Βενιζέλος στο πλαίσιο του αστικού εκσυγχρονισμού και της οικοδόμησης ενός σύγχρονου εθνικού κράτους που θα είχε ως πρότυπο τα φιλελεύθερα ευρωπαϊκά κράτη επιχείρησε να εκσυγχρονίσει την Ελλάδα. Η τετραετία 1928-1932 έχει μείνει στην ιστορία ως μια περίοδος πολιτικής σταθερότητας και δημιουργίας και ως η «χρυσή τετραετία» του Βενιζέλου. Το έργο της κυβέρνησής του ήταν γόνιμο και πολύπλευρο.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην τελευταία κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου, η κορυφαία στιγμή για τα εκπαιδευτικά πράγματα ήταν η μεταρρύθμιση του

²⁸ «Με τα ριζικά μέτρα που πήρε η κυβέρνηση Βενιζέλου στα 1932, υποτιμήθηκε η ελληνική δραχμή κατά 60% απέναντι στα ξένα νομίσματα, περιορίστηκαν οι εισαγωγές, ενθαρρύνθηκε ουσιαστικά η εγχώρια παραγωγή, αναδιαρθρώθηκε η γεωργική παραγωγή με την ανάπτυξη νέων προϊόντων και παρατηρήθηκε έντονη οικονομική δραστηριότητα και επαναπατριτισμός των κεφαλαίων από το εξωτερικό» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:533).

²⁹ «Η χωρίς προηγούμενο διείσδυση του ξένου κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία, που συνδυάστηκε με τη σύναψη εξωτερικών και εσωτερικών δανείων και την εδραίωση του κρατικού παρεμβατισμού, συνέβαλε αποφασιστικά στην εκβιομηχάνιση της χώρας και στη διόγκωση της εγχώριας βιομηχανικής παραγωγής» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:533).

³⁰ «Η έντονη αντιπολιτευτική διάθεση των αντιπάλων του Ελευθερίου Βενιζέλου που κορυφώθηκε στο τέλος της πολιτικής θητείας του, αλλά και οι αλλεπάλληλες παρατυπίες που είχε διαπράξει σε θεσμικό πεδίο, τον υποχρέωσαν τελικά να παραιτηθεί τον Μάιο του 1932» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:526).

³¹ «Η παραίτηση του Ελευθερίου Βενιζέλου εγκαινίασε μια νέα εποχή πολιτικής αστάθειας με κύριο χαρακτηριστικό την παρουσία διαδοχικών κυβερνήσεων (Π. Τσαλδάρη, Ελ. Βενιζέλου) και τη διενέργεια αλλεπάλληλων βουλευτικών εκλογών, με αποκορύφωμα το κίνημα του Πλαστήρα (6 Μαρτίου 1933), το οποίο απέτυχε τελικά λόγω της αντίδρασης της στρατιωτικής ηγεσίας» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:526).

1929. Με Υπουργούς Παιδείας τον Κ. Γόντικα και στη συνέχεια τον Γ. Παπανδρέου επιχειρήθηκε να διαμορφωθεί το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της κοινωνίας. Η μεταρρύθμιση του 1929 αναλύεται παρακάτω διεξοδικά.

1.2. Πολιτική αστάθεια και εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Ι.

Μεταξά το 1936

Μετά την πτώχευση που κηρύσσει ο Βενιζέλος επανήλθε η πολιτική αστάθεια, εφόσον η κυβέρνησή του παραιτήθηκε³². Τότε ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου σχημάτισε οικουμενική κυβέρνηση με το Αγροτικό Εργατικό Κόμμα και με την στήριξη του Κόμματος των Φιλελευθέρων³³. Ο Παπαναστασίου παραιτήθηκε μετά από πολιτική διαφωνία του με τον Βενιζέλο³⁴. Έτσι, ο Βενιζέλος στις 5 Ιουνίου ανέλαβε και πάλι πρωθυπουργός μέχρι τις 4 Νοεμβρίου του ίδιου έτους³⁵.

Στις 25 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος προκήρυξε εκλογές με το σύστημα της απλής αναλογικής. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων κέρδισε περισσότερες έδρες (98 έδρες) από το Λαϊκό Κόμμα (95 έδρες), αλλά λιγότερες ψήφους (περίπου 391.000 έναντι 395.000) λόγω του εκλογικού συστήματος³⁶. Έτσι, κανένα κόμμα δεν είχε αυτοδυναμία ώστε να σχηματίσει κυβέρνηση και η συνεργασία των κομμάτων μεταξύ τους ήταν αρκετά δύσκολη. Μετά από πολλές συζητήσεις σχηματίστηκε κυβέρνηση από το Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά και το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Γεωργίου Κονδύλη έως τις 16 Ιανουαρίου του 1933. Εξαιτίας έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων ο Τσαλδάρης έθεσε στη Βουλή θέμα

³² «Την 21ην Μαΐου 1932, ο Βενιζέλος παρουσιασθείς εις την Βουλή ανακοίνωσεν ότι η υπ' αυτόν κυβέρνησις ετέλει υπό παραίτησιν» (Δαφνής, 2009:551).

³³ «Ο Ζαΐμης, καθ' υπόδειξιν του Βενιζέλου, κάλεσε τον Παπαναστασίου και του ανέθεσε να σχηματίσει την νέαν κυβέρνησιν. Εις αυτήν θα έπρεπε να μετάσχη και ο Κονδύλης» (Δαφνής, 2009:553).

³⁴ «Ο Βενιζέλος ευθύς άμα τη ορκωμοσία της κυβέρνησης απέστειλεν επιστολήν προς τον Παπαναστασίου, δια της οποίας του διεμαρτύρετο δια την μη συμμετοχήν του Κονδύλη εις την κυβέρνησιν. Αλλά, παρά ταύτα, τον εβεβαίωσεν ότι το Κόμμα των Φιλελευθέρων θα του παρείχε ψήφον εμπιστοσύνης. Τις επόμενες μέρες συνεκάλεσαν εις έκτακτον συνεδρίασιν το υπουργικόν συμβούλιον, εις το οποίον ο Παπαναστασίου είπεν ότι εκ της αγορεύσεως του Βενιζέλου προέκυπτεν ότι ούτος δεν παρείχεν ανεπιφύλακτον ψήφον εμπιστοσύνης, ως είχεν υποσχεθή εις την κυβέρνησιν, αλλά ψήφον ανοχής και αυτήν υπό όρους. Τοιαύτην ψήφον, συνέχισεν ο Παπαναστασίου, η κυβέρνησις δεν ημπορούσε να δεχθή. Όλα τα μέλη της κυβέρνησης συμφώνησαν ότι αυτή πρέπει να παραιτηθή αμέσως» (Δαφνής, 2009:554).

³⁵ «Την 5ην Ιουνίου 1932 η ανασχηματισθείσα κυβέρνησις Βενιζέλου ωρκίζετο» (Δαφνής, 2009:557).

³⁶ «Εις τας εκλογάς της 25ης Σεπτεμβρίου 1932 εψηφισαν 1.175.983 εκλογείς και ευρέθησαν έγκυρα ψηφοδέλτια 1.171.637. Τ κόμματα έλαβον τον ακόλουθον αριθμόν ψήφων και εδρών (σύνολο βουλευτών 250): Φιλελεύθεροι (Βενιζέλος): 391.521 ψήφοι, 33,42%, 98 έδρες, Λαϊκοί (Τσαλδάρης): 395.974 ψήφοι, 33,80%, 95 έδρες, Ελευθερόφρονες (Μεταξάς): 18.591 ψήφοι, 1,59%, 3 έδρες, Εθνικοριζοσπαστικοί (Κονδύλης): 47.696 ψήφοι, 4,07%, 6 έδρες» (Δαφνής, 2009:567).

εμπιστοσύνης της κυβέρνησης, το οποίο καταψηφίστηκε. Στη συνέχεια, ο Τσαλδάρης παραιτήθηκε μαζί και τα πρόσωπα που τον στήριξαν.

Ο Βενιζέλος ανέλαβε ξανά πρωθυπουργός της Ελλάδας για 2 μήνες περίπου. Σχημάτισε κυβέρνηση με έναν συνασπισμό από φιλελεύθερα κόμματα και με το Κόμμα των Φιλελευθέρων³⁷. Η κυβέρνηση αυτή ήταν η τελευταία που σχημάτισε ο Βενιζέλος³⁸. Στη συνέχεια, προκήρυξε εκλογές στις 5 Μαρτίου 1933³⁹, στις οποίες νικητής αναδείχθηκε ο Τσαλδάρης⁴⁰. Την ίδια ημέρα ελληνικά στρατεύματα βρίσκονταν στην Αθήνα και απαγόρευσαν μεταξύ άλλων το άνοιγμα των καταστημάτων και την κίνηση οποιουδήποτε οχήματος. Επίσης, ένοπλοι στρατιώτες περιπολούσαν στο κέντρο και στις πλατείες. Είναι φανερό ότι η κοινοβουλευτική δημοκρατία εξασθένησε με την πτώση του Βενιζέλου.

Μόλις δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες τα αποτελέσματα των εκλογών, στις 6 Μαρτίου 1933 εκδηλώθηκε πραξικόπημα από τον Νικόλαο Πλαστήρα⁴¹, που στόχευε στην παρεμπόδιση του Τσαλδάρη να σχηματίσει κυβέρνηση και στην ανατροπή του εκλογικού αποτελέσματος. «Ο Πλαστήρας έκανε κατάσχεση των εφημερίδων που ανακοίνωναν τη νίκη του Τσαλδάρη, σταμάτησε την αναμετάδοση την τηλεγραφικών μηνυμάτων, διέταξε να συλληφθεί ο ηγέτης των Λαϊκών και εξασφάλισε από το τηλέφωνο την υποστήριξη πολλών στρατιωτικών μονάδων»⁴². Στο διάγγελμά του απευθυνόμενος στον ελληνικό λαό, ο Πλαστήρας ανέφερε μεταξύ άλλων ότι «το

³⁷ «Επρόκειτο για κυβέρνηση συνεργασίας του Κόμματος Φιλελευθέρων με τα μικρά βενιζελογενή κόμματα και σε αυτή συμμετείχαν όλα τα προβεβλημένα στελέχη της βενιζελικής παράταξης, μεταξύ των οποίων και τρεις πρώην πρωθυπουργοί (Μιχαλακόπουλος, Καφαντάρης, Παπαναστασίου)» (Μαραντζίδης, 2022:154).

³⁸ «Την 8ην μ.μ. της 16ης Ιανουαρίου 1933, ωρκίζετο η έβδομη και τελευταία κυβέρνησις του Βενιζέλου» (Δαφνής, 2009:593).

³⁹ «Οι εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933 υπήρξαν η πιο πολωμένη και πιο αμφίρροπη εκλογική αναμέτρηση του Μεσοπολέμου. Οι δύο κυρίαρχες παρατάξεις, σχεδόν απόλυτα συσπειρωμένες, συγκρότησαν δύο αντίπαλους εκλογικούς σχηματισμούς, τον Εθνικό Συνασπισμό και την Ηνωμένη Αντιπολίτευση» (Κολιόπουλος, 2022:155).

⁴⁰ «Αι εκλογαί της 5ης Μαρτίου 1933 διεξήχθησαν με απόλυτον ηρεμίαν και χωρίς να σημειωθή κανένα επεισόδιον, παρ' όλον ότι ο προεκλογικός αγών είχε προσλάβει οξύτητα. Το αποτέλεσμά των επιβεβαίωσε την αναβίωσιν της αντιβενιζελικής παράταξης, ενισχυμένης διά της προσχωρήσεως εις αυτήν δύο παλαιών προμάχων του βενιζελισμού, του Κονδύλη και του Χατζηκυριάκου» (Δαφνής, 2009:596).

⁴¹ «Την 6η Μαρτίου, στις 5 π.μ., ο Πλαστήρας εγκαταστάθηκε στο Υπουργείο Στρατιωτικών και αφού ανέλαβε, χωρίς να συναντήσει αντίσταση, τα καθήκοντα του Υπουργού Γ. Κατεχάκη, άρχισε να εκδίδει διαταγές προς τις στρατιωτικές μονάδες της χώρας. Ο Βενιζέλος αρνήθηκε να δώσει στον Κατεχάκη την άδεια να χτυπήσει τον Πλαστήρα και διόρισε Υπουργό Στρατιωτικών το διοικητή του Α' Σώματος Στρατού Κ. Μανέτα, για να αποθαρρύνει τους οπαδούς του Πλαστήρα, χωρίς όμως και να τους αντιμετωπίσει με τα όπλα» (Κολιόπουλος, 2022:157).

⁴² Κολιόπουλος, 2022:157.

κοινοβουλευτικόν πολίτευμα επέφεραν εδώ όχι μόνον κυβερνητικήν αδυναμίαν αλλά και ενίσχυσιν του κομμουνισμού τόσον μάλλον επίφοβον καθ' όσον συμπίπτει ακριβώς με την αδυναμίαν αναδείξεως ισχυράς κυβερνήσεως»⁴³.

Το πραξικόπημα αυτό είχε τα χαρακτηριστικά ενός στρατιωτικού κινήματος που τελικά απέτυχε διότι δεν είχε συναινέσει ο Βενιζέλος. Έτσι, το Κόμμα των Φιλελευθέρων και η βενιζελική παράταξη αποδυναμώθηκαν. Μετά την εκδήλωση αυτού του κινήματος ο Πλαστήρας κατέφυγε στο εξωτερικό⁴⁴. Η κυβερνητική αστάθεια ήταν ορατή. Όμως, με την κυβέρνηση του Τσαλδάρη αποκαταστάθηκε προσωρινά η δημοκρατία. Ύστερα από το αποτυχημένο και άκαρπο πραξικόπημα του Πλαστήρα σχηματίστηκε προσωρινή στρατιωτική μεταβατική κυβέρνηση υπό τον στρατιωτικό Αλέξανδρο Οθωναίο έως τις 10 Μαρτίου⁴⁵. Η κυβέρνηση αυτή ανέλαβε να παραδώσει την εξουσία στον Παναγή Τσαλδάρη, ο οποίος είχε νικήσει στις εκλογές της 5ης Μαρτίου⁴⁶.

Κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Τσαλδάρη⁴⁷ αναζωπυρώθηκαν οι συγκρούσεις μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών⁴⁸. Στις 6 Ιουνίου 1933, τρεις μήνες ακριβώς μετά από το πραξικόπημα του Τσαλδάρη, πραγματοποιήθηκε για δεύτερη φορά δολοφονική απόπειρα εναντίον του Βενιζέλου⁴⁹. Το βράδυ της 6ης Ιουνίου ο Βενιζέλος με τη γυναίκα του Έλενα δείπνισαν στο σπίτι της Πηνελόπης Δέλτα και μόλις τελείωσαν αναχώρησαν. Το ζεύγος Βενιζέλου επιβιβάστηκε σε «ένα

⁴³ Κολιόπουλος, 2022:158.

⁴⁴ «Ήδη από το βράδυ της 7ης Μαρτίου, έγινε προσπάθεια να συλληφθεί ο Πλαστήρας, γι' αυτό και ο Βενιζέλος ανέθεσε στον Αλέξανδρο Ζάννα τη φυγάδευσή του στο εξωτερικό» (Κολιόπουλος, 2022:158).

⁴⁵ «Στις 8 μ.μ. της 6ης Μαρτίου, ο Πλαστήρας εγκατέλειπε απογοητευμένος το Υπουργείο, αφού είχε παραδώσει, μετά από σύσταση του Βενιζέλου, τη θέση του στον Αλέξανδρο Οθωναίο, ο οποίος σχημάτισε προσωρινή κυβέρνηση με τη συμμετοχή ανώτατων στρατιωτικών και δημοσίων υπαλλήλων» (Κολιόπουλος, 2022:158).

⁴⁶ «Η διαμεσολαβητική κυβέρνηση του Αλέξανδρου Οθωναίου οδήγησε τη χώρα σε εκλογές, τις οποίες κέρδισε το Λαϊκό κόμμα και ο Π. Τσαλδάρης που κυβέρνησε τον τόπο από το Μάρτιο του 1933 ως το Φεβρουάριο του 1935» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:526).

⁴⁷ «Ο αρχηγός του Λαϊκού κόμματος, πρωθυπουργός Τσαλδάρης, ο οποίος εκπροσωπούσε τους μετριοπαθείς της αντιβενιζελικής παράταξης, εμφανίζεται τώρα προσωρινός κυρίαρχος της κατάστασης εφόσον είχε πετύχει να εξασθενήσει τα ισχυρά ερείσματα του βενιζελισμού στον κρατικό μηχανισμό (δημόσιες υπηρεσίες και στρατός), αλλά και να παρακάμψει την ισχυρή επιρροή του Ιωάννη Μεταξά» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:534).

⁴⁸ «Η πρωθυπουργία του επισκιάστηκε ωστόσο από την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, τον Ιούνιο του 1933, και την οξυτάτη αντιπαράθεση που επακολούθησε ανάμεσα σε κυβερνητικούς και βενιζελικούς αντιπολιτευόμενους σε ολόκληρο το φάσμα της πολιτικής ζωής» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:526).

⁴⁹ «Την τεταμένη κατάσταση ήλθε να επιδεινώσει η απόπειρα κατά της ζωής του Βενιζέλου στις 6 Ιουνίου με πρωταγωνιστές εν ενεργεία αστυνομικούς αλλά και ανθρώπους του υποκόσμου, οι οποίοι όπως φάνηκε διατηρούσαν στενές σχέσεις με στελέχη της κυβέρνησης» (Κολιόπουλος, 2022:162).

αυτοκίνητο εξαιρετικά ταχύ για την εποχή και με ενισχυμένη θωράκιση. Πίσω του ακολουθούσε το δεύτερο αυτοκίνητο με επιβάτες τους άνδρες της ασφάλειάς του, Ανδρέα Γυπαράκη, Ανδρέα Λεμπιδάκη και Ιωάννη Μαρκάκη»⁵⁰. Στη συνέχεια, τα δύο αυτοκίνητα δέχθηκαν ισχυρά πυρά, όμως τελικά ο Βενιζέλος με τη γυναίκα του τραυματίστηκαν ελαφρά. Η απόπειρα δολοφονίας ήταν φυσικό επακόλουθο της έντονης διαμάχης που επικρατούσε εκείνη την εποχή ανάμεσα στους βενιζελικούς και τους αντιβενιζελικούς.

Αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι ότι στη διακυβέρνηση του Τσαλδάρη (1933-1935) υπογράφηκε το ελληνοτουρκικό σύμφωνο στις 14 Σεπτεμβρίου 1933⁵¹. Αυτό το σύμφωνο εγγυήθηκε την αμοιβαία εδαφική ακεραιότητα των δύο κρατών. Επιπλέον, οι δύο χώρες υποχρεώθηκαν να συνεννοούνται για θέματα που αφορούσαν τη διεθνή πολιτική σκηνή και να μπορούν να στέλνουν κοινούς αντιπροσώπους όταν το έκριναν αναγκαίο. Επίσης, υπογράφηκε το Βαλκανικό Σύμφωνο στις 9 Φεβρουαρίου 1934⁵². Σύμφωνα με αυτό η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, η Ρουμανία και η Τουρκία «πέτυχαν να παραμερίσουν τις ποικίλες και πολυσύνθετες εξωτερικές αντιθέσεις τους και να υπογράψουν στην Αθήνα το επταετές Βαλκανικό σύμφωνο με επταετή ισχύ»⁵³. Υποχρεώθηκαν να διατηρήσουν το γεωπολιτικό status quo στην περιοχή των Βαλκανίων. Με αυτές τις ενέργειες ο Τσαλδάρης επιχείρησε να αποκαταστήσει τη θέση της Ελλάδας στη διπλωματική σκηνή και να ενισχύσει την εξωτερική πολιτική της χώρας.

Το επόμενο χρονικό διάστημα που κυβερνούσε τη χώρα ο Τσαλδάρης δημιουργήθηκε οξύτατο κλίμα αντιπαράθεσης ανάμεσα στους βασιλόφρονες και στους δημοκρατικούς⁵⁴. Οι μεν επιθυμούσαν να επανέλθει η βασιλεία στην Ελλάδα, ενώ οι

⁵⁰ Παπαδάκης, 2020:164.

⁵¹ «Παρά τις επιφυλάξεις και τις αντιρρήσεις της Βουλγαρίας και της Αλβανίας στάθηκε δυνατό να υπογραφεί αρχικά ελληνοτουρκικό σύμφωνο αμοιβαίας εγγυήσεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο χωρών τον Σεπτέμβριο του 1933. Η εγγύηση ήταν μόνο διπλωματική, χωρίς να συνοδεύεται από στρατιωτική σύμβαση, αλλά είχε γενική εφαρμογή για την αμοιβαία αναγνώριση της ελληνικής και της τουρκικής Θράκης. Στην ουσία αποτελούσε ένα είδος συμμαχίας εναντίον οποιασδήποτε εχθρικής επίθεσης κατά της Θράκης. Παρολαυτά είχε το μειονέκτημα ότι δεν καθόριζε με ακρίβεια την εδαφική έκταση του “κοινού συνόρου”» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:531/532).

⁵² «Τα κράτη αυτά εγγυόνταν αμοιβαία την ασφάλεια των συνόρων τους, αναλάμβαναν την υποχρέωση να συνεννοούνται για τα ληπτέα μέτρα σε κρίσιμες περιστάσεις και υπόσχονταν να μη προβαίνουν σε οποιαδήποτε πολιτική ενέργεια εναντίον άλλου βαλκανικού κράτους χωρίς τη συγκατάθεση των υπόλοιπων συμβαλλόμενων μερών. Η συμφωνία παρέμεινε ανοικτή και για τη συμμετοχή κάθε άλλου βαλκανικού κράτους» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:532).

⁵³ Βακαλόπουλος Κ., 2001:532.

⁵⁴ «Από τις αρχές του 1935 παρατηρήθηκε έντονη κλιμάκωση και τχνητή όξυνση στην πολιτική κατάσταση του ελληνικού κράτους με κύρια χαρακτηριστικά την αναζωπύρωση των κομματικών παθών,

δε να διατηρηθεί το δημοκρατικό πολίτευμα. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα αναταραχής και συγκρούσεων ξέσπασε ένα ακόμα πραξικόπημα την 1η Μαρτίου 1935 από τους Φιλελευθέρους⁵⁵. Το πραξικόπημα είχε την στήριξη του Βενιζέλου επειδή ο ίδιος πίστευε ότι η παλινόρθωση που επεδίωκαν οι φιλοβασιλικοί δεν απέβλεπε στην εδραίωση της βασιλευόμενης δημοκρατίας αλλά στην εγκαθίδρυση της βασιλευόμενης δικτατορίας υπό τη σκιά του βασιλιά. Το πραξικόπημα επανέφερε την πολιτική αστάθεια και αποτύπωσε το κλίμα της εποχής, το οποίο ενίσχυσε την αδυναμία των κυβερνώντων να διατηρήσουν την εξουσία.

Ο Βενιζέλος από τα Χανιά, αν και βρισκόταν σε συνεχή επαφή με τους πραξικοπηματίες, δεν μπόρεσε να τους ελέγξει. Το πραξικόπημα απέτυχε και είχε ως αποτέλεσμα τις διώξεις των βενιζελικών στρατιωτικών, την εκκαθάριση του στρατού και του κρατικού μηχανισμού από βενιζελικούς⁵⁶. Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα ο Βενιζέλος εγκατέλειψε την Ελλάδα και κατέφυγε στη Γαλλία. Έτσι, ξεκίνησε ένας νέος κύκλος αναταραχών και συγκρούσεων που κατέληξε στη βίαιη επικράτηση της βασιλείας με νέο πραξικόπημα που εκδηλώθηκε στις 10 Οκτωβρίου 1935 από τον βασιλόφρονα υποστράτηγο Κονδύλη⁵⁷.

Λίγο νωρίτερα, στις αρχές Απριλίου 1935, διαλύθηκε η Βουλή και ο Τσαλδάρης προκήρυξε εκλογές για τις 9 Ιουνίου. Στις εκλογές αυτές απείχαν τα κόμματα που στήριζαν την αβασίλευτη δημοκρατία μαζί και το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Από τις εκλογές αυτές νικητές ανακηρύχθηκαν ο Τσαλδάρης και ο Κονδύλης⁵⁸. Υπό την πίεση

την εντατικοποίηση των φιλομοναρχικών εκδηλώσεων και τη σοβαρή ρήξη των σχέσεων ανάμεσα στη βενιζελική και στην αντιβενιζελική παράταξη» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:534).

⁵⁵ «Η κατάσταση έφτασε σε κρίσιμο σημείο την 1η Μαρτίου 1935, όταν εκδηλώθηκε ξαφνικό κίνημα με την πρωτοβουλία της βενιζελικής παράταξης. Το κίνημα αυτό βασίστηκε ουσιαστικά στη δραστηριότητα δύο βενιζελικών πολιτικο-στρατιωτικών οργανώσεων, της «Ελληνικής Στρατιωτικής Οργανώσεως» (Ε.Σ.Ο.) και της «Δημοκρατικής Αμύνης» που είχαν ιδρυθεί στα 1933. Το κίνημα αυτό απέβλεπε στην κατάληψη του στόλου και στην επέκταση της βενιζελικής κυριαρχίας στην ελληνική επικράτεια» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:534).

⁵⁶ «Παρά τις σοβαρές επιτυχίες των κινηματιών, οι οποίες σημειώθηκαν στην αρχή, η κυβέρνηση Τσαλδάρη αντέδρασε αμέσως, κήρυξε στρατιωτικό νόμο, ανέστειλε τα σημαντικότερα άρθρα του Συντάγματος και έσπευσε να επωφεληθεί άμεσα από το βενιζελικό «ολίσθημα», για να εδραιώσει τις θέσεις της. Η κατάρρευση του κινήματος που είχε επικεφαλής τον Ελευθέριο Βενιζέλο, οδήγησε σε μεγαλύτερη όξυνση την πολιτική κατάσταση και στην καταδίκη των κινηματιών» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:534).

⁵⁷ «Τον Οκτώβριο του 1935 ο Γεώργιος Κονδύλης και οι βασιλόφρονες αξιωματικοί που κατήγγησαν με πραξικόπημα το αβασίλευτο πολίτευμα και διέλυσαν το κοινοβούλιο, προβάλλοντες εαυτούς ως ηρακλειδείς της μοναρχίας και σωτήρες του έθνους» (Κολιόπουλος, 2022:170).

⁵⁸ «Στις εκλογές της 9ης Ιουνίου του 1935 ο κυβερνητικός συνασπισμός των Τσαλδάρη-Κονδύλη εξασφάλισε άνετη πλειοψηφία» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:534/535).

του Κονδύλη και άλλων φιλοβασιλικών⁵⁹, ο Τσαλδάρης αποφάσισε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τις 3 Νοεμβρίου⁶⁰. Το δημοψήφισμα αυτό είχε ως βασικό σκοπό την επίλυση του πολιτειακού ζητήματος. Ο ελληνικός λαός κλήθηκε να απαντήσει ποιο πολίτευμα επιθυμούσε: την αβασίλευτη ή βασιλευόμενη δημοκρατία. Ωστόσο, ο Κονδύλης τον Οκτώβριο ανάγκασε σε παραίτηση τον Τσαλδάρη και σχημάτισε στρατιωτική κυβέρνηση. Το πραξικόπημα στόχευε στην επαναφορά της βασιλευόμενης δημοκρατίας και στην κατάργηση της αβασίλευτης όπως και πιστοποιήθηκε αργότερα με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος της 3ης Νοεμβρίου. Φημολογείται ότι αυτό το δημοψήφισμα ήταν νόθο. Επιπρόσθετα, ύστερα από την επικράτηση της βασιλευόμενης δημοκρατίας, ορίστηκε Αντιβασιλέας ο Κονδύλης, ενώ μετά από 12 έτη εξορίας επανήλθε ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ στις 25 Νοεμβρίου⁶¹.

Για την Ελλάδα άνοιξε ένας νέος πολιτικός κύκλος, αυτός της βασιλευόμενης δημοκρατίας και της παλινόρθωσης της μοναρχίας. Στις 30 Νοεμβρίου 1935 η στρατιωτική κυβέρνηση διαλύθηκε και ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ μετά από διαφωνία του με τον Κονδύλη διόρισε πρωθυπουργό της χώρας τον νομικό Κωνσταντίνο Δεμερτζή. Η κυβέρνηση του Δεμερτζή κήρυξε εκλογές για τις 26 Ιανουαρίου 1936⁶². Σε αυτές τις εκλογές το Λαϊκό Κόμμα διασπάστηκε και κανένα κόμμα δεν πλειοψήφησε ώστε να σχηματίσει κυβέρνηση⁶³. Οπότε, με την ανοχή των υπόλοιπων κομμάτων ο Δεμερτζής παρέμεινε στην εξουσία μέχρι τον αιφνίδιο θάνατό του στις 13 Απριλίου 1936. Την ίδια περίοδο απεβίωσαν σημαντικά πολιτικά πρόσωπα: ο Κονδύλης στη 1 Φεβρουαρίου, ο Βενιζέλος στις 18 Μαρτίου⁶⁴ και αργότερα ο Τσαλδάρης στις 17 Μαΐου 1936.

⁵⁹ «Η νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γ. Κονδύλη και Υπουργό Στρατιωτικών τον Παπάγο κήρυξε το στρατιωτικό νόμο στις 10 Οκτωβρίου 1935 και υποσχέθηκε να εφαρμόσει ένα ευρύ πρόγραμμα εσωτερικής κοινωνικής πολιτικής» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:535).

⁶⁰ «Στο νοθευμένο δημοψήφισμα που ακολούθησε στις αρχές Νοεμβρίου, η συντριπτική πλειοψηφία τάχθηκε υπέρ της βασιλείας» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:535).

⁶¹ «Στα μέσα του Νοεμβρίου έφτασε ο Γεώργιος Β΄ στην Ελλάδα, ενώ οι Γεώργιος Παπανδρέου και Αλέξανδρος Παπαναστασίου είχαν ήδη συλληφθεί και εξοριστεί στη Μύκονο. Η άφιξη του βασιλιά Γεωργίου Β΄ στην Ελλάδα συνοδεύτηκε από την παύση της κυβέρνησης Κονδύλη και την έναρξη αλληπάλληλων επαφών με εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων, αντιβενιζελικούς, βασιλικούς, βενιζελικούς, σχετικά με τη μελλοντική πορεία της κατάστασης» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:535).

⁶² «Επειτα από το σχηματισμό προσωρινής κυβέρνησης, την αμνήστευση των κινηματιών του Μαρτίου του 1935 και την απονομή χάριτος στους βενιζελικούς στρατιωτικούς του ίδιου κινήματος, προκηρύχθηκαν εκλογές για τα τέλη Ιανουαρίου του 1936» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:535).

⁶³ «Οι εκλογές έδωσαν ισοδύναμη παρουσία σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς μέσα στην ελληνική Βουλή με αποτέλεσμα να μη γίνει εφικτή και για τις δύο παρατάξεις η δημιουργία αυτοδύναμης κυβέρνησης» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:535/536).

⁶⁴ «Ο θάνατος του Βενιζέλου συγκλόνησε το Πανελλήνιο όσο ίσως ο θάνατος κανενός άλλου Έλληνα δημόσιου άνδρα. Επί τρεις σχεδόν δεκαετίες, είτε στην Ελλάδα ευρισκόμενος είτε εκτός Ελλάδας, ο Βενιζέλος δεν είχε παύσει να απασχολεί τους Έλληνες» (Κολιόπουλος, 2022:171).

Είναι σημαντικό επίσης να επισημανθεί ότι την περίοδο αυτή τα εκπαιδευτικά πράγματα δεν γνώρισαν μεγάλη άνθηση εξαιτίας της πολιτικής αστάθειας. Στην κυβέρνηση του Τσαλδάρη το 1933 και στην κυβέρνηση Κονδύλη το 1935 Υπουργός Παιδείας είχε οριστεί ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης. Στην υπουργική του θητεία ο Τουρκοβασίλης προσπάθησε να επιλύσει το γλωσσικό ζήτημα τόσο στο Δημοτικό όσο και στο Γυμνάσιο και υποστήριξε την καθαρνούσα έναντι της δημοτικής. Εισηγήθηκε τον θεσμό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών το 1933⁶⁵ και ίδρυσε την Ακαδημία Σωματικής Αγωγής που θα ήταν ισότιμη με τα υπόλοιπα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην πολιτική σκηνή των ευρωπαϊκών κρατών κυριαρχούσαν πια τα μοναρχικά καθεστώτα. Η Ελλάδα δεν ξέφυγε από αυτή την εξέλιξη. Η άνοδος των στρατιωτικών στην εξουσία, η έλλειψη δημοκρατικών εκλογών για την ανάδειξη ικανού πρωθυπουργού για την διακυβέρνηση της χώρας, οι αλληπάλληλες εκλογικές διαδικασίες χωρίς ουσιαστικό εκλογικό αποτέλεσμα και τέλος η επαναφορά της βασιλευόμενης δημοκρατίας, δημιούργησαν ένα κλίμα πολιτικών αναταραχών. Με τον θάνατο του Δεμερτζή, ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ διόρισε πρωθυπουργό τον φιλομοναρχικό Ιωάννη Μεταξά⁶⁶. Στη συνέχεια, το βράδυ της 4ης Αυγούστου 1936, ο Μεταξάς κατέλυσε τη δημοκρατία και εγκαθίδρυσε τη δικτατορία με τη στήριξη του βασιλιά⁶⁷. Διέλυσε τη Βουλή, κήρυξε στρατιωτικό νόμο και επέβαλε την απαγόρευση των πολιτικών και άλλων δικαιωμάτων⁶⁸. Το πραξικόπημα του Ιωάννη Μεταξά εξασθένησε περισσότερο την πολιτική σταθερότητα και αποδυνάμωσε τον θεσμό της δημοκρατίας. Τέλος, η δικτατορία του Μεταξά όσον αφορά την εκπαίδευση προσπάθησε να αποδομήσει την μεταρρύθμιση του 1929⁶⁹.

⁶⁵ «Στα 1933 θεσπίστηκε η φοίτηση των δασκάλων που έπρεπε να ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου, στις νεοϊδρυμένες Παιδαγωγικές Ακαδημίες» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:517).

⁶⁶ «Τελικά, έπειτα από αλληπάλληλες ζυμώσεις και διαβουλεύσεις ανάμεσα στους εκπροσώπους διαφόρων πολιτικών παρατάξεων, ο Γεώργιος Β΄ προχώρησε σε μονομερή ενέργεια και τον Απρίλιο του 1936 διόρισε ως πρωθυπουργό τον Ιωάννη Μεταξά χωρίς καν να συμβουλευτεί τους πολιτικούς αρχηγούς» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:536).

⁶⁷ «Στις 4 Αυγούστου του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς, με την πρόφαση του κομμουνιστικού κινδύνου και με τη σύμφωνη γνώμη του Γεωργίου Β΄, διέλυσε τη Βουλή και θέσπισε καθεστώς δικτατορικής εξουσίας. Το νέο καθεστώς δεν υπήρξε μια στρατιωτική δικτατορία, όπως στην Ιταλία και στη Γερμανία της εποχής εκείνης. Η δικτατορία του Μεταξά εδραιώθηκε με τον απόλυτο έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και με τη φασιστική οργάνωση της Νεολαίας (Ε.Ο.Ν.)» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:536).

⁶⁸ «Ανέστειλε τα βασικότερα άρθρα του Συντάγματος και πήρε όλα εκείνα τα μέτρα, που επρόκειτο να συμβάλουν στην παγίωση των κομμουνιστών σε όλους τους τομείς της διοίκησης» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:536).

⁶⁹ «Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (1936) προχώρησε στη ριζική ανατροπή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929» (Βακαλόπουλος Κ., 2001:517).

Κεφάλαιο 2: Η εκπαίδευση κατά την περίοδο της τελευταίας πρωθυπουργίας του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932)

2.1. Ο Κωνσταντίνος Γόντικας ως Υπουργός Παιδείας (1928-1930) και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος μόλις ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας⁷⁰ όρισε Υπουργό Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα⁷¹, ο οποίος είχε εκλεγεί βουλευτής Ηλείας. Η θητεία του Κωνσταντίνου Γόντικα⁷² στο Υπουργείο Παιδείας διήρκεσε από τον Ιούλιο του 1928 έως τον Ιανουάριο του 1930. Τον Απρίλιο του 1929 κατατέθηκαν προς ψήφιση στη Βουλή δύο σημαντικά νομοσχέδια: «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως» και «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδύσεως». Ψηφίστηκαν τον Αύγουστο και έγιναν νόμοι του ελληνικού κράτους. Αυτά τα νομοσχέδια ψηφίστηκαν και εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929⁷³.

Ο Γόντικας, σε συνεργασία με τον Παπανδρέου και τον Κακούρο, επιχείρησε να αλλάξει την εκπαίδευση την περίοδο 1928-1930. Εκτός από τον Υπουργό Παιδείας Κ. Γόντικα, βασικός εισηγητής της κυβέρνησης του Βενιζέλου όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ζητήματα ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου, διάδοχος Υπουργός Παιδείας την περίοδο 1930-1932. Επίσης, ο Ευάγγελος Κακούρος συνέβαλε στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 μέσα από τις εισηγητικές του εκθέσεις. Επιπλέον, «στην εισηγητική έκθεση των νομοσχεδίων, ο Κωνσταντίνος Γόντικας καυτηρίασε το μονοδιάστατο και κλασικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο παραμέλησε την εκπαίδευση των μεγάλων λαϊκών μαζών. Επισήμανε επίσης ότι με την

⁷⁰ «Το Κόμμα των Φιλελευθέρων με τον Ελευθέριο Βενιζέλο σχημάτισε κυβέρνηση και ξεκίνησε για μια ακόμη φορά την προσπάθεια για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:147).

⁷¹ «Όταν το 1928 ο Βενιζέλος κάλεσε τον Κωνσταντίνο Γόντικα να αναλάβει το Υπουργείο Παιδείας, επέλεγε προφανώς κάποιον που είχε ίδιες ή ανάλογες θέσεις με τις δικές του» (Δημαράς, 2003:83).

⁷² «Ο Κωνσταντίνος Γόντικας συνέδεσε το όνομά του με δύο ιδιαίτερα σημαντικές φάσεις της ακόμη ανολοκλήρωτης προσπάθειας να αποκτήσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τα χαρακτηριστικά εκείνα που θα του επιτρέψουν και τις εθνικές ανάγκες να ικανοποιεί και στις ατομικές προσδοκίες να ανταποκρίνεται» (Δημαράς, 2003:88).

⁷³ «Η μεταρρύθμιση του 1929 διαφέρει από τις προηγούμενες προσπάθειες στον συνδυασμό δύο καίριων χαρακτηριστικών: και σε ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα αναφέρεται και οδηγείται τελικά στη νομοθετική της κατοχύρωση» (Δημαράς, 2003:84).

κατάργηση των ελληνικών σχολείων και τη δημιουργία εξατάξιων γυμνασίων αυξήθηκε η παρεχόμενη μόρφωση στους Έλληνες»⁷⁴.

2.1.1. Η οργάνωση της Στοιχειώδους Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως»

Τα νομοσχέδια προς ψήφιση εγκρίθηκαν από την Βουλή και έτσι δημιουργήθηκε ο νόμος 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως» από την κυβέρνηση Βενιζέλου στις 16 Αυγούστου 1929. Στο άρθρο 1 του νόμου 4397/1929 αναφέρεται ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιελάμβανε δύο τύπους σχολείων: α) τα «σχολεία γενικής μορφώσεως» και β) τα «σχολεία επαγγελματικής εκπαιδύσεως». Πιο συγκεκριμένα, στα σχολεία γενικής μόρφωσης κατατάσσονταν τα Δημοτικά, τα Νηπιαγωγεία⁷⁵ και οι νυχτερινές σχολές. Από την άλλη, στα σχολεία επαγγελματικής εκπαίδευσης συγκαταλέγονταν οι κατώτερες επαγγελματικές σχολές οι οποίες ήταν οι γεωργικές, οι εμπορικές, οι ναυτικές, οι βιοτεχνικές και οι οικοκυρικές σχολές θηλέων. Είναι σημαντικό να λεχθεί ότι σε όλα τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης η φοίτηση των μαθητών ήταν μικτή, ενώ εξαιρούνταν οι οικοκυρικές σχολές θηλέων που για την συγκεκριμένη εποχή προβλεπόταν μόνο η φοίτηση των κοριτσιών.

Στο άρθρο 2 του νόμου 4397/1929 αναφέρεται ο σκοπός των Νηπιαγωγείων⁷⁶. Να σημειωθεί ότι η φοίτηση στα Νηπιαγωγεία ήταν διετής και προαιρετική. Ακόμα, στα Νηπιαγωγεία φοιτούσαν τα νήπια τα οποία είχαν συμπληρώσει την ηλικία των τεσσάρων χρόνων ή όσα συμπλήρωναν το 4ο έτος της ηλικίας τους εντός των έξι πρώτων μηνών του σχολικού έτους.

Επίσης, ιδρύονταν μετά από γνωμοδότηση του εποπτικού συμβουλίου που ήταν υπεύθυνο για αυτή την διαδικασία. Η ίδρυση κάθε Νηπιαγωγείου ήταν αναγκαία όταν είχαν συγκεντρωθεί τουλάχιστον 20 νήπια σε συνοικισμούς οι οποίοι χρειαζόνταν την γλωσσική προετοιμασία των νηπίων για την φοίτηση στο δημοτικό. Η αναλογία μεταξύ νηπίων και νηπιαγωγού ήταν η εξής: «τα νηπιαγωγεία είναι μονοτάξια, εφ' όσον φοιτώσιν εις αυτά μέχρι και τεσσαράκοντα νηπίων και διτάξια, εφ' όσον φοιτώσιν άνω

⁷⁴ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:148.

⁷⁵ «Η φροντίδα του νόμου για την προσχολική αγωγή ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Δεν προβλεπόταν ούτε βρεφοκομικοί ούτε παιδικοί σταθμοί» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:149).

⁷⁶ «Σκοπός των νηπιαγωγείων είναι η δι' απλών και τερπνών παιδιών, ασχολιών και ασκήσεων υποβοήθησις της σωματικής και πνευματικής εξελίξεως των νηπίων και η διά του τρόπου τούτου προπαρασκευή αυτών διά το δημοτικόν σχολείον» (Μπουζάκης, 2002:854).

των τεσσαράκοντα και μέχρις εξήκοντα νηπίων»⁷⁷. Δηλαδή η αναλογία στα μονοτάξια νηπιαγωγεία ήταν 1/40, ενώ στα διτάξια μπορούσε να φτάσει και το 1/60.

Στο άρθρο 3 του νόμου 4397/1929 αναφέρεται ο σκοπός των Δημοτικών σχολείων⁷⁸. Η φοίτηση στα Δημοτικά σχολεία προβλεπόταν να είναι εξαστητή και υποχρεωτική για όλα τα παιδιά τα οποία είχαν συμπληρώσει το 6ο έτος της ηλικίας τους. Επιπλέον, ιδρύονταν μετά από γνωμοδότηση των εποπτικών συμβουλίων που ήταν αρμόδια για αυτή τη διαδικασία. Η ίδρυση κάθε Δημοτικού σχολείου προϋπέθετε τη συγκέντρωση 15 τουλάχιστον μαθητών, οι οποίοι είχαν βέβαια συμπληρώσει τη νόμιμη ηλικία των 6 ετών για τη φοίτηση. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στο Δημοτικό ήταν μεγάλος εκείνη την εποχή⁷⁹.

Η αναλογία μεταξύ των παιδιών του Δημοτικού σχολείου και του δασκάλου περιγράφεται παρακάτω. Για τον αριθμό των τάξεων στα σχολεία αναφέρεται ότι: «τα δημοτικά σχολεία είναι μονοτάξια εν οίς διδάσκει εις, διτάξια, εν οίς διδάσκουσι δύο, τριτάξια, εν οίς διδάσκουσι τρεις και πολυτάξια, εν οίς διδάσκουσι 4-6 διδάσκαλοι»⁸⁰. Επίσης, για τον αριθμό των μαθητών μέσα στις τάξεις σημειώνεται ότι: «διά την ύπαρξιν μονοταξίου σχολείου απαιτούνται 15-40 μαθητών, διταξίου 41-80, τριταξίου 81-120, τετραταξίου 121-160, πενταταξίου 161-200 και εξαταξίου 201-250»⁸¹. Επεξηγηματικά, η αναλογία μαθητών/δασκάλου που διακρίνεται στα Δημοτικά ήταν σχεδόν 1/40 όπως και στα Νηπιαγωγεία. «Υπήρχαν όμως πολλά σχολεία όπου ένας δάσκαλος δίδασκε σε 120 μαθητές και εξατάξια σχολεία με πάνω από 700 μαθητές»⁸². Οπότε, σε αυτή την περίπτωση η αναλογία δασκάλου-μαθητών ξεπερνούσε τα όρια

⁷⁷ Μπουζάκης, 2002:854.

⁷⁸ «Σκοπός των δημοτικών σχολείων είναι η στοιχειώδης προπαρασκευή των μαθητών διά την ζωήν και η παροχή εις αυτούς των απαραίτητων προς μόρφωσιν χρηστού πολιτού στοιχείων» (Μπουζάκης, 2002:854).

⁷⁹ «Το σχολικό έτος 1927-1928 σε πληθυσμό 6.195.272 κατοίκων οι μαθητές ανέρχονται σε 751.933. Με βάση τους αριθμούς αυτούς ο Υπουργός Παιδείας Γόντικας εκτιμά το 1929 ότι 201.067 παιδιά δεν γράφονται καθόλου στο Δημοτικό και ότι από αυτά που γράφονται στην πρώτη τάξη δεν φτάνουν στην τέταρτη ούτε τα μισά. Η κατάσταση βελτιώνεται κάπως τα επόμενα χρόνια. Το 1929-1930 οι μαθητές των Δημόσιων Δημοτικών σχολείων ανέρχονται σε 666.209, το 1930-1931 σε 706.461 και το 1931-1932 σε 752.937. Σε αυτούς να προσθέσουμε και περί τους 20.000 (21.690 το 1931-1932) που φοιτούν σε ιδιωτικά» (Κυπριανός, 2015:230).

⁸⁰ Μπουζάκης, 2002:854.

⁸¹ Μπουζάκης, 2002:854/855.

⁸² Κάτσικας & Θεριανός, 2007:149.

που είχε θέσει ο νόμος. Ακόμα, το άρθρο 3 αναφέρεται μεταξύ άλλων στην σύσταση και στην κατάργηση των Δημοτικών σχολείων⁸³.

Με βάση το άρθρο 5 του νόμου 4397/1929 τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Πρακτική Αριθμητική, Στοιχειώδης Γεωμετρία, Ιστορία του ελληνικού έθνους και τα κυριότερα της παγκοσμίου, Γεωγραφία, Στοιχεία Φυσικής Ιστορίας, Φυσικής και Χημείας «μετ' εφαρμογών εις την υγιεινήν, την γεωργίαν και τον πρακτικόν βίον», Ωδική, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία και Γυμναστική. Ειδικότερα, από το μάθημα των Θρησκευτικών απαλλάσσονταν «οι ετερόρθησκοι και ετερόδοξοι» και από το μάθημα της Γυμναστικής⁸⁴ όσοι κωλύονταν για λόγους υγείας.

Κατά το άρθρο 6 του νόμου 4397/1929 προβλέπονταν «αυστηρά πρόστιμα για τους γονείς που παραμελούσαν τη φοίτηση των παιδιών τους στο Δημοτικό σχολείο»⁸⁵. Πιο συγκεκριμένα, οι γονείς ή οι κηδεμόνες που δεν είχαν εγγράψει τα παιδιά τους στο Δημοτικό σχολείο εντός των νόμιμων προθεσμιών ή που παραμελούσαν την φοίτησή τους αναγκάζονταν να πληρώσουν χρηματικό πρόστιμο από 500 έως και 1000 δραχμές. Αυτές τις ποινές τις επέβαλε ο εκάστοτε Επιθεωρητής «συνεπεία αναφοράς του διευθυντού του σχολείου ή της οικείας αστυνομικής αρχής, υποχρεωμένης να συλλαμβάνη και οδηγή εις το σχολείον τους τυχόν κατά τας ώρας της διδασκαλίας περιφερομένους παίδας και να καταγγέλη τους γονείς ή κηδεμόνας αυτών»⁸⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 του νόμου 4397/1929 σε κάθε σχολείο είχε δημιουργηθεί σχολικός κήπος ο οποίος καλλιεργούνταν «χάριν της διδασκαλίας των φυσιογνωστικών μαθημάτων και προς απόκτησιν υπό των μαθητών προκαταρκτικών γνώσεων καλλιέργειας της γης»⁸⁷. Ο βασικός στόχος της ίδρυσης και της καλλιέργειας των σχολικών κήπων ήταν «η απόκτηση γνώσεων και τεχνικών σχετικών με την καλλιέργεια της γης, μια και ο πληθυσμός της χώρας ήταν στην πλειοψηφία του

⁸³ «Η σύστασις, η κατάργησις, η προαγωγή, ο υποβιβασμός, η διαίρεσις και η συγχώνευσις των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσως γίνεται κατά τα θερινάς διακοπάς των μαθητών μετά πρότασιν του Εποπτικού Συμβουλίου της περιφέρειας» (Μπουζάκης, 2002:855).

⁸⁴ «Της δε γυμναστικής οι κωλύμενοι δια λόγους υγείας βεβαιουμένους υπό επιτροπής αποτελούμενης εκ του διευθυντού του σχολείου και του σχολιάτρου της περιφέρειας ή τούτου κωλομένου εξ ιδιώτου ιατρού, ορίζομένου υπό του επιθεωρητού και αμειβομένου υπό του γονέως ή κηδεμόνος του μαθητού, ούτινος ζητείται η απαλλαγή» (Μπουζάκης, 2002:855).

⁸⁵ Καραφύλλης, 2023:208.

⁸⁶ Μπουζάκης, 2002:856/857.

⁸⁷ Μπουζάκης, 2002:859.

αγροτικός»⁸⁸. Τέλος, είναι απαραίτητο να ειπωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 14 ιδρύθηκαν Σχολικές Βιβλιοθήκες και μικρά εργαστήρια Φυσικής και Χημείας.

2.1.2. Η οργάνωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδευσεως»

Ύστερα από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου ο Υπουργός Παιδείας Κ. Γόντικας με τον νόμο 4397/1929 προχώρησε στην ίδρυση κατώτερων επαγγελματικών σχολείων και στην μετατροπή τους σε άλλου τύπου σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης⁸⁹. Βέβαια, με τον ίδιο νόμο τα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία συγκαταλέγονταν στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και ευρύτερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο άρθρο 17 επισημαίνεται ο σκοπός που ιδρύθηκαν τα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία⁹⁰.

Με βάση το άρθρο 18 τα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία χωρίζονταν σε 4 κατηγορίες: α) Γεωργικά, β) Εμπορικά, γ) Βιοτεχνικά και δ) Οικοκυρικά θηλέων. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι η φοίτηση που προβλεπόταν ήταν διετής ή τριετής «δυναμένη και να παραταθή διά τινες κλάδους επαγγελμάτων, εάν η εν αυτοίς τελειοποίησης ήθελεν απαιτήσει τούτο»⁹¹. Έτσι, η φοίτηση θα μπορούσε να παραταθεί ανάλογα με τον τύπο του κάθε σχολείου.

Σύμφωνα με το άρθρο 19 στα σχολεία αυτά υπήρχε η δυνατότητα εγγραφής χωρίς εξετάσεις για όσους ήταν απόφοιτοι δημόσιου ή ιδιωτικού⁹² Δημοτικού σχολείου και κατείχαν απολυτήριο. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται η εγγραφή των μαθητών⁹³. Οι απόφοιτοι των κατώτερων επαγγελματικών σχολείων δεν μπορούσαν να συνεχίσουν

⁸⁸ Καραφύλλης, 2023:210.

⁸⁹ «Υπήρχαν στα χαρτιά πλήθος επαγγελματικών σχολείων, για τα οποία το κράτος διέθετε ελάχιστες πιστώσεις και τα είχε αφήσει στη φροντίδα των κοινοτήτων και των επιχειρήσεων. Τα ελληνικά σχολεία στην πραγματικότητα είχαν αντικατασταθεί από ένα δίκτυο επαγγελματικών σχολών για την πλειονότητα των μαθητών που στέκονταν δίπλα σ' ένα επιλεκτικό Γυμνάσιο, το οποίο ήταν για λίγους» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:149).

⁹⁰ «Σκοπός των κατώτερων επαγγελματικών σχολείων είναι η επαγγελματική προπαρασκευή των μη επιθυμούντων να ακολουθήσωσιν ανωτέρας σπουδάς εις σχολεία Μ. Εκπαιδευσεως αποφοίτων του δημοτικού σχολείου προς άσκησιν γεωργικού, εμπορικού, βιοτεχνικού ή οικοκυρικού επαγγέλματος» (Μπουζάκης, 2002:861).

⁹¹ Μπουζάκης, 2002:861.

⁹² Υπήρχαν αρκετά ιδιωτικά Δημοτικά σχολεία εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, «το σχολικό έτος 1930-1931 υπήρχαν στην Ελλάδα 250 ιδιωτικά Δημοτικά σχολεία: 90 στην Αθήνα, 62 στον Πειραιά, 30 σε διάφορες πόλεις, 42 για παιδιά ξένων υπηκόων και 26 κουτσοβλάχικα στη Δυτική Μακεδονία και την Ήπειρο, δυνάμει των διατάξεων της Συνθήκης της Λωζάνης» (Κυπριανός, 2015:229).

⁹³ «Η εγγραφή ήταν ατελής. Ομοίως εφ' απλού χάρτου εκδίδονται οι παντός είδους τίτλοι και τα πιστοποιητικά σπουδών των μαθητών» (Μπουζάκης, 2002:861).

τις σπουδές τους⁹⁴. Αυτή η κατάσταση συνέβαλε στην άμεση διασύνδεση των κατώτερων επαγγελματικών σχολείων με την αγορά εργασίας και στην άμεση εύρεση εργασίας στους απόφοιτους αυτών των σχολείων. Στον ίδιο νόμο προβλέπονταν διαφορετικές διατάξεις για κάθε επαγγελματικό σχολείο. Παρακάτω αναλύεται το κάθε σχολείο ξεχωριστά.

Πρώτον, όσον αφορά τα Γεωργικά σχολεία στο Κεφάλαιο Ι' «Περί κατωτέρων Γεωργικών σχολείων» το άρθρο 25 αναφέρει τον σκοπό τους⁹⁵. Στο άρθρο 26 ορίζεται η φοίτηση στα γεωργικά σχολεία η οποία ήταν διετής, ενώ όπου οι τοπικές συνθήκες το επέβαλαν θα μπορούσε να προστεθεί και τρίτη ειδική τάξη στον κλάδο της γεωργίας ή της γεωργικής βιομηχανίας. Συμπληρωματικά, στο άρθρο 27 καταγράφονται τα μαθήματα που διδάσκονταν στα γεωργικά σχολεία τα οποία ήταν: Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δενδροκομία και Κηπουρική, Γεωργική Βιομηχανία Αμπελουργία, Μελισσοκομία, Σηροτροφία και Κτηνοτροφία, Στοιχεία Υγιεινής και Στοιχεία Ιατρικής, Μαθήματα Γενικής Μόρφωσης, Νέα Ελληνικά, Θρησκευτικά, Ιστορία, Πρακτική Αριθμητική και Γεωμετρία.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 28 τα γεωργικά σχολεία κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες⁹⁶, ανάλογα με τον επικρατέστερο κλάδο της γεωργίας που υπήρχε σε κάθε τόπο. Με βάση το άρθρο 33 προβλεπόταν η τρίτη ειδική τάξη η οποία «προστίθεται εις το τεχνικόν προσωπικόν και εις ειδικός γεωπόνος». Επιπρόσθετα, τονίζεται ότι «ως επιμεληταί γεωπόνοι δύναται να διορίζονται και δημοδιδάσκαλοι μετεκπαιδευθέντες εις γεωργικά φροντιστήρια διατηρούντες τον βαθμόν και μισθόν, ον είχαν εν τη δημοτική εκπαιδύσει, προαγόμενοι κατά τας διεπούσας τους δημοδιδασκάλους διατάξεις»⁹⁷. Με βάση το άρθρο 37 οι μαθητές των γεωργικών σχολείων δεν μπορούσαν να υπερβούν τους 30 σε κάθε τάξη. Ακόμα, στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι «γεωργικόν σχολείον έχον κατωτέρους των 20 μαθητών εν όλω, εάν είναι διτάξιον, και των 30, εάν είναι τριτάξιον, καταργείται»⁹⁸.

⁹⁴ «Οι απόφοιτοι των σχολείων αυτών δεν είχαν δικαίωμα συνέχισης των σπουδών τους σε άλλον τύπο σχολείου και προωθούνταν άμεσα στην παραγωγή και την αγορά εργασίας» (Καραφύλλης, 2023:211).

⁹⁵ «Σκοπός των κατώτερων Γεωργικών σχολείων είναι η γεωργική πρακτική μόρφωσις εκείνων, οίτινες μέλλουσι να επιδοθώσιν εις το επάγγελμα του γεωργού, είτε ως καλλιεργηταί των ιδίων κτημάτων, είτε ως εργάται γεωργοί εις ξένα κτήματα ή γεωργικάς επιχειρήσεις» (Μπουζάκης, 2002:862).

⁹⁶ Οι κατηγορίες αυτές ήταν: «Α) εις σχολεία με ειδικότητα την μεγάλην καλλιέργειαν, Β) εις σχολεία με ειδικότητα την κτηνοτροφίαν και Γ) εις σχολεία με ειδικότητα την δενδροκομίαν και αμπελουργίαν» (Μπουζάκης, 2002:862).

⁹⁷ Μπουζάκης, 2002:863.

⁹⁸ Μπουζάκης, 2002:864.

Δεύτερον, αναφορικά με τα Εμπορικά σχολεία στο Κεφάλαιο ΙΑ' «Περί κατώτερων εμπορικών σχολείων» το άρθρο 39 επισημαίνει τον σκοπό τους⁹⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 40 η φοίτηση στα εμπορικά σχολεία ήταν τριετής. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στα εμπορικά σχολεία ήταν: «Εμπορική γεωγραφία, ιστορία του εμπορίου, εμπορευματολογία, εμποριολογία και λογιστική, τεχνικά, στοιχεία εμπορικού δικαίου και Πολιτικής Οικονομίας, προς τούτους δε και μαθήματα γενικής μορφώσεως, νέα ελληνικά, γενική ιστορία, θρησκευτικά, πρακτική αριθμητική, γυμναστική και υγιεινή»¹⁰⁰. Επιπρόσθετα, προβλεπόταν προαιρετικά η διδασκαλία μιας ξένης γλώσσας.

Τρίτον, όσον αφορά τα Βιοτεχνικά σχολεία στο Κεφάλαιο ΙΒ' «Περί κατώτερων Βιοτεχνικών σχολείων» στο άρθρο 43 υπογραμμίζεται ο σκοπός των βιοτεχνικών σχολείων¹⁰¹. Ακόμα, σύμφωνα με το άρθρο 44 η διάρκεια φοίτησης των βιοτεχνικών σχολείων ήταν ανάλογη με τον ειδικό κλάδο τον οποίο επιθυμούσε να ακολουθήσει ο κάθε μαθητής. Βέβαια, επισημαίνεται ότι η διάρκεια φοίτησης δεν μπορούσε να ήταν μικρότερη από δύο χρόνια. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στα βιοτεχνικά σχολεία χωρίζονταν σε ειδικής και γενικής μόρφωσης. Χαρακτηριστικά για τα σχολεία γενικής μόρφωσης αναφέρεται ότι: «τα γενικής μορφώσεως, άτινα είναι κοινά δι' όλους τους κλάδους, είναι νέα ελληνικά, γενική ιστορία, θρησκευτικά και στοιχεία υγιεινής και στοιχεία των καθηκόντων και δικαιωμάτων του πολίτου»¹⁰². Από την άλλη, για τα σχολεία ειδικής μόρφωσης αναφέρεται ότι: «τα δε ειδικά, ανάλογα προς τον κλάδον, ον θα ακολουθήση ο μαθητευόμενος, ορισθήσονται δια Διατάγματος προκαλουμένου υπό του Υπουργού της Παιδείας κατόπιν προτάσεως του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου»¹⁰³.

Τέταρτον, αναφορικά με τα Οικοκυρικά σχολεία στο Κεφάλαιο ΙΖ' «Περί κατώτερων Οικοκυρικών σχολείων» στο άρθρο 46 τονίζεται ο σκοπός των οικοκυρικών σχολείων¹⁰⁴. Επιπλέον, στο άρθρο 48 καταγράφονται τα μαθήματα που

⁹⁹ «Σκοπός των κατώτερων εμπορικών σχολείων είναι η επαγγελματική προπαρασκευή των μελλόντων να επιδοθώσιν εις το επάγγελμα του μικροεμπόρου ή να προσληθώσιν ως υπάλληλοι εμπορικών καταστημάτων ή εμπορικών επιχειρήσεων» (Μπουζάκης, 2002:864).

¹⁰⁰ Μπουζάκης, 2002:864.

¹⁰¹ «Σκοπός των κατώτερων Βιοτεχνικών σχολείων είναι η προπαρασκευή των μελλόντων να ασκήσωσι το επάγγελμα του τεχνίτου εις πάντας τους κλάδους της επεξεργασίας του ξύλου, του μετάλλου και του πηλού» (Μπουζάκης, 2002:865).

¹⁰² Μπουζάκης, 2002:865.

¹⁰³ Μπουζάκης, 2002:865.

¹⁰⁴ «Σκοπός των κατώτερων οικοκυρικών σχολείων είναι η πληρεστέρα προπαρασκευή διά την ζωήν εκείνων εκ των θηλέων όσα δεν πρόκειται να φοιτήσουν εις ανώτερα σχολεία» (Μπουζάκης, 2002:865).

διδάσκονταν στα οικοκυρικά σχολεία τα οποία ήταν: «Πρακτική αριθμητική και γεωμετρία, καταστιχογραφία, σχέδιο, στοιχεία υγιεινής, γυμναστική, βρεφοκομία, νοσηλεία, οικιακή οικονομία και οικιακά έργα, κοπτική και ραπτική, ποικιλτική, κεντητική, πλεκτική, πλυντική και μαγειρική, υφασματολογία, ανθοκομία και κηπουρική»¹⁰⁵ (Μπουζάκης, 2002:856).

2.1.3. Η οργάνωση των μαθητών ειδικών κατηγοριών και των μαθητών με ζητήματα φοίτησης σύμφωνα με τον νόμο 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως»

Ο ίδιος νόμος 4397/1929 «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως» περιελάμβανε τους μαθητές ειδικών κατηγοριών και τους μαθητές με ζητήματα φοίτησης. Σύμφωνα με το άρθρο 6 όλοι οι μαθητές και των δύο φύλων υποχρεώνονταν να φοιτήσουν στα Δημοτικά σχολεία της χώρας αφού είχαν συμπληρώσει το 6^ο έτος της ηλικίας τους. Από αυτήν την υποχρέωση «απαλλάσσονται α) οι κατ' ιδίαν διδασκόμενοι τα μαθήματα του δημοτικού σχολείου, β) οι νοσούντες νόσημα μεταδοτικών, γ) οι πνευματικώς ανώμαλοι και δ) οι συμπληρώσαντες ήδη το 14ον έτος της ηλικίας»¹⁰⁶. Δηλαδή, οι μαθητές αυτοί εξαιρέθηκαν από την υποχρεωτική φοίτηση στο Δημοτικό σχολείο.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονταν τα παιδιά που διδάσκονταν τα μαθήματα του Δημοτικού σχολείου κατ' οίκον, πιθανώς από ευκατάστατες οικογένειες. Στην δεύτερη κατηγορία κατατάσσονταν τα παιδιά που είχαν νοσήσει από κάποια ασθένεια, αφού εκείνη την εποχή οι μεταδοτικές ασθένειες ήταν σε έξαρση, ιδίως η φυματίωση. Στην τρίτη κατηγορία κατατάσσονταν οι μαθητές με ειδικές ανάγκες και τέλος στην τέταρτη οι μαθητές που είχαν υπερβεί το προβλεπόμενο όριο υποχρεωτικής φοίτησης στο Δημοτικό σχολείο. Η τελευταία κατηγορία μαθητών είχε απαλλαγεί από τη φοίτηση στο Δημοτικό και για τους δύο παρακάτω λόγους: «για την αποφυγή πιθανόν προβλημάτων με τα παιδιά μικρότερης ηλικίας που φοιτούσαν στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και για τη δυνατότητα φοίτησης σε παιδιά που εργάζονταν, αφού η παιδική εργασία στις δεκαετίες αυτές ήταν συνηθισμένο φαινόμενο»¹⁰⁷.

¹⁰⁵ «Εις τα ανωτέρω μαθήματα δύνανται να προστεθώσι και άλλα ή να απαλειφθώσι τινά προτάσει του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου» (Μπουζάκης, 2002:856).

¹⁰⁶ Μπουζάκης, 2002:856.

¹⁰⁷ Καραφύλλης, 2023:212/213.

Επίσης, σύμφωνα με το Κεφάλαιο Ε'¹⁰⁸ «Δημοτικά σχολεία διά τους πνευματικώς ανωμάλους παίδας, Υπαίθρια σχολεία, Νυχτεριναί σχολαί», στο άρθρο 11 παρατηρείται ότι «μετά γνωμοδότησιν του Εποπτικού Συμβουλίου και προτάσει του Εκπαιδευτικού δύναται το Υπουργείον να κανονίση ιδίαν διδασκαλίαν διά τους πνευματικώς ανωμάλους παίδας δημοτικού τινος σχολείου ή να καταρτίση χάριν αυτών ιδίαν τάξιν ή και ίδιον σχολείον, εάν υπάρχη αριθμός τοιούτων επαρκής»¹⁰⁹ (Μπουζάκης, 2002:858). Αναλυτικότερα, το Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με το Εποπτικό και το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο μπορούσε να ρυθμίσει το ζήτημα της φοίτησης των «πνευματικώς ανώμαλων» μαθητών είτε στο ίδιο Δημοτικό που φοιτούσαν οι υπόλοιποι μαθητές είτε να συγκροτήσει ειδικό Δημοτικό σχολείο για αυτήν την κατηγορία των μαθητών. Δηλαδή για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες ο νόμος αυτός προέβλεπε την ίδρυση ειδικών σχολείων ή ειδικών τάξεων με την προϋπόθεση να υπάρχει επαρκής αριθμός μαθητών. Με τον ίδιο τρόπο το Υπουργείο Παιδείας μπορούσε να ιδρύσει ειδικά υπαίθρια σχολεία με σκοπό την φοίτηση των ασθενών παιδιών, πιθανότατα των παιδιών που νοσούσαν από φυματίωση.

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το ίδιο κεφάλαιο, στο άρθρο 12 επισημαίνεται η λειτουργία των νυχτερινών σχολείων. Τα νυχτερινα σχολεία είχαν προκύψει από το φαινόμενο της παιδικής εργασίας που εμφανιζόταν εκείνη την εποχή. Τα παιδιά που εργαζόνταν αντιμετώπιζαν μεγάλες δυσκολίες με την φοίτησή τους ειδικά στο Δημοτικό και γι' αυτό ξεπερνούσαν το ηλικιακό όριο των 14 ετών. Έτσι, τα νυχτερινα σχολεία θα έδιναν την ευκαιρία σε αυτά τα παιδιά να συνεχίσουν την φοίτησή τους στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Ο σκοπός των νυχτερινών σχολείων ήταν «η καταπολέμησις του αναλφαβητισμού των υπερβάντων την νόμιμον προς φοίτησιν εις το δημοτικόν σχολείον ηλικίαν, η υποβοήθησις της γλωσσικής αναπτύξεως των ξενοφώνων και η παροχή εις τούτους στοιχείων μορφώσεως εκ της συγχρόνου ζωής του Έθνους»¹¹⁰. Η ίδρυση των νυχτερινών σχολείων αποφασίστηκε μετά από γνωμοδότηση του υπεύθυνου Εποπτικού Συμβουλίου και προϋπέθετε την συγκέντρωση τουλάχιστον 5 αναλφάβητων μαθητών, οι οποίοι είχαν υπερβεί την ηλικία των 6 ετών και έτσι δεν θα μπορούσαν να φοιτήσουν

¹⁰⁸ «Στο κεφάλαιο Ε' προβλέπεται η ίδρυση Δημοτικών "διά τους πνευματικώς ανωμάλους παίδας", καθώς και υπαίθριων σχολείων "χάριν των ασθενών παιδιών"» (Μπουζάκης, 2016:147).

¹⁰⁹ «Κατά τον αυτόν τρόπον δύναται το Υπουργείον να ιδρύση και υπαίθρια σχολεία χάριν των ασθενών παιδών» (Μπουζάκης, 2002:858).

¹¹⁰ Μπουζάκης, 2002:859.

στο Δημοτικό σχολείο. Κρίνεται αναγκαίο να σημειωθεί ότι τα μαθήματα που διδάσκονταν στα νυχτερινά σχολεία ήταν: «ανάγνωσις, γραφή και αριθμητική, ερμηνεία των κατά την Κυριακήν αναγιγνωσκομένων Ευαγγελίων και πράξεων των Αποστόλων, εθνική ιστορία και γεωγραφία και παρέχονται στοιχειώδεις επαγγελματικά γνώσεις, αναλόγως των τοπικών αναγκών»¹¹¹.

2.1.4. Η οργάνωση της Μέσης Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4373/1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως»

Με τον νόμο 4373/1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως» που ψηφίστηκε από την κυβέρνηση Βενιζέλου στις 13 Αυγούστου 1929 καθορίστηκε η οργάνωση και η λειτουργία των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο άρθρο 1 προσδιορίζεται ο σκοπός των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης: «Η μέση εκπαίδευσις κύριον σκοπόν έχουσα την επιστημονικήν προπαρασκευήν των μελλόντων να ακολουθήσωσιν ανωτέρας σπουδάς παρέχει άμα την αναγκαίαν γενικήν μόρφωσιν διά τον κοινωνικόν βίον και επιδιώκει ως και η δημοτική την διάπλασιν χρηστών πολιτών»¹¹². Σύμφωνα με το άρθρο 2 τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ήταν τα Γυμνάσια και τα Πρακτικά Λύκεια. Επίσης, στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης υπάγονταν τα Διδασκαλεία, τα Γυμνάσια Θηλέων και τα Ανώτερα Παρθεναγωγεία. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι εκείνη την εποχή ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν κυρίως στα Γυμνάσια μειώθηκε δραστικά¹¹³.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 τα Γυμνάσια περιελάμβαναν έξι τάξεις. Για την εισαγωγή των μαθητών στην πρώτη τάξη του Γυμνασίου προβλέπονταν εισιτήριες εξετάσεις για τα παιδιά που κατείχαν απολυτήριο Δημοτικού σχολείου, είτε δημόσιου είτε ιδιωτικού. Επίσης, με βάση το άρθρο 4 η κάθε τάξη του Γυμνασίου που είχε περισσότερους από 60 μαθητές διαιρούταν σε δύο τμήματα. Προβλεπόταν η κατάργηση του Γυμνασίου «εάν ο μέσος όρος των κατά τα δύο τελευταία έτη εξετασθέντων μαθητών δεν

¹¹¹ Μπουζάκης, 2002:859.

¹¹² Μπουζάκης, 2002:843.

¹¹³ «Με τις αλλαγές του 1929 ο αριθμός των μαθητών του Γυμνασίου μειώνεται δραστικά. Το σχολικό έτος 1927-1928 υπήρχαν 519 ημιγυμνάσια, ελληνικά και αστικά σχολεία Θηλέων με 65.245 μαθητές. Υπήρχαν ακόμη 139 κλασικά Γυμνάσια με 29.652 μαθητές και 12 Πρακτικά Λύκεια με 1.467 μαθητές. Από 96.304 το 1927 ο αριθμός τους πέφτει σε 86.632 το 1929 και σε 73.233 το 1930» (Κυπριανός, 2015:230).

υπερβαίνει τους 120»¹¹⁴. Με τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαν να καταργηθούν μετά από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου τα τετρατάξια, πεντατάξια και εξατάξια Γυμνάσια που λειτουργούσαν εκείνη την περίοδο και ο μέσος όρος των εγγεγραμμένων μαθητών τους κατά τα δύο τελευταία έτη δεν υπερέβαινε τους 100. Με βάση το άρθρο 5 τα μαθήματα που διδάσκονταν στο Γυμνάσιο ήταν: «1) Θρησκευτικά, 2) Αρχαία Ελληνικά, 3) Νέα Ελληνικά, 4) Γαλλική γλώσσα, 5) Μαθηματικά-Κοσμογραφία, 6) Φυσική, Φυσική Ιστορία και Χημεία, 7) Φιλοσοφικά, 8) Ιστορία, 9) Γεωγραφία, 10) Μουσική-Ωδική, 11) Ιχνογραφία, Καλλιγραφία και Χειροτεχνία, 12) Υγιεινή, 13) Γυμναστική»¹¹⁵. Το αναλυτικό πρόγραμμα των Γυμνασίων¹¹⁶ καθοριζόταν μετά από σχετική γνωμάτευση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι με βάση το άρθρο 6 είχε προσδιοριστεί το διδακτικό προσωπικό του εξατάξιου Γυμνασίου, το οποίο ήταν υπεύθυνο για την εύρυθμη λειτουργία του κάθε Γυμνασίου και τη διδασκαλία των μαθημάτων. Το εξατάξιο Γυμνάσιο αποτελούταν από έναν Γυμνασιάρχη που είχε οριστεί ως Διευθυντής και από τρεις καθηγητές φιλόλογους, από τους οποίους ο ένας είχε οριστεί ως Υποδιευθυντής από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Επίσης, αποτελούνταν από έναν μαθηματικό, έναν φιλόλογο, έναν φυσικό και έναν θεολόγο. Όσον αφορά τη διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων το Γυμνάσιο αποτελούνταν από έναν δάσκαλο ή καθηγητή της Γαλλικής και αντίστοιχα από έναν της Μουσικής, από έναν των Τεχνικών μαθημάτων¹¹⁷ (Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία) και από έναν της Γυμναστικής.

Αναφορικά με τους καθηγητές και τους δασκάλους των Γυμνασίων είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι ήταν υποχρεωμένοι να διδάσκουν σε άλλα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης σε μαθήματα σχετικά με την ειδικότητά τους. Ακόμα, οι καθηγητές των τεχνικών μαθημάτων υποχρεώνονταν να διδάσκουν σε σχολεία της Δημοτικής Εκπαίδευσης. Αυτό γινόταν διότι έπρεπε να συμπληρωθούν οι υποχρεωτικές ώρες διδασκαλίας και σε αυτά τα σχολεία. Ο Γενικός Επιθεωρητής ήταν υπεύθυνος για την ανάθεση της διδασκαλίας των μαθημάτων σε άλλα σχολεία εκτός Γυμνασίων. Στην

¹¹⁴ Μπουζάκης, 2002:843.

¹¹⁵ Μπουζάκης, 2002:843/844.

¹¹⁶ «Εν τω αναλυτικώ προγράμματι δύναται να προστεθώσι εις τα ανωτέρα και άλλα μαθήματα υποχρεωτικά ή προαιρετικά προτάσει του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου» (Μπουζάκης, 2002:844).

¹¹⁷ «Εις τας θέσεις των διδασκάλων των τεχνικών μαθημάτων (Καλλιγραφίας, Ιχνογραφίας, Χειροτεχνίας,) δύναται να διορίζωνται και οι κεκτημένοι πτυχίον διδασκαλίας των άνω μαθημάτων δια τα αστικά σχολεία ή Διδασκαλεία» (Μπουζάκης, 2002:844).

περίπτωση που υπήρχε μεγάλη έλλειψη διδακτικού προσωπικού ο Γενικός Επιθεωρητής μπορούσε να πάρει την συγκατάθεση των καθηγητών και των δασκάλων για την διδασκαλία των μαθημάτων. Βέβαια, οι καθηγητές για τη διδασκαλία αυτή θα αμείβονταν 150 δραχμές κάθε μήνα.

Με βάση το άρθρο 7, εάν σε μια πόλη λειτουργούσαν περισσότερα από ένα Γυμνάσια προβλεπόταν να διοριστεί ένας θεολόγος για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών ανά δύο Γυμνάσια. Αντίστοιχα, για την διδασκαλία των τεχνικών μαθημάτων προβλεπόταν να διοριστεί ένας δάσκαλος ή ένας καθηγητής ανά δύο Γυμνάσια. Στην περίπτωση που υπήρχαν περισσότερα Γυμνάσια διορίζονταν καθηγητές κατά αναλογία, δηλαδή ένας καθηγητής ανά δύο Γυμνάσια, δύο καθηγητές ανά τέσσερα κ.λπ..

Εάν μια τάξη του Γυμνασίου εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των μαθητών είχε διαχωριστεί σε δύο τμήματα, τότε δεν προβλεπόταν η προσθήκη καθηγητή. Υπήρχε όμως η περίπτωση που σε μια πόλη λειτουργούσαν περισσότερα από ένα Γυμνάσια, «οπότε προστίθεται εις το δεύτερον γυμνάσιον εις θεολόγος»¹¹⁸. Επίσης, εάν δύο τάξεις του Γυμνασίου διαχωριστούν «εκάστη εις δύο τμήματα, η μια τάξις διαιρεθή εις τρία τμήματα προστίθενται τρεις καθηγηταί, εις της φιλολογίας, εις των μαθηματικών και εις των φυσικών»¹¹⁹ (Μπουζάκης, 2002:845). Τέλος, με βάση το άρθρο 8¹²⁰ ορίζονται οι υποχρεωτικές ώρες διδασκαλίας των καθηγητών στα Γυμνάσια.

Ακόμα, τα Πρακτικά Λύκεια τα οποία συμπεριλαμβάνονταν στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης αποτελούνταν από έξι τάξεις. Σύμφωνα με το άρθρο 9 οι μαθητές που κατείχαν απολυτήριο Δημοτικού σχολείου, δημοσίου ή ιδιωτικού, υποχρεώνονταν να δώσουν εισιτήριες εξετάσεις για την εισαγωγή τους στα Πρακτικά Λύκεια. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στα Πρακτικά Λύκεια καθορίστηκαν με βάση το άρθρο 10 και ήταν: «1) Θρησκευτικά, 2) Αρχαία Ελληνικά, 3) Νέα Ελληνικά, 4) Ιστορία, 5) Φιλοσοφικά, 6) Γαλλική γλώσσα, 7) Μαθηματικά και Κοσμογραφία, 8) Φυσική Ιστορία, φυσική και χημεία, 9) Γεωγραφία, 10) Τεχνικά (Ιχνογραφία, Καλλιγραφία,

¹¹⁸ Μπουζάκης, 2002:845.

¹¹⁹ «Μόνον εν ελλείψει φιλολόγων είναι δυνατόν να διορίζονται θεολόγοι προς διδασκαλίαν των ιστορικοφιλολογικών μαθημάτων» (Μπουζάκης, 2002:845).

¹²⁰ «Υποχρεωτικάί ώραι διδασκαλίας καθ' εβδομάδα των εν τοις Γυμνασίοις διδασκόντων ορίζονται του Διευθυντού 14, του Υποδιευθυντού 18, του πρωτοβάθμιου 22, του δευτεροβάθμιου 26» (Μπουζάκης, 2002:845).

Χειροτεχνία), 11) Μουσική-Ωδική, 12) Υγιεινή και 13) Γυμναστική»¹²¹. Το αναλυτικό πρόγραμμα¹²² των Πρακτικών Λυκείων καθοριζόταν μετά από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Επιπρόσθετα, με βάση το άρθρο 11 είχε προσδιοριστεί το διδακτικό προσωπικό του εξατάξιου Πρακτικού Λυκείου, το οποίο έφερε την ευθύνη για την ομαλή λειτουργία του κάθε Πρακτικού Λυκείου και της διδασκαλίας των μαθημάτων. Το εξατάξιο Πρακτικό Λύκειο αποτελούνταν από έναν καθηγητή που ήταν είτε μαθηματικός είτε φυσικός και είχε οριστεί ως Διευθυντής. Επίσης, αποτελούνταν από τέσσερις καθηγητές, οι οποίοι ήταν δύο φιλόλογοι, ένας μαθηματικός και ένας φυσικός.

Στην περίπτωση που ο Διευθυντής ήταν μαθηματικός το Πρακτικό Λύκειο αποτελούνταν από έναν φυσικό και εάν ο Διευθυντής ήταν φυσικός από έναν μαθηματικό. Όσον αφορά τη διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων, δηλαδή της Γαλλικής γλώσσας, της Μουσικής, της Γυμναστικής και των Τεχνικών μαθημάτων είχε οριστεί ένας δάσκαλος ή ένας καθηγητής για κάθε μάθημα με την αντίστοιχη ειδικότητα. Επίσης, ένας από τους καθηγητές φυσικών ή μαθηματικών είχε οριστεί ως Υποδιευθυντής από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Τέλος, εκτός από το διδακτικό υπήρχε και το υπηρετικό προσωπικό. Σύμφωνα με το άρθρο 12 το υπηρετικό προσωπικό του εξατάξιου Γυμνασίου ή του Πρακτικού Λυκείου αποτελούνταν «εξ ενός επιστάτου και δύο υπηρετριών, διοριζόμενον υπό του Γενικού Επιθεωρητού προτάσει του διευθυντού»¹²³.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 13 εάν σε μια πόλη λειτουργούσε το Γυμνάσιο και το Πρακτικό Λύκειο, τα δύο αυτά σχολεία μπορούσαν να συγχωνευτούν σε ένα εκπαιδευτήριο που ονομάστηκε «Σχολή Μέσης Εκπαίδευσης». Η προϋπόθεση για την συγχώνευση των δύο σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης ήταν να υπάρχει το κατάλληλο οίκημα, το οποίο στέγαζε το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Η συγχώνευση των παραπάνω σχολείων γινόταν μετά από πρόταση του Γενικού Επιθεωρητή. Η Σχολή Μέσης Εκπαίδευσης¹²⁴ χωριζόταν σε δύο τμήματα, το κλασσικό και το πρακτικό, για τα οποία

¹²¹ Μπουζάκης, 2002:845.

¹²² Όσον αφορά το αναλυτικό πρόγραμμα στο άρθρο 11 επισημαίνεται ότι «το αναλυτικόν πρόγραμμα των δύο κατωτέρων τάξεων του εξαταξίου Πρακτικού Λυκείου είνε το αυτό με το πρόγραμμα των δύο κατωτέρων τάξεων του Γυμνασίου» (Μπουζάκης, 2002:846)

¹²³ Μπουζάκης, 2002:846.

¹²⁴ «Η σχολή Μέσης Εκπαιδύσεως αποτελουμένη εξ έξι ενιαυσίων τάξεων διαίρεται από της τρίτης τάξεως εις δύο τμήματα, κλασσικόν και πρακτικόν, έχοντα έκαστον ίδιον διευθυντήν άνευ υποδιευθυντού, επί βαθμώ και μισθώ γυμνασιάρχου» (Μπουζάκης, 2002:847).

ήταν υπεύθυνος ο Διευθυντής¹²⁵ που τα αναλάμβανε, ενώ δεν προβλεπόταν η ύπαρξη της θέσης του Υποδιευθυντού. Ταυτόχρονα, προβλεπόταν η θέση του συνδιευθυντή¹²⁶, την οποία κατείχε ο διευθυντής του άλλου τμήματος. Η διάρκεια της θέσης του διευθυντή και του συνδιευθυντή ήταν ένα σχολικό έτος. Δηλαδή κάθε σχολικό έτος άλλαζε ο διευθυντής και ο συνδιευθυντής και αυτό καθοριζόταν από τον Γενικό Επιθεωρητή. Οι αρμοδιότητες του Διευθυντή, του Συνδιευθυντή και του διδακτικού προσωπικού ορίζονταν μετά από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Το διδακτικό προσωπικό της Σχολής Μέσης Εκπαίδευσης αποτελούνταν από το προσωπικό του εξατάξιου Γυμνασίου με βάση το άρθρο 6. Επίσης, για τις ανάγκες του πρακτικού τμήματος το διδακτικό προσωπικό περιελάμβανε: «α) εκ του διευθυντή του τμήματος, εκ δύο πρωτοβαθμίων φιλολόγων, ενός πρωτοβαθμίου μαθηματικού ή φυσικού και ενός δευτεροβαθμίου μαθηματικού ή φυσικού»¹²⁷ σύμφωνα με τις διατάξεις περί προσωπικού των Πρακτικών Λυκείων. Ακόμα, περιελάμβανε δύο επιμελητές εάν υπήρχαν τα σχετικά εργαστήρια και έναν δάσκαλο ή καθηγητή Γαλλικών για τη διδασκαλία της Γαλλικής γλώσσας. Σύμφωνα με το άρθρο 16 το υπηρετικό προσωπικό αποτελούνταν «εξ ενός επιστάτου επί βαθμώ και μισθώ κλητήρος α' τάξεως, ενός υπεπιστάτου επί βαθμώ και μισθώ κλητήρος β' τάξεως και τριών υπηρετριών»¹²⁸.

Επιπλέον, με βάση το άρθρο 27 ιδρύθηκαν τα Γυμνάσια Θηλέων στα οποία φοιτούσαν αποκλειστικά τα κορίτσια, ενώ απαγορευόταν η συνεκπαίδευση αγοριών-κοριτσιών. Επίσης, απαγορευόταν η φοίτηση των κοριτσιών σε Γυμνάσια αρρένων, ενώ επιτρεπόταν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Ακόμα, με τον νόμο 4373/1929 και το άρθρο 28 τα τριτάξια αστικά σχολεία θηλέων είτε δημόσια είτε ιδιωτικά μετατράπηκαν σε τετρατάξια και μετονομάστηκαν Ανώτερα Παρθεναγωγεία.

Ο σκοπός των Ανώτερων Παρθεναγωγείων με βάση το άρθρο 29 ήταν «να παράσχη εις τα θήλεα τα μη επιθυμούντα να παρακολουθήσωσι μαθήματα εις προπαρασκευαστικά πανεπιστημιακών σπουδών Σχολάς μόρφωσιν ανωτέραν και μάλλον οικείαν προς την γυναικείαν φύσιν, τα έργα και τον προορισμόν της Ελληνίδος

¹²⁵ «Διευθυντής της όλης Σχολής είναι ο διευθυντής του ενός τμήματος, συνδιευθυντής δε, εκτελών χρέη υποδιευθυντού,, ο διευθυντής του ετέρου» (Μπουζάκης, 2002:847).

¹²⁶ «Ο χρηματίσας συνδιευθυντής κατά το έν σχολικόν έτος, θα είναι διευθυντής κατά το επόμενον και ο υπηρετήσας ως διευθυντής θα είναι συνδιευθυντής» (Μπουζάκης, 2002:847).

¹²⁷ Μπουζάκης, 2002:847.

¹²⁸ Μπουζάκης, 2002:847.

μητρός»¹²⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 30 στα Παρθεναγωγεία προβλεπόταν η τετραετής φοίτηση. Οι μαθήτριες που κατείχαν απολυτήριο Δημοτικού εγγράφονταν στην πρώτη τάξη του Παρθεναγωγείου χωρίς εισιτήριες εξετάσεις. Οι απόφοιτες των Παρθεναγωγείων έπαιρναν απολυτήριο το οποίο ήταν ισοδύναμο με το απολυτήριο του Γυμνασίου και δεν μπορούσαν να συνεχίσουν τις πανεπιστημιακές τους σπουδές με βάση το άρθρο 31. Τα μαθήματα των Παρθεναγωγείων με βάση το άρθρο 32 ήταν: «1) Θρησκευτικά, 2) Νέα Ελληνικά και αρχαία εν μεταφράσει, 3) Γαλλική γλώσσα υποχρεωτικώς και άλλη τις ξένη γλώσσα προαιρετικώς, 4) Γεωγραφία, 5) Πρακτική Αριθμητική και Λογιστική, 6) Πρακτική Γεωμετρία, 7) Στοιχεία φυσικής ιστορίας, φυσικής και χημείας, 8) Οικιακή οικονομία και οικιακά έργα, 9) Υγιεινή, βρεφοκομία και νοσηλευτική, 10) Καλλιγραφία, 11) Μουσική και 12) Γυμναστική, παιδιαί, χοροί»¹³⁰. Για την αφαίρεση ή την προσθήκη των παραπάνω μαθημάτων υπεύθυνο ήταν το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, το οποίο μπορούσε να αλλάξει τα διδασκόμενα μαθήματα των Παρθεναγωγείων.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 33 αναφέρεται το διδακτικό προσωπικό των Παρθεναγωγείων. Πιο συγκεκριμένα, τα Ανώτερα Παρθεναγωγεία αποτελούνταν από έναν φιλόλογο, ο οποίος είχε οριστεί ως Διευθυντής και από δύο καθηγητές: έναν φυσικό και έναν φιλόλογο. Ακόμα, τα Παρθεναγωγεία απαρτίζονταν από έναν δάσκαλο ή καθηγητή της Γαλλικής γλώσσας, από έναν δάσκαλο ή καθηγητή της Μουσικής και από έναν δάσκαλο των οικιακών έργων. Για τα μαθήματα της Υγιεινής, της βρεφοκομίας και της νοσηλευτικής υπήρχε ειδική μέριμνα¹³¹. Σύμφωνα με το άρθρο 34 το αναλυτικό πρόγραμμα των Παρθεναγωγείων είχε οριστεί μετά από γνωμάτευση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, αφού εκδιδόταν προεδρικό διάταγμα, το οποίο θα εφαρμοζόταν από το σχολικό έτος 1929-1930.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 39 οι καθηγητές και οι δάσκαλοι οι οποίοι είχαν υπερβεί το 65ο έτος της ηλικίας τους απολύονταν πρώτοι. Ακόμα, όσοι είχαν συμπληρώσει 35 χρόνια υπηρεσίας μπορούσαν να συνταξιοδοτηθούν, ενώ απολύονταν όσοι δεν κατείχαν πτυχίο Πανεπιστημίου με βάση την αρχαιότητα στην υπηρεσία. Με βάση το άρθρο 40 το υποχρεωτικό όριο ηλικίας που μπορούσαν να αποχωρήσουν οι

¹²⁹ Μπουζάκης, 2002:850.

¹³⁰ Μπουζάκης, 2002:850.

¹³¹ «Η διδασκαλία της υγιεινής, βρεφοκομίας και νοσηλευτικής ανατίθεται κατά τα περί των Γυμνασίων διατεταγμένα εις τον Υγειονομικόν Επιθεωρητήν ή τους σχολιάτρους ή εις επιστήμονας γυναίκας» (Μπουζάκης, 2002:851).

εκπαιδευτικοί από την υπηρεσία ήταν το 65ο έτος. Αυτό το όριο ηλικίας αφορούσε «το υγειονομικόν, εποπτικόν και διακτικόν προσωπικόν της Μέσης και της Δημοτικής Εκπαιδευσεως»¹³².

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 41 οι μαθητές του εξατάξιου Γυμνασίου για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο δεν υποχρεώνονταν κατά τις εισιτήριες εξετάσεις στο μάθημα των Λατινικών να εξετάζονται στις εξετάσεις του πρώτου έτους στο μάθημα αυτό. Επιπλέον, υπήρχε η δυνατότητα στους φοιτητές του τμήματος Φιλολογίας και σε όσους φοιτητές επιθυμούσαν από τις υπόλοιπες σχολές να παρακολουθούν προσφερόμενα μαθήματα, τα οποία προετοιμάζαν από πριν τους φοιτητές για τη διδασκαλία της Λατινικής γλώσσας. Αυτά τα μαθήματα παραδίδονταν από πτυχιούχους¹³³ της Φιλοσοφικής Σχολής από ελληνικό ή ξένο Πανεπιστήμιο, οι οποίοι είχαν ασχοληθεί ειδικά με την Λατινική φιλολογία. Για αυτή τη διδασκαλία ορίζονταν μέχρι τρεις εκπαιδευτικοί και όσον αφορά τη διδασκαλία δεν μπορούσαν να υπερβούν τις έξι ώρες κάθε εβδομάδα.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 42 οι εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κάθε περιφέρειας θα οργάνωναν ένα συνέδριο κάθε χρόνο στην έδρα της Γενικής Επιθεώρησης. Σε αυτό το συνέδριο θα συμμετείχαν ενεργά οι εκπαιδευτικοί και θα συζητούσαν τα εκπαιδευτικά θέματα που σχετίζονταν με το εκπαιδευτικό τους έργο μετά την λήξη του εκάστοτε σχολικού έτους. Η διάρκεια του συνεδρίου θα ήταν πέντε ημέρες. Σε κάθε εκπαιδευτικό που συμμετείχε, εκτός από αυτούς που υπηρετούσαν στην έδρα της Γενικής Επιθεώρησης, θα παρεχόταν ημερήσια αποζημίωση πλην των οδοιπορικών εξόδων των εκπαιδευτικών. Όσα θέματα είχαν συζητηθεί στο συνέδριο θα καθορίζονταν από την αρχή του σχολικού έτους μετά από απόφαση του Γενικού Επιθεωρητή.

2.2. Ο Γεώργιος Παπανδρέου ως Υπουργός Παιδείας (1930-1932) και η συνέχεια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929

¹³² «Το άρθρον τούτο δεν ισχύει διά το εν τοις ιδιωτικοίς σχολείοις διδακτικόν προσωπικόν» (Μπουζάκης, 2002:852).

¹³³ «Οι τοιοῦτοι πτυχιούχοι διορίζονται υπό του Υπουργού ως διδάσκαλοι των Λατινικών γραμμάτων εν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐπὶ μηνιαία ἀποζημίωσι 400 δρχ. δι' ἐκάστην καθ' εβδομάδα ὥραν διδασκαλίας προτάσει Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ των ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ καθηγητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας» (Μπουζάκης, 2002:852).

Μετά την παραίτηση του Κωνσταντίνου Γόντικα ο Βενιζέλος όρισε Υπουργό Παιδείας τον Γεώργιο Παπανδρέου. Η πρώτη θητεία του Γεωργίου Παπανδρέου στο Υπουργείο Παιδείας ήταν από τον Ιανουάριο του 1930 έως τον Μάιο του 1932. Κατά την περίοδο αυτή στη Βουλή θα κατατεθούν προς ψήφιση διάφορα νομοσχέδια «που αφορούν τα σχολικά βιβλία, την οργάνωση-διοίκηση της εκπαίδευσης, τα διδακτήρια, τις σχολικές εφορείες, τα διδασκαλεία, το Πανεπιστήμιο κ.λπ.»¹³⁴. Ο Γεώργιος Παπανδρέου διετέλεσε Υπουργός Παιδείας στην κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου τη διετία 1930-1932. Επιχείρησε να συνδέσει το όνομά του «με καινοτόμες και ριζοσπαστικές μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις στην ελληνική εκπαίδευση»¹³⁵. Με τον Γεώργιο Παπανδρέου συνεχίστηκε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 και μπόρεσε να ολοκληρωθεί το 1932¹³⁶. Όσα έγιναν κατά τη θητεία του Παπανδρέου συμπλήρωσαν τη μεταρρύθμιση του 1929 και την ολοκλήρωσαν. Επίσης, ο νέος σύμβουλος του Υπουργείου Παιδείας ήταν ο Μίλτος Κουντουράς, ο οποίος συνέδραμε με διάφορες εισηγήσεις επί των εκπαιδευτικών θεμάτων. Βέβαια, ο προηγούμενος σύμβουλος του Υπουργείου, ο Ευάγγελος Κακούρος, «διατήρησε την ανώτατη διοικητική θέση την οποία κατείχε επί Γόντικα»¹³⁷.

2.2.1. Η οργάνωση και η διοίκηση της Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον νόμο 4653/1930 «Περί Διοικήσεως της Εκπαιδύσεως», τα θέματα που συζητήθηκαν και τα συμπεράσματα που προέκυψαν

Ο Γεώργιος Παπανδρέου κατέθεσε ένα ιδιαίτερα σημαντικό νομοσχέδιο στη Βουλή που αφορούσε την οργάνωση και την διοίκηση της εκπαίδευσης¹³⁸. Στις 18 Φεβρουαρίου 1930 ανέφερε σε έκθεσή του τις αντιλήψεις των Φιλελευθέρων για την δομή της διοίκησης της ελληνικής εκπαίδευσης. Ο Γεώργιος Παπανδρέου θεωρούσε

¹³⁴ «Κατά την κατάθεση των νομοσχεδίων στη Βουλή, ο Γεώργιος Παπανδρέου θα αναφερθεί συνολικά στους στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων και στα μέτρα που προτίθεται να λάβει» (Μπουζάκης, 1997:26/27).

¹³⁵ Μπουζάκης, 1999:15.

¹³⁶ «Τα εκπαιδευτικά του 1929-1932 παρουσιάζουν μια πολύ σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με άλλες περιόδους της νεοελληνικής εκπαίδευσης: χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια που ξεπερνάει τη θητεία του υπουργού. Αυτό δεν ήταν τυχαίο καθώς η επιλογή του Γεωργίου Παπανδρέου για την αντικατάσταση του Γόντικα τον Ιανουάριο του 1930 δείχνει και την επιθυμία του Βενιζέλου να μην ανακοπεί η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Υπουργείου Παιδείας αλλά και να μην αλλάξει προσανατολισμό» (Δημαράς, 2003:85).

¹³⁷ Δημαράς, 2003:86.

¹³⁸ «Ο νόμος συνιστά τη σημαντικότερη διοικητική μεταρρύθμιση της περιόδου 1928-1932 με υπουργό Παιδείας τον Γεώργιο Παπανδρέου» (Μπουζάκης, 2016:144).

ότι έπρεπε να μεταβληθεί η διοικητική δομή της εκπαίδευσης που υπήρχε και να δημιουργηθεί μια νέα¹³⁹.

Για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της μεταβολής της διοίκησης της εκπαίδευσης, συστάθηκε το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο (Α.Ε.Σ.) στο Υπουργείο Παιδείας. Στόχος της σύστασης του Α.Ε.Σ ήταν ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών αναγκών, η καθοδήγηση των προσπαθειών που επεδίωκαν την αναβάθμιση της ελληνικής εκπαίδευσης και τέλος η ενοποίηση των κατευθύνσεων της εκπαίδευσης¹⁴⁰. Ουσιαστικά ο βασικός σκοπός του Α.Ε.Σ. ήταν η συγκρότηση της εκπαιδευτικής πολιτικής, τα οικονομικά θέματα των εκπαιδευτικών, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η ίδρυση και η κατάργηση Δημοτικών σχολείων καθώς και η διοίκηση των σχολείων. Το Α.Ε.Σ. προβλεπόταν να συγκαλείται σε δύο συνόδους τον χρόνο. Η πρώτη σύνοδος πραγματοποιήθηκε στις 27 Οκτωβρίου 1930 υπό την προεδρία του Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου και συζητήθηκαν τα παρακάτω θέματα:

α) Καθορισμός των σχολείων που απαιτούνται για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών.

β) Εξασφάλιση των προϋποθέσεων για τη λειτουργία των κατώτερων επαγγελματικών σχολείων.

γ) Καταπολέμηση του αναλφαβητισμού¹⁴¹.

δ) Ενιαιοποίηση στη διοίκηση της εκπαίδευσης και

ε) Προσδιορισμός των κατευθύνσεων της παιδείας»¹⁴².

Μετά την πρώτη συνεδρίαση το 1930, εφόσον είχαν μελετηθεί τα συγκεκριμένα θέματα, έναν χρόνο αργότερα, στις 5 Οκτωβρίου 1931 το Α.Ε.Σ. συνεδρίασε και πάλι. Ο Γεώργιος Παπανδρέου συμμετείχε στη συνεδρίαση και είχε μάλιστα ενεργό ρόλο. Ύστερα από πολλές συνεδριάσεις που είχαν χρονικό ορίζοντα από τις 5 έως τις 24

¹³⁹ Οι λόγιοι που ο Γεώργιος Παπανδρέου πίστευε στην μεταβολή της διοικητικής δομής της εκπαίδευσης είναι οι εξής: α) Η ανάγκη χάραξης ενιαίων κατευθυντηρίων γενικών γραμμών, β) Η ανάγκη αποσύνδεσης του διοικητικού από το γνωμοδοτικό έργο του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και γ) Η ανάγκη να επεκταθεί η αποκέντρωση της εκπαίδευσης και στη μέση εκπαίδευση» (Μπουζάκης, 1997:27/28).

¹⁴⁰ «Βασικός στόχος της νέας οργανωτικής δομής είναι να τεθή εν πλήρει εφαρμογή και αποδώσει τους προσδοκώμενους καρπούς η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929» (Μπουζάκης, 1997:28).

¹⁴¹ «Για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού θεσπίζονται με το νόμο 4397 του 1929 «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης» νυχτερινές σχολές. Στόχος η εκμάθηση ανάγνωσης και γραφής από εκείνους που πέρασαν την προβλεπόμενη ηλικία για τη φοίτηση στο Δημοτικό» (Κυπριανός, 2015:229).

¹⁴² Μπουζάκης, 1997:31.

Οκτωβρίου και μετά από αρκετές εισηγήσεις με αναλυτικό και τεκμηριωτικό λόγο, συζητήθηκαν τα παρακάτω θέματα:

α) Η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και η προαγωγή της σχολικής αντίληψης.

β) Σχολεία Γεωργικής Παιδείας.

γ) Σχολεία Τεχνικής Παιδείας.

δ) Σχολεία Εμπορικής Παιδείας.

ε) Σχολεία Γενικής Παιδείας.

στ) Ενότης της Διοικήσεως της Παιδείας και

ζ) Αι κατευθύνσεις της Παιδείας»¹⁴³.

Το Α.Ε.Σ. μετά τις εισηγήσεις για τα ζητήματα που τέθηκαν και συζητήθηκαν κατέληξε σε κάποια συμπεράσματα-πορίσματα. Πιο συγκεκριμένα, για κάθε θέμα υπήρξε και το ανάλογο συμπέρασμα. Ο Παπανδρέου αποφάσισε να συνοψίσει ο ίδιος τα συμπεράσματα που προέκυψαν. Όσον αφορά το θέμα: «η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και η προαγωγή της σχολικής αντίληψης» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

1) Διαπιστώθηκε ότι σύμφωνα με την επίσημη απογραφή του ελληνικού πληθυσμού το 1928, το ποσοστό των αγράμματων ανθρώπων «ανέρχεται επί του δηλωθείσης παιδείας πληθυσμού ηλικίας 8 ετών και άνω εις: άνδρας: 23,47%, γυναίκα: 57,97%, μέσος όρος: 40,72%»¹⁴⁴. Από αυτή την απογραφή προέκυψε ότι το 23,47% των ανδρών και το 57,97% των γυναικών ήταν αγράμματοι, ενώ ο μέσος όρος ανήλθε στο 40,72%¹⁴⁵. Επομένως, παρατηρήθηκε ότι πριν την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 αρκετοί άνθρωποι ήταν αναλφάβητοι.

2) Διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των ανθρώπων που υποχρεούνταν να φοιτήσουν στο Δημοτικό σχολείο και τελικά κατάφεραν να ξεφύγουν από την υποχρεωτική φοίτηση ανήλθε στο 3,8%.

¹⁴³ Μπουζάκης, 1997:31.

¹⁴⁴ Μπουζάκης, 1997:31.

¹⁴⁵ Μπουζάκης, 1997:31.

- 3) «Συνιστάται πλήρης οργάνωσις των σχολείων γενικής λαϊκής μορφώσεως (Νηπιαγωγεία-Δημοτικά Σχολεία)»¹⁴⁶.
- 4) Παρατηρήθηκε ότι έπρεπε να ενισχυθούν οι σχολικές και οι κοινοτικές βιβλιοθήκες.
- 5) Χρειάστηκε να ενισχυθούν και να οργανωθούν συστηματικά τα μαθητικά συσσίτια, οι παιδικές εξοχές και τα σχολεία που βρίσκονταν στην ύπαιθρο (υπαίθρια σχολεία).
- 6) Ήταν αναγκαίο να προστατευτεί η υγεία των παιδιών μέσω της ενίσχυσης της σχολιατρικής υπηρεσίας.
- 7) Έπρεπε να ενισχυθούν τα ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας και να ενθαρρυνθεί προς αυτή την κατεύθυνση κάθε ιδιωτική πρωτοβουλία υπέρ της μαθητικής ηλικίας.
- 8) Παρατηρήθηκε ότι έπρεπε να αυξηθούν οι νυχτερινές σχολές¹⁴⁷ του κράτους και να ενισχυθούν οι σχολές που είχαν ιδρυθεί από ιδιωτικά σωματεία.
- 9) «Υποχρεωτική διδασκαλία των αναλφάβητων στρατιωτών κατά τον χρόνον της θητείας των»¹⁴⁸.
- 10) «Απαγόρευσις από του 1936 προσλήψεως εργατών και εργατριών μη κεκτημένων απολυτήριον δημοτικού σχολείου»¹⁴⁹.

Για το θέμα: «Σχολεία Γεωργικής Παιδείας» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

- 1) Αναγνωρίστηκε η επιτακτική ανάγκη να ενισχυθεί η γεωργική εκπαίδευση.
- 2) Έπρεπε να ενισχυθεί η γεωργική εκπαίδευση διαμέσου των σχολείων γενικής παιδείας. Πιο συγκεκριμένα, ο γεωργικός προσανατολισμός¹⁵⁰ των Δημοτικών σχολείων των αγροτικών περιφερειών συνετέλεσε στην ενδυνάμωση της γεωργικής εκπαίδευσης.

¹⁴⁶ Μπουζάκης, 1997:32.

¹⁴⁷ «Από 62 το σχολικό έτος 1927-1928 οι νυχτερινές σχολές ανέρχονται το 1931-1932 σε 82. Ο αριθμός των μαθητών, ωστόσο, μειώνεται: από 7.007 το 1927-1928 πέφτει τέσσερα χρόνια μετά στους 6.819» (Κυπριανός, 2015:230).

¹⁴⁸ Μπουζάκης, 1997:32.

¹⁴⁹ Μπουζάκης, 1997:32.

¹⁵⁰ «Ο προσανατολισμός ούτος θα επιδιωχθεί διά της συντάξεως κατάλληλου προγράμματος, της οργανώσεως αρτίου σχολικού κήπου, διά της μεταβολής της μεθόδου διδασκαλίας, της συντάξεως καταλλήλων διδακτικών και βοηθητικών βιβλίων και της ειδικής προπαρασκευής των διδασκάλων, ιδρυομένων των Διδασκαλείων κατά προτίμησιν πλησίον γεωργικών σταθμών» (Μπουζάκης, 1997:32).

3) «Διά των ειδικών γεωργικών σχολείων κατωτέρων, μέσων¹⁵¹ και ανωτέρων»¹⁵². Ειδικότερα, τα ειδικά γεωργικά σχολεία ήταν διαιρεμένα σε τρία είδη: τα διετή ή τριετή, τα γεωργικά επιμορφωτικά και τα μεταβατικά ειδικά γεωργικά σχολεία.

Τα διετή ή τριετή, τα οποία δέχονταν τους μαθητές που είχαν αποφοιτήσει από το Δημοτικό, είχαν ως σκοπό να προετοιμάσουν επαγγελματικά τους μαθητές για να ακολουθήσουν το επάγγελμα του γεωργού. Η μόρφωση που λάμβαναν ήταν κυρίως πρακτική «εν εξηρημένω εκ του σχολείου αγροκτήματι και συνδυασμένη με γενικήν μόρφωση»¹⁵³. Αυτού του είδους τα σχολεία ιδρύονταν βαθμιαία σε τόπους, όπου οι συνθήκες επέτρεπαν να λειτουργήσουν κανονικά και να πετύχουν τον σκοπό τους. Η ίδρυση τέτοιων σχολείων πραγματοποιούταν σε τόπους όπου λειτουργούσαν γεωργικοί σταθμοί ή άλλες κρατικές γεωργικές εγκαταστάσεις καθώς και σε τόπους οι οποίοι είχαν μεγάλη γεωργική ανάπτυξη. Ακόμα, τα γεωργικά επιμορφωτικά σχολεία είχαν ως σκοπό να συμπληρώσουν και να βελτιώσουν την γεωργική μόρφωση των ανθρώπων που ήδη εργάζονταν σε κτήματα γεωργών. Αυτή η μόρφωση είχε την μορφή της θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας οκταώρου, «π.χ. καθ' εβδομάδα εις γεωργικούς σταθμούς, πρότυπα αγροκτήματα ή άλλα γεωργικά ιδρύματα»¹⁵⁴. Επιπλέον, τα μεταβατικά ειδικά γεωργικά σχολεία, «δια των οποίων περιοδεύοντα γεωργικά συνεργεία θα μεταδίδουν ειδικάς γεωργικάς γνώσεις ή θα ασκούν τας δεξιότητας των ενήλιων γεωργών εις ειδικούς της γεωργίας κλάδους»¹⁵⁵. Η φοίτηση σε αυτά τα σχολεία ήταν προσωρινά προαιρετική.

Η ανώτατη γεωργική παιδεία περιελάμβανε την Ανώτατη Γεωπονική Σχολή στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών και το Γεωργικό Τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι σχολές αυτές έπρεπε να ενισχυθούν επαρκώς οικονομικά και να οργανωθούν οι εγκαταστάσεις τους καλύτερα, ενώ η ειδίκευση των Γεωπόνων είχε αλλάξει. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι προβλεπόταν «παιδαγωγική μόρφωσις εκείνων εκ των αποφοίτων των σχολών τούτων, οίτινες θα

¹⁵¹ «Αυταί δύνανται να παραμείνουν, ως είναι, δύο, Λαρίσης και Πατρών, μη συνιστωμένης της επεκτάσεως των» (Μπουζάκης, 1997:33).

¹⁵² Μπουζάκης, 1997:32.

¹⁵³ Μπουζάκης, 1997:32.

¹⁵⁴ Μπουζάκης, 1997:33.

¹⁵⁵ Μπουζάκης, 1997:33.

χρησιμοποιηθώσιν ως καθηγηταί των γεωπονικών μαθημάτων εις τα σχολεία της γενικής και της ειδικής γεωργικής παιδείας»¹⁵⁶.

Για το θέμα: «Σχολεία Τεχνικής Παιδείας» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

1) Σε αυτόν τον κλάδο της εκπαίδευσης αναγνωρίστηκε η καθυστέρηση της ελληνικής παιδείας και γι' αυτό έπρεπε να ενισχυθεί. Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί με δύο τρόπους: α) δια μέσου μιας πιο ολοκληρωμένης και καλύτερης διδασκαλίας των τεχνικών μαθημάτων στα σχολεία της γενικής παιδείας και β) δια μέσου της ίδρυσης και της οργάνωσης των ειδικών τεχνικών σχολείων κατωτέρων και μέσων. Τα κατώτερα προσανατολίζονταν στην επιμόρφωση και στόχευαν στην παροχή συμπληρωματικής μόρφωσης στους εργαζόμενους στα τεχνικά εργοστάσια επί 8 ώρες κάθε εβδομάδα με υποχρεωτική φοίτηση. Τα σχολεία αυτά μπορούσαν να λειτουργήσουν και ως νυχτερινά. Δευτερευόντως τα ειδικά σχολεία μπορούσαν να λειτουργήσουν και ως ημερήσια¹⁵⁷ με προαιρετική φοίτηση. Η διάρκεια της φοίτησης ήταν ανάλογη με την τέχνη που ακολουθούσε ο κάθε μαθητής.

2) Η ίδρυση των Τεχνικών Σχολείων ήταν βαθμιαία, δηλαδή μπορούσαν να λειτουργήσουν για αρχή στα μεγαλύτερα κέντρα της χώρας: στον Πειραιά, στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη. Ο λόγος της βαθμιαίας ίδρυσης των τεχνικών σχολείων ήταν ότι απαιτούνταν πολλές δαπάνες και δεν υπήρχε το κατάλληλο διδακτικό προσωπικό, ενώ η εύρεση εργασίας για τους απόφοιτους των τεχνικών σχολείων ήταν δυσχερής και εμφάνιζε αρκετές δυσκολίες.

3) Ήταν απαραίτητο να ιδρυθούν ειδικές σχολές για μόνο ένα επάγγελμα σε διάφορες πόλεις, οι οποίες βέβαια ευνοούσαν τις συνθήκες λειτουργίας μιας τέτοιας σχολής.

4) «Η λειτουργία σειράς επαγγελματικών μαθημάτων ειδικών κλάδων» συντελούσε στην τεχνική μόρφωση των βιοτεχνών. «Τα μαθήματα ταύτα κυρίως αποβλέπουν εις την τελειοποίησιν βιοτεχνών, ηλικίας άνω των 18 ετών, μη υποκειμένων πλέον εις υποχρεωτικήν φοίτησιν εις τα αντίστοιχα επιμορφωτικά επαγγελματικά σχολεία. Και είναι συνήθως εσπερινά»¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Μπουζάκης, 1997:33.

¹⁵⁷ «Παραλαμβάνοντα αποφοίτους του δημοτικού σχολείου και προπαρασκευάζοντα επαγγελματικώς τους μαθητάς εις τεχνίτας ή αρχιτεχνίτας» (Μπουζάκης, 1997:34).

¹⁵⁸ Μπουζάκης, 1997:34.

5) «Μέσων τεχνικών σχολών συνιστάται η ίδρυσις (σχολών εργοδηγών γεωμετρών και κατά δεύτερον λόγον εργοδηγών μηχανολόγων)»¹⁵⁹.

6) Τα Τεχνικά Σχολεία να ιδρύονται και να διοικούνται από ειδικές επαγγελματικές οργανώσεις με κρατικό έλεγχο και κρατική εποπτεία.

«Τέλος καταρτίζει τεχνικήν επιτροπήν εις ην αναθέτει την μελέτην του τύπου των μέσων τεχνικών σχολών και την μετατροπήν ενίων γυμνασίων εις σχολάς του είδους τούτου»¹⁶⁰.

Για το θέμα: «Σχολεία Εμπορικής Παιδείας» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

1) Η Εμπορική Παιδεία παρεχόταν μέσω: α) της Ανώτατης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και β) των κρατικών και ιδιωτικών μέσων εμπορικών σχολών. Η εμπορική παιδεία θεωρούνταν ότι δεν είχε καθυστερήσει όπως συνέβη με την γεωργική και τεχνική παιδεία.

2) Ήταν επιτακτική ανάγκη να περιοριστούν οι μέσες εμπορικές σχολές.

3) Επιβαλλόταν να μετατραπούν οι μέσες εμπορικές σχολές σε κατώτερα εμπορικά σχολεία. Επίσης, να ιδρυθούν κατώτερα εμπορικά σχολεία σε διάφορα εμπορικά κέντρα της Ελλάδας με φοίτηση τριών ετών.

4) Για την ανάπτυξη της εμπορικής παιδείας κρίνονταν βοηθητικά τα επιμορφωτικά σχολεία, ημερήσια ή νυχτερινά, που στόχευαν στην παροχή συμπληρωματικής εμπορικής μόρφωσης στους εργαζόμενους στα εμπορικά καταστήματα και στα εμπορικά γραφεία.

Για το θέμα: «Σχολεία Γενικής Παιδείας» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

A) Για τα Σχολεία της Στοιχειώδους Εκπαίδευσης:

1) Να επεκταθούν τα νηπιαγωγεία και να ιδρυθούν νέα στις ξενόφωνες περιοχές στις βιομηχανικές και στις εργατικές συνοικίες των μεγάλων κέντρων της χώρας.

2) Να αυξηθούν οι δημοδιδάσκαλοι προκειμένου να υπάρχει η αναλογία ενός διδασκάλου προς 40 μαθητές.

¹⁵⁹ Μπουζάκης, 1997:34.

¹⁶⁰ Μπουζάκης, 1997:34.

3) Η φοίτηση του Δημοτικού σχολείου ήταν 6 έτη και θεωρούνταν «προσωρινός σταθμός της γενικής λαϊκής παιδείας». Έπρεπε να οργανωθεί καλύτερα ώστε να μπορέσει να φθάσει στο υψηλότερο επίπεδο και η απόδοσή του να είναι βέλτιστη. Γι' αυτό ήταν αναγκαίο να ρυθμιστεί το πρόγραμμα ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες. «Εφοδιασμός αυτών δι' οργάνων και μέσων διδασκαλίας, όσον το δυνατόν τελειότερων και πληρεστέρων δι' ιδρύσεως και πλουτισμού σχολικών βιβλιοθηκών, διά λειτουργίας τελείου σχολικού κήπου κλπ.»¹⁶¹.

4) Ο τρόπος της κατάλληλης μόρφωσης των δασκάλων και της επιμόρφωσής τους/μετεκπαίδευσή τους αποτέλεσε θέμα προς συζήτηση στην επόμενη συνεδρίαση του Α.Ε.Σ..

5) Υπήρχε η ανάγκη της καλής οργάνωσης των σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, όπως η οργάνωση των Διδασκαλείων που λειτουργούσαν τότε, ώστε η απόδοσή τους να ήταν αποδοτικότερη.

Β) Για τα σχολεία της Μέσης Παιδείας:

1) Τα σχολεία της Μέσης Παιδείας ήταν το κλασσικό Γυμνάσιο και το Πρακτικό Λύκειο. Στο Γυμνάσιο το μάθημα των Λατινικών ήταν προαιρετικό.

2) Οι απόφοιτοι του Πρακτικού Λυκείου λάμβαναν μετά την αποφοίτησή τους το απολυτήριο, το οποίο αναγνωριζόταν ως ισότιμο με το απολυτήριο του κλασσικού Γυμνασίου. Το απολυτήριο του Πρακτικού Λυκείου παρείχε το δικαίωμα εγγραφής ύστερα από εισιτήριες εξετάσεις σε όλες τις σχολές του Πανεπιστημίου και των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

3) Οι εισιτήριες εξετάσεις του Πανεπιστημίου να ρυθμιστούν κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να μπορεί να ελέγχεται η πραγματική ικανότητα των αποφοίτων των μέσων σχολών.

4) Οι μαθητές των Γυμνασίων ήταν πολυάριθμοι και για να σταματήσει ο πληθωρισμός των μαθητών υπήρχαν εισιτήριες εξετάσεις οι οποίες ήταν αυστηρές.

5) Ο αριθμός των Γυμνασίων περιορίστηκε, επειδή υπήρχαν πολλά Γυμνάσια. Μερικά Γυμνάσια μετατράπηκαν σε ειδικές τεχνικές μέσες σχολές.

¹⁶¹ Μπουζάκης, 1997:35.

6) «Το πρόγραμμα των δύο κατωτέρων τάξεων του βετούς κλασσικού γυμνασίου, αποτελούν τμήμα του ενιαίου προγράμματος του γυμνασίου, θα είναι το αυτό διά τας κατωτέρας τάξεις πάσης μέσης σχολής»¹⁶².

7) Καταργούνται τα Γυμνάσια τα οποία είχαν υπερβεί τον αριθμό των μαθητών που είχε οριστεί σύμφωνα με τον νόμο. Τα υπόλοιπα Γυμνάσια που είχαν διατηρηθεί προσωρινά μετατράπηκαν όπου ήταν δυνατό σε κατώτερα επαγγελματικά σχολεία και συνέχισαν τη λειτουργία τους ως επαγγελματικά σχολεία.

8) Με τη βοήθεια και τον έλεγχο του κράτους δημιουργήθηκαν υποτροφίες από τις μονάδες αυτοδιοίκησης που αφορούσαν άπορους και ικανούς μαθητές.

9) Συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή με σκοπό να μελετηθεί το ζήτημα του ατομικού δελτίου των μαθητών και το ζήτημα των εξετάσεων.

Για το θέμα: «Η ενότης της διοικήσεως της εκπαίδευσης» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

1) Να ενισχυθεί το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο (Α.Ε.Σ.) και να προσθέσει στα μέλη του όλους τους παράγοντες, οι οποίοι με οποιονδήποτε τρόπο συνδέονταν με την επαγγελματική εκπαίδευση.

2) Το Υπουργείο Παιδείας να αποκτήσει μια πιο επαγγελματική κατεύθυνση.

3) Οι υπηρεσίες των άλλων υπουργείων να γίνονταν πιο παιδαγωγικές και να αναμειγνύονταν με την ίδρυση και τη λειτουργία των επαγγελματικών σχολείων.

Για το θέμα: «Αι κατευθύνσεις της Παιδείας» τα συμπεράσματα ήταν τα εξής:

1) Να αναβληθεί η συζήτηση που αφορά τις κατευθύνσεις της Παιδείας και να μετατεθεί για την επόμενη σύνοδο, εξαιτίας της έλλειψης χρόνου.

2) Να τυπωθεί ο λόγος του Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου όσον αφορά το θέμα «περί των ιδανικών της Παιδείας» και να μοιραστεί στα σχολεία.

Επιπλέον, με τον νόμο 4653 δημιουργήθηκε το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, το οποίο διαιρέθηκε σε δύο τμήματα: το Διοικητικό και το Γνωμοδοτικό. Το Διοικητικό χωρίστηκε σε δύο συμβούλια: το «Διοικητικόν Συμβούλιον Δημοτικής

¹⁶² Μπουζάκης, 1997:36.

Εκπαιδύσεως»¹⁶³ και το «Διοικητικόν Συμβούλιον Μέσης Εκπαιδύσεως»¹⁶⁴, τα οποία ήταν υπεύθυνα για την εποπτεία και τη διοίκηση της εκπαίδευσης, όπως το θέμα των μεταθέσεων των εκπαιδευτικών. Το «Γνωμοδοτικόν Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον»¹⁶⁵ απαρτιζόταν από πέντε μέλη¹⁶⁶ και ήταν υπεύθυνο για τη «γνωμάτευση των εκπαιδευτικών ζητημάτων, τη λήψη των μέτρων για την εφαρμογή των πορισμάτων του Α.Ε.Σ., την προετοιμασία νομοθετικών κειμένων, τη σύνταξη αναλυτικών και ωρολογίων προγραμμάτων των σχολείων, τη σύνταξη οδηγιών για τη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων»¹⁶⁷.

Ο νόμος 4653/1930 όσον αφορά την αποκέντρωση της εκπαίδευσης καθόριζε την συγκρότηση «Εποπτικών Συμβουλίων Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως». Στο Εποπτικό Συμβούλιο Μέσης Εκπαίδευσης συμμετείχε «ένας Γενικός Επιθεωρητής, ένας Εφέτης και ένας Γυμνασιάρχης», ενώ στο Εποπτικό Συμβούλιο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης συμμετείχε «ένας Γυμνασιάρχης της έδρας του Εποπτικού Συμβουλίου, ένας Πρωτοδίκης και ο οικείος Επιθεωρητής»¹⁶⁸. Ταυτόχρονα με την συγκρότηση αυτών των εποπτικών συμβουλίων υπήρξε μεγάλη αύξηση στις εκπαιδευτικές περιφέρειες της Ελλάδας: οι περιφέρειες της Δημοτικής Εκπαίδευσης από 71 μετατράπηκαν σε 120 και οι περιφέρειες της Μέσης Εκπαίδευσης από 12 μετατράπηκαν σε 20. Έτσι, προέκυψε ότι η σύσταση των εποπτικών συμβουλίων Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης συνετέλεσε στην αύξηση των εκπαιδευτικών περιφερειών της χώρας.

2.2.2. Η ανέγερση των σχολικών κτηρίων σύμφωνα με τον νόμο 4799/1930 «Περί Ανεγέρσεως διδακτηρίων»

Την περίοδο που ανέλαβε το Υπουργείο Παιδείας ο Γεώργιος Παπανδρέου, από τα πιο σημαντικά προβλήματα ήταν το στεγαστικό όσον αφορά τα σχολικά κτίρια της

¹⁶³ «Πρόεδρος ήταν ο Θεόδωρος Παρασκευόπουλος και μέλη οι Ι. Σκουτερόπουλος, Δ. Σάρρος, Β. Σταματέλλος, Σ. Δαγκλής (αιρετό μέλος)» (Μπουζάκης, 1997:30).

¹⁶⁴ «Πρόεδρος ήταν ο Ιωάννης Ρωμανός και μέλη οι Δ. Τσαμασφύρης, Ι. Χαντέλης, Γ. Καψάλης, Θ. Σταύρου (αιρετό μέλος)» (Μπουζάκης, 1997:30).

¹⁶⁵ «Διοργάνωσε τα Συνέδρια των Γενικών Επιθεωρητών και των Επιθεωρητών Δημοτικών Σχολείων καθώς και των Δ/ντών και Υποδιευθυντών των Διδασκαλείων με πρωταγωνιστικό ρόλο σ' αυτά των Δ. Λάμπρα και Μίλτου Κουντουρά» (Μπουζάκης, 2016:144).

¹⁶⁶ Τα μέλη του Γνωμοδοτικού Εκπαιδευτικού Συμβουλίου ήταν τα εξής: «πρόεδρος ο Δημήτρης Λάμπρας και μέλη ο Μίλτος Κουντουράς, η Μαρία Αμαριώτου, ο Παντελής Παϊδούσης, ο Δημήτρης Σουχλέρης» (Μπουζάκης, 1997:30).

¹⁶⁷ Μπουζάκης, 1997:30.

¹⁶⁸ Μπουζάκης, 1997:30.

χώρας¹⁶⁹. Ο Γεώργιος Παπανδρέου επιθυμούσε να ενισχύσει την ανέγερση νέων διδακτηρίων¹⁷⁰. Μόλις είχε αναλάβει το Υπουργείο Παιδείας ο Παπανδρέου υπήρχε έντονο στεγαστικό πρόβλημα. Έτσι, στις 4 Ιουνίου 1930 σύναψε «τοκοχρεολυτικό δάνειο με την εταιρεία Aktiebolaget Kreuger και Roll (έδρα Στοκχόλμη), ύψους ενός εκατομμυρίου λιρών»¹⁷¹. Το δάνειο αυτό «θα αποπληρωνόταν από τα ετήσια εκπαιδευτικά τέλη που καταβάλλονταν από τους γονείς των μαθητών»¹⁷². Για την ανέγερση νέων διδακτηρίων¹⁷³ χρησιμοποιήθηκε το μεγαλύτερο μέρος του τοκοχρεολυτικού δανείου (9/10). Το υπόλοιπο ποσό (1/10) χρησιμοποιήθηκε με σκοπό να ολοκληρωθούν τα σχολικά κτήρια που θα ανοικοδομούταν. «Όμως, το δάνειο εξαντλήθηκε νωρίς, με αποτέλεσμα να μείνουν ημιτελή 1.200 περίπου σχολικά κτίρια»¹⁷⁴.

Η κατασκευή των νέων διδακτηρίων πραγματοποιήθηκε από ειδική τεχνική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας με την εποπτεία του αρχιτέκτονα Em. Hebrard, ο οποίος είχε υπογράψει σχετική σύμβαση για την ολοκλήρωση του έργου. Ο σχεδιασμός των νέων διδακτηρίων επικυρώθηκε από την Ολομέλεια του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και καθορίστηκαν οι προδιαγραφές¹⁷⁵ για την κατασκευή τους. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές έως το 1932 είχαν ανεγερθεί 145 νέα διδακτήρια και χρειάστηκαν να δαπανηθούν 202 περίπου εκατομμύρια δραχμές. Τα χρήματα αυτά είχαν προέλθει από το δάνειο, από τους δήμους και από άλλους οργανισμούς. Επίσης, δαπανήθηκαν 115 εκατομμύρια δραχμές «για την αποπεράτωση 1375 διδακτηρίων δημοτικής

¹⁶⁹ «Από τα 7675 σχολεία της χώρας τα 209 (2,69%) εστερούντο δικού τους κτηρίου και είτε στεγάζονταν σε κτήρια άλλων σχολείων είτε σε εκκλησίες και τεμένη, ενώ 133 ήταν ξύλινα, 747 πλινθόκτιστα και 6882 λιθόκτιστα» (Μπουζάκης, 1997:37).

¹⁷⁰ «Ο Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου μετά το 1930 προσπάθησε να αποσυμφορήσει την κατάσταση χτίζοντας καινούρια σχολεία και επισκευάζοντας μεγάλο αριθμό παλιών. Όμως, οι παρεμβάσεις του δεν ήταν αρκετές για να διορθώσουν την κατάσταση» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:149).

¹⁷¹ Μπουζάκης, 1997:37.

¹⁷² Καραφύλλης, 2023:216.

¹⁷³ «Το κράτος κατασκεύασε παραπάνω από 3.000 νέα σχολικά κτίρια. Για την κατασκευή των σχολικών κτιρίων συνεισέφερε παραπάνω από το 1/3 του δαπανηθέντος ποσού. Δηλαδή, 200 εκατομμυρίων δραχμών εκ του προϋπολογισμού, 318 εκατομμυρίων δραχμών προϊόν δανείου 1 εκατομμυρίου χρυσών λιρών που είχε συναφθεί με σουηδικό τραπεζικό όμιλο και 73 εκατομμύρια εκ των εκπαιδευτικών τελών. Το υπόλοιπο της δαπάνης, που ανήλθε σε 1.476 εκατομμύρια δραχμές, κατέβαλαν οι Δήμοι και οι κοινότητες στις περιφέρειες των οποίων κτίστηκαν τα σχολικά αυτά κτίρια» (Δαφνής, 2009:498/499).

¹⁷⁴ Καραφύλλης, 2023:216.

¹⁷⁵ «Σύμφωνα μ' αυτές, κάθε διδακτήριο δημοτικής εκπαίδευσης θα έπρεπε να περιλαμβάνει: α) Το κυρίως διδακτήριον, β) Ανεξάρτητον κατοικία του υπηρεσιακού προσωπικού, γ) αίθουσα χειροτεχνίας, δ) Τουαλέτες, ε) Υπόστεγον, Χώρους αθλήσεως (πλατεία γυμναστικής), ζ) Κτιστή αμμοδεξαμενή διά παιδιάς και πατριδογραφικής εργασίας και κυκλοτερή λίμνην διά παιδιάς, η) Ιατρείον, θ) Δωμάτιον θυρωρού, ι) Αίθουσα εστιατορίου με μαγειρείον και αποθήκη και κ) Σχολικόν κήπον» (Μπουζάκης, 1997:37/38).

εκπαίδευσης και 103 μέσης»¹⁷⁶. Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι ο Γεώργιος Παπανδρέου ήταν υπεύθυνος για την επίβλεψη των διαδικασιών απορρόφησης των χρημάτων που σχετίζονταν με την ανέγερση των νέων σχολικών κτιρίων. «Μια λεπτομερή εικόνα για τη στεγαστική διδακτηριακή πολιτική της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου, καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας 1928-1932, μας δίνουν οι δύο πίνακες»¹⁷⁷:

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι				
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΚΤΕΛΕΣΘΕΝΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΑΚΩΝ ΕΡΓΩΝ				
Από του 1928 μέχρι του 1932				
<i>Περατωθέντα Διδακτήρια.</i>				
Δημοτικής Εκπαιδεύσεως	Διδακτήρια	1.745	αίθουσαι	3.636
Μέσης »	»	64	»	383
Σύνολο περατωθέντων:	»	1.809	αίθουσαι	4.019
<i>Προσθήκαι αιθουσών.</i>				
Επίσης εις 60 Διδακτήρια Δημοτικής Εκπαιδεύσεως προσετέθησαν			αίθουσαι	100
Και εις 11 διδακτήρια Μέσης			»	19
Σύνολον:	Διδακτήρια	1.880	αίθουσαι	4.138
<i>Ημιτελή Διδακτήρια Δημοτικής Εκπαιδεύσεως</i>				
Μέσης Εκπαιδεύσεως	»	1.118	»	3.142
Σύνολον:	Διδακτήρια	3.060	αίθουσαι	7.692
<i>Διδακτήρια υπό ανέγερσιν</i>				
Σύνολον:	Διδακτήρια	178	»	498
	Διδακτήρια	3.238	αίθουσαι	8.190

Εικόνα 1: Η συνοπτική κατάσταση των σχολικών διδακτηρίων που είχαν κατασκευαστεί από το 1928 έως το 1932. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.39.

¹⁷⁶ Μπουζάκης, 1997:38.

¹⁷⁷ Μπουζάκης, 1997:38.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ ΔΑΠΑΝΗΘΕΝΤΑ		
Δι' εκτελεσθέντα διδακτηριακά έργα από του 1928 μέχρι του 1931		
Η αξία των εκτελεσθέντων έργων από του Αυγούστου 1928-1931 υπολογίζεται εις δραχμάς		1.476.000.000
(αίθουσαι 8.200×180.000 εκάστη).		
Εκ τούτων το Δημόσιον διέθεσεν:		
α) Εκ των Εκπαιδευτικών τελών	δραχ.	73.700.000
β) Εκ των περισσευμάτων Προϋπολογισμού	»	156.500.000
γ) Εκ προϊόντος Δανείου	»	318.000.000
		<hr/>
		548.200.000
Εκ τούτων διετέθησαν διά θρανία και σχολικά έπιπλα	»	14.962.000

Εικόνα 2: Οι οικονομικές δαπάνες των σχολικών διδακτηρίων από το 1928 έως το 1931. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.39.

2.2.3. Η ίδρυση και η οργάνωση της Σχολής Καλών Τεχνών σύμφωνα με τον νόμο 4791/1930 «Περί οργάνωσης της Ανωτάτης Σχολής των Καλών Τεχνών»

Με τον νόμο 4791/1930 ιδρύθηκε η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και αναβαθμίστηκε το Σχολείο των Καλών Τεχνών που ήδη υπήρχε. Ο Γεώργιος Παπανδρέου με σχετική εισηγητική έκθεση που υπέβαλε στη Βουλή στις 6 Ιουνίου 1930 ανέφερε τον βασικό στόχο¹⁷⁸ της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, που θα ιδρυόταν αργότερα, την βασική της αποστολή¹⁷⁹ και τον τελικό σκοπό της¹⁸⁰. Η Σχολή αυτή είχε αποκτήσει σύμφωνα με την αναλογία των υπόλοιπων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πλήρη αυτοτέλεια και χαρακτηριζόταν νομικό πρόσωπο. Η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών δεχόταν φοιτητές με αυστηρά κριτήρια. Οι μαθητές που θα φοιτούσαν

¹⁷⁸ «Η παραγωγή πραγματικών και όχι ονόματι και τίτλω μόνον καλλιτεχνικών Ελλήνων, παρ' ων δικαίως να αναμένεται η αναγέννησις της Τέχνης εν τη αρχαία αυτής κοιτίδι» (Μπουζάκης, 1997:261).

¹⁷⁹ «Το κύριον έργον της Σχολής αρχίζει από της εισαγωγής του μαθητού εις τα Εργαστήρια, εντός ων οποίων συντελείται, αποκλειστικώς η θεωρητική και πρακτική μόρφωσις αυτού» (Μπουζάκης, 1997:261). Επιπλέον, το έργο της Σχολής ήταν να «παρακολουθεί τους αποφοίτους της και μετά την έξοδόν των», όπως επίσης και να «δημιουργεί δι' αυτούς την ευκαιρίαν να έλθωσι διά των ιδρυομένων καλλιτεχνικών σταθμών της, εις αμεσώτεραν επαφήν προς την ελληνικήν φύσιν και ζωήν υπό τας διαφορωτάτας αυτής εκδηλώσεις τοπίου, ατμόσφαιρας, ηθών, εθίμων και τύπων» (Μπουζάκης, 1997:261).

¹⁸⁰ Ως τελικό σκοπό της Σχολής ανέφερε την «βαθυτέραν κατανόησιν και διερμήνευσιν αυτών και την προσαρμογήν της Τέχνης προς τον ελληνικόν χαρακτήρα» (Μπουζάκης, 1997:261).

επιλέγονταν μετά από αυστηρό έλεγχο επειδή έπρεπε να ήταν «προικισμένοι εκ της φύσεως με το θείον δώρον της καλλιτεχνικής ιδιοφυΐας»¹⁸¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Παπανδρέου είχε σχεδιαστεί η κατασκευή ορισμένων κτιριακών εγκαταστάσεων της Σχολής. Επίσης, είχε προγραμματιστεί η ανοικοδόμηση νέας πτέρυγας στο χώρο της Σχολής, η οποία θα περιελάμβανε καινούργια εργαστήρια, αμφιθέατρο και ειδική αίθουσα για τις εκθέσεις που θα πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο και θα αφορούσαν τις σπουδές και τους διαγωνισμούς των μαθητών. Μια άλλη αίθουσα προοριζόταν για τις συνολικές εκθέσεις των Ελλήνων και των ξένων καλλιτεχνών και ένα Μουσείο το οποίο θα περιείχε τις καλλιτεχνικές συλλογές της Σχολής. Ήταν σημαντικό να δημιουργηθούν όλες αυτές οι αίθουσες προκειμένου η Σχολή να εξελιχθεί και να αναγνωριστεί από Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες. Έτσι, θα αποκτούσε φήμη και κύρος και θα προσέλκυε ανθρώπους του καλλιτεχνικού χώρου.

2.2.4. Η νομιμοποίηση και η οργάνωση των ξένων σχολείων εντός Ελλάδος σύμφωνα με τον νόμο 4862/1931 «Περί των ξένων σχολείων»

Στην Ελλάδα υπήρχαν ξένα σχολεία και το πρόβλημα αυτό τέθηκε από τις συνδικαλιστικές εκπαιδευτικές οργανώσεις και είχε μεγάλη βαρύτητα. Ο Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου επιθυμούσε να επιλύσει αυτό το ζήτημα και έτσι νομιμοποίησε τη λειτουργία των ξένων σχολείων το 1931¹⁸². Στα τέλη Αυγούστου του 1930 έστειλε εγκύκλιο στα ξένα σχολεία που λειτουργούσαν στην Ελλάδα μετά από υπουργική απόφαση, η οποία ανέφερε «ότι απαγορεύεται άνευ εξαιρέσεως η φοίτηση μαθητών Ελλήνων υπηκόων του δημοτικού σχολείου εις τα εν Ελλάδι ξένα σχολεία»¹⁸³. Επιπλέον, το ζήτημα των ξένων σχολείων δημιουργούσε πολλούς προβληματισμούς και χρειαζόταν συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική από το Υπουργείο Παιδείας για να αντιμετωπιστεί. Στην εισηγητική έκθεση του Παπανδρέου που αφορούσε τα ξένα σχολεία επισημαίνονταν τα προβλήματα που ανέκυπταν από την οργάνωση και τη λειτουργία τους. Η έκθεση επεσήμανε επίσης ότι μόνο με νόμο θα ιδρύονταν νέα

¹⁸¹ Μπουζάκης, 1997:261.

¹⁸² «Ψηφίζεται το 1931 ο νόμος 4862 «Περί απαγορεύσεως της φοιτήσεως των τέκνων των Ελλήνων υπηκόων εις τα Δημοτικά σχολεία των εν Ελλάδι λειτουργούντων ξένων εκπαιδευτηρίων». Όπως υποδηλώνει ο τίτλος, ο νόμος απαγορεύει στους Έλληνες υπηκόους τη φοίτηση σε τέτοια σχολεία αν δεν έχουν απολυτήριο Δημοτικού κι αν δεν έχουν συμπληρώσει τα 12 χρόνια» (Κυπριανός, 2015:229).

¹⁸³ Μπουζάκης, 1997:40.

σχολεία, ενώ σε αυτά που ήδη λειτουργούσαν επιτρεπόταν να φοιτήσουν Έλληνες υπήκοοι «μόνο μετά την αποφοίτησή τους από το ελληνικό Δημοτικό σχολείο»¹⁸⁴.

Το θέμα των ξένων σχολείων έμεινε στην πολιτική και εκπαιδευτική επικαιρότητα και ύστερα από την ψήφιση του νόμου 4862 για αρκετό χρονικό διάστημα. Ο νόμος όσον αφορά το ζήτημα των ξένων σχολείων προκάλεσε θετικές αντιδράσεις¹⁸⁵. Ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χρυσόστομο Α΄ συνεχάρησαν τον Υπουργό Παιδείας Γεώργιο Παπανδρέου για τα μέτρα που έλαβε σχετικά με τη λειτουργία των ξένων σχολείων στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, η λήψη των μέτρων αυτών προκάλεσε και αρνητικές αντιδράσεις, κυρίως από τους καθολικούς επισκόπους της Ελλάδας όπως και από το Βατικανό. Όμως, παρά τις αρνητικές αντιδράσεις, το Υπουργείο Παιδείας προχώρησε στην εφαρμογή του νόμου 4862/1931¹⁸⁶.

Στη συνέχεια προέκυψαν ορισμένα ζητήματα κατά την εφαρμογή του. Πρώτον, η λειτουργία των «ρουμανικών» σχολείων όπως αποκαλούνταν, κυρίως σε περιοχές που είχαν έντονο το ρουμανικό στοιχείο, δεν θεωρούνταν ξένα σχολεία αλλά ελληνικά και έτσι μπορούσαν να δεχτούν και Έλληνες μαθητές. Πιο συγκεκριμένα, ο Παπανδρέου γνωστοποίησε με εγκύκλιό του στους Επιθεωρητές της Στοιχειώδους Εκπαίδευσης ότι «τα ρουμανικά (κουτσοβλαχικά) σχολεία, που λειτουργούσαν σε ορισμένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, θεωρούνταν ελληνικά σχολεία και κατά συνέπεια δέχονταν Έλληνες μαθητές»¹⁸⁷. Δεύτερον, στα ελληνικά Δημοτικά σχολεία δεν επιτρεπόταν η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, που περιείχαν το ορθόδοξο χριστιανικό στοιχείο, στους ετερόδοξους μαθητές, όπως επίσης και ο εκκλησιασμός σε ορθόδοξη εκκλησία. Έτσι, ο Παπανδρέου γνωστοποίησε με εγκύκλιο στους Επιθεωρητές των Δημοτικών σχολείων ότι «απαγορεύεται εις τα Ελληνικά σχολεία η διδασκαλία του Ορθόδοξου θρησκευτικού μαθήματος εις τους ετεροδόξους μαθητές, καθώς και ο εκκλησιασμός τούτων εις Ορθόδοξον εκκλησίαν»¹⁸⁸. Με τις δύο αυτές εγκυκλίους του Υπουργού Παιδείας είχαν αποσαφηνιστεί τα ζητήματα που είχαν παρουσιαστεί.

¹⁸⁴ Μπουζάκης, 1997:41.

¹⁸⁵ «Η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Ελλάδος με επίσκεψή της στον Υπουργό (Παιδείας) θα εκφράσει την ευαρέσκειά της, ενώ στην ίδια κατεύθυνση κινείται και τηλεγράφημα της Εθνικής Παμφοιτητικής Ένωσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» (Μπουζάκης, 1997:41).

¹⁸⁶ «Με το νόμο 4862 6.000 παιδιά έφυγαν από 47 ξένα σχολεία και 5 τέτοια σχολεία έπαψαν να λειτουργούν ελλείψει μαθητών» (Κυπριανός, 2015:229).

¹⁸⁷ Μπουζάκης, 1997:41/42.

¹⁸⁸ Μπουζάκης, 1997:42.

2.2.5. Η οργάνωση των σχολικών βιβλίων σύμφωνα με τον νόμο 5045/1931 «Περί των σχολικών βιβλίων»

Το 1931 ο Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου προχώρησε στην ψήφιση του νόμου 5045 «Περί των σχολικών βιβλίων»¹⁸⁹. Αυτός ο νόμος ήταν ιδιαίτερα σημαντικός για την εκπαίδευση, διότι το σχολικό βιβλίο αποτελούσε απαραίτητο εργαλείο για τους μαθητές. Η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος (ΔΟΕ) χαρακτήρισε αυτόν τον νόμο «ριζική μεταρρύθμιση». Οι απόψεις του Παπανδρέου για τα σχολικά βιβλία δημοσιεύτηκαν από τον ίδιο όταν κατέθεσε τα σχετικά νομοσχέδια προς ψήφιση. Μεταξύ άλλων επεσήμανε ότι: «Αν εις όλα τα μέρη του κόσμου το διδακτικόν βιβλίον αποτελεί μίαν από τας σπουδαιότερας φροντίδας της εκπαιδύσεως, εις την Ελλάδα παρουσιάζει σημασίαν ευρύτεραν απ' ό,τι εις άλλας χώρας. Αν δεν λύσωμεν το ζήτημα των διδακτικών βιβλίων καμμία μεταρρυθμίσεις δεν είναι αρκετή»¹⁹⁰. Ο Γεώργιος Παπανδρέου υποστήριξε ότι πρώτα απ' όλα έπρεπε να φροντίσει να δώσει στα παιδιά τα απαραίτητα εφόδια για την πνευματική μόρφωσή τους. Επίσης, χρειαζόταν να προσαρμόσει τα διδακτικά εγχειρίδια σύμφωνα με το νεότερο παιδαγωγικό και διδακτικό πνεύμα, το οποίο είχε ήδη εφαρμοστεί στις χώρες του εξωτερικού.

Στη σχετική εισηγητική έκθεση του Παπανδρέου αναφερόταν η άποψη ότι: «ο ουσιωδέστερος μετά τον διδάσκαλον παράγων της προκοπής του σχολείου είναι το βιβλίον. Δι' αυτό και κάθε προσπάθεια υπέρ της ανυψώσεως του βιβλίου είναι και προσπάθεια υπέρ της ενισχύσεως του όλου έργου και της όλης αποδόσεως του σχολείου»¹⁹¹. Τα σχολικά βιβλία ήταν αναγκαία και συνδέονταν με την συνολική απόδοση του σχολείου. Επιπλέον, αποτύπωσε την αντίληψη ότι το σχολείο εκείνης της εποχής έτεινε να καταλήξει σε «σχολείον εργασίας»¹⁹². Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί προβλέπονταν ως διδακτικό υλικό, εκτός από τα παραδοσιακά διδακτικά εγχειρίδια, ποικίλα βοηθητικά βιβλία που διευκόλυναν τους μαθητές για την εμπέδωση

¹⁸⁹ Σημαντικά και καινοφανή είναι πολλά από όσα προβλέπει ο νόμος 5045 του 1931 «Περί των σχολικών βιβλίων». Το κυριότερο ανάμεσά τους είναι η απομάκρυνση από κάθε έννοια κρατικού μονοπωλίου: Από το υπουργείο εγκρίνονταν περισσότερα βιβλία για κάθε μάθημα και οι Σύλλογοι επέλεγαν ένα, ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση των διδασκόντων. Κοντά στα καθαρώς διδακτικά θεσμοθετήθηκε και η χρήση βοηθητικών βιβλίων και ελεύθερων αναγνωσμάτων» (Δημαράς, 2013:200).

¹⁹⁰ Μπουζάκης, 1997:226.

¹⁹¹ Μπουζάκης, 1997:229.

¹⁹² «Το ιδανικόν δηλαδή καθίδρυμα, εις το οποίον η νέα γενεά θα αποκτά την ποικίλην της μόρφωσιν δι' εντελώς προσωπικής της εργασίας» (Μπουζάκης, 1997:229).

της διδακτικής ύλης των μαθημάτων. Προβλέπονταν επίσης, διάφορα ελεύθερα αναγνώσματα, «διά των οποίων οι μαθηταί θα συμπληρώνουν οικειοθελώς και αβιάστως την υπό του σχολείου παρεχομένην γενικὴν μόρφωσιν»¹⁹³. Το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο ήταν αρμόδιο για όλα τα γενικά εκπαιδευτικά ζητήματα. Έτσι, ήταν υπεύθυνο και για να κρίνει αντικειμενικά τα σχολικά βιβλία τα οποία είχαν υποβληθεί για να εγκριθούν.

Όσα είχε προβλέψει η εισηγητική έκθεση του Γεωργίου Παπανδρέου κατοχυρώθηκαν με τον νόμο 5045/1931. Σύμφωνα με αυτόν τον νόμο τα σχολικά εγχειρίδια χωρίστηκαν στις εξής κατηγορίες:

- α) τα διδακτικά, τα οποία ήταν τα υποχρεωτικά βιβλία για τους μαθητές και αφορούσαν διάφορα μαθήματα,
- β) τα βοηθήματα, τα οποία ήταν προαιρετικά βιβλία για τους μαθητές, ενώ ήταν υποχρεωτικά για τις σχολικές βιβλιοθήκες,
- γ) τα ελεύθερα αναγνώσματα, τα οποία ήταν προαιρετικά βιβλία τόσο για τους μαθητές όσο και για τις σχολικές βιβλιοθήκες.

Η γλώσσα των σχολικών βιβλίων είχε οριστεί η δημοτική, ενώ επιτρεπόταν να εγκριθεί η καθαρεύουσα ως γλώσσα των βιβλίων μόνο για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Ο στόχος του Γεωργίου Παπανδρέου ήταν να προσπαθήσει να απλουστεύσει τη γλώσσα των σχολικών βιβλίων ως προς την ορθογραφία της. Γι' αυτό απέστειλε δύο έγγραφα στην Ακαδημία Αθηνών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με τα οποία ζητούσε την άποψη των συγκεκριμένων ιδρυμάτων για το ζήτημα της ορθογραφίας των σχολικών βιβλίων. Επιθυμούσε να σταματήσει τη «γλωσσική αναρχία» που κυριαρχούσε στα σχολικά εγχειρίδια. Επίσης, θεωρούσε την γνώμη των παραπάνω ιδρυμάτων σημαντική για την επίλυση του ζητήματος. Η ανταπόκριση της Ακαδημίας Αθηνών στην πρόσκληση του Παπανδρέου θεωρήθηκε μείζονος σημασίας, αφού απέστειλε στο Υπουργείο Παιδείας έναν κανονισμό για τη νεοελληνική ορθογραφία. Η Ακαδημία Αθηνών «θα ταχθεί υπέρ της ιστορικής ορθογραφίας και θα θέσει πέντε αρχές που θα πρέπει να διέπουν τη γραφή της νεοελληνικής ορθογραφίας»¹⁹⁴.

¹⁹³ Μπουζάκης, 1997:229.

¹⁹⁴ Μπουζάκης, 1997:43.

Επιπρόσθετα, ο νόμος 5045/1931 έθεσε τα θεμέλια για την κατάργηση της διαδικασίας συγγραφής των σχολικών βιβλίων με προκήρυξη. Αντίθετα, προώθησε και καθιέρωσε την συγγραφή των σχολικών βιβλίων με ελεύθερη πρωτοβουλία των ίδιων των συγγραφέων σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που είχε δώσει το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο (Ε.Γ.Σ.). Τα κύρια χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου νομοθετήματος ήταν: α) να καταργηθεί το μοναδικό σχολικό βιβλίο, β) να μονιμοποιηθούν οι επιτροπές κρίσης των σχολικών βιβλίων, γ) να καθιερωθεί η χρήση βοηθημάτων και ελεύθερων αναγνωσμάτων στη διαδικασία της διδασκαλίας, δ) να συμμετάσχουν οι εκπαιδευτικοί στις διαδικασίες επιλογής των σχολικών βιβλίων, ε) να επεκταθεί η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου και στ) να καταργηθούν οι προκηρύξεις που αφορούσαν τη διαδικασία της συγγραφής των σχολικών βιβλίων.

Αυτό το μεταρρυθμιστικό νομοθέτημα χαρακτηρίστηκε ως ριζική αλλαγή για τα σχολικά βιβλία, προκάλεσε θετικές αντιδράσεις και δημιούργησε ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για περισσότερες καινοτόμες και ριζικές αλλαγές στην εκπαίδευση. «Κατά την πρώτη εφαρμογή του νέου νόμου θα υποβληθούν για κρίση 745 σχολικά εγχειρίδια. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Δ. Λάμψα, προέδρου του αρμόδιου για την κρίση των βιβλίων Ε.Γ.Σ., τα μέλη του Συμβουλίου θα κρίνουν σε διάστημα επτά μηνών 360 σχολικά βιβλία»¹⁹⁵. Όμως από τα 360 εγκρίθηκαν τα εξής:

¹⁹⁵ Μπουζάκης, 1997:44.

Για την πρώτη τάξη:

- *Αλφαβητάριο*, μέρος Α', υπό Δ. Δούκα, Δ. Δεληπέτρου και Ρ. Ιμβριώτου
- *Αλφαβητάριο*, μέρος Α' της Συντακτικής Επιτροπής
- *Αλφαβητάριο*, μέρος Α' της Συντακτικής Επιτροπής της καταρτισθείσης κατά τον Νόμον 1332 του 1917
- *Αλφαβητάριο*, μέρος Α', Ι. Συκώκη
- *Αλφαβητάριο*, τεύχος Β' «Η ζωή των παιδιών», υπό Μ. Λιουδάκη και Αικ. Γιαννικάκη
- *Αλφαβητάριο*, μέρος Β', υπό Ι. Συκώκη
- *Αλφαβητάριο*, μέρος Β', της Συντακτικής Επιτροπής του Κράτους

Για τη δεύτερη τάξη:

- *Ο κόσμος του παιδιού*, υπό Δ. Δούκα, Δ. Δεληπέτρου, Ρ. Ιμβριώτου
- *Ιστορία*, υπό Α. Κουρτίδου
- *Ο καλός δρόμος*, Γ. Ξενοπούλου και Γ. Κονιδάκη
- *Η Αυγή*, Ε. Παπαμιχαήλ, Δ. Βουτυρά

Για την τρίτη τάξη:

- *Ιστορία και παραμύθια*, υπό Β. Αγγελοπούλου
- *Οδύσσεια*, υπό Δ. Ανδρεάδου
- *Η ζωή του παιδιού*, υπό Δ. Δούκα, Δ. Δεληπέτρου και Ρ. Ιμβριώτου
- *Πράγματα σπονδάματα*, υπό Δ. Παπαϊωάννου και Μ. Δώρου

Για την τετάρτη τάξη:

- *Παιδικά αναγνώσματα*, υπό Δ. Δημητράτου
- *Το ραζακί σταφύλι*, υπό Α. Καρκαβίτσα και Νώντα Ελάτου

Για την πέμπτη τάξη:

- *Ο φάρος του χωριού*, υπό Δ. Ανδρεάδου και Π. Παπαχριστοδούλου
- *Ο Μωριάς*, υπό Δ. Κοντογιάννη

71. ΔΗΜΑΡΑΣ, Α., Εισαγωγικά σχόλια στο ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ, Μ., *ό.π.*, σ. 89στ'.

72. ΛΕΦΑΣ, Χ., *ό.π.*, σσ. 358-359.

-44-

- *Η Κυψέλη*, υπό Α. Ταμπακοπούλου
- *Αναγνωστικό της καθαρευούσης*, της Ε' τάξεως των δημοτικών σχολείων, υπό Δ. Ανδρεάδου
- *Ο Βόσπορος*, υπό Δ. Κοντογιάννη
- *Αναγνωστικόν της καθαρευούσης*, της Ε' τάξεως του δημοτικού σχολείου, υπό Β. Φάβη
- *Αναγνωστικόν της καθαρευούσης*, της Ε' τάξεως του δημοτικού σχολείου, υπό Π. Νιρβάνα, Δ. Ζήση και Δ. Δαμασκηνού

Για την έκτη τάξη:

- *Παιδικά αναγνώσματα*, υπό Π. Δημητράτου
- *Αναγνωστικόν της δημοτικής*, της ΣΤ' τάξεως, υπό Π. Νιρβάνα, Δ. Ζήση και Δ. Δαμασκηνού
- *Αναγνωστικόν της καθαρευούσης*, της ΣΤ' τάξεως, υπό Δ. Ανδρεάδου
- *Αναγνωστικόν της καθαρευούσης*, της ΣΤ' τάξεως, υπό Γ. Μέγα
- *Αναγνωστικόν της καθαρευούσης*, της ΣΤ' τάξεως, υπό Ν. Αμπατζόγλου και Δ. Λουκοπούλου.

Εικόνα 3: Τα σχολικά βιβλία ανά τάξη από την πρώτη έως την έκτη Δημοτικού. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.44/45.

Ο Γεώργιος Παπανδρέου έστειλε στους Επιθεωρητές ειδικές εγκυκλίους και πρότεινε οι μαθητές να χρησιμοποιήσουν τα ελεύθερα αναγνώσματα¹⁹⁶. Το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο υποστήριξε την ίδια άποψη με σχετικές εισηγήσεις του. Το ίδιο έτος δημιουργήθηκαν μεγάλες αναταραχές εξαιτίας της «αγραμματωσύνης» των αποφοίτων των Γυμνασίων. Αφορμή στάθηκε η χαμηλή επίδοση των φοιτητών στα αποτελέσματα των εξετάσεων στα Πανεπιστήμια των Αθηνών, της Θεσσαλονίκης και της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων¹⁹⁷. Έτσι, συγκροτήθηκε επιτροπή από τον Υπουργό Παιδείας προκειμένου να διερευνήσει το ζήτημα. Ο Παπανδρέου αφού πρώτα έλαβε υπόψιν το πόρισμα της επιτροπής προχώρησε σε δηλώσεις, στις οποίες ανέφερε ότι «επί 180 εξετασθέντων παρουσιάζουν πράγματι καθυστέρησιν τα γραπτά 10-15, τα λοιπά όμως όχι μόνον δεν εμφανίζουν αμάθειαν, αλλά και συγκρινόμενα προς τα γραπτά των εξετασθέντων κατά τα προηγούμενα έτη παρουσιάζουν βελτίωσιν και πρόοδον εν γένει»¹⁹⁸. Τέλος, ο Παπανδρέου για την επίλυση του προβλήματος, απέστειλε χειρόγραφη επιστολή στους Επιθεωρητές και τους καθηγητές με αυστηρό ύφος. Τους ειδοποίησε ότι χρειάζεται να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή έτσι ώστε να αναβαθμιστεί το μορφωτικό επίπεδο των μαθητών στο Γυμνάσιο.

2.2.6. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα «Περί Αναλυτικού Προγράμματος Διδακτέων Μαθημάτων Σχολείων Μ. Εκπαιδεύσεως διά το Σχολικόν Έτος 1931-1932»

Στις 13 Ιανουαρίου 1932 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το Προεδρικό Διάταγμα που αφορούσε το Αναλυτικό Πρόγραμμα των μαθημάτων που διδάσκονταν στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης¹⁹⁹. Το συγκεκριμένο διάταγμα έφερε την υπογραφή του Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου και του Προέδρου της Δημοκρατίας Αλέξανδρου Ζαΐμη. Ο Παπανδρέου προσπάθησε να θεσμοθετήσει

¹⁹⁶ Τα δύο σημαντικά αναγνώσματα που είχαν προταθεί από τον Γεώργιο Παπανδρέου ήταν: «το περιοδικό “Η διάπλασις των παιδων” του Ξενόπουλου και η εβδομαδιαία οικονομική εφημερίδα “Οικονομικός Παρατηρητής”» (Μπουζάκης, 2016:141).

¹⁹⁷ «Ανεγράφη κατ’ αυτάς, ότι εκ των εισιτηρίων εξετάσεων της Σχολής των Ευελπίδων διεπιστώθη η αγραμματωσύνη των αποφοίτων των γυμνασίων μας» (Μπουζάκης, 1997:231).

¹⁹⁸ Μπουζάκης, 1997:231.

¹⁹⁹ «Το αναλυτικό πρόγραμμα δεν υλοποίησε τα επαγγελόμενα μέτρα. Συγκρίνοντάς το με το πρόγραμμα του 1924 υπήρχαν ελάχιστες διαφορές στο χρόνο που αφιερωνόταν στα αρχαία ελληνικά, τα οποία κυριαρχούσαν στο νέο πρόγραμμα» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:150).

νέο αναλυτικό πρόγραμμα για τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Επιθυμούσε πρώτα να διαπιστώσει αν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν οι ρηξικέλευθοι σχεδιασμοί του. Έναν χρόνο νωρίτερα, στις 28 Απριλίου 1931 απέστειλε στους Επιθεωρητές των ιδιωτικών σχολείων, στους Επιθεωρητές και Διευθυντές των Γυμνασίων και στους Διευθυντές των Διδασκαλείων Δημοτικής Εκπαίδευσης σχετική εγκύκλιο. Στην εγκύκλιο αυτή ο Παπανδρέου απηύθυνε συγκεκριμένες ερωτήσεις που έπρεπε να απαντήσουν μέχρι τα τέλη Ιουνίου όλοι οι Επιθεωρητές και οι Διευθυντές. Πιο συγκεκριμένα, οι αποδέκτες της εγκυκλίου ερωτήθηκαν «αν μπορούν να εφαρμόσουν ένα ελεύθερο αναλυτικό πρόγραμμα, ποια νέα μαθήματα μπορούν να προστεθούν, αν μπορεί να εφαρμοστεί μόνο πρωινή εργασία και το απόγευμα να διατεθεί για “ελεύθερη εργασία”»²⁰⁰.

Αργότερα, με το διάταγμα της 18ης Νοεμβρίου 1931 που αφορούσε το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων του Γυμνασίου καθιερώνονται τα υποχρεωτικά και τα προαιρετικά μαθήματα με τις ώρες διδασκαλίας ανά τάξη. Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά:

1931
21. ΠΕΡΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΙΔΑΚΤΕΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1931-1932
ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Διάταγμα της 18 Νοεμβρίου 1931

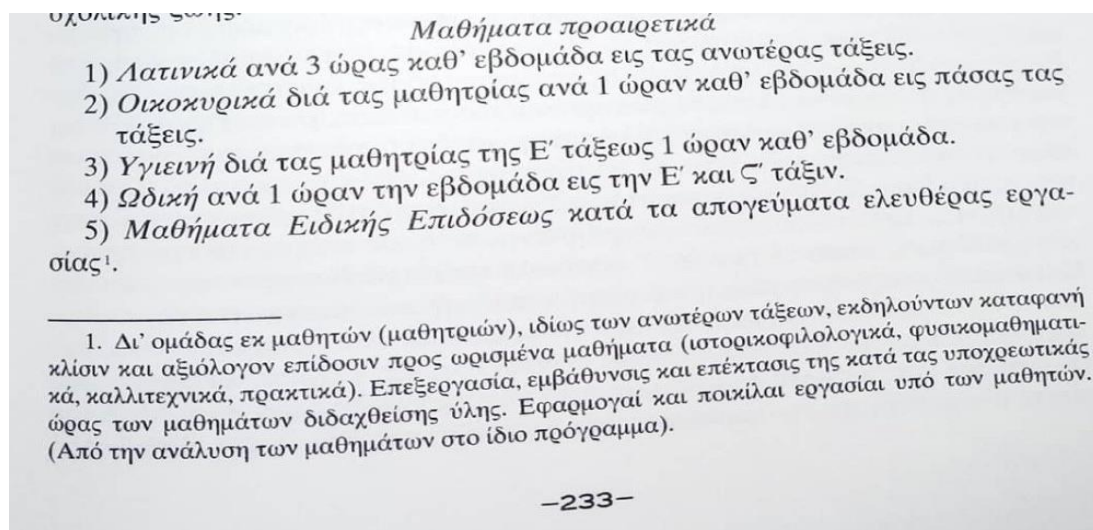
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ	ΤΑΞΕΙΣ						ΣΥΝΟΛΟΝ
	A	B	Γ	Δ	E	ς	
1) Θρησκευτικά	2	2	2	2	2	1	11
2) Αρχαία Ελληνικά	8	8	9	9	9	9	52
3) Νέα Ελληνικά	5	4	3	3	3	3	21
4) Γαλλικά	—	2	4	4	4	3	17
5) Ιστορία	2	2	2	2	4	4	16
6) Μαθηματικά-Κοσμογραφία	3	3	3	3	3	3	18
7) Φυσιγνωστικά	3	3	3	3	3	3	18
8) Γεωγραφία	2	2	2	1	1	—	8
9) Υγιεινή	—	—	—	1	—	—	1
10) Τεχνικά	3	2	1	1	1	—	8
11) Ωδική	2	2	1	1	—	—	6
12) Φιλοσοφική προπαιδεία	—	—	—	—	—	4	4
Σύνολον ωρών	30	30	30	30	30	30	180

13) Γυμναστική και γυμναστική ζωή. Ο δι' αυτήν διατεθειμένος χρόνος κατανέμεται κατ' απόφασιν του συλλόγου των διδασκόντων εις όλας τας ημέρας της εβδομάδος αναλόγως των συνθηκών της εποχής, του τόπου και της όλης σχολικής ζωής.

Μαθήματα προαιρετικά

Εικόνα 4: Τα υποχρεωτικά μαθήματα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης κατά το σχολικό έτος 1931-1932. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α΄: 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.233.

²⁰⁰ Μπουζάκης, 1997:47.

Εικόνα 5: Τα προαιρετικά μαθήματα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης κατά το σχολικό έτος 1931-1932. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.233.

Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου εγκρίθηκε το 1931. Οι ρηξικέλευθες αλλαγές του ήταν οι εξής:

1) Όσον αφορά το Γυμνάσιο στο μάθημα των Νέων Ελληνικών διδασκόταν η δημοτική γλώσσα, ενώ περιορίστηκαν σημαντικά οι ώρες στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών. Τα Λατινικά έγιναν προαιρετικά²⁰¹. Επιπλέον, η εισαγωγή της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από μετάφραση²⁰² αποτέλεσε σημαντική αλλαγή για το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης.

2) Η ένταξη του νέου μαθήματος της Αγωγής του Πολίτη και η αλλαγή του περιεχομένου του μαθήματος της Φιλοσοφικής Προπαιδείας.

3) Καθιερώθηκαν προαιρετικά μαθήματα τα οποία ήταν: η Οικοκυρική, τα Λατινικά, η Υγιεινή και η Ωδική. Επίσης, καθιερώθηκαν μαθήματα ειδικής επιδόσεως «στα απογεύματα ελευθέρας εργασίας για ομάδες μαθητών, ιδίως των μεγάλων τάξεων, που έχουν κλίση και καλές επιδόσεις σε συγκεκριμένα μαθήματα»²⁰³.

²⁰¹ «Βασικό διαφοροποιητικό στοιχείο ήταν ότι τα λατινικά γίνονταν προαιρετικό μάθημα» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:150).

²⁰² «Εισάγεται για πρώτη φορά στη Μέση Εκπαίδευση η αυτόνομη διδασκαλία των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από μετάφραση» (Μπουζάκης, 1997:47).

²⁰³ Μπουζάκης, 1997:47.

4) Στο Γυμνάσιο αναβαθμίστηκε ο ρόλος του συλλόγου διδασκόντων²⁰⁴.

Όλες αυτές οι εκπαιδευτικές αλλαγές στο αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου συνιστούσαν ένα πολύ φιλόδοξο εκπαιδευτικό εγχείρημα. Ο Γεώργιος Παπανδρέου προσπάθησε να μεταβάλλει τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης με την καθιέρωση των προαιρετικών μαθημάτων. Έδωσε την δυνατότητα τα μαθήματα αυτά να είναι προαιρετικά. Έτσι, προώθησε στους μαθητές την ελεύθερη επιλογή των μαθημάτων. Επιπλέον, με τα μαθήματα ειδικής επιδόσεως στα απογεύματα ελευθέρως εργασίας συνέβαλε στη «διαφοροποίηση της σχολικής εργασίας και την προσφορά εξατομικευμένης φροντίδας για τους μαθητές όχι για να καλύψουν μόνο κάποιες αδυναμίες τους, αλλά για να καλλιεργήσουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους»²⁰⁵. Τέλος, τα μαθήματα ειδικής επιδόσεως στόχευαν στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των μαθητών. Έτσι, εάν οι μαθητές αξιοποιήσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους αφενός θα προοδεύσουν και αφετέρου θα μπορούν να θέσουν υψηλότερους στόχους και να τους επιτύχουν.

2.2.7. Η ίδρυση και η οργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών σύμφωνα με τον νόμο 5343/1932 «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών»

Ο Γεώργιος Παπανδρέου το 1930 είχε συγκροτήσει μια επιτροπή με σκοπό να μελετήσει την αναδιοργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η επιτροπή αυτή δημιούργησε ένα προσχέδιο νόμου, στο οποίο περιλαμβάνονταν οι προτάσεις του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή για την αναδιοργάνωση του πανεπιστημίου με βάση το υπόμνημα που είχε υποβάλει στην κυβέρνηση στις 15 Ιουλίου 1930. Αυτό το υπόμνημα περιείχε αρκετά σημαντικά στοιχεία για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση της εποχής²⁰⁶. Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής μέσω του υπομνήματός του πρότεινε τα εξής: «το χτίσιμο νέων εγκαταστάσεων, την αναδιοργάνωση του περιεχομένου των σπουδών, το διπλασιασμό

²⁰⁴ «Με τεκμηριωμένη απόφασή του και έγκριση του Ε.Γ.Σ. είναι δυνατή η αυξομείωση των ωρών διδασκαλίας ορισμένων μαθημάτων, ενώ η οργάνωση των απογευμάτων ελευθέρως εργασίας καθώς τα σχετικά με τη Σωματική Αγωγή ανήκουν αποκλειστικά στην ευθύνη του συλλόγου» (Μπουζάκης, 1997: 47/48).

²⁰⁵ Μπουζάκης, 1997:48.

²⁰⁶ «Οι φοιτητές ήταν περίπου 6.000 και σχεδόν το 45% των εσόδων του πανεπιστημίου προέρχονταν από τα δίδακτρα και τα εξέταστρα που πλήρωναν οι φοιτητές (περίπου 3.000 δραχμές το χρόνο)» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:162).

των διδασκτρων και τη μείωση του αριθμού των φοιτητών στο μισό, προκειμένου να εξοικονομηθούν χρήματα για την αναδόμηση της λειτουργίας του πανεπιστημίου»²⁰⁷. Πιο συγκεκριμένα, η πρόταση του Καραθεοδωρή για τη μείωση του αριθμού των φοιτητών ήταν σημαντική, γιατί «μέρος των προβλημάτων της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν ο μεγάλος αριθμός των φοιτητών που προέκυψε από τις ρυθμίσεις για εισαγωγή στα πανεπιστήμια νέων που είχαν πολεμήσει στη Μικρά Ασία»²⁰⁸.

Επίσης, ο Παπανδρέου στις 13 Ιανουαρίου 1931 υπέβαλε προς τη Βουλή την εισηγητική έκθεση «Περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών». Ο Γεώργιος Παπανδρέου εξέφρασε τις απόψεις της κυβέρνησης σχετικά με το περιεχόμενο, την οργάνωση και τις κατευθύνσεις της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Στην εισηγητική έκθεση και στη συζήτηση στη Βουλή αποτυπώθηκαν οι απόψεις αυτές. Ο Παπανδρέου στην εισηγητική έκθεση αναφέρθηκε στην κυβέρνηση, η οποία γνωρίζει την αποστολή του Πανεπιστημίου²⁰⁹ και επιθυμεί να οργανώσει την δομή του και να προσδιορίσει τον προσανατολισμό του. Στις 23 Μαρτίου 1932 μετά από συζήτηση στη Βουλή ο νόμος 5343²¹⁰ υπερψηφίστηκε.

Επιπλέον, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση καταρτίστηκαν δύο επιτροπές. Η μια αφορούσε τα οικονομικά ζητήματα του Πανεπιστημίου και η άλλη αφορούσε τον οργανισμό του Πανεπιστημίου. Μετά τις εργασίες τους οι δύο αυτές επιτροπές υπέβαλαν τις εκθέσεις τους στο Υπουργείο Παιδείας. Κάποια από τα συμπεράσματα που είχαν διατυπωθεί στις εκθέσεις αποτελούσαν ήδη νόμους όπως «περί οικονομικής ενισχύσεως του Πανεπιστημίου και οικοδομικής επιτροπής», «περί Πανεπιστημιακής Λέσχης», «περί απαλλοτριώσεως χώρων παρά το Γουδί» και «περί κυβερνητικού επιτρόπου»²¹¹. Ο θεσμός του κυβερνητικού επιτρόπου ήταν πολύ σημαντικός, εφόσον «αποτελέσε την κυριότερη έκφραση της κρατικής παρέμβασης στα πανεπιστημιακά πράγματα»²¹².

²⁰⁷ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:162.

²⁰⁸ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:162.

²⁰⁹ «Αφ' ενός διά της καλλιέργειας της επιστήμης και της δημιουργίας επιστημόνων επαρκώς κατηρτισμένων και διά την επιστημονικήν και την επαγγελματικήν των δράσιν αλλά επίσης και διά της εμπνεύσεως ανωτέρων εθνικών ανθρωπιστικών ιδανικών εις την ενότητα» (Μπουζάκης, 1997:234).

²¹⁰ «Ο νόμος αυτός θα αποτελέσει για τα επόμενα 50 χρόνια τον καταστατικό χάρτη λειτουργίας της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στη χώρα μας (μέχρι το 1982 που ψηφίστηκε ο 1268)» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:162).

²¹¹ «Από τον Οκτώβριο του 1931, είχε νομοθετηθεί ο θεσμός του κυβερνητικού επιτρόπου, έργο του οποίου ήταν να εποπτεύει, αντί του Υπουργού, τα δύο πανεπιστήμια της χώρας (Αθηνών και Θεσσαλονίκης)» (Μπουζάκης, 2016:148).

²¹² Μπουζάκης, 2016:149.

Στη θέση του κυβερνητικού επιτρόπου διορίστηκε ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, ο οποίος ήταν σπουδαίος και διακεκριμένος μαθηματικός σε διεθνές επίπεδο. Λόγω της προσωπικότητάς του που ήταν διαπρεπής όπως και του κύρους του, δεν θα υπήρχαν τόσες αντιρρήσεις για την ανάληψη αυτής της θέσης. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πριν την ψήφιση του νόμου 5343/1932 προσκάλεσε τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή προκειμένου να μελετήσει την αναδιοργάνωση των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Ο Καραθεοδωρή αποδέχτηκε την πρόσκληση, συνέταξε και υπέβαλε στην κυβέρνηση το καλοκαίρι του 1930 το υπόμνημα «Η αναδιοργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών». Ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε υποστηρίξει στη Βουλή ότι ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή ήταν «ειδικόν και διακεκριμένον πρόσωπον». Αργότερα, ήρθε η παραίτηση του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή μετά την ψήφιση του νόμου 5343/1932.

Παρακάτω αναλύονται η διοίκηση και το διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου Αθηνών, τα πανεπιστημιακά παραρτήματα και τα θέματα που αφορούσαν τους φοιτητές:

Όσον αφορά την διοίκηση του Πανεπιστημίου:

- α) ρυθμίστηκε η εκλογή του Πρύτανη,
- β) τροποποιήθηκε η συγκρότηση της Συγκλήτου,
- γ) καθιερώθηκε ο θεσμός της Γενικής Συνέλευσης των καθηγητών και
- δ) τροποποιήθηκε η συγκρότηση και η λειτουργία του Οικονομικού Συμβουλίου.

Όσον αφορά το διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου:

- α) ρυθμίστηκε η εκλογή τακτικών καθηγητών και η μισθοδοσία τους,
- β) δημιουργήθηκε ο θεσμός των άμισθων έκτακτων καθηγητών²¹³ και των έμμισθων εντεταλμένων υφηγητών²¹⁴ με τριετή θητεία,
- γ) δόθηκε η ευκαιρία σε νέους επιστήμονες να διοριστούν σε πανεπιστημιακές θέσεις,

²¹³ «Ο νέος θεσμός των άμισθων έκτακτων καθηγητών προβλήθηκε από την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας ως “θεμελιώδης”, διότι άνοιγε την πόρτα του πανεπιστημίου σε όσους “ήτο δυνατόν να αποκτήσουν ακαδημαϊκήν ιδιότητα”» (Μπουζάκης, 2016:150/151).

²¹⁴ Με τη δυνατότητα που έδινε ο νόμος στους υφηγητές «να διδάσκουν τα μαθήματα των κενών τακτικών εδρών αναβάθμιζε το θεσμό της υφηγεσίας» (Μπουζάκης, 2016:151).

- δ) διορίστηκαν βοηθοί καθηγητές σε τακτική έδρα με θητεία και
- ε) ρυθμίστηκε η επιλογή των έμμισθων εντεταλμένων έκτακτων καθηγητών με τριετή θητεία από τους άμισθους καθηγητές.

Όσον αφορά τους φοιτητές του Πανεπιστημίου:

- 1) ρυθμίστηκε η επιλογή κατά την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο,
- 2) ανατέθηκε στον Υπουργό Παιδείας η έγκριση του προγράμματος των πανεπιστημιακών μαθημάτων,
- 3) ορίστηκε «ανώτατος αριθμός ωρών ακροάσεως των φοιτητών»,
- 4) υπογραμμίστηκε η σπουδαιότητα των φροντιστηριακών και των κλινικών εργασιών,
- 5) καθορίστηκε «μικρός ανώτατος αριθμός εξεταστέων μαθημάτων» σε δύο εξεταστικές περιόδους,
- 6) έγινε υποχρεωτική η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας και
- 7) παρέχονταν υποτροφίες²¹⁵ για τους άπορους φοιτητές που διακρίθηκαν για τις επιδόσεις τους στις εξετάσεις «προς συμπλήρωσιν των σπουδών τους».

Όσον αφορά τα παραρτήματα του Πανεπιστημίου:

- 1) αυξήθηκαν τα σπουδαστήρια και τα εργαστήρια των Σχολών, τα Μουσεία και οι κλινικές «διά την επαρκή άσκησιν των φοιτητών» και
- 2) οργανώθηκαν η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη και το Φοιτητικό Αναγνωστήριο.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι μετά την ψήφιση του νόμου 5343 εγκρίθηκαν τα πανεπιστημιακά συγγράμματα από τον Υπουργό Παιδείας, για να αποφευχθεί η αισχροκέρδεια από τους συγγραφείς τους. Επίσης, το Υπουργείο Παιδείας ήταν υπεύθυνο για τον αριθμό των φοιτητών που εισάγονταν στο Πανεπιστήμιο. Επιπλέον, ο ίδιος νόμος υποχρέωσε τους καθηγητές των πανεπιστημίων να αποχωρήσουν μόλις συμπληρώσουν το 70ο έτος της ηλικίας τους. Οι τακτικοί καθηγητές εκλέγονταν από «ομοιοβάθμους τους» και ο Υπουργός Παιδείας δεσμεύτηκε να επιλέγει το πρόσωπο

²¹⁵ «Με το Ν. 5343/1932 περί υποτροφιών, βραβείων και βοηθημάτων σε φοιτητές, θεσμοθετούνται βοηθήματα που συνίστανται στην απαλλαγή του φοιτητή από τα δίδακτρα και τα εξέταστρα, στην παροχή των αναγκαίων βιβλίων για τις σπουδές του, στη δωρεάν σίτιση στο συσσίτιο της πανεπιστημιακής λέσχης και στη χορήγηση μηνιαίου χρηματικού ποσού από το ταμείο του Πανεπιστημίου» (Μπουζάκης, 2016:164).

το οποίο θα διόριζε «μόνο υπό την προϋπόθεση ότι ο υποψήφιος είχε συγκεντρώσει την πλειοψηφία των δύο τρίτων του συνόλου των καθηγητών της σχολής»²¹⁶.

Ακόμα, σύμφωνα με μια διάταξη του νόμου, ο Υπουργός Παιδείας είχε το δικαίωμα «να μετακαλεί καθηγητές από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σε εκείνο της Αθήνας»²¹⁷. Οι αντιδράσεις που προέκυψαν από αυτή τη διάταξη ήταν αναμενόμενες. Οι καθηγητές συνασπίστηκαν και δημιούργησαν την «ένωση των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αθηνών» με σκοπό να εκδηλώσουν τη δυσαρέσκειά τους προς αυτή τη διάταξη και να την ανατρέψουν. Έτσι, η κυβέρνηση απέσυρε τη διάταξη και επιχείρησε να διαπραγματευτεί «την αλλαγή στον τρόπο εκλογής των καθηγητών»²¹⁸.

Συμπληρωματικά, ο νόμος 5343 περιελάμβανε τη φοίτηση των σπουδαστών²¹⁹ του Πανεπιστημίου Αθηνών²²⁰. Τα μαθήματα που διδάσκονταν στο πανεπιστήμιο διακρίνονταν σε προαιρετικά και υποχρεωτικά για τους σπουδαστές. Επιπλέον, καθορίστηκε εβδομαδιαίο όριο διδασκαλιών, το οποίο επίλυσε ένα σοβαρό φοιτητικό πρόβλημα. Ταυτόχρονα, «προέβλεπε για πρώτη φορά την απώλεια της φοιτητικής ιδιότητας έπειτα από την παρέλευση δύο ακαδημαϊκών ετών από τη συμπλήρωση των καθορισμένων σε κάθε σχολή ετών φοίτησης»²²¹. Η αύξηση των πτυχίων που χορηγούνταν από τις σχολές δημιούργησε νέα τμήματα «στη Φυσικομαθηματική (της Φυσιογνωσίας και Γεωγραφίας) και στη Φιλοσοφική Σχολή (το Αρχαιολογικό και το Ιστορικό)»²²². Ο νόμος 5343 αρχικά προέβλεπε την διαίρεση της Φιλοσοφικής Σχολής σε τρία τμήματα: το Φιλολογικό, το Ιστορικό και το Αρχαιολογικό. Αυτό το γεγονός πυροδότησε πολλές αντιδράσεις από την ίδια τη σχολή, εφόσον αυτή η ενέργεια δεν είχε τη συγκατάθεσή της. Στη συνέχεια, ο ίδιος νόμος προέβλεπε τη διαίρεση της Φιλοσοφικής Σχολής σε δύο τμήματα: το Φιλολογικό και το Ιστορικό-Αρχαιολογικό, τα οποία λειτούργησαν με αρκετά προβλήματα.

²¹⁶ Μπουζάκης, 2016:154.

²¹⁷ Μπουζάκης, 2016:155.

²¹⁸ Μπουζάκης, 2016:155.

²¹⁹ «Πρέπει να επισημάνουμε ότι και αυτή την περίοδο δεν μεταβάλλεται ο ταξικός χαρακτήρας της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για την κοινωνική προέλευση των φοιτητών, υπάρχουν στοιχεία για το κόστος των σπουδών και τη διαρροή από το Δημοτικό μέχρι το Πανεπιστήμιο που δείχνουν πόσο απροσπέλαστη ήταν για τα λαϊκά στρώματα η πανεπιστημιακή εκπαίδευση της εποχής» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:163).

²²⁰ «Οι φοιτητές το σχολικό έτος 1927-1928 ανέρχονται σε 6.243, από τους οποίους 5.374 στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Το 1930 ο αριθμός των φοιτητών ήταν 8.466» (Κυπριανός, 2015:231).

²²¹ Μπουζάκης, 2016:155.

²²² Μπουζάκης, 2016:155.

2.2.8. Η ίδρυση των Σχολικών Ταμείων και των Σχολικών Εφορειών σύμφωνα με τον νόμο 5019/1932 «Περί ιδρύσεως Σχολικών Ταμείων και Σχολικών Εφορειών»

Ο Γεώργιος Παπανδρέου στις 13 Μαρτίου 1931 υπέβαλε προς τη Βουλή μια εισηγητική έκθεση, η οποία αναφερόταν στον νόμο 5019/1932 «Περί ιδρύσεως σχολικών ταμείων και σχολικών εφορειών». Σε αυτή την έκθεση ο Παπανδρέου παρουσίασε μια νέα αντίληψη όσον αφορά τα σχολικά ταμεία που μέχρι πρότινος «εξυπηρετούνταν από τρία διαφορετικά ταμεία: το Ταμείο Εκπαιδευτικών Τελών, το Ταμείο Εκπαιδευτικής Πρόνοιας και το Σχολικό Ταμείο»²²³. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Παπανδρέου: «Διά του παρόντος σχεδίου νόμου αφ' ενός μεν επιζητείται η συγχώνευσις των Ταμείων εις εν ενιαίον Σχολικόν Ταμείον, πλην του των εκπαιδευτικών τελών, αφ' ετέρου δε γίνεται προσπάθεια όπως επί τη βάσει των αρχών της αυτοδιοικήσεως διευκολυνθή η συμμετοχή του λαϊκού παράγοντος εις την ζωήν των σχολείων»²²⁴. Έτσι, με βάση τον νόμο 5019/1932 συγχωνεύτηκαν όλα τα ταμεία σε ένα ενιαίο σχολικό ταμείο εκτός από το ταμείο των εκπαιδευτικών τελών.

Επιπλέον, στην εισήγηση ανέφερε ότι χρειάζεται η συμμετοχή των λαϊκών τάξεων στη ζωή των σχολείων. Δηλαδή ήταν αναγκαίο να συμμετέχουν οι γονείς και οι κηδεμόνες των μαθητών στη διοίκηση των σχολικών περιουσιών. Αυτή η συμμετοχή βοήθησε στην αύξηση των ενδιαφερόμενων ατόμων που στόχευαν στην πρόοδο των σχολείων και στη διαπαιδαγώγηση του ελληνικού λαού. Κάθε σχολείο Μέσης ή Δημοτικής Εκπαίδευσης είχε «ίδιον σχολικόν ταμείον το οποίον θεωρούμενον ως νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου και ίδιαν περιουσίαν αποτελούμενην από το σχολικό κτίριον»²²⁵.

Στη συνέχεια, ιδρύθηκαν οι σχολικές εφορείες, οι οποίες ήταν υπεύθυνες για την διαχείριση της περιουσίας των σχολείων. Οι σχολικές εφορείες αποτελούνταν από τον Διευθυντή του κάθε σχολείου που εκτελούσε και χρέη γραμματέως, δύο γονείς των μαθητών, που είχαν εκλεγεί από την Γενική Συνέλευση των γονέων και δύο αντιπροσώπους: ένας από το κοινοτικό συμβούλιο και ένας από το εκκλησιαστικό. Με όλες αυτές τις συμμετοχές στο κάθε σχολείο είχε εξασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή

²²³ Μπουζάκης, 1997:49.

²²⁴ Μπουζάκης, 1997:250.

²²⁵ Μπουζάκης, 1997:250.

βοήθεια από διάφορους τοπικούς φορείς για την εξέλιξη των σχολείων και συνολικά της εκπαίδευσης. Η αποστολή και το έργο των σχολικών εφορειών διακρίθηκε σε τρεις κατηγορίες. Πρώτον, η σχολική εφορεία ήταν υπεύθυνη για «να αυξάνη διά των εν τω νομοσχεδίων αναγραφόμενων τρόπων την περιουσίαν του σχολείου»²²⁶. Δεύτερον, «όπου μιν δεν υπάρχει κατάλληλον διδακτήριον, θα καταβάλλη πάσας αυτής τας προσπαθείας διά την απόκτησιν τοιούτου, όπου δε υπάρχει, θα φροντίζη διά την καλήν συντήρησιν αυτού»²²⁷. Τρίτον, «θα λαμβάνη παν μέτρον, το οποίον δύναται να συντελέση εις την υγείαν των φοιτώντων μαθητών και να διευκολύνη την πνευματικήν και ηθικήν πρόοδον αυτών»²²⁸. Το έργο των σχολικών εφορειών επιχείρησε να βελτιώσει τα σχολεία Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης και να συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια των μαθητών.

Ο Επιθεωρητής είχε αναλάβει την εποπτεία και τον έλεγχο της διαχείρισης της κάθε σχολικής εφορείας. Η κάθε εφορεία υπέβαλε στον Επιθεωρητή τον προϋπολογισμό των έργων που είχε επιτελέσει κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Στη λήξη του σχολικού έτους υπέβαλε τον «απολογισμόν των πεπραγμένων και των δαπανών εις την αρμοδίαν Νομαρχίαν προς έλεγχο»²²⁹. Όταν εφαρμόστηκε ο συγκεκριμένος νόμος υπήρξαν πρακτικά προβλήματα. Γι' αυτό τον λόγο ο Παπανδρέου απέστειλε δύο εγκυκλίους προς όλους τους Επιθεωρητές, τους Νομάρχες και τους Προέδρους των Σχολικών Εφορειών και αποσαφήνισε το ρόλο των σχολικών εφορειών.

2.2.9. «Περί σχολικής υγιεινής, σωματικής αγωγής και μαθητικών συσσιτίων»

Ο Γεώργιος Παπανδρέου έδωσε αρκετή έμφαση στην σχολική υγιεινή και στα μαθητικά συσσίτια. Αρχικά, όσον αφορά την σχολική υγιεινή, στις 24 Δεκεμβρίου 1931 με εγκύκλιο που αφορούσε τη χρήση του αντιδιφθεριτικού εμβολιασμού Ραμόν, ο Παπανδρέου ανέφερε ότι οι σχολίατροι πρέπει να προσέξουν την χρήση του. Επιπλέον,

²²⁶ Μπουζάκης, 1997:251.

²²⁷ Η καλή συντήρηση του διδακτηρίου περιελάμβανε «την καθαριότητα, την θέρμανσιν, τον φωτισμόν και τον πλουτισμόν αυτού με όλα τα απαραίτητα μέσα και όργανα διδασκαλίας, βιβλία, όργανα φυσικής και χημείας, χάρτας κ.λπ.» (Μπουζάκης, 1997:251).

²²⁸ Οι σχολικές εφορείες ανέλαβαν την πνευματική και ηθική πρόοδο των μαθητών. «Ούτω θα φροντίζη διά την οργάνωσιν πλουσιών σχολικών βιβλιοθηκών, την λειτουργίαν μαθητικών συσσιτίων, την περίθαλψιν και υποστήριξιν απόρων μιν, αλλά χρηστών και επιμελών μαθητών, την εξεύρεσιν γηπέδων διά γυμναστήρια, μαθητικάς αθλοπαιδιάς, σκοπευτικάς και αγωνιστικάς ασκήσεις κ.λπ.» (Μπουζάκης, 1997:251).

²²⁹ Μπουζάκης, 1997:251.

σημείωσε ότι ο εμβολιασμός των μαθητών στα σχολεία ήταν απαραίτητος και είχε σκοπό την προφύλαξή τους από τις νόσους οστρακιά και διφθερίτιδα. Για τον εμβολιασμό του Ραμόν έδωσε ορισμένες οδηγίες. Για παράδειγμα, έπρεπε να αποφευχθεί η χορήγησή του σε καιρό επιδημίας διφθερίτιδας. Επίσης, χρειαζόταν η συγκατάθεση της οικογένειας του κάθε μαθητή για την χορήγησή του στα δημόσια σχολεία από τους σχολιάτρους και στα ιδιωτικά από τον θεράποντα γιατρό του μαθητή. Σύμφωνα με τον «υπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας αναφέρονται τα εξής: Έτος 1926-1927: 24,50% νοσηρότητα, Έτος 1928-1929: 19,60% νοσηρότητα, Έτος 1929-1930: 19,00% νοσηρότητα, Έτος 1930-1931: 18,25% νοσηρότητα»²³⁰.

Μια άλλη νόσος που ονομάζεται τράχωμα απασχόλησε τον Παπανδρέου. Η υπηρεσία της Σχολικής Υγιεινής κλήθηκε να αντιμετωπίσει την έξαρση του τραχώματος που είχε προέλθει από τους πρόσφυγες²³¹. Γι' αυτό συνέταξε σχετικές οδηγίες προκειμένου να προφυλαχθούν και να θεραπευτούν οι μαθητές και συγκρότησε τρία αντιτραχωματικά σχολεία. Ακόμα, υπήρξε μέριμνα για την καταπολέμηση της ελονοσίας.

Στη συνέχεια, το μεταρρυθμιστικό έργο του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με την σωματική αγωγή κρίθηκε ιδιαίτερα πολύτιμο. Συγκροτήθηκε ειδικός καταστατικός χάρτης της σωματικής αγωγής και ιδρύθηκαν Γυμναστήρια και Σκοπευτήρια. Έγινε προσπάθεια να προσαρτηθούν μεγάλοι χώροι και υπόστεγα στα σχολεία της Μέσης και της Δημοτικής Εκπαίδευσης που ήταν υπό οικοδόμηση αλλά και στα ήδη υπάρχοντα. Ακόμα, οι δήμοι και οι κοινότητες συνεργάστηκαν «διά την ίδρυσιν δημοτικών-κοινοτικών γυμναστηρίων και ησφαλίσθη νομοθετικώς η χρήσις των γηπέδων των αθλητικών σωματείων»²³². Σε ολόκληρη τη χώρα ολοκληρώθηκαν 20 γυμναστήρια, 3 σχολικά σκοπευτήρια και 8 σχολικά κολυμβητήρια. Γι' αυτό τα σχολεία της Μέσης και της Δημοτικής Εκπαίδευσης προμηθεύτηκαν αθλητικά όργανα και είδη σκοποβολής για την ανάγκη του σχολικού προγράμματος της γυμναστικής. Όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν για την κάλυψη των αναγκών της σωματικής άσκησης των μαθητών. Τέλος, ιδρύθηκε η Γυμναστική Ακαδημία για τους σχολικούς γυμναστές.

²³⁰ Μπουζάκης, 1997:52.

²³¹ «Ούτω εν Ν. Ιωνία π.χ. και άλλοις προσφυγικοίς συνοικισμοίς είχε φθάσει και μέχρις 20% των μαθητών» (Μπουζάκης, 1997:52).

²³² Μπουζάκης, 1997:55.

Επίσης, η κυβέρνηση Βενιζέλου μερίμνησε για τα μαθητικά συσσίτια. Ο Παπανδρέου οργάνωσε και λειτούργησε τα μαθητικά συσσίτια²³³ στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας εξαιτίας της μεγάλης προθυμίας που έδειξαν οι σχολικές εφορείες, οι εκπαιδευτικοί και οι σχολίατροι. Στην προσπάθεια αυτή βοήθησαν κάποιες ιδιωτικές οργανώσεις και κυρίως το Πατριωτικό Ίδρυμα, μέσω του οποίου το Υπουργείο Παιδείας χορήγησε σημαντικές οικονομικές ενισχύσεις. Το ποσό που χορηγήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας ανήλθε στα 2 εκατομμύρια δραχμές κατά το σχολικό έτος 1930-1931²³⁴. Το Υπουργείο Παιδείας χορήγησε εκ νέου 2 εκατομμύρια δραχμές κατά το σχολικό έτος 1931-1932 για τη λειτουργία των μαθητικών συσσιτίων. «Η εξέλιξις των μαθητικών συσσιτίων κατά την τελευταίαν τετραετίαν έχει ως εξής:

Σχολικά έτη	Αριθμός συσσιτούντων μαθητών
1927-28	525
1928-29	3.500
1929-30	4.500
1930-31	38.000
Σχολικά έτη	Αριθμός πόλεων εχουσών συσσίτιον
1928-29	13
1929-30	16
1930-31	52

Εικόνα 6: Ο αριθμός των μαθητών που τρέφονταν από τα συσσίτια και ο αριθμός των πόλεων που είχαν οργανώσει συσσίτια το διάστημα 1927-1931. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.54.

«Κατά το σχολικό έτος 1931-1932 υπολογίζεται υπερδιπλασιασμός και των πόλεων των εχουσών συσσίτιον» σε σύγκριση με το σχολικό έτος 1930-1931 «καθώς και των συσσιτούντων μαθητών, οίτινες υπερβαίνουν τας 80.000»²³⁵. Χρειάζεται τέλος να σημειωθεί ότι το Υπουργείο Παιδείας απέστειλε ειδική εγκύκλιο στις 6 Φεβρουαρίου 1932 που αφορούσε την απόκτηση σχολικών φαρμακείων από τα σχολεία.

²³³ «Ο Γεώργιος Παπανδρέου ήθελε να βοηθήσει τους μη εύπορους μαθητές να πετύχουν, να “υπερβούν την κοινωνική τους μειονεξία”» (Μπουζάκης, 1997:73).

²³⁴ «Εκτός των 2 εκατομμυρίων δραχμών που δόθηκαν από το κράτος, εισπράχθηκαν χρήματα και από τοπικούς πόρους, συνεισφορές, εράνους, ιδιωτικές και κοινοτικές δωρεές, από τα διάφορα σχολικά ταμεία του κράτους, και για υλική ενίσχυση των συσσιτίων άλλα 7,5 εκ. δρχ.» (Μπουζάκης, 2016:164).

²³⁵ Μπουζάκης, 1997:54.

2.3. Αντιδράσεις και κριτική στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929

2.3.1. Η κριτική του Γληνού, της Φιλοσοφικής Σχολής και των συνεργαζόμενων σωματείων στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929

Η μεταρρύθμιση του 1929 προκάλεσε ορισμένες αντιδράσεις στον χώρο της εκπαίδευσης από συγκεκριμένους κύκλους, οι οποίοι είχαν αντιδράσει και στο παρελθόν σε προηγούμενες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Στην υπουργική θητεία του Κωνσταντίνου Γόντικα «θα βρεθούν απέναντί του οι ριζοσπάστες παιδαγωγοί με επικεφαλής τον Δημήτρη Γληνό»²³⁶. Αν και ο Δημήτρης Γληνός ήταν δημοτικιστής και είχε συμμετάσχει ενεργά στις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 1913 και του 1917, άσκησε σφοδρή κριτική στην μεταρρύθμιση του 1929.

Η κριτική του Γληνού²³⁷ αποτυπώθηκε στον τύπο και συγκεκριμένα στην εφημερίδα «Ακρόπολις», που δημοσίευσε μια σειρά από άρθρα που εναντιώνονταν στον προσανατολισμό της εκπαίδευσης που προσέδιδε η μεταρρύθμιση του 1929²³⁸. «Ο Δ. Γληνός μιλάει για «εμπαιγμό του λαού από τους εκλεκτούς του», ενώ τονίζει ότι το βασικό πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης ήταν το πως θα μορφωθούν τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα (εργάτες, αγρότες) και ζητάει την επέκταση του Δημοτικού σχολείου σε όλη τη χώρα»²³⁹. Επιπλέον, ο Γληνός θα σημειώσει την ανάγκη να στελεχωθούν τα Δημοτικά σχολεία της χώρας με διδακτικό προσωπικό. Όσον αφορά την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση αναφέρει «πως μόνο υπονοείται και δεν πραγματοποιείται»²⁴⁰. Δηλαδή δεν υλοποιήθηκε ουσιαστικά ο σκοπός λειτουργίας των επαγγελματικών σχολείων. Ο Γληνός καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «Ό,τι περιέχουν καλό δεν είναι νέο, ό,τι περιέχουν νέο δεν είναι καλό»²⁴¹. Επιπλέον,

²³⁶ Μπουζάκης, 2016:172.

²³⁷ «Η μόνη σοβαρή επίκριση από την πλευρά του «προοδευτικού» χώρου διατυπώθηκε από τον Δημήτρη Γληνό. Η κριτική του Γληνού ουσιαστικά επικεντρώθηκε στην παρατήρηση ότι οι σχεδιαζόμενες τομές δεν ήταν αρκετά βαθιές. Αυτό αποτελεί πρόσθετη σοβαρή ένδειξη της ευρύτερης αποδοχής τους και του νεωτερικού χαρακτήρα τους» (Δημαράς, 2003:87).

²³⁸ «Είναι γνωστή η παρέμβαση του Γληνού με 13 άρθρα που θα δημοσιευθούν από τις 9-21 Ιουνίου 1929 από τις στήλες της εφημερίδας Ακρόπολις, στα οποία επικρίνει τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1929. Θα χαρακτηρίσει την προσπάθεια ως “νέα παράσταση της παλιάς κωμωδίας και “ίλαροτραγωδία”» (Μπουζάκης, 1997:65).

²³⁹ Καραφύλλης, 2013:131.

²⁴⁰ Καραφύλλης, 2013:131.

²⁴¹ Καραφύλλης, 2013:131.

κατηγόρησε την κυβέρνηση επειδή δεν έδωσε πρακτικό χαρακτήρα²⁴² στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης όπως είχε προαναγγείλει²⁴³. Η στάση του Γληνού πιστοποιούσε τις διαφωνίες και τις διχογνωμίες που είχαν κυριαρχήσει στον χώρο της εκπαίδευσης και τη διάσπαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου.

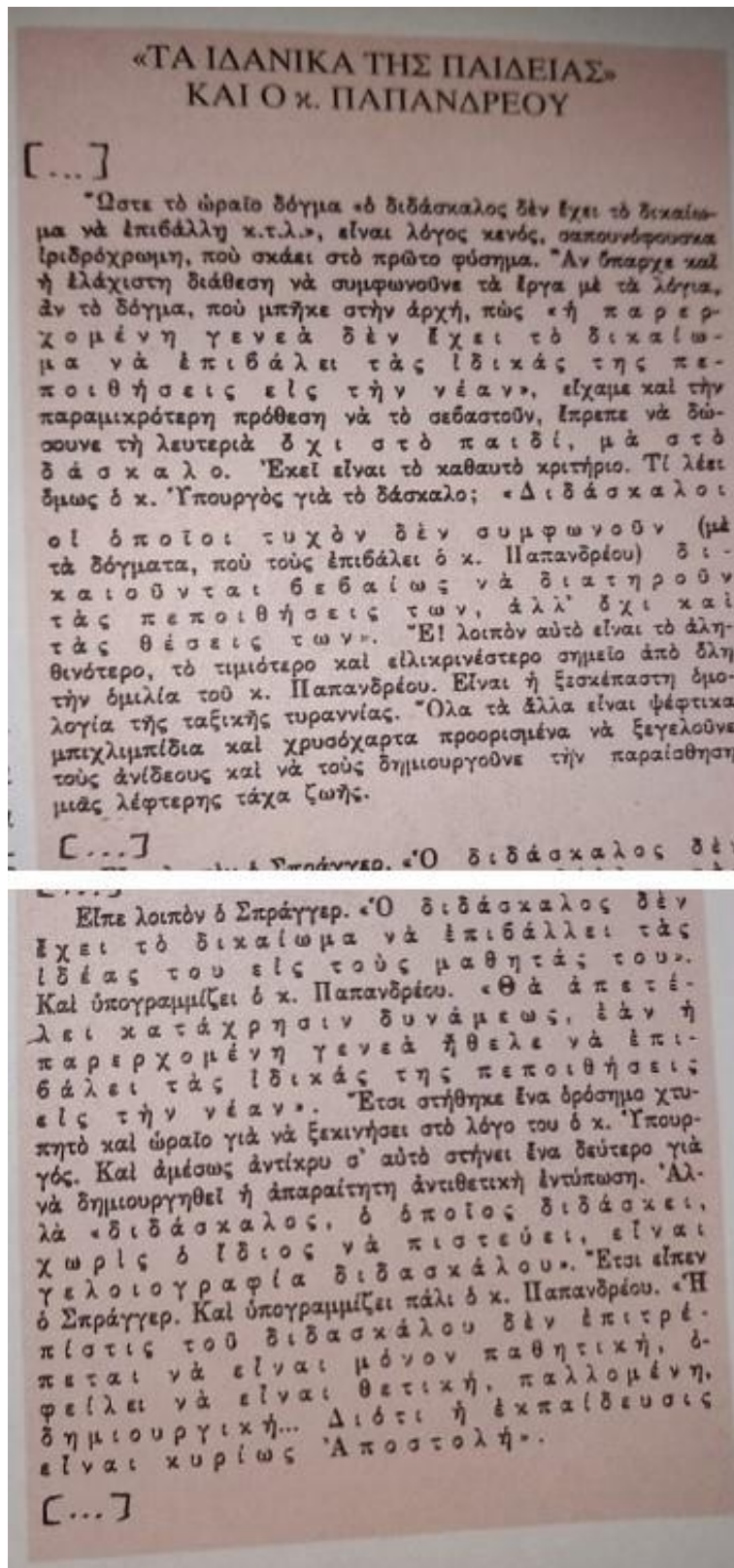
Ο Γληνός αντιπαρατέθηκε και στην ίδρυση του ΑΕΣ. Έτσι, με άρθρο του που απαντούσε στην εισήγηση του Παπανδρέου στο ΑΕΣ εναντιώθηκε στην σύστασή του. Το άρθρο αυτό είχε τον τίτλο: «Τα ιδανικά της Παιδείας και ο κ. Παπανδρέου», δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Κύκλος» και το περιεχόμενό του επέκρινε τις απόψεις του Παπανδρέου για τους δασκάλους. Ο Γληνός στο άρθρο αυτό σημείωσε μεταξύ άλλων την σύγκρουση του ιδεολογικού υποβάθρου του ίδιου με αυτό του Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου. Χαρακτηριστικά ανέφερε τι είχε διατυπώσει ο κ. Παπανδρέου για τον δάσκαλο με βάση την ομιλία του: «Διδάσκαλοι οι οποίοι τυχόν δεν συμφωνούν (με τα δόγματα, που τους επιβάλλει ο κ. Παπανδρέου), δικαιούνται βεβαίως να διατηρούν τας πεποιθήσεις των, αλλ' όχι και τας θέσεις των»²⁴⁴. Στη συνέχεια ο Γληνός εξήγησε τη θέση αυτή: «Ε! λοιπόν αυτό είναι το αληθινότερο, το τιμιότερο και ειλικρινέστερο σημείο από όλη την ομιλία του κ. Παπανδρέου. Είναι η ξεσκεπαστή ομολογία της ταξικής τυραννίας»²⁴⁵. Παρακάτω παρατίθεται ένα απόσπασμα από το άρθρο του Γληνού:

²⁴² «Ήταν επίσης ενδεικτικό ότι παρά τις εξαγγελίες για πρακτικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, το προσωπικό της Μέσης Εκπαίδευσης κυριαρχούνταν από εκπαιδευτικούς θεωρητικής κατεύθυνσης» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:152).

²⁴³ «Είχαν αναγγείλει πως θα δώσουνε πρακτικό χαρακτήρα στη Μέση Εκπαίδευση και απεναντίας δυνάμωσαν τον κλασικισμό. Τα άχρηστα και βλαβερά “ελληνικά σχολεία” τα μετατρέψανε στα πιο άχρηστα και πιο βλαβερά ημιγυμνάσια» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:151).

²⁴⁴ Μπουζάκης, 1997:65.

²⁴⁵ Μπουζάκης, 1997:65.

Εικόνα 7: Απόσπασμα από το άρθρο του Γληνού «Τα ιδανικά της Παιδείας» και ο κ. Παπανδρέου.
 Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α':
 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.65.

Επιπλέον, στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 αντέδρασαν πολύ έντονα η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών²⁴⁶ και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών: η ΟΛΜΕ και η ΔΟΕ²⁴⁷. «Η Φιλοσοφική Σχολή ως ο γνήσιος αυτόκλητος υπερασπιστής των κλασσικών γραμμάτων ήταν ξανά απέναντι στους Φιλελευθέρους»²⁴⁸. Έτσι, η Φιλοσοφική Σχολή υπέβαλε σχετικό υπόμνημα στην κυβέρνηση των Φιλελευθέρων για την αντίθεσή της όσον αναφορά την μεταρρύθμιση. Σε αυτό το υπόμνημα εξέφρασε τη δυσαρέσκειά της και ανέφερε ότι τα νομοσχέδια της μεταρρύθμισης ήταν «πορίσματα βεβιασμένης εργασίας ή προϊόντα μελέτης ολίγων ατόμων»²⁴⁹. Επίσης, η Φιλοσοφική Σχολή «διαμαρτυρήθηκε γιατί δεν προσκλήθηκαν εκπρόσωποί της να εκφέρουν τη γνώμη τους για τις αλλαγές στην εκπαίδευση»²⁵⁰, ενώ ζήτησε από την κυβέρνηση να «μη επιδείξει σπουδήν προς επιψήφισιν και άμεσον γενικήν εφαρμογήν των υπ' αυτής προτεινομένων εκπαιδευτικών μέτρων»²⁵¹ αλλά να διαθέσει τον απαιτούμενο χρόνο για να πραγματοποιηθεί μια ευρεία συζήτηση. «Το διακύβευμα για τη Φιλοσοφική Σχολή ήταν η απώλεια του κύρους, της εξουσίας της να συνδιαμορφώσει τα εκπαιδευτικά πράγματα, ιδιαίτερα σε θέματα γλώσσας»²⁵².

Την αντίδραση της Φιλοσοφικής Σχολής υπερασπίστηκαν τα συνεργαζόμενα σωματεία²⁵³ που είχαν υποβάλει σχετικό υπόμνημα προς τα Νομοθετικά Σώματα. Με βάση αυτό το υπόμνημα τα συνεργαζόμενα σωματεία επεσήμαναν «τις προσπάθειες των “κομμουνιζόντων” να υπονομεύσουν τα θεμέλια του αστικού κράτους»²⁵⁴. Ακόμα, ζήτησαν «την οριστικήν εκκαθάρισιν από των κομμουνιζόντων, έστω και εν κρυπτώ, υπαλλήλων, και δη εκπαιδευτικών»²⁵⁵. Τα συνεργαζόμενα σωματεία μετά από ψήφισμα αποφάσισαν να απαιτήσουν από την κυβέρνηση του Βενιζέλου να ιδρύσει Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο στην Αθήνα «με μέλη του τον υπουργό Παιδείας, τον

²⁴⁶ «Η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών θα βρεθεί μια ακόμη φορά απέναντι στην εκπαιδευτική πολιτική των Φιλελευθέρων, αποστέλλοντας υπόμνημα στην Κυβέρνηση» (Μπουζάκης, 2016:172).

²⁴⁷ «Τα νομοσχέδια του 1929 θα πυροδοτήσουν την αντίδραση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών (ΟΛΜΕ, ΔΟΕ)» (Μπουζάκης, 2016:173).

²⁴⁸ Μπουζάκης, 2011:179.

²⁴⁹ Δημαράς, 1986:167.

²⁵⁰ Καραφύλλης, 2013:130.

²⁵¹ Δημαράς, 1986:168.

²⁵² Μπουζάκης, 2011:179/180.

²⁵³ «Στα Συνεργαζόμενα Σωματεία ανήκαν η Πανελλήνιος Αστική Ένωσις Κτηματιών, ο Εμπορικός Σύλλογος Αθηνών, η Ομοσπονδία Επαγγελματιών και Βιοτεχνών, ο Εθνικός Σύνδεσμος, η Συνομοσπονδία Πολυτεχνών, το Εθνικό Κέντρον των Εφεδρων Πολεμιστών, ο Πανελλήνιος Σύλλογος Γυναικών και άλλα σωματεία» (Δημαράς, 1986:178).

²⁵⁴ Καραφύλλης, 2013:130.

²⁵⁵ Δημαράς, 1986:178.

αρχιεπίσκοπο, αντιπροσώπους της Φιλοσοφικής και Φυσικομαθηματικής Σχολής, ανώτερους εκπαιδευτικούς λειτουργούς κατόπιν υπόδειξης της Φιλοσοφικής, με αρμοδιότητα την εποπτεία και κατεύθυνση της εκπαίδευσης, τον καταρτισμό των σχολικών προγραμμάτων και τον έλεγχο των σχολικών βιβλίων»²⁵⁶. Ένα ακόμα αίτημα των συνεργαζόμενων σωματείων ήταν «η κατάργηση των μεικτών σχολείων, ως προϊόντων του μπολσεβίκικου συστήματος, η κατάργηση της «μαλλιαρής γλώσσας, ήτις είναι η γλώσσα των κομμουνιστικών εντύπων», η απομάκρυνση όσων διαδίδουν κομμουνιστικές θεωρίες και τη δημοτική γλώσσα καθώς και την αποβολή όλων των αριστεριζόντων φοιτητών από τα πανεπιστήμια»²⁵⁷.

Η καταπολέμηση των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων του 1929 συνεχιζόταν αδιάκοπα. Τόσο η Φιλοσοφική Σχολή όσο και η ελλαδική Εκκλησία επηρέασαν την κοινή γνώμη. Από το υπόμνημα προκύπτει ότι είχε καλλιεργηθεί έντονα ένα αντιμεταρρυθμιστικό κλίμα που οδηγούσε στην εδραίωση του εκπαιδευτικού φανατισμού εναντίον των νομοσχεδίων του 1929. Ο φανατισμός αυτός έδειχνε ότι οι άνθρωποι που αντιτίθεντο στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 δεν επιθυμούσαν τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής εκπαίδευσης και την εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στο υποχρεωτικό εξαετές Δημοτικό σχολείο. Έτσι, όσοι υποστήριζαν την καθαρεύουσα τάχθηκαν κατά της μεταρρύθμισης.

2.3.2. Η στάση και η κριτική των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών (ΔΟΕ, ΟΛΜΕ) στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929

Η στάση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών ήταν αρνητική τόσο απέναντι στην εκπαιδευτική πολιτική του Γεωργίου Παπανδρέου όσο και απέναντι στα νομοσχέδια του 1929. Οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων και του Παπανδρέου επηρεάστηκαν από την οικονομική ύφεση του 1929 που παρεμπόδιζε τα οικονομικά αιτήματα των εκπαιδευτικών και από την υπερψήφιση του ιδιώνυμου το 1929. Η ΔΟΕ είχε εκφράσει την δυσαρέσκειά της στον νόμο 4229/1929 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας της ελευθερίας των πολιτών».

²⁵⁶ Καραφύλλης, 2013:130/131.

²⁵⁷ Καραφύλλης, 2013:131.

Ο συγκεκριμένος νόμος στο άρθρο 6 ανέφερε ότι εκπαιδευτικοί οι οποίοι στηρίζουν τις κομμουνιστικές ιδέες μπορούσαν να απολυθούν οριστικά²⁵⁸.

Ο Παπανδρέου το 1930 στο συνέδριο των Επιθεωρητών κατά τη διάρκεια της ομιλίας του απευθυνόμενος προς τους Επιθεωρητές ανέφερε μεταξύ άλλων: «Έχει κανείς εξ υμών κομμουνιστήν διδάσκαλον εις την περιφέρειάν του;» και οι Επιθεωρητές απάντησαν: «Κανένα, κανένα». Αμέσως ο Παπανδρέου απάντησε: «Χαίρω διά την διαβεβαίωσιν, η οποία μου επιτρέπει να διακηρύξω προς την Ελληνικήν Κοινωνίαν, ότι η Ελληνική Παιδεία παραμένει πιστή και αφοσιωμένη εις τα ιδεώδη του Έθνους»²⁵⁹.

Στη συνέχεια, ο Παπανδρέου «θα φροντίσει να κάνει σαφές στους εκπαιδευτικούς ότι στα σχολεία δεν είναι επιτρεπτή η κομμουνιστική προπαγάνδα»²⁶⁰. Έτσι, απέστειλε εγκύκλιο στις 18 Απριλίου 1931 προς τους Γενικούς Επιθεωρητές και τους Επιθεωρητές των Δημοτικών σχολείων της Μακεδονίας και της Θράκης, στην οποία «επισείει την προσοχή τους για να λάβουν τα προσήκοντα μέτρα κατά της κομμουνιστικής προπαγάνδας»²⁶¹. Στην εγκύκλιο αυτή αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Δεν διέφυγε βεβαίως την προσοχήν υμών η παρατηρούμενη εσχάτως έντασις της κομμουνιστικής και άλλης προπαγάνδας ίδια μεταξύ των μαθητών και του εκπαιδευτικού κόσμου. [...] Κατά της προπαγάνδας αυτής, ήτις ασκείται τόσον εντέχνως και υπούλως, επιβάλλεται ν' αντιδράσωμεν με όλας μας τας δυνάμεις [...]. Δια τούτο παρακαλούμεν να στρέψητε την προσοχήν του διδακτικού προσωπικού προς το σημείον τούτο. Ο εθνικός φρονηματισμός και η πατριωτική αγωγή θ' αποτελούν το κύριο χαρακτηριστικόν της διδασκαλίας των [...] δεν δυνάμεθα ν' ανεχθώμεν εις την εκπαίδευσιν στοιχεία ολιγόπιστα προς την ιδέαν της Πατρίδος, ή ανοήτως ελευθεριάζοντα...»²⁶².

Με αυτή την εγκύκλιο ουσιαστικά αναφέρει ότι αναπτύσσονται και διαδίδονται οι κομμουνιστικές ιδέες μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Γι' αυτό προτείνει στους Επιθεωρητές να κατευθύνουν τους εκπαιδευτικούς ιδεολογικά αλλά και να

²⁵⁸ «Το άρθρο 6 του νόμου κάνει ειδική μνεία στους εκπαιδευτικούς: «Εκπαιδευτικοί και μη υποπεσόντες εις αξιόποινον πράξιν του παρόντος νόμου, εφόσον προπαγανδίζουν κομμουνιστικές ιδέες απολύονται οριστικά από την υπηρεσία τους με απόφαση του οικείου πειθαρχικού συμβουλίου...» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:158).

²⁵⁹ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:159.

²⁶⁰ Μπουζάκης, 1997:66.

²⁶¹ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:159.

²⁶² Μπουζάκης, 1997:66.

παρέμβουν στο εκπαιδευτικό τους έργο, αφού αναφέρει ότι ο εθνικός φρονηματισμός και η πατριωτική αγωγή πρέπει να αποτελέσουν το βασικό χαρακτηριστικό της διδασκαλίας.

«Λίγους μήνες αργότερα, ο Παπανδρέου αναλύει στο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο την εκπαιδευτική ιδεολογία της κυβέρνησης επισημαίνοντας: «εκπαιδευτικοί οι οποίοι τυχόν δεν συμφωνούν δικαιούνται βεβαίως να διατηρούν τας πεποιθήσεις των αλλά όχι και τας θέσεις των»²⁶³. Επιπλέον, ο Παπανδρέου στις 2 Αυγούστου 1931 είχε δηλώσει στην εφημερίδα «Πατρίς» τα εξής: «Ημείς προκειμένου περί διδασκάλων προχωρούμεν πέραν και του “Ιδιώνυμου”. Διότι το Ιδιώνυμον, προς τιμωρίαν, ζητεί προπαγάνδαν των κομμουνιστικών ιδεών, ενώ το Υπουργείον, διά την απόλυσιν των διδασκάλων, αρκείται εις την ύπαρξιν και οπωσδήποτε διαπίστωσιν του κομμουνιστικού φρονήματος»²⁶⁴.

Ακόμα, το Διδασκαλικό Βήμα δημοσίευσε ένα άρθρο για τις απολύσεις και τις διώξεις των δασκάλων στις 14 Ιουνίου 1931. Όσον αφορά τις διώξεις των δασκάλων²⁶⁵ στο άρθρο αναφέρεται ότι: «Η Διδασκαλική Ομοσπονδία με πόνο και με πραγματικό ενδιαφέρον παρακολουθεί τις διώξεις των δασκάλων με το πρόσχημα του κομμουνισμού. Επειδή ξαίρει πως στο δασκαλικό κλάδο δεν υπάρχουν πραγματικοί κομμουνιστές, γι' αυτό ο πόνος της είναι πιο βαθύς. Η ιδέα δε πως οι διώξεις οφείλονται κατά μέγα μέρος, αν όχι εξ ολοκλήρου, σε συκοφαντίες και σε πνεύμα εκδικήσεως, αποκαρδιώνει την Ομοσπονδία, γιατί βλέπει πολύ σκοτεινό το μέλλον του κλάδου, σαν βρίσκονται ανάμεσά του τέτοια νοσηρά στοιχεία, που χρησιμοποιούν την συκοφαντία ως μέσον εκδικήσεως και υπερισχύσεως»²⁶⁶. Με αυτές τις δηλώσεις η ΔΟΕ υποστήριξε ότι δεν υπάρχουν πραγματικοί κομμουνιστές δάσκαλοι και ότι οι διώξεις γίνονται επειδή είχαν δημιουργηθεί αρκετές συκοφαντίες για το ιδεολογικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών.

Επιπρόσθετα, ο Παπανδρέου απέστειλε επιστολή προς το Διδασκαλικόν Βήμα και αναγκάστηκε να επισημάνει ότι «γραμμή του Υπουργείου Παιδείας είναι η αμείλικτον δίωξιν και απόλυσιν των κομμουνιστικών διδασκάλων, όμως με προσοχή ώστε μη η

²⁶³ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:159.

²⁶⁴ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:159.

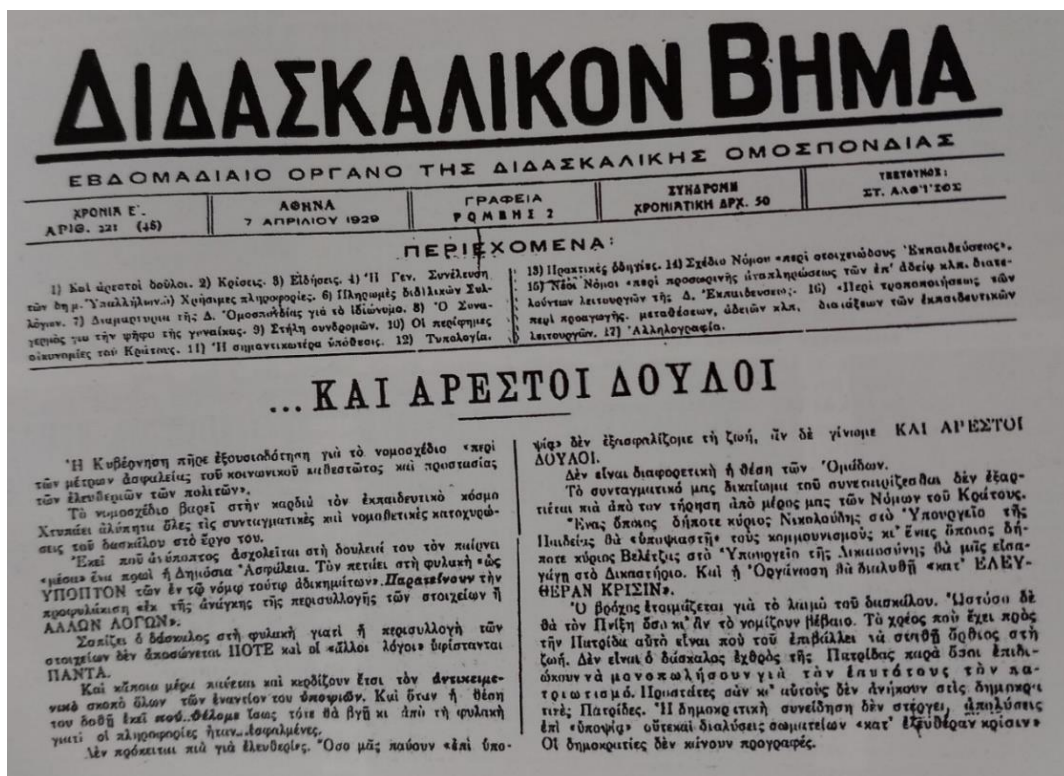
²⁶⁵ «Αντιπαράθεση ανάμεσα στον Υπουργό και τους δασκάλους θα προκαλέσουν οι διώξεις των εκπαιδευτικών (πέντε απολύσεις και αρκετές μεταθέσεις που έγιναν από τα Πειθαρχικά Συμβούλια για ιδεολογικούς λόγους)» (Μπουζάκης, 1997:61).

²⁶⁶ Μπουζάκης, 1997:315.

εμπάθεια και η παρεξήγησις οδηγήσουν εις διωγμούς και δημιουργίαν αθών θυμάτων»²⁶⁷. Η ΔΟΕ από την πλευρά της υποστήριξε ότι είχαν γίνει διώξεις δασκάλων «με το πρόσχημα του κομμουνισμού, με υπόνοιες και αφηρημένες κατηγορίες, πλαστές και ασύστατες»²⁶⁸.

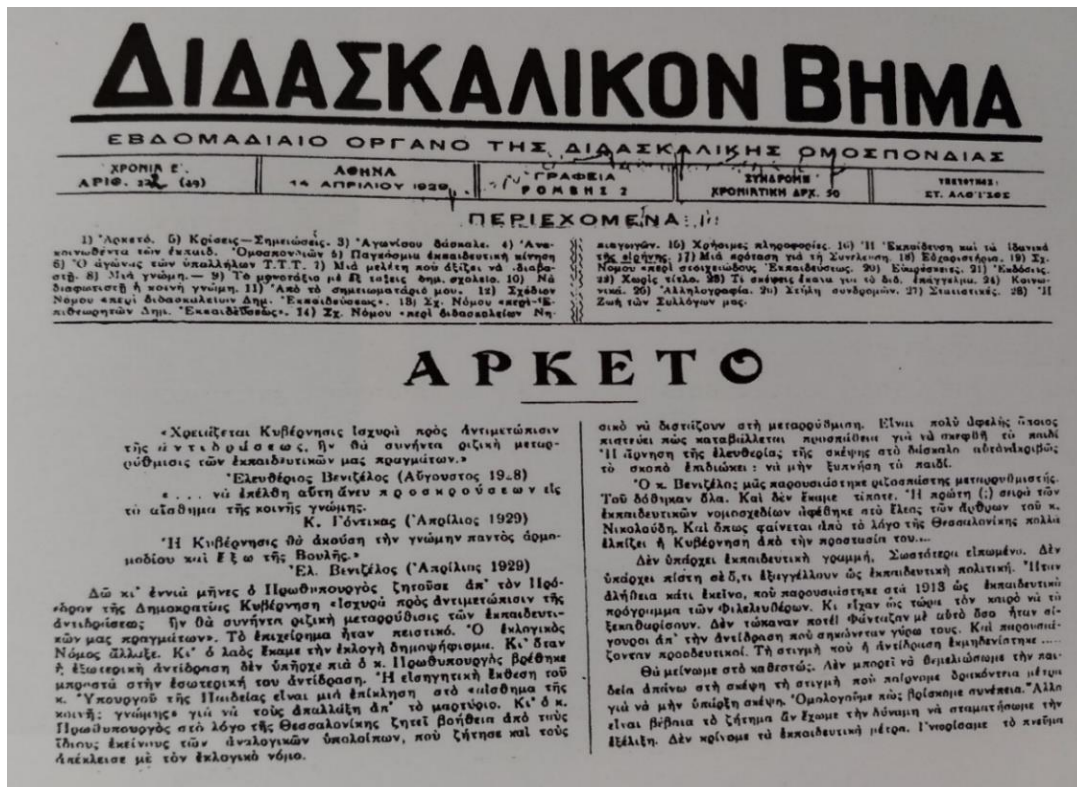
Από όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι τόσο ο Παπανδρέου όσο και η κυβέρνηση Βενιζέλου επιθυμούσαν να κατευθύνουν τον ιδεολογικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης. Απαγόρευαν ουσιαστικά στους εκπαιδευτικούς να έχουν κομμουνιστικές ιδέες και να τις μεταδίδουν. Επίσης, σημαντικό να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι μέσω του νόμου 4229/1929 μπορούσε το Πειθαρχικό Συμβούλιο να απολύσει όποιους εκπαιδευτικούς προέβαλαν ιδέες του κομμουνισμού. Επομένως, ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός που προσπαθούσε να εδραιώσει ο Παπανδρέου μέσω της συνέχειας της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929, έπρεπε να συμφωνούσε ιδεολογικά με την κυβερνητική πολιτική.

Παρακάτω παρατίθενται το έντυπο της ΔΟΕ, το «Διδασκαλικόν Βήμα» που αναφέρεται στο νόμο 4229/1929 που αφορούσε το ιδιώνυμο:

²⁶⁷ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:159/160.

²⁶⁸ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:160.

Εικόνα 8: Το Διδασκαλικό Βήμα αναφέρει τον νόμο 4229/1929 για το ιδιώνυμο. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σελ.173.

Εντούτοις, ο Παπανδρέου προσπάθησε να έχει καλές σχέσεις με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις για να μπορέσει να συνεργαστεί μαζί τους εάν κρινόταν αναγκαίο. Ακόμα, είχε συχνές συναντήσεις²⁶⁹ για να γεφυρωθεί το ιδεολογικό και το πολιτικό χάσμα. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Παπανδρέου άκουγε προσεκτικά τις απόψεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων, αλλά «όταν ο ίδιος έχει πεισθεί για την αναγκαιότητα λήψης ενός μέτρου θα προχωρά ανεξάρτητα από κόστος»²⁷⁰. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν αποδέχονταν την πλειοψηφία των μέτρων που είχε λάβει ο Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου όσον αφορά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. Όμως, με τη σειρά του ο Παπανδρέου και η κυβέρνηση του Βενιζέλου προχωρούσαν στην ψήφιση αρκετών νομοσχεδίων που συγκρότησαν την λεγόμενη «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1929». Σε άλλες περιπτώσεις βέβαια οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αποδέχονταν τα εκπαιδευτικά μέτρα, διότι αποτελούσαν

²⁶⁹ «Οι συναντήσεις που θα έχει μαζί τους είναι τακτικές, ενώ δεν παραλείπει να παρευρεθεί ο ίδιος στις Γενικές Συνελεύσεις των δασκάλων και των καθηγητών, όπου θα αναπτύσσει τη λογική των μέτρων που προγραμματίζει» (Μπουζάκης, 1997:57).
²⁷⁰ Μπουζάκης, 1997:57.

πάγια αιτήματα των εκπαιδευτικών. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα εκπαιδευτικά μέτρα «αντιμετωπίζονται με ικανοποίηση από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, με αποτέλεσμα να υλοποιούνται χωρίς προβλήματα»²⁷¹.

Στη συνέχεια, θα αναφερθεί η στάση της ΔΟΕ και της ΟΛΜΕ για την μεταρρύθμιση του 1929. Αρχικά, μόλις ανέλαβε Υπουργός Παιδείας ο Παπανδρέου συναντήθηκε με το Διοικητικό Συμβούλιο της ΔΟΕ. «Κατά την συνάντηση αυτή η Διοίκηση της ΔΟΕ θα εκφράσει τη χαρά της, γιατί την ηγεσία του Υπουργείου ανέλαβε άνθρωπος γνωστός από την περασμένη δράση του, για το ενδιαφέρον του για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και ειδικότερα για τη θέση των δασκάλων»²⁷². Με τη σειρά του ο Υπουργός Παιδείας επεσήμανε την εμπιστοσύνη του στους Έλληνες δασκάλους²⁷³.

Όμως, η μετέπειτα σχέση του Υπουργού Παιδείας με την ΔΟΕ κλονίστηκε εξαιτίας των διαφωνιών που είχαν προκύψει μετά την ψήφιση των νομοσχεδίων της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Η ΔΟΕ διαφωνούσε «στα οικονομικά θέματα, στο νομοσχέδιο για την οργάνωση-διοίκηση της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα τη σύνθεση των Εποπτικών Συμβουλίων, στις συνδικαλιστικές άδειες και τις συνδικαλιστικές ελευθερίες, στις προαγωγές και τέλος στις διώξεις-απολύσεις των εκπαιδευτικών»²⁷⁴. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την ψήφιση του νόμου για τη διοίκηση της εκπαίδευσης, η ΔΟΕ μαζί με την ΟΛΜΕ ζητούσαν «αποκέντρωση-αυτοδιοίκηση», «δηλαδή τη δημιουργία υπηρεσιακών συμβουλίων²⁷⁵ σε επίπεδο νομού στα οποία να μετέχει αιρετός εκπρόσωπος του κλάδου και των γονιών»²⁷⁶. Με αυτή την παρέμβαση οι οργανώσεις των εκπαιδευτικών επιθυμούσαν να μειωθεί ο κρατικός έλεγχος, οι αυθαιρεσίες και ο αυταρχισμός όπου γινόταν. «Ο Παπανδρέου θεώρησε το αίτημα της «αυτοδιοίκησης» ως άρνηση της έννοιας του κράτους και παρανόησιν της δημοκρατίας, ενώ η αποκέντρωση έχει νόημα όταν υπάρχει ποσοτική και ποιοτική επάρκεια των οργάνων του κράτους»²⁷⁷ (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:158).

²⁷¹ Μπουζάκης, 1997:57.

²⁷² Μπουζάκης, 1997:58.

²⁷³ «Το έθνος σας έχει αναθέσει την μεγαλύτεραν του υπόθεσιν. Επειδή είσθε προνομιούχοι εις υποχρεώσεις, σας θέλω προνομιούχους και εις δικαιώματα» (Μπουζάκης, 1997:58).

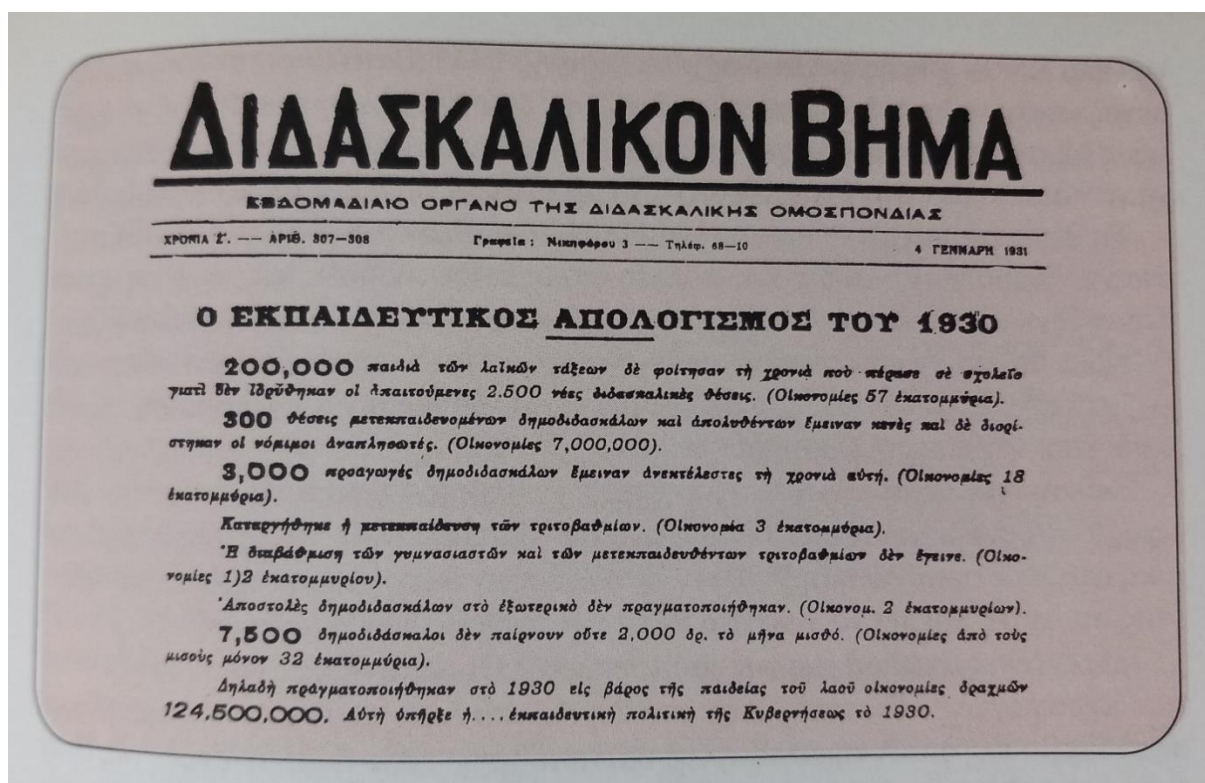
²⁷⁴ Μπουζάκης, 1997:58/59.

²⁷⁵ «Για τη σύνθεση των υπηρεσιακών συμβουλίων, στα οποία δε συμμετείχε η ΔΟΕ εξέφρασε την απογοήτευσή της» (Μπουζάκης, 2011:180).

²⁷⁶ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:158.

²⁷⁷ «Δηλαδή όταν το αστικό κράτος μέσω των επιθεωρητικών και κατασταλτικών του μηχανισμών μπορεί να ελέγξει πλήρως την οποιαδήποτε αποκέντρωση, ώστε να μη διακυβεύεται με το να βρίσκεται εκτός ελέγχου το ιδεολογικό περιεχόμενο της σχολικής γνώσης και της διδασκαλίας» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:158).

Αντίθετα, συμφωνούσε σε ορισμένα από τα εκπαιδευτικά μέτρα²⁷⁸ που είχε λάβει η κυβέρνηση του Βενιζέλου. Τα πιο σημαντικά προβλήματα είχαν δημιουργηθεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση όπως είχε καταγράψει η ΔΟΕ στον εκπαιδευτικό απολογισμό του 1930. Παρακάτω παρατίθεται το έντυπο της ΔΟΕ, το «Διδασκαλικόν Βήμα», που καταγράφει διεξοδικά τον εκπαιδευτικό απολογισμό του 1930:

Εικόνα 9: Ο Εκπαιδευτικός Απολογισμός του 1930 σύμφωνα με το «Διδασκαλικόν Βήμα». Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, «Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας», Τόμος Α': 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, Σελ.59.

Πιο συγκεκριμένα, η ΔΟΕ με βάση το παραπάνω έντυπο στις 4 Ιανουαρίου 1931 ανέφερε ότι 200.000 παιδιά που προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα δεν μπόρεσαν να φοιτήσουν το 1930 σε κάποιο σχολείο. Αυτό έγινε επειδή η κυβέρνηση δεν μερίμνησε για την ίδρυση των 2.500 νέων απαιτούμενων διδασκαλικών θέσεων. Έτσι, συνέχισαν να υπάρχουν ελλείψεις δασκάλων στα δημόσια σχολεία. Επίσης, όπως επισήμανε η ΔΟΕ δεν καλύφθηκαν οι θέσεις των μετεκπαιδευόμενων δασκάλων και των απολυθέντων που αριθμούσαν τις 300, ενώ δεν διορίστηκαν οι

²⁷⁸ «Η Διδασκαλική Ομοσπονδία θα στηρίξει τα εκπαιδευτικά μέτρα που αφορούν στην καθιέρωση της δημοτικής, το δάνειο για τα σχολικά κτήρια, το νέο νόμο για τα σχολικά βιβλία καθώς και τις υποτροφίες» (Μπουζάκης, 1997:62).

νόμιμοι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί. Ακόμα, την ίδια χρονιά δεν δόθηκαν από το αρμόδιο υπουργείο 3000 προαγωγές δασκάλων, οι οποίες είχαν προγραμματιστεί να γίνουν. Επιπρόσθετα, η ΔΟΕ κατηγόρησε την κυβέρνηση που κατήργησε τη μετεκπαίδευση των καθηγητών. Ακόμα, σύμφωνα με το «Διδασκαλικόν Βήμα» η κυβέρνηση δεν έστειλε δασκάλους στο εξωτερικό για να καλύψει τις ανάγκες των ομογενών.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ότι η ΔΟΕ καυτηρίασε την πολιτική της κυβέρνησης Βενιζέλου στο ζήτημα των οικονομικών απολαβών των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με το «Διδασκαλικόν Βήμα» 7500 δάσκαλοι αμείβονταν λιγότερο από 2000 δραχμές το μήνα. Ο μισθός αυτός ήταν εξαιρετικά χαμηλός. Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα με βάση τον εκπαιδευτικό απολογισμό, που έκανε η ΔΟΕ και δημοσίευσε στο «Διδασκαλικόν Βήμα», εμφανιζόταν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, κυρίως στο Δημοτικό σχολείο και αφορούσε περισσότερο τους δασκάλους της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Η ΔΟΕ διαφώνησε με τον νόμο 4653/1930 «Περί Διοικήσεως της Εκπαιδύσεως». Είχε αποστείλει σχετικό υπόμνημα στον Υπουργό Παιδείας, το οποίο δημοσίευσε στο «Διδασκαλικόν Βήμα» στις 16 Μαρτίου 1930. Σε αυτό το υπόμνημα πρότεινε ορισμένες τροποποιήσεις επί του νομοσχεδίου «Περί Διοικήσεως της Εκπαιδύσεως». Οι πιο σημαντικές αναφέρονται παρακάτω.

Πρώτον, η ΔΟΕ σύμφωνα με το υπόμνημα ζήτησε από την κυβέρνηση «εις τα περιφερειακά εποπτικά συμβούλια Δημοτικής και μέσης να συμμετέχουν εκτός των επιθεωρητών και αιρετοί αντιπρόσωποι των οικείων εκπαιδευτικών κλάδων»²⁷⁹. Το αίτημα αυτό ήταν λογικό, διότι «η συμμετοχή αιρετών αντιπροσώπων των διαφόρων κλάδων εις τα διοικητικά συμβούλια είναι εις δημοκρατικώτατος θεσμός»²⁸⁰, εφόσον είχε καθιερωθεί ήδη στα περισσότερα δημοκρατικά και βασιλευόμενα κράτη της Ευρώπης και στην Αμερική. Δεύτερον, η ΔΟΕ ανέφερε ότι «εις το Εκπαιδευτικό Διοικητικόν Συμβούλιον να διορίζονται ως τακτικά μέλη και επιθεωρηταί των Δημοτικών σχολείων μη κεκτημένοι (πτυχίον σχολής τινος του Πανεπιστημίου)»²⁸¹. Σύμφωνα με τη ΔΟΕ αυτό το αίτημα θα έπρεπε να εφαρμοστεί, επειδή οι Επιθεωρητές

²⁷⁹ Μπουζάκης, 1997:283.

²⁸⁰ Μπουζάκης, 1997:283.

²⁸¹ Μπουζάκης, 1997:283.

είχαν την απαραίτητη εμπειρία σχετικά με τα εκπαιδευτικά ζητήματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Τρίτον, η ΔΟΕ τόνισε ότι ο Επιθεωρητής θα ήταν υποχρεωμένος να κοινοποιεί στους δασκάλους της κάθε περιφέρειας τις εκθέσεις που αφορούσαν τους ίδιους τους δασκάλους και που ο Επιθεωρητής τις είχε υποβάλει κάθε έτος. «Το μέτρον αυτό θεωρεί η Ομοσπονδία δικαιοτάτον, διότι τοιουτοτρόπως θα γνωρίζη έκαστος διδάσκαλος αν ο επιθεωρητής του τον ηδίκησεν εις τας εκθέσεις και θα δύναται να ενεργήσει διά την αποκατάστασιν της δικαιοσύνης»²⁸². Τέταρτον, η ΔΟΕ ζήτησε να αυξηθούν οι Επιθεωρητές της Δημοτικής Εκπαίδευσης άμεσα. Αυτό το είχε προτείνει επειδή οι Επιθεωρητές ήταν λίγοι σε σχέση με τα σχολεία που είχαν να επιθεωρήσουν και γι' αυτό δεν μπορούσαν να επιθεωρήσουν ουσιαστικά τα Δημοτικά σχολεία. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι: «Οι επιθεωρηταί λόγω του μεγάλου αριθμού σχολείων, τα οποία έκαστος έχει να επιθεωρήση, αδυνατούν να ενεργήσουν ουσιαστικήν επιθεώρησιν των σχολείων και να σχηματίσουν αντικειμενικήν οπωσδήποτε γνώμην περί εκάστου διδασκάλου»²⁸³.

Επιπλέον, η ΔΟΕ διαφώνησε με την σύσταση και τη λειτουργία του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (Α.Ε.Σ.). Είχε διατυπώσει ορισμένες επιφυλάξεις για την καθιέρωση αυτού του θεσμού. Ειδικότερα είχε αναφέρει ότι: «την ίδρυση του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου με τη σύνθεση, που του δίνει ο κ. Υπουργός θεωρούμε πρόωρη και επικίνδυνη». Η ΔΟΕ εξήγησε για ποιο λόγο θεωρούσε την ίδρυση του ΑΕΣ πρόωρη: «Στον τόπο μας, όπως μας λέει η πείρα, χρεωκόπησαν τα πολυμελή συμβούλια, γιατί δε συντρέχουν καθόλου οι αντικειμενικοί όροι, που σε άλλους τόπους εξασφαλίζουν την εξυπηρετική τού προορισμού του λειτουργία»²⁸⁴. Και συνέχισε: «Είναι λοιπόν ζήτημα αν θα κατορθώση το Συμβούλιο των 40 μελών να πάρη μία απόφαση έστω και με σχετική πλειοψηφία. Από την άποψη αυτή δε θα μπορέση να εξυπηρετήση κανένα σκοπό»²⁸⁵.

Επίσης, η ΔΟΕ είχε χαρακτηρίσει την ίδρυση του ΑΕΣ επικίνδυνη: «Γιατί με τη σύνθεση που του δίνει το Νομοσχέδιο, κινδυνεύουμε να βρεθούμε μπροστά σ' ένα

²⁸² Μπουζάκης, 1997:284.

²⁸³ Μπουζάκης, 1997:284.

²⁸⁴ Μπουζάκης, 1997:287.

²⁸⁵ Μπουζάκης, 1997:287.

θεσμό αντιδραστικό σε κάθε μεταρρυθμιστική προσπάθεια». Συνέχισε θέτοντας δύο ερωτήματα: «Τι θα γίνη αν κατά πλειοψηφία έστω το Ανώτατο Συμβούλιο χαράζοντας την ενιαία κατεύθυνση στη μόρφωση της νέας γενεάς αποφασίση π.χ. να κανακαούν τα βιβλία της Δημοτικής; Τι θα γίνη, αν μια κατεύθυνση, που θα χαράξη το Ανώτατο Συμβούλιο, θα είναι αντίθετη με τη μεταρρυθμιστική εκπαιδευτική πολιτική της Κυβέρνησης;»²⁸⁶. Τέλος, κατέληξε στο εξής συμπέρασμα: «Το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο θα καταντήση ένας υδροκέφαλος, θα αποτελέση καρκίνωμα απάνω στο σώμα της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης»²⁸⁷.

Από την άλλη η ΟΛΜΕ και οι καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης αντέδρασαν και αυτοί με τη σειρά τους στη μεταρρύθμιση του 1929. Σε γενικό πλαίσιο οι καθηγητές εστίασαν την προσοχή τους και σε άλλα θέματα που τους αφορούσαν²⁸⁸. Όμως, από τα νομοσχέδια του 1929 το πιο σημαντικό θέμα που διαφώνησαν ήταν η κατάργηση των κλασσικών γυμνασίων. Εντούτοις, η ΟΛΜΕ αναγνώρισε την ανάγκη να περιοριστούν τα κλασσικά Γυμνάσια²⁸⁹.

Στο «Δελτίον» η ΟΛΜΕ δημοσίευσε σχετικό άρθρο για την κατάργηση των Γυμνασίων. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο αποφάσισε να καταργηθούν τα Γυμνάσια. Όμως, η κατάργηση αυτή θεωρήθηκε επιβλαβής από την ΟΛΜΕ και στο ίδιο άρθρο σημείωσε ότι το ΑΕΣ επεδίωκε να περιορίσει το ρεύμα προς την κλασσική παιδεία. Επίσης, το άρθρο ανέφερε ότι: «τα τέκνα του λαού των επαρχιών καταδικάζονται κατ' ανάγκην να περιορισθούν μόνον εις την μόρφωσιν του Δημοτικού Σχολείου»²⁹⁰. Δηλαδή, με την κατάργηση των Γυμνασίων στις επαρχίες η φοίτηση των παιδιών των λαϊκών στρωμάτων θα περιοριζόταν στο Δημοτικό σχολείο. Η ΟΛΜΕ πίστευε ότι «το Γυμνάσιον υπό τα σημερινάς εκπαιδευτικάς συνθήκας αναπληροί ή συμπληροί τας ελλείψεις της Λαϊκής

²⁸⁶ Μπουζάκης, 1997:287.

²⁸⁷ Μπουζάκης, 1997:287.

²⁸⁸ «Οι καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης θα επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους στα οικονομικά αιτήματα, τις συνθέσεις των Συμβουλίων, την «αγραμματοσύνη» των νέων, την κατάργηση των κλασσικών γυμνασίων, το Α.Ε.Σ., τον υπαλληλικό κώδικα και τα φροντιστήρια» (Μπουζάκης, 1997:62).

²⁸⁹ «Η Ο.Λ.Μ.Ε. αναγνωρίζει βεβαίως ότι το ρεύμα τούτο πρέπει να περιορισθή. Αναγνωρίζει ότι το αποτέλεσμα του πληθωρισμού των μαθητών των κλασσικών Γυμνασίων είναι η κατ' έτος δημιουργία ικανού αριθμού νέων ζητούντων και μη ευρισκόντων εργασίαν. Δεν δύναται όμως να δεχθή, ότι η καταλληλοτέρα λύσις είναι το κλείσιμον των Γυμνασίων» (Μπουζάκης, 1997:62/63).

²⁹⁰ Μπουζάκης, 1997:334.

Εκπαιδύσεως»²⁹¹. «Ακόμη, για τον περιορισμό της διδασκαλίας των αρχαίων στο Γυμνάσιο η φιλολογοκρατούμενη ΟΛΜΕ δεν ήταν καθόλου ευτυχής»²⁹².

Στη συνέχεια η ΟΛΜΕ αποτύπωσε μέσω του άρθρου της την εκπαιδευτική κατάσταση μετά την κατάργηση των Γυμνασίων. Το κράτος εμπόδιζε τα παιδιά να παρακολουθήσουν την κλασική παιδεία. Ειδικότερα, μόνο όσα παιδιά είχαν την οικονομική ευχέρεια μπορούσαν να συνεχίσουν την φοίτησή τους σε ιδιωτικά Γυμνάσια ή στα πιο απομακρυσμένα Γυμνάσια, ενώ όσα δεν είχαν θα υποχρεώνονταν να διακόψουν την φοίτησή τους²⁹³. Καταλήγοντας η ΟΛΜΕ ανέφερε ότι: «φυσικός και δημοκρατικός τρόπος προς περιορισμόν του πληθωρισμού των Γυμνασίων θα ηδύνατο να επιτευχθή μόνον διά της φυσικής επιλογής των ικανοτήτων και διά της παραλλήλου παροχής εις τον λαόν και άλλου είδους μορφώσεως, είτε ιδρυομένων και άλλων σχολείων, είτε διαφοροποιουμένων των ανωτέρων τάξεων των Γυμνασίων»²⁹⁴.

Η ΟΛΜΕ διαφώνησε και με την ιδιωτική εκπαίδευση κατ' οίκον. Ένα άρθρο της που δημοσίευσε στο «Δελτίον» τον Μάρτιο του 1932 αφορούσε την ιδιωτική διδασκαλία. Σε αυτό το άρθρο ανέφερε ότι οι εκπαιδευτικοί της Μέσης Εκπαίδευσης είχαν υποστηρίξει την απαγόρευση της ιδιωτικής διδασκαλίας κατ' οίκον με σκοπό να εξοικονομήσουν χρόνο για σωματική ή ψυχική ανάπαυση. Όμως, μόλις επανήλθε το θέμα της κατ' οίκον ιδιωτικής διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί της Μέσης Εκπαίδευσης αποφάσισαν να θυσιάσουν τον χρόνο τους και να τον αφιερώσουν στην ιδιωτική διδασκαλία. Η ΟΛΜΕ καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «Η διοίκησης της ΟΛΜΕ εζήτησε την άρσιν της απαγορεύσεως της κατ' οίκον διδασκαλίας από τον κ. Υπουργόν της Παιδείας»²⁹⁵. Αποφάσισε δηλαδή να απαγορευτεί η ιδιωτική διδασκαλία κατ' οίκον εφόσον οι καθηγητές κυρίως της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης δεν αφιέρωναν χρόνο για να ξεκουραστούν σωματικά ή ψυχικά.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η ΟΛΜΕ με ένα δημοσίευμά της στο «Δελτίον» τον Φεβρουάριο του 1932 με τίτλο «Τα αίτια της κακοδαιμονίας της Μέσης Εκπαιδύσεως» τόνισε τα προβλήματα που υπήρχαν ακόμα και μετά την εκπαιδευτική

²⁹¹ Μπουζάκης, 1997:334.

²⁹² Μπουζάκης, 2011:180.

²⁹³ «Τα τέκνα όλων εκείνων, οι οποίοι στερούνται των οικονομικών μέσων-τα τέκνα του Λαού-όσον και αν θέλουν, όσον και αν διψούν, όσον και αν αισθάνονται να οργά η φύσις των προς ανωτέραν μόρφωσιν, θα καταδικάζονται να πνίξουν τας ψυχικάς των τάσεις, εφόσον δεν δύνανται να πράξουν άλλως» (Μπουζάκης, 1997:335).

²⁹⁴ Μπουζάκης, 1997:335.

²⁹⁵ Μπουζάκης, 1997:339.

μεταρρύθμιση του 1929. Ανέφερε ότι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν την πραγματική κατάσταση της εκπαίδευσης και ότι οφείλουν «να διακηρύξουν προς τον Ελληνικόν λαόν και προς πάντα ενδιαφερόμενον διά την μόρφωσιν της Ελληνικής νεότητος, ότι η Εκπαίδευσις, ιδίως η Μέση τοιαύτη, όχι μόνον ουδεμίαν πρόοδον εσημείωσεν, αλλά τουναντίον βαίνει από του κακού προς το χειρότερον»²⁹⁶. Στη συνέχεια, κατηγόρησε την κυβέρνηση και το Υπουργείο Παιδείας ότι δεν έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα και ότι ο κάθε Υπουργός επιθυμούσε να προσθέσει το δικό του λιθαράκι για να αφήσει το αποτύπωμά του στην ελληνική εκπαίδευση²⁹⁷ χωρίς ουσιαστικά να την αλλάξει. Επίσης, ανέφερε ότι τα μέτρα που είχαν ληφθεί «συντελούν εις το να μαραίνουν τον ζήλο των Λειτουργών και να μεταβάλλουν αυτούς εις απλούς και τυπικούς διεκπεραιωτάς ενός έργου, το οποίον δεν πρόκειται να κριθῆ καθ' εαυτό»²⁹⁸. Το έργο λοιπόν της κυβέρνησης με βάση τα όσα υποστήριζε η ΟΛΜΕ θα κριθεί με βάση τις πολιτικές σκοπιμότητες και τα προσωπικά συμφέροντα²⁹⁹.

Τέλος, η ΟΛΜΕ επεσήμανε ότι τα σχολεία με βάση την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 μεταμορφώθηκαν εσωτερικά αλλά ουσιαστικά δεν υπήρξαν σοβαρές αλλαγές. Αντίθετα σημειώθηκε μεγάλη αταξία και παράλυση στην λειτουργία των σχολείων³⁰⁰. Στο συγκεκριμένο δημοσίευμα η ΟΛΜΕ έκανε λόγο για την ίδρυση και τη λειτουργία των Γυμνασίων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι: «ενσάρκωσαν ένα μεταρρυθμιστικόν τερατούργημα με Γυμνάσια εξατάξια αριθμούντα υπερχίλιους μαθητάς έκαστον και με τμήματα επί τμημάτων έχοντα κατά μέσον όρον αριθμόν μαθητών περί τοις εξήκοντα»³⁰¹. Επιπλέον, όσον αφορά το εξαετές Δημοτικό σχολείο «στην ΟΛΜΕ προκαλείται απογοήτευση»³⁰².

²⁹⁶ Μπουζάκης, 1997:340.

²⁹⁷ «Μέτρα αμελέτητα, μέτρα προσωπικά, μέτρα ανελεύθερα λαμβανόμενα υπό της υπηρεσίας του Υπουργείου της Παιδείας, εκμεταλλεζόμενης εκάστοτε την επιθυμίαν των Υπουργών να παρουσιασθούν και αυτοί ότι προσέθεσαν ένα λίθον εις το οικοδόμημα της Ελληνικής Παιδείας» (Μπουζάκης, 1997:341).

²⁹⁸ Μπουζάκης, 1997:341.

²⁹⁹ «Αλλά με τον φακό της πολιτικής σκοπιμότητας και του συμφέροντος των ατόμων, το οποίον πολλάκις είναι αντίθετον προς το συμφέρον του συνόλου» (Μπουζάκης, 1997:341).

³⁰⁰ «Ουσιαστικώς όχι μόνον ουδεμία επί τα βελτίω μεταβολή επήλθε, αλλά τουναντίον εσημείωθη και σημαντική αταξία και παράλυσις εν τη λειτουργία των σχολείων, εις τα οποία προ της μεταρρυθμίσεως επεκράτει τουλάχιστον σχετική τάξις, πράγμα απαραίτητον διά την λειτουργίαν ενός σχολείου, εάν βέβαια πρόκειται να εκπληρώση τον υψηλόν του προορισμόν» (Μπουζάκης, 1997:342).

³⁰¹ Μπουζάκης, 1997:342.

³⁰² Μπουζάκης, 2011:180.

Κεφάλαιο 3: Η εκπαίδευση κατά το διάστημα 1933-1936

3.1. Ο Υπουργός Παιδείας Θεόδωρος Τουρκοβασίλης και η εκπαίδευση το 1933

Μετά την πτώση της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1932 δημιουργήθηκε πολιτική αστάθεια. Ο Βενιζέλος ανέλαβε ξανά πρωθυπουργός στις 5 Ιουνίου μέχρι τις 4 Νοεμβρίου 1932. Στις 5 Μαρτίου 1933 η κυβέρνηση του Βενιζέλου διεξήγαγε εθνικές εκλογές, στις οποίες ο Βενιζέλος και το Κόμμα των Φιλελευθέρων ηττήθηκαν χάνοντας την εξουσία³⁰³. Νικητής αναδείχθηκε ο Παναγής Τσαλδάρης και το Λαϊκό Κόμμα. Ο Τσαλδάρης στην κυβέρνηση συνασπισμού κομμάτων που σχημάτισε, όρισε Υπουργό Παιδείας τον Θεόδωρο Τουρκοβασίλη³⁰⁴ και Γενικό Γραμματέα τον Γεώργιο Παλαιολόγο³⁰⁵. Το επόμενο διάστημα συνεχίστηκε με εναλλαγή κυβερνήσεων, εκδήλωση πραξικοπημάτων³⁰⁶ και επαναφορά της βασιλείας³⁰⁷ και γι' αυτό τον λόγο η εκπαίδευση δεν άνθισε την περίοδο αυτή³⁰⁸. Επίσης, από το 1933 μέχρι το 1936 εναλλάσσονταν τόσο οι κυβερνήσεις όσο και οι Υπουργοί Παιδείας, γι' αυτό η κατάσταση στην εκπαίδευση ήταν ρευστή. Το 1935 στην κυβέρνηση του Κονδύλη ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης ορίστηκε πάλι Υπουργός Παιδείας για μικρό χρονικό διάστημα.

³⁰³ «Μετά την εκλογική ήττα των Φιλελευθέρων, τη διακυβέρνηση της χώρας από το Μάρτιο του 1933 έως το Φεβρουάριο του 1935 αναλαμβάνει η υπό τον αρχηγό του Λαϊκού Κόμματος Π. Τσαλδάρη κυβέρνηση συνασπισμού των κομμάτων: Λαϊκού, Εθνικού Ριζοσπαστικού και Ελευθεροφρόνων» (Αντωνίου Χρ., 2012:109).

³⁰⁴ «Ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης γεννήθηκε στις 17 Ιουλίου 1891 στην Αλωνίσταινα της Αρκαδίας και ήταν το μικρότερο παιδί μιας οικογένειας οκτώ παιδιών. Ήταν αριστούχος του Γυμνασίου και στη συνέχεια μετέβη στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών» (Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρ., 2000:19/20).

³⁰⁵ «Στις εκλογές του Μαρτίου του 1933, το «Κόμμα των Φιλελευθέρων» έχασε την εξουσία, την οποία ανέλαβε το «Λαϊκό Κόμμα» με τη συνεργασία του «Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος» και του «Κόμματος των Ελευθεροφρόνων». Υπουργός της Παιδείας διορίστηκε ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης, βουλευτής του κόμματος των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά και Γενικός Γραμματέας ο θιασώτης των Παιδαγωγικών Ακαδημιών Γεώργιος Παλαιολόγος» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:19).

³⁰⁶ «Το 1933 το πραξικόπημα του Πλαστήρα κατά το παράδειγμα των διδακτόρων Χίτλερ, Μουσολίνι, Φράνκο, χωρίς την έγκριση του Βενιζέλου, κατέληξε σε αποτυχία» (Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρ., 2000:60).

³⁰⁷ «Ίσως αυτή η τάση ανατροπής κυβερνήσεων και ανωμαλίας με τα διάφορα κινήματα-πραξικοπήματα δημιούργησαν μια ατμόσφαιρα ευνοϊκή υπέρ της επαναφοράς της βασιλείας στην Ελλάδα» (Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρ., 2000:60).

³⁰⁸ «Όσο βρίσκονταν σε εξέλιξη τέτοιου είδους ιστορικά γεγονότα, η εκπαίδευση βρέθηκε σε τέλμα, αφού εν μέσω πολέμων και πολιτικών διενέξεων δεν υπήρχε η δυνατότητα εξέλιξής της» (Καραφύλλης, 2013:225).

Ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης είχε ασκήσει έντονη κριτική στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 και προσπάθησε ως Υπουργός Παιδείας να την καταργήσει σταδιακά³⁰⁹. Τον Σεπτέμβριο του 1933 ο Τουρκοβασίλης εισήγαγε νέα νομοσχέδια που αφορούσαν κυρίως την εκπαίδευση των δασκάλων³¹⁰. Πιο συγκεκριμένα, εισήγαγε τα νομοσχέδια «Περί διδακτικών βιβλίων» και «Περί αστικών σχολείων». Στις 5 Σεπτεμβρίου 1933 κατά τη διάρκεια της αγόρευσής του στη Βουλή σχετικά με τα παραπάνω νομοσχέδια αποδοκίμασε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 και την πολιτική των Φιλελευθέρων, ενώ ανέφερε ότι επιθυμούσε να σταματήσει την υλοποίηση αυτής της μεταρρύθμισης γιατί η εκπαίδευση είχε οδηγηθεί σε αδιέξοδο³¹¹. Ήταν αντίθετος με τις ιδέες του εκπαιδευτικού δημοτικισμού και υποστήριζε την καθαρεύουσα έναντι της δημοτικής³¹². Γι' αυτό δεν θα επέτρεπε να συνεχιστεί η λειτουργία των Διδασκαλείων³¹³.

Μόλις το Λαϊκό Κόμμα ανέλαβε την εξουσία ο Τουρκοβασίλης ως Υπουργός Παιδείας εισηγήθηκε το πρώτο νομοσχέδιο που αφορούσε την εκπαίδευση των δασκάλων³¹⁴. Στις 10 Μαΐου 1933 κατέθεσε σχέδιο νόμου στη Βουλή. Ο συντάκτης της εισηγητικής έκθεσης και του νομοσχεδίου ήταν ο Γενικός Γραμματέας του

³⁰⁹ «Η κυβέρνηση της «Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως» του 1933 εκφράζει τη στροφή προς συντηρητικότερες θέσεις και εκδηλώνει μια έντονη αντιπολιτευτική στάση προς τις προηγούμενες μεταρρυθμιστικές θέσεις της κυβέρνησης Βενιζέλου» (Καλεράντε, 2011:185).

³¹⁰ «Την περίοδο αυτή, οργανώνεται η εκπαίδευση των δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, μέτρο που θα μπορούσε να θεωρηθεί προοδευτικό και συμπλήρωμα της μεταρρύθμισης του 1929, αν δε δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην αλλαγή του προγράμματος σπουδών εκπαίδευσης των δασκάλων, που τονίζεται ότι πρέπει να είναι κλασσική και έμμεσα επιδιώκεται ο δάσκαλος να ανήκει στα ανώτερα στρώματα» (Καλεράντε, 2011:185).

³¹¹ «[...] Θα θεωρήσω εαυτόν ευτυχί, όχι μόνον αν συντελέσω με την βοήθειαν όλων σας και προ παντός της κοινής γνώμης, η οποία ακλόνητος εστάθη παρά το πλευρόν μου αφ' ής ανέλαβα το Υπουργείον, να συντελέσω όχι εις μεταρρυθμίσεις προοδευτικής εν τη εκπαιδεύσει, αλλ' αν κατορθώσω και σταματήσω την εκπαίδευσιν από τον ολισθηρόν αυτόν κατήφορον, εις τον οποίον την ώθησαν οι περίφημοι μεταρρυθμισταί έχοντες απεριόριστον ατυχώς την συνδρομήν του κόμματος των Φιλελευθέρων. Είναι λυπηρόν, ότι ένα κόμμα το οποίον συνεχώς εκυβέρνησε την Ελλάδα επί τόσα έτη, εμαρτύρησε τόσην εμπιστοσύνην προς τους μεταρρυθμιστικούς εξημμένους και αναιμικούς γεκεφάλους των ολίγων αυτών κακών εργατών της εκπαιδεύσεως [...]» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:19).

³¹² «Πρόθεση της συντηρητικής κυβέρνησης του Π. Τσαλδάρη ήταν να περιοριστεί η δημοτική γλώσσα που κυριαρχούσε στα περισσότερα Διδασκαλεία της εποχής, ως αποτέλεσμα της επιρροής του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού σε όλα τα εκπαιδευτικά δρώμενα της χώρας» (Καραφύλλης, 2011:837).

³¹³ «[...] Δεν ήταν δυνατόν να επιτρέψει τη συνέχιση της λειτουργίας των ενιαίου τύπου Πεντατάξιων Διδασκαλείων, όπου οι μελλοντικοί δάσκαλοι θα εκπαιδεύονταν με βάση την κοινή ομιλουμένη, τη δημοτική γλώσσα και θα προσανατολίζονταν ιδεολογικά προς τη νεοελληνική πραγματικότητα» (Αντωνίου Χρ., 2012:109/110).

³¹⁴ «Μετά την απομάκρυνση των Φιλελευθέρων από την εξουσία, οι πολιτικές δυνάμεις υπό την ηγεσία του Παναγή Τσαλδάρη θα προτείνουν το 1933 νέου τύπου εκπαιδευτικά ιδρύματα για την εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων, με βάση όμως την καθαρεύουσα και τον κλασικιστικό ιδεολογικό προσανατολισμό» (Αντωνίου Χρ., 2012:107).

Υπουργείου Παιδείας Γεώργιος Παλαιολόγος³¹⁵. Τα επιχειρήματα του Τουρκοβασίλη που είχαν συνταχθεί από τον Παλαιολόγο υποστήριζαν την κατάργηση των Διδασκαλείων και την αντικατάστασή τους με τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες που θα ιδρύονταν³¹⁶. Ο βασικός υποστηρικτής του νομοσχεδίου και γενικότερα του νέου αυτού θεσμού ήταν ο Παλαιολόγος, ο οποίος ήταν ένας καταξιωμένος παιδαγωγός.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι δάσκαλοι της εποχής επιδοκίμασαν τον θεσμό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³¹⁷, αφού θεώρησαν ότι η εκπαίδευσή τους θα αναβαθμιστεί. Με βάση λοιπόν την εισηγητική έκθεση «η μόρφωση των δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες καθορίζεται σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες και τα πορίσματα της παιδαγωγικής επιστήμης, το συμφέρον της εθνικής παιδείας και τέλος τις έρευνες και αποφάσεις των μεγάλων πολιτισμένων εθνών»³¹⁸. Ωστόσο, η βασική διαφοροποίηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σε σύγκριση με τα Διδασκαλεία ήταν ο διαχωρισμός της γενικής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης των δασκάλων³¹⁹.

3.1.1. Η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σύμφωνα με το νόμο 5802/1933 «Περί Ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» από τον Υπουργό Παιδείας Θεόδωρο Τουρκοβασίλη

Ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης ως Υπουργός Παιδείας ίδρυσε, όπως είδαμε, Ανώτερες Σχολές που αφορούσαν την επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών³²⁰. Με το νόμο 5802/1933 «Περί Ιδρύσεως των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» ιδρύθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες³²¹, οι οποίες αποτέλεσαν τα Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας για την εκπαίδευση των δασκάλων³²². Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο

³¹⁵ «Γενικός γραμματέας του ήταν ο Γ. Παλαιολόγος, διακεκριμένος εκπαιδευτικός, επηρεασμένος από τις θεωρίες του μεγάλου παιδαγωγού Πεσταλότζι» (Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρ., 2000:58).

³¹⁶ «Ο τότε γενικός γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας Γ. Παλαιολόγος, έχοντας σπουδάσει στη Γερμανία, υιοθέτησε τις αντίστοιχες θεσμικές μορφές εκπαίδευσης δασκάλων» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:166)

³¹⁷ «Η ρύθμιση χαιρετίστηκε γενικώς και ιδιαίτερα από τους δασκάλους ως σημαντική αναβάθμιση του κλάδου» (Δημαράς, 2013:204).

³¹⁸ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:20.

³¹⁹ «Η γενική θα αποκτάται στα εξατάξια Γυμνάσια, μαζί με τους υποψήφιους όλων των μεταγυμνασιακών σχολών και η επαγγελματική στις διτάξεις Παιδαγωγικές Ακαδημίες» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:20).

³²⁰ «Ο χώρος της εκπαίδευσης των δασκάλων γνώρισε μια χρονιά-σταθμό» (Καραφύλλης, 2013:225).

³²¹ «Με το νόμο 5802/1933 ιδρύθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες, οι οποίες είχαν ως πρότυπο τις πρωσικές ακαδημίες που είχαν συσταθεί το 1926» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:166).

³²² «Το 1933, μετά τα χρόνια αιτήματα της διδασκαλικής κοινότητας για αναβάθμιση των σπουδών της, η εκπαίδευση των δασκάλων πέρασε σε ανώτερο επίπεδο, από τη μέση εκπαίδευση όπου λειτουργούσαν τα Διδασκαλεία μέχρι τότε και επί 99 χρόνια από την ίδρυσή τους (1834-1933)» (Καραφύλλης, 2013:225).

υπερψηφίστηκε στη Βουλή στις 18 Σεπτεμβρίου 1933. Με την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών καταργήθηκαν τα Ενιαία Διδασκαλεία³²³.

Το 1933 ήταν ένας σημαντικός σταθμός για την ελληνική εκπαίδευση, αφού συνδέθηκε άρρηκτα με την κατάρτιση των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης³²⁴ μέσω των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, οι οποίες είχαν την υποστήριξη των παιδαγωγών της εποχής³²⁵. Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες³²⁶ ήταν οι σχολές που καλλιεργούνταν η παιδαγωγική και η διδακτική κατάρτιση για τους δασκάλους και τις δασκάλες³²⁷. Λειτουργήσαν για σχεδόν εξήντα χρόνια από το 1933 που χρονολογείται η ίδρυσή τους μέχρι την πλήρη κατάργησή τους το 1990³²⁸. Η κατάρτιση των δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες είχε διάρκεια δύο ετών³²⁹. Με την συγκεκριμένη κατάρτιση το μορφωτικό και πνευματικό επίπεδο των δασκάλων αναβαθμιζόταν, ενώ η οικονομική και κοινωνική τους θέση βελτιωνόταν. Εντούτοις, ο τρόπος λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν καθοδηγούμενος από την κυβέρνηση. Οι σχολές αυτές λειτουργήσαν υπό κρατική εποπτεία διασκορπισμένες σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Έτσι, ο τρόπος που λειτουργούσαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν καθοδηγητικός και γι' αυτό τον λόγο επηρεάστηκε ο κοινωνικός και ο ιδεολογικός ρόλος των δασκάλων³³⁰.

³²³ «Στα Διδασκαλεία καταρτίζονταν οι δάσκαλοι, οι διδασκάλισσες και οι νηπιαγωγοί για έναν ολόκληρο αιώνα [...]» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:19).

³²⁴ «Ο δάσκαλος όφειλε να ήταν πολύ καλά καταρτισμένος ώστε να μπορούσε κάθε στιγμή να ανταποκριθεί με επιτυχία στο δύσκολο έργο που επιτελούσε» (Καραφύλλης, 2023:133).

³²⁵ «Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες φαίνεται να έχουν αποκτήσει ερείσματα σ' όλους τους διανοούμενους-παιδαγωγούς μιας παιδαγωγικής κατεύθυνσης, η οποία γίνεται κυρίαρχη κάτω από συγκεκριμένες πολιτικές εξελίξεις. [...] Έτσι, μέσα από το αποτέλεσμα των εκλογών του 1933 έμελλε να καθοριστεί και ο τρόπος κατάρτισης των δασκάλων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:19).

³²⁶ «Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες προετοίμασαν το σύνολο των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που εργάζονται σήμερα στα ελληνικά δημοτικά σχολεία» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:15).

³²⁷ «Με τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ως νέο τύπο σχολών και νέο τρόπο κατάρτισης, ο Έλληνας δάσκαλος εξασφάλισε τη γενική μόρφωση που είχαν όλοι οι Έλληνες που σπούδαζαν επιστημονικά επαγγέλματα στις ανώτερες και ανώτατες σχολές, αφού στις Π.Α. εισάγονταν απόφοιτοι εξατάξιου γυμνασίου» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:15).

³²⁸ «Λειτουργήσαν όμως επί σχεδόν 60 χρόνια με αποτέλεσμα να είναι η μοναδική μήτρα παραγωγής δασκάλων. Αυτό το γεγονός έκανε πολλούς να θεωρήσουν ότι οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες αποτέλεσαν ένα θεσμό με ανυπολόγιστη προσφορά στην εκπαίδευση. Σίγουρα η μακροχρόνια ύπαρξη ενός θεσμού βεβαιώνει την προσφορά του στο ανθρώπινο δυναμικό της εκπαίδευσης. Όμως από μόνη της η μακρόχρονη παρουσία ενός θεσμού δεν αποτελεί απαραίτητα και δείκτη ποιότητας» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:167).

³²⁹ «Η επαγγελματική κατάρτιση των δασκάλων στηριζόμενη στη θεσμικά αναγνωρισμένη γενική μόρφωση, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, διαρκούσε δύο έτη» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:15).

³³⁰ «Το ιδεολογικό περιεχόμενο των σπουδών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες αποτελεί σημείο τριβής ανάμεσα στους συγγραφείς και τους ερευνητές που ασχολήθηκαν με αυτές. Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες

Το νομοσχέδιο που αφορούσε την σύσταση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών συζητήθηκε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο από τις 4 έως τις 13 Σεπτεμβρίου 1933. «Στις 7 Σεπτεμβρίου 1933 η επί της Παιδείας Κοινοβουλευτική Επιτροπή της Γερουσίας κατέθεσε στη Γερουσία την έκθεσή της σχετικά με το σχέδιο νόμου περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών»³³¹. Ο εισηγητής της συγκεκριμένης επιτροπής ήταν ο Σ. Παπαβασιλείου, ο οποίος ανέφερε ότι ήταν αναγκαίο να αναδιαμορφωθεί η ανώτατη εκπαίδευση και κυρίως η εκπαίδευση των δασκάλων. Επίσης, υποστήριξε ότι το νομοσχέδιο είχε δημιουργηθεί με βάση το παράδειγμα της Γερμανίας και ότι τα Διδασκαλεία που υπήρχαν μέχρι τότε δεν ανταποκρίνονταν στις εκπαιδευτικές ανάγκες των Ελλήνων. Ακόμα, πίστευε ότι οι εκπαιδευτικοί θα εκπαιδεύονταν καλύτερα στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες σε σύγκριση με τα Διδασκαλεία³³².

Πριν ψηφιστεί το νομοσχέδιο κατατέθηκαν δύο τροπολογίες. Η μια κατατέθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου από τον γερουσιαστή Σ. Χασιώτη³³³ και η άλλη στις 8 Σεπτεμβρίου από τον γερουσιαστή Ι. Μανέτα³³⁴. Οι τροπολογίες αυτές αφορούσαν κυρίως τα γεωπονικά μαθήματα και τους πλεονάζοντες καθηγητές σε αυτά. Το σχέδιο νόμου ψηφίστηκε από τη Γερουσία στις 8 Σεπτεμβρίου εντάσσοντας και τις τροπολογίες³³⁵. «Η επιψήφιση του συνόλου του νομοσχεδίου πραγματοποιήθηκε την 12η Σεπτεμβρίου 1933 κατά την ΚΖ' Συνεδρίαση της Γερουσίας»³³⁶. Στις 13 Σεπτεμβρίου οι επιτροπές της Βουλής που ήταν αρμόδιες για τα θέματα της Παιδείας ενέκριναν το τελικό σχέδιο νόμου³³⁷, το

ήταν δημιούργημα της φιλοβασιλικής συντηρητικής παράταξης και διακατέχονταν από τη «φιλοσοφίζουσα ερβαρτιανή παιδαγωγική θεωρία» στην αθηναϊκή της έκδοση» (Κάτσικας & Θεριανός, 2007:167).

³³¹ Αντωνίου Χρ., 2012:111.

³³² «Την πεποίθησή του ότι οι μελλοντικοί δάσκαλοι θα εκπαιδεύονταν αρτιότερα στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες από ό,τι στα Διδασκαλεία, στήριξε ο εισηγητής της Επιτροπής Σ. Παπαβασιλείου στα εξής επιχειρήματα: στο ότι οι υποψήφιοι θα διαθέτουν γυμνασιακή κατάρτιση, στο ότι θα γίνονται δεκτοί στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες μετά από επιλογή με εξετάσεις και στο ότι θα έχουν στο απολυτήριό τους διαγωγή κοσμιωτάτη [...]» (Αντωνίου Χρ., 2012:112).

³³³ Η τροπολογία που κατατέθηκε από τον Σ. Χασιώτη «αφορούσε την ονομασία του μαθήματος «Στοιχεία Γεωπονίας, Ζωοτεχνίας και συναφών κλάδων», όπως και τα σχετικά με τους διδάσκοντες το μάθημα αυτό» (Αντωνίου Χρ., 2012:112).

³³⁴ Η τροπολογία που κατατέθηκε από τον Ι. Μανέτα «αφορά πάλι τους διδάσκοντες το μάθημα της Γεωπονίας» (Αντωνίου Χρ., 2012:112).

³³⁵ «Ορισμένες αλλαγές που προκύπτουν από μια αντιπαραβολή του σχεδίου νόμου με το δημοσιευμένο κείμενο του νόμου είναι: Η διδασκαλία της εκκλησιαστικής μουσικής, που παρουσιάζεται ως χωριστό μάθημα στο νόμο (άρθρο 5), ορισμένες ρυθμίσεις στα προσόντα του προσωπικού (άρθρο 8), η αύξηση του ποσού για τα αγροκάρπια των Παιδαγωγικών Ακαδημιών από 10.000 σε 50.000 ετησίως (άρθρο 10) και στις μεταβατικές διατάξεις, η μέριμνα για τους πλεονάζοντες καθηγητές των Διδασκαλείων, που δίδασκαν τα γεωπονικά (άρθρο 12)» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

³³⁶ Αντωνίου Χρ., 2012:112.

³³⁷ «Το εγκεκριμένο από τη Γερουσία σχέδιο νόμου ψηφίστηκε εκ νέου ομόφωνα και από τη Βουλή στις 13 Σεπτεμβρίου 1933 και δημοσιεύτηκε στο Φ.Ε.Κ. 286, τεύχ. Α', της 29ης Σεπτεμβρίου 1933 ως νόμος υπ' αύξ. Αριθμόν 5802» (Αντωνίου Χρ., 2012:113).

οποίο υπερψηφίστηκε ως νόμος του κράτους (5802/1933)³³⁸. Το νομοσχέδιο υπογράφηκε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη, τον Υπουργό Παιδείας Θεόδωρο Τουρκοβασίλη και τον Υπουργό Δικαιοσύνης Σπυρίδωνα Ταλιαδούρο στην Αθήνα στις 25 Σεπτεμβρίου 1933 και εκδόθηκε στις 28 του ίδιου μήνα. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο υπερψηφίστηκε χωρίς πολλές αντιδράσεις, ενώ είχε την στήριξη όλων των πολιτικών κομμάτων. Μόνο ο γερουσιαστής Ν. Γρηγοριάδης εξέφρασε κάποιους ενδοιασμούς³³⁹.

Είναι εντυπωσιακό για τα ελληνικά δεδομένα ότι αντίπαλα πολιτικά κόμματα συμφώνησαν στην ψήφιση ενός νόμου για την ελληνική εκπαίδευση και συγκεκριμένα για την εκπαίδευση των δασκάλων. Αυτό συνέβη για πολλούς λόγους. Πρώτον, η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών είχε ικανοποιήσει τόσο τους άμεσα ενδιαφερόμενους όσο και την κοινωνία στο σύνολό της, επειδή από εδώ και στο εξής οι εκπαιδευτικοί θα εκπαιδεύονταν σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα³⁴⁰. Δεύτερον, με τη σύσταση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών το κράτος θα επωφελούταν οικονομικά, εφόσον δεν θα συντηρούσε τα πολυέξοδα Διδασκαλεία, αλλά μόνο έξι Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Τρίτον, η γερμανική παιδαγωγική ασκούσε μεγάλη επιρροή στην ελληνική εκπαίδευση, αφού οι πολιτικοί και οι παιδαγωγοί εκείνη την εποχή είχαν επηρεαστεί από τα γερμανικά εκπαιδευτικά ιδρύματα³⁴¹, σύμφωνα με τα οποία δημιουργήθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Επίσης, ένας τελευταίος λόγος ήταν «η υποκρυπτόμενη αντίδραση του κυβερνώντος συνασπισμού του Παναγή Τσαλδάρη, που ολοφάνερα υποστήριζε την καθαρεύουσα [...], προς την δημοτική γλώσσα»³⁴². Μέχρι εκείνη την

³³⁸ «Το νομοσχέδιο για τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες έγινε ομόφωνα αποδεκτό από την επί της Παιδείας Κοινοβουλευτική Επιτροπή της Βουλής» (Αντωνίου Χρ., 2012:111).

³³⁹ «Η μόνη αντίρρηση προήλθε από τον γερουσιαστή Ν. Γρηγοριάδη, ο οποίος θεωρούσε ότι το νομοσχέδιο ψηφίστηκε χωρίς να προηγηθεί συζήτηση στην έκταση που επέβαλλε η σοβαρότητα του θέματος και εξέφρασε τον φόβο μήπως από τα γερμανικά πρότυπα έχει αντιγραφεί μόνο το όνομα και όχι η ουσία» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

³⁴⁰ «Αυτό θα σήμαινε ταυτόχρονα και αύξηση του κοινωνικού status των δασκάλων, αφού ο χρόνος της γενικής και επαγγελματικής τους εκπαίδευσης θα ανερχόταν για πρώτη φορά στην Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης σε δεκατέσσερα έτη (έξι έτη στο Δημοτικό, έξι στο Γυμνάσιο και δύο στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες)» (Αντωνίου Χρ., 2012:113).

³⁴¹ «Θετικά επηρεασμένοι οι περισσότεροι Έλληνες παιδαγωγοί από την πρόοδο των εκπαιδευτικών πραγμάτων στη Γερμανία, δεν δυσκολεύτηκαν να πείσουν και τους πολιτικούς ότι η εκπαίδευση των δασκάλων όφειλε να εναρμονισθεί με τις διεθνείς παιδαγωγικές εξελίξεις, προκειμένου οι δάσκαλοι να ανταποκρίνονται πληρέστερα στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις» (Αντωνίου Χρ., 2012:113/114).

³⁴² Αντωνίου Χρ., 2012:114.

περίοδο στα πολυτάξια Διδασκαλεία κυριαρχούσε η δημοτική γλώσσα, ενώ στις νεοσύστατες Παιδαγωγικές Ακαδημίες κυριαρχούσε η καθαρεύουσα³⁴³.

Αξίζει να επισημανθούν οι κυριότερες ρυθμίσεις που περιείχε ο νόμος, οι οποίες ήταν ο διαχωρισμός της γενικής από την επαγγελματική μόρφωση³⁴⁴ και ο αριθμός των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³⁴⁵, που θα ήταν έξι στο σύνολο³⁴⁶. Επιπλέον, άλλες διατάξεις του νόμου 5802/1933 όριζαν τα προσόντα των υποψήφιων φοιτητών, τον αριθμό των εισακτέων ανά Παιδαγωγική Ακαδημία, τα μαθήματα και το προσωπικό που είχε η κάθε σχολή³⁴⁷, όπως επίσης τα πρότυπα σχολεία³⁴⁸ στα οποία θα γινόταν η πρακτική άσκηση των φοιτητών και τα αγροκήπια στα οποία οι φοιτητές θα ασκούσαν πρακτικά στα γεωπονικά μαθήματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου 5802/1933 «Περί Ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» η μόρφωση των δασκάλων και των δύο φύλων χωριζόταν σε δύο κατηγορίες: στη γενική και στην επαγγελματική μόρφωση. Στη γενική εκπαίδευση περιλαμβάνονταν οι μαθητές του εξατάξιου Γυμνασίου και του Πρακτικού Λυκείου³⁴⁹, ενώ στην επαγγελματική οι φοιτητές που φοιτούσαν στις νεοσύστατες Παιδαγωγικές Ακαδημίες, οι οποίες ήταν διτάξιες. Για την ολοκλήρωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης έπρεπε οι φοιτητές να κάνουν πρακτική άσκηση στα Πρότυπα Δημοτικά

³⁴³ «Αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στα πολυτάξια Διδασκαλεία, [...] στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες θα εισέρχονταν υποψήφιοι απόφοιτοι του εξατάξιου Γυμνασίου, οι οποίοι έχουν συνηθίσει απόλυτα στην καθαρεύουσα» (Αντωνίου Χρ., 2012:114).

³⁴⁴ «Το επιχείρημα αυτό δεν είναι ορθό, γιατί η γενική, η ανώτερη γενική, μόρφωση πρέπει να συνοδεύει τον κάθε επιστήμονα (οποιοδήποτε κλάδου) έως το τέρμα των πτυχιακών του σπουδών» (Χαραλαμπίδης Θ., 1971:19).

³⁴⁵ «Ο αριθμός των Παιδαγωγικών Ακαδημιών όχι μόνο δεν παρέμεινε ο προβλεπόμενος από το νόμο, αλλά κατά τη διάρκεια των πενήντα επτά περίπου χρόνων λειτουργίας των Σχολών αυτών υπερδιπλασιάστηκε» (Αντωνίου Χρ., 2012:115).

³⁴⁶ «Με τον ιδρυτικό νόμο των Παιδαγωγικών Ακαδημιών προβλεπόταν η λειτουργία έξι (6) τέτοιων ιδρυμάτων για την εναρκτήρια χρονιά (1933) και άλλη μία Παιδαγωγική Ακαδημία θα ξεκινούσε τη λειτουργία της την επόμενη χρονιά. Συγκεκριμένα, οι επτά Παιδαγωγικές Ακαδημίες ιδρύθηκαν στις εξής πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Αλεξανδρούπολη, Λαμία, Τρίπολη και Ηράκλειο» (Καραφύλλης, 2013:227).

³⁴⁷ «[...] Ο ιδρυτικός νόμος 5802 της 29ης Σεπτεμβρίου 1933 ενδιαφερόταν πρωτίστως για τη στελέχωση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών με μόνιμο προσωπικό που θα δίδασκε τα Παιδαγωγικά, τα Φιλοσοφικά και τα Ψυχολογικά μαθήματα, δηλαδή το Διευθυντή και τον Υποδιευθυντή, όπως επίσης και για το προσωπικό που δίδασκε τα μαθήματα των Δραστηριοτήτων, ενώ σε δεύτερη μοίρα έθεσε το προσωπικό των υπόλοιπων ειδικοτήτων» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

³⁴⁸ «Στις διατάξεις ίδρυσης των Παιδαγωγικών Ακαδημιών για την καλύτερη κατάρτιση των σπουδαστών και σπουδαστριών προσαρτήθηκαν σε κάθε μία από αυτές και δύο πρότυπα Δημοτικά σχολεία, ένα μονοθέσιο και ένα πολυθέσιο. Η πρόβλεψη αυτή αφορούσε τις πραγματικές συνθήκες που θα συναντούσαν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, κυρίως με τα πολυάριθμα ολιγοθέσια Δημοτικά που ήταν ο κανόνας και όχι η εξαίρεση στη λειτουργία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης» (Καραφύλλης, 2013:227/228).

³⁴⁹ «Το 1934-1935 οι μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης ανέρχονταν σε 76.684 και το 1935-1936 σε 79.558» (Κυπριανός, 2015:230/231).

σχολεία, τα οποία εντάσσονταν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών των Ακαδημιών³⁵⁰ προβλεπόταν η «διεξαγωγή των Πρακτικών Ασκήσεων μόνο στο δεύτερο έτος σπουδών επί οκτώ ώρες (11,8%) την εβδομάδα»³⁵¹. Ο Διευθυντής ή ο Υποδιευθυντής κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας είχε την εποπτεία της πρακτικής άσκησης των φοιτητών. Επίσης, με βάση το άρθρο 2 ιδρύονταν μέχρι έξι Παιδαγωγικές Ακαδημίες και για τα δύο φύλα.

Μόλις ξεκίνησαν να λειτουργούν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες το 1933 υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον από τους νέους της εποχής³⁵². Αρκετοί απόφοιτοι της Μέσης Εκπαίδευσης επιθυμούσαν να σπουδάσουν στις νεοσύστατες Παιδαγωγικές Ακαδημίες³⁵³. Έτσι, αυξήθηκε ο αριθμός τόσο των φοιτητών όσο και των δασκάλων μετέπειτα. Για πρώτη φορά στην Ελλάδα ιδρύθηκαν και λειτούργησαν εκπαιδευτικά ιδρύματα που εντάσσονταν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και αφορούσαν στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργίας αναβαθμιζόταν η ποιότητα εκπαίδευσης των δασκάλων. Επίσης, αφού υπήρξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για φοίτηση στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες από αρκετούς υποψήφιους φοιτητές και φοιτήτριες η κυβέρνηση αρχικά αποφάσισε να αυξήσει τα τμήματα σε αυτές που ήδη είχαν ιδρυθεί³⁵⁴.

Αργότερα, η πολιτεία αποφάσισε να ιδρύσει και άλλες Παιδαγωγικές Ακαδημίες, επειδή ο μαθητικός πληθυσμός είχε αυξηθεί και έπρεπε να στελεχωθούν τα Δημοτικά σχολεία με δασκάλους και δασκάλους³⁵⁵. Ακόμα, οι πολιτικοί της εποχής προσπάθησαν

³⁵⁰ «Κρίνοντας από το χρόνο (ποσοστό 11,8%) που διαθέτει το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα του 1934 στην πρακτική άσκηση των σπουδαστών από το γεγονός ότι την αποκλειστική πρωτοβουλία της οργάνωσης των ασκήσεων αναλαμβάνουν ο Διευθυντής ή ο Υποδιευθυντής, δηλαδή οι μόνοι αρμόδιοι παιδαγωγικοί κάθε σχολής, φαίνεται ότι ο συντάκτης του προγράμματος αποδίδει ιδιαίτερη σημασία τόσο στο χρόνο όσο και στην κατά το δυνατόν πιο αυτόνομη οργάνωση των πρακτικών ασκήσεων» (Αντωνίου Χρ., 2012:147).

³⁵¹ Αντωνίου Χρ., 2012:147.

³⁵² «Αυτή η εξέλιξη ήταν αναμενόμενη, καθώς ήταν η πρώτη φορά στην Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης που λειτουργούσαν τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα όχι μόνο στις δύο μεγαλουπόλεις, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, αλλά και σε επαρχιακές πόλεις» (Καραφύλλης, 2013:229).

³⁵³ «Τα κίνητρα όσων εισάγονταν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες με εισιτήριες εξετάσεις μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «παιδοκεντρικά» [...]» (Αντωνίου Χρ., 2012:198).

³⁵⁴ «Η σημαντική εκδήλωση ενδιαφέροντος για φοίτηση στις Ακαδημίες συνοδεύτηκε από την απόφαση της πολιτείας για λειτουργία περισσότερων τμημάτων σε αυτές που ήδη λειτουργούσαν, αλλά και στην ίδρυση περισσότερων σε περισσότερες πόλεις της χώρας» (Καραφύλλης, 2013:229).

³⁵⁵ «Η αύξηση του αριθμού των Παιδαγωγικών Ακαδημιών αποφασίστηκε γιατί η χώρα είχε ανάγκη από περισσότερους δασκάλους λόγω της αύξησης φοίτησης των μαθητών και μαθητριών» (Καραφύλλης, 2013:229). «Πιο συγκεκριμένα, κατά το πρώτο ακαδημαϊκό έτος 1934-1935 λειτουργούν επτά Παιδαγωγικές Ακαδημίες, ιδρύεται δηλαδή η Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου, κατά το 1936-1937 λειτουργούν εννέα, καθώς προστίθενται οι ιδιωτικές Ακαδημίες (Θηλέων) Αρσάκειος Αθηνών και Αρσάκειος Πατρών της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, κατά το 1938-1939 ο αριθμός των Παιδαγωγικών

να ιδρύσουν και άλλες Ακαδημίες στις Περιφέρειες που εκλέγονταν για να εξυπηρετήσουν δικά τους συμφέροντα³⁵⁶. Επίσης, η ίδρυση των Ακαδημιών σε επαρχιακές πόλεις δημιούργησε σημαντικά οικονομικά οφέλη σε τοπικό επίπεδο³⁵⁷ και έδωσε πολλές ευκαιρίες σε νέους ανθρώπους που προέρχονταν κυρίως από τα κατώτερα λαϊκά στρώματα³⁵⁸. Αυτοί οι νέοι επέλεξαν την φοίτηση στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες για αρκετούς λόγους³⁵⁹, κυρίως όμως επειδή η διάρκεια των σπουδών ήταν μικρή και θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στην τακτική φοίτηση και επειδή υπήρχε επαγγελματική αποκατάσταση.

Επιπλέον, με βάση το άρθρο 3 του ίδιου νόμου, σε δύο Παιδαγωγικές Ακαδημίες μπορούσε να ιδρυθεί και δεύτερο τμήμα³⁶⁰ μετά από γνωμοδότηση του Υπουργού Παιδείας, η οποία θα εκδιόταν ύστερα από σχετική πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Το δεύτερο τμήμα μπορούσε να συσταθεί εφόσον δημιουργούνταν εκπαιδευτικές ανάγκες που καθιστούσαν αναγκαία την λειτουργία του. Επίσης, για να λειτουργήσει το δεύτερο τμήμα απαιτούνταν η ύπαρξη κατάλληλου διδακτηρίου και επαρκούς διδακτικού προσωπικού, το οποίο ήταν ικανό να υποστηρίξει την εκπαιδευτική διαδικασία.

Στο ίδιο άρθρο γίνεται λόγος για τους απόφοιτους του εξατάξιου Γυμνασίου, οι οποίοι είχαν φοιτήσει προηγουμένως και προέρχονταν από την Ελλάδα. Στους απόφοιτους αυτούς δεν θα αναγνωριζόταν το κύρος των πτυχίων τους. Αυτοί οι απόφοιτοι είχαν φοιτήσει στην «Ζ' τάξιν του εν Λάρνακι Πολυδωρίου Ιεροδιδασκαλείου» και είχαν αποχωρήσει μετά από δήλωση του Ελληνικού

Ακαδημιών αυξάνεται σε δέκα, καθώς ιδρύεται και η ιδιωτική Ακαδημία (Θηλέων) του Δήμου Πειραιώς» (Αντωνίου Χρ., 2012:115).

³⁵⁶ «Ένας παράγοντας που ώθησε στην ίδρυση των Ακαδημιών ήταν ο πολιτικός-τοπικιστικός, αφού πολιτικοί με ισχυρή επιρροή στην κεντρική κυβέρνηση απαιτούσαν και πετύχαιναν ίδρυση στις εκλογικές τους περιφέρειες» (Καραφύλλης, 2013:229).

³⁵⁷ «[...] Η νοοτροπία ίδρυσης και λειτουργίας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούσε σημαντικό οικονομικό και πολιτισμικό παράγοντα για τις πόλεις που κατάφεραν να πετύχουν τη λειτουργία σε αυτές ενός τριτοβάθμιου ιδρύματος» (Καραφύλλης, 2013:229).

³⁵⁸ «Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι η λειτουργία Παιδαγωγικών Ακαδημιών σε επαρχιακές πόλεις επέδρασε θετικά για τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων και κυρίως των αγροτών και των εργατών, γιατί το ποσοστό φοίτησής τους σε αυτές ήταν συντριπτικό» (Καραφύλλης, 2013:229).

³⁵⁹ «Οι βασικότεροι λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή φοίτησης παιδιών χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν η μικρή διάρκεια σπουδών (δύο χρόνια), η γεωγραφική «διασπορά» των Ακαδημιών στην ελληνική περιφέρεια που έδινε εύκολη και άμεση δυνατότητα πρόσβασης και η άμεση επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων, κυρίως λόγω της μεγάλης έλλειψης δασκάλων στα Δημοτικά σχολεία της επικράτειας» (Καραφύλλης, 2013:230).

³⁶⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 6 του ίδιου νόμου: «Διαιρούμενης Παιδαγωγικής τινός Ακαδημίας εις δύο τμήματα προστίθεται, προτάσει του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, το αναγκαίον προσωπικόν, πάντως ουχί πλέον των δια μίαν Παιδαγωγικήν Ακαδημίαν οριζομένων οργανικών θέσεων» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:116).

Υπουργείου Παιδείας. Όμως, μπορούσαν να εγγραφούν στην Δ΄ τάξη των Διδασκαλείων που ήδη υπήρχαν χωρίς εισιτήριες εξετάσεις, χωρίς ηλικιακό όριο και χωρίς περιορισμό στον αριθμό των εγγραφών.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 η εγγραφή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες πραγματοποιούνταν ύστερα από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις. Δικαίωμα συμμετοχής στις εισιτήριες εξετάσεις είχαν όσοι ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου ή Πρακτικού Λυκείου, δηλαδή όσοι κατείχαν απολυτήριο είτε εξατάξιου Γυμνασίου είτε Πρακτικού Λυκείου. Όμως, βασική προϋπόθεση ήταν να είχαν αποφοιτήσει με βαθμό τουλάχιστον «καλώς» (πλήρες 6) και να είχαν διαγωγή «κοσμιωτάτην». Ακόμα, οι απόφοιτοι έπρεπε να κατέχουν πιστοποιητικό υγείας είτε του αρμόδιου υγειονομικού Επιθεωρητή είτε του σχολιάτρου, το οποίο αποδείκνυε ότι οι απόφοιτοι ήταν υγιείς και αρτιμελείς και ότι δεν ξεπερνούσαν το 21ο έτος της ηλικίας τους. «Δεν υπήρχε όμως κάποια ιδιαίτερη μέριμνα (μοριοδότηση για κοινωνικούς λόγους) για τους μαθητές από κατώτερα κοινωνικά στρώματα»³⁶¹.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο αριθμός των σπουδαστών που ήταν εγγεγραμμένοι σε κάθε τάξη των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³⁶², ο οποίος είχε οριστεί από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο³⁶³, δεν ξεπερνούσε τους 40 σπουδαστές, από τους οποίους οι 15 ήταν γυναίκες³⁶⁴ (φοιτήτριες)³⁶⁵, ενώ οι υπόλοιποι 25 ήταν άνδρες (φοιτητές). Πιο συγκεκριμένα, το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935 όλοι οι φοιτητές της Α΄ και της Β΄ τάξης ήταν 281 στο σύνολο, δηλαδή 202 άνδρες και 79 γυναίκες (28,1% επί του συνόλου των σπουδαστών)³⁶⁶. Επιπλέον, το ακαδημαϊκό έτος 1935-1936 παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των φοιτητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Οι φοιτητές εκείνη την χρονιά ανέρχονταν σε 555³⁶⁷, αριθμός σχεδόν διπλάσιος σε σύγκριση με το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935.

³⁶¹ Κάτσικας & Θεριανός, 2007:166.

³⁶² «Σε καθεμία από τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες η φοίτηση σπουδαστών και σπουδαστριών προβλεπόταν σε ξεχωριστά τμήματα αγοριών και κοριτσιών» (Καραφύλλης, 2013:227).

³⁶³ «Ο αριθμός των εγγραφομένων οριζόταν στην αρχή κάθε ακαδημαϊκού έτους από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο» (Αντωνίου Χρ., 2012:181).

³⁶⁴ «Η άσκηση αυτής της εκπαιδευτικής πολιτικής μπορούσε να θεωρηθεί ότι αδίκησε πολλές Ελληνίδες, επειδή δεν τους έδωσε τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες να σπουδάσουν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και να εργασθούν ως δασκάλες» (Αντωνίου Χρ., 2012:197).

³⁶⁵ «Ιδρυομένης ιδιαίτερας Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θηλέων, το πρόγραμμα ταύτης δύναται να αποκλίνη πως του προγράμματος των μικτών Παιδαγωγικών Ακαδημιών, προσαρμοζόμενον καλύτερον εις τας ιδιότητας του φύλου των παιδευομένων» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:114).

³⁶⁶ Αντωνίου Χρ., 2012:195.

³⁶⁷ Αντωνίου Χρ., 2012:195.

Στο άρθρο 5 του νόμου 5802/1933 αναφέρονταν τα μαθήματα που θα διδάσκονταν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Τα μαθήματα αναφέρονται αναλυτικά παρακάτω:

«1) Παιδαγωγικά, ήτοι:

- α) Γενική Παιδαγωγική
- β) Γενική Διδακτική
- γ) Ειδική Διδακτική
- δ) Ιστορία της Παιδαγωγικής
- ε) Σχολική Νομοθεσία, και
- στ) Θα τελώνται διδακτικά ασκήσεις

2) Ψυχολογία, ήτοι:

- α) Γενική Ψυχολογία
- β) Ψυχολογία παιδός-εφήβου
- γ) Ψυχολογία των ατομικών διαφορών, μετ' εφαρμογών

3) Φιλοσοφία, ήτοι:

- α) Εισαγωγή εις την Φιλοσοφίαν
- β) Στοιχεία ηθικής, Αισθητικής
- γ) Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου, πολιτικής οικονομίας, κοινωνιολογίας

4) Υγιεινή-Σωματολογία παιδός-εφήβου

5) Θρησκευτικά (Ιστορία-φιλοσοφία θρησκευμάτων)

6) Ελληνικά (αρχαία και νεοελληνική λογοτεχνία)

7) Νεωτέρα ξένη γλώσσα (Γαλλικά ή Γερμανικά ή Αγγλικά)

8) Στοιχεία γεωπονίας, ζωοτεχνίας και συναφών κλάδων

9) Γυμναστική

10) Μουσική:

- α) Ωδική

β) Ενόργανος μουσική (τετράχορδον, μανδολίνον)

γ) Εκκλησιαστική μουσική

11) Τεχνικά, ήτοι:

α) Καλλιγραφία

β) Ιχνογραφία

γ) Χειροτεχνία»³⁶⁸.

Στα παραπάνω μαθήματα μπορούσαν να προστεθούν ή να αφαιρεθούν και άλλα μετά από σχετικό διάταγμα του Υπουργού Παιδείας ύστερα από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου χωρίς επιπλέον οικονομική επιβάρυνση. Μετά από αιτιολογημένη έκθεση του Συλλόγου των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και ύστερα από έγκριση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου μπορούσε να αλλάξει το καθιερωμένο ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα.

Στο άρθρο 6 αναφερόταν το διδακτικό προσωπικό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³⁶⁹, το οποίο αποτελούνταν από αρκετούς καθηγητές³⁷⁰, οι οποίοι έπρεπε να ήταν απόφοιτοι κάποιας Ανώτατης Σχολής και δεν είχαν αρκετά τυπικά προσόντα σε σύγκριση με τους Διευθυντές και τους Υποδιευθυντές³⁷¹. Επιπρόσθετα, οι διδάσκοντες δεν επαρκούσαν για να στελεχώσουν τις Ακαδημίες³⁷², καθώς η αναλογία διδασκόντων και φοιτητών ήταν 1/6 το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935 και 1/11 για το ακαδημαϊκό έτος 1935-1936. Πιο συγκεκριμένα, το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935 το σύνολο του διδακτικού προσωπικού των Ακαδημιών ανερχόταν σε 46 καθηγητές και 281 φοιτητές Α΄ και Β΄ τάξης, ενώ το ακαδημαϊκό έτος 1935-1936 οι καθηγητές ήταν 51 και οι

³⁶⁸ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:115.

³⁶⁹ «Το προσωπικόν των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των εις αυτάς προσηρητημένων προτύπων Δημοτικών σχολείων λαμβάνει το 1/4 του μισθού επί πλέον ως επίδομα» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:116).

³⁷⁰ «Οι καθηγητές ήταν διαφόρων ειδικοτήτων και επιστημών και κάλυπταν μεγάλο μέρος των μαθημάτων του προγράμματος σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» (Καραφύλλης, 2013:230).

³⁷¹ «Το γεγονός αυτό, που θα μπορούσε κάλλιστα να αποδοθεί στην αδυναμία της Πολιτείας να στελεχώσει τον πράγματι μεγάλο αριθμό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών με ειδικευμένο προσωπικό, δεν είναι συμπτωματικό αλλά σύμφωνο με τις απαιτήσεις του μοντέλου εκπαίδευσης των υποψήφιων δασκάλων του 1933» (Αντωνίου Χρ., 2012:168).

³⁷² «Οι επιπτώσεις της έλλειψης επαρκούς διδακτικού προσωπικού ήταν αρνητικές για το επίπεδο σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, αφού ο υπερβολικός φόρτος εργασίας, που επιμερίζονταν οι καθηγητές, απόβαινε σε βάρος της απόδοσής τους και η υψηλή αναλογία διδασκόμενων και διδασκόντων δεν ευνοούσε τη γόνιμη συνεργασία τους» (Αντωνίου Χρ., 2012:171).

φοιτητές 555³⁷³. Η έλλειψη διδακτικού προσωπικού επιβράδυνε τη βελτίωση της ποιότητας εκπαίδευσης των δασκάλων³⁷⁴. Το επίπεδο των σπουδών των Ακαδημιών ενδεχομένως να ήταν χαμηλό, αφού οι καθηγητές δεν διέθεταν αρκετές επιστημονικές γνώσεις, οι οποίες ήταν απαραίτητες για τη διδασκαλία των μαθημάτων.

Αυτοί οι καθηγητές προέρχονταν από τη Μέση Εκπαίδευση³⁷⁵ και για να διδάξουν στις Ακαδημίες μεταπήδησαν στην Ανώτατη Εκπαίδευση³⁷⁶. Η ταυτόχρονη απασχόληση των καθηγητών στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες αποτελούσε μειονέκτημα για τις σχολές αυτές και δυσκόλευε το παιδαγωγικό τους έργο³⁷⁷. Η επιλογή του κατάλληλου διδακτικού προσωπικού είχε ανατεθεί στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, ενώ οι περισσότεροι καθηγητές³⁷⁸ διορίζονταν³⁷⁹ απευθείας από τον Υπουργό Παιδείας³⁸⁰. Έτσι, ο Υπουργός Παιδείας ήλεγχε τους καθηγητές και δεν τους επέτρεπε ουσιαστικά να αμφισβητούν τον τρόπο λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών³⁸¹.

³⁷³ Αντωνίου Χρ., 2012:171.

³⁷⁴ «Για τη βελτίωση του επιπέδου σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών δεν αρκούσε μόνο η άρτια επιστημονική κατάρτιση και η διδακτική ικανότητα του διδακτικού προσωπικού, αλλά απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται και η παρουσία του αναγκαίου αριθμού διδασκόντων» (Αντωνίου Χρ., 2012:170).

³⁷⁵ «Ως προς το διδακτικό προσωπικό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, η πλειοψηφία του προερχόταν κυρίως από τη Μέση Εκπαίδευση» (Καραφύλλης, 2013:230).

³⁷⁶ «Οι εκπαιδευτικοί έπαιρναν απόσπαση από τα σχολεία τους στις Ακαδημίες σε ετήσια βάση» (Καραφύλλης, 2013:230/231).

³⁷⁷ «Από τη μια παρακόλυε την απόδοση των καθηγητών, που ήταν υποχρεωμένοι να μετακινούνται διαρκώς σε δύο διαφορετικούς πνευματικούς χώρους και από την άλλη συνεργούσε έμμεσα υπέρ της μεταφοράς στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες του πνεύματος και του κλίματος εργασίας, που επικρατούσε στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης» (Αντωνίου Χρ., 2012:161).

³⁷⁸ «[...] Οι διδάσκοντες τα Παιδαγωγικά, τη Φιλοσοφία, την Ωδική, τη Γυμναστική, τα Τεχνικά, τα Γεωπονικά και την Οικιακή Οικονομία διορίζονταν απευθείας από τον Υπουργό Παιδείας» (Αντωνίου Χρ., 2012:169).

³⁷⁹ «Η πρόσληψη όλων των καθηγητών Ειδικότητας γινόταν κατά κανόνα είτε με τη μορφή μεταθέσεων και μετατάξεων είτε με τη μορφή αναθέσεων διδασκαλίας και αποσπάσεων από την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (Αντωνίου Χρ., 2012:173).

³⁸⁰ «Με το μέτρο αυτό το Υπουργείο Παιδείας ασκούσε έναν έλεγχο στο εσωτερικό αυτών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ανάλογο με εκείνον που ασκούσε στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, καθώς αποφάσιζε κατ' αποκλειστικότητα και ερήμην των Σχολών για το διδακτικό προσωπικό τους» (Αντωνίου Χρ., 2012:170).

³⁸¹ «Καθ' όλη τη διάρκεια των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, η διεύθυνση και το διδακτικό προσωπικό τους διορίζονταν από το Υπουργείο Παιδείας, γεγονός που μπορεί να ερμηνευτεί ως μια συνεχής προσπάθεια ελέγχου του χώρου με άτομα τα οποία τηρούσαν πιστά τις οδηγίες των εκάστοτε κυβερνώντων» (Καραφύλλης, 2011:840).

Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες διοικούνταν από τον Διευθυντή³⁸² και τον Υποδιευθυντή³⁸³. Η βασικότερη υποχρέωση και το κύριο έργο του Διευθυντή της κάθε Ακαδημίας ήταν να δίνει την γενική κατεύθυνση στην σχολική ζωή της Ακαδημίας. Όμως, επειδή ο Διευθυντής δίδασκε παράλληλα ορισμένα μαθήματα στις Ακαδημίες, το γεγονός αυτό παρεμπόδιζε το κύριο έργο του³⁸⁴. Ο Διευθυντής δίδασκε τα μαθήματα της Φιλοσοφίας: «Εισαγωγή στην Φιλοσοφία» και «Στοιχεία ηθικής, Αισθητικής» και τα μαθήματα της Παιδαγωγικής: «Γενική Παιδαγωγική», «Γενική Διδακτική», «Ειδική Διδακτική», ενώ ακόμα διηύθυνε τις πρακτικές ασκήσεις³⁸⁵. Επιπρόσθετα, είχε τα δικαιώματα του Γενικού Επιθεωρητή όσον αφορά το προσωπικό της κάθε Ακαδημίας και ασκούσε τα καθήκοντα του Επιθεωρητή της Δημοτικής Εκπαίδευσης όσον αφορά το προσωπικό των πρότυπων σχολείων. Επιπλέον, όλοι οι Διευθυντές των Παιδαγωγικών Ακαδημιών υπάγονταν στην άμεση δικαιοδοσία του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Ο Υποδιευθυντής της κάθε Ακαδημίας βοηθούσε τον Διευθυντή στη διδασκαλία των Φιλοσοφικών και των Παιδαγωγικών μαθημάτων. Επίσης, ο Υποδιευθυντής βοηθούσε τον Διευθυντή στις διδακτικές ασκήσεις και τις πειραματικές εργασίες. Ο Υποδιευθυντής ήταν υπεύθυνος να διδάσκει από τα μαθήματα της Παιδαγωγικής: «Ιστορία της Παιδαγωγικής» και «Σχολική Νομοθεσία» και όλα τα μαθήματα της Ψυχολογίας. Επίσης, αναλάμβανε τη διδασκαλία των μαθημάτων της «Υγιεινής³⁸⁶ και της Σωματολογίας του παιδός» όταν υπήρχε έλλειψη του αρμόδιου καθηγητή. Ακόμα, ο Υποδιευθυντής ήταν ο σύμβουλος σπουδών των Ακαδημιών και αρμοδιότητά του ήταν να συμβουλεύσει, να καθοδηγήσει και να υποστηρίξει τους φοιτητές³⁸⁷. Μετά από

³⁸² «Η φοίτηση στις Ακαδημίες τελούνταν υπό τον αυστηρό έλεγχο του Διευθυντή, για όλους τους σπουδαστές και τις σπουδάστριες, αλλά και για το διδακτικό προσωπικό και το προσωπικό των Πρότυπων Δημοτικών σχολείων» (Καραφύλλης, 2013:231).

³⁸³ «Επικεφαλής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας ήταν ο Διευθυντής και ακολουθούσε ο Υποδιευθυντής. Η επιλογή τους γινόταν από το Υπουργείο της Παιδείας. Ήταν συχνές οι μεταθέσεις τους από Ακαδημία σε Ακαδημία ή και η απομάκρυνσή τους ανάλογα με τις πολιτικές εξελίξεις και τις πολιτικές παρεμβάσεις» (Καραφύλλης, 2013:230).

³⁸⁴ «Η επιβάρυνση του Διευθυντή τόσο με τη διδασκαλία των Παιδαγωγικών, της Φιλοσοφίας, της Ψυχολογίας και της Ειδικής Διδακτικής όσο και με το σχεδιασμό και την οργάνωση των Πρακτικών Ασκήσεων, ήταν επόμενο να παρεμποδίζει το κύριο έργο του» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

³⁸⁵ «Ο Διευθυντής εκτός από την άσκηση των διοικητικών του καθηκόντων δίδασκε επί δώδεκα ώρες την εβδομάδα Φιλοσοφικά, Γενική Παιδαγωγική, Γενική Διδακτική, Ειδική Διδακτική και διηύθυνε τις πρακτικές ασκήσεις των σπουδαστών» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

³⁸⁶ «Η διδασκαλία της Υγιεινής ανατίθεται εις τον οικείον υγειονομικόν Επιθεωρητήν, επί επιμισθίω 300 δραχμής κατά μήνα δι' εκάστην ώραν εβδομαδιαίως διδασκαλίαν, τούτου δ' ελλείποντος εις τον αρμόδιον σχολίατρον» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:116).

³⁸⁷ «Ο Υποδιευθυντής εκτός από τη διδασκαλία των δεκαέξι ωρών την εβδομάδα, έπρεπε να ασχοληθεί επί τέσσερις επιπλέον ώρες με την καθοδήγηση των σπουδαστών» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

πρόταση του Διευθυντή για την καλύτερη λειτουργία της κάθε Ακαδημίας, η οποία είχε εγκριθεί από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο, επιτρεπόταν να αναλάβει τη διδασκαλία των περισσότερων μαθημάτων ο Υποδιευθυντής.

Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες απαρτίζονταν από έναν καθηγητή της Ωδικής και της Ενόργανης Μουσικής, από έναν καθηγητή των Τεχνικών μαθημάτων και από έναν καθηγητή της Γυμναστικής, του προσκοπισμού και της σκοποβολής, οι οποίοι συμπλήρωναν τις υπόλοιπες ώρες διδασκαλίας στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εξατάξια Γυμνάσια και Πρακτικά Λύκεια, που βρίσκονταν στην έδρα της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Επίσης, οι Ακαδημίες αποτελούνταν από έναν καθηγητή των Γεωπονικών μαθημάτων και της Ζωοτεχνίας, ο οποίος υπαγόταν στις κείμενες διατάξεις του Υπουργείου Παιδείας στο οποίο ανήκε.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά τη διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων είχε ανατεθεί μετά από πρόταση του Υπουργού στους αρμόδιους εκπαιδευτικούς ή σε άλλα ειδικά πρόσωπα που είχε προτείνει ο Διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας μετά από έγκριση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Ο μισθός που προβλεπόταν να λάβουν οι εκπαιδευτικοί ήταν 300 δραχμές τον μήνα για κάθε ώρα διδασκαλίας την εβδομάδα. Αντίθετα, οι καθηγητές των Ανωτάτων Σχολών προβλεπόταν να λάβουν ως μισθό 500 δραχμές τον μήνα για κάθε ώρα διδασκαλίας την εβδομάδα³⁸⁸. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι σε περίπτωση που ιδρύοταν Παιδαγωγική Ακαδημία Θηλέων³⁸⁹ μπορούσε να διοριστεί ή να διδάξει μια δασκάλα της Οικιακής Οικονομίας και των Οικιακών Έργων λαμβάνοντας μισθό³⁹⁰.

Με βάση το άρθρο 7 του ίδιου νόμου οριζόταν το ανώτατο όριο διδασκαλίας, συμπεριλαμβανομένων των διδακτικών ασκήσεων και των πειραματικών εργασιών. Πιο συγκεκριμένα, το ανώτατο όριο διδασκαλίας για τον Διευθυντή ήταν έως 12 ώρες την εβδομάδα, ενώ για τον Υποδιευθυντή ήταν μέχρι 16 ώρες την εβδομάδα. Ο καθένας είχε την υποχρέωση να απασχολείται επιπλέον τουλάχιστον 4 ώρες την εβδομάδα για τις ακροάσεις φοιτητών, για την καθοδήγηση των φοιτητών στις πειραματικές εργασίες

³⁸⁸ «Η κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος έδωσε αξιολογες αυξήσεις στους εκπαιδευτικούς το 1934 αλλά οι δαπάνες για την παιδεία αντί να αυξηθούν, μειώθηκαν» (Κυπριανός, 2015:233).

³⁸⁹ «Ο ιδρυτικός νόμος προέβλεπε την ίδρυση Παιδαγωγικών Ακαδημιών Θηλέων, στο πρόγραμμα μαθημάτων των οποίων συγκαταλέγονταν τα μαθήματα οικιακής οικονομίας και οικιακών έργων» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:22).

³⁹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ίδιου νόμου: «Προς διδασκαλίαν της Οικιακής Οικονομίας και των Οικιακών Έργων εις ιδρυθησομένην Παιδαγωγικήν Ακαδημίαν Θηλέων, διορίζονται ως πρωτοβάθμια διδασκάλισσα» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117).

και για τα Παιδαγωγικά Συνέδρια. Για τους υπόλοιπους καθηγητές οι ώρες της υποχρεωτικής διδασκαλίας κάθε εβδομάδα ορίζονταν σε 18³⁹¹. Ακόμα, ήταν υποχρεωμένοι να παραμένουν στην Παιδαγωγική Ακαδημία μέχρι 6 ώρες την εβδομάδα³⁹² προκειμένου να συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία της σχολής και να συνδράμουν στην επίτευξη των στόχων της.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 στην θέση Διευθυντή Παιδαγωγικής Ακαδημίας διορίζονταν ή προάγονταν όσοι ήταν κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου, δηλαδή όσοι ήταν πτυχιούχοι της Φιλοσοφικής Σχολής ή της Σχολής των Φυσικών και των Μαθηματικών Επιστημών των Ελληνικών Πανεπιστημίων. Επίσης, όσοι διορίζονταν Διευθυντές όφειλαν να αποδείξουν ότι είχαν σπουδάσει τουλάχιστον δύο χρόνια σε Παιδαγωγικές και Φιλοσοφικές Σχολές είτε στην Ευρώπη είτε στην Αμερική³⁹³. Επιπλέον, έπρεπε να αποδείξουν ότι είχαν προϋπηρεσία τουλάχιστον δώδεκα χρόνια σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ή σε Δημόσια Διδασκαλεία και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες που είχαν ιδρυθεί. Ακόμα, όσον αφορά την προϋπηρεσία οι Διευθυντές ήταν υποχρεωμένοι να είχαν συνολική προϋπηρεσία τουλάχιστον δεκαπέντε χρόνια σε σχολεία της Μέσης και της Δημοτικής Εκπαίδευσης, από τα οποία τα δέκα χρόνια έπρεπε να είχαν συναφή συγγραφική δραστηριότητα στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ή στα Διδασκαλεία και τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες που είχαν ιδρυθεί.

Στην θέση του Υποδιευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας με βάση το ίδιο άρθρο διορίζονταν ή προάγονταν: α) όσοι είχαν τα προσόντα για να διοριστούν ως Διευθυντές των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και β) όσοι ήταν πτυχιούχοι της Φιλοσοφικής Σχολής ή της Σχολής των Φυσικών και των Μαθηματικών Επιστημών των Ελληνικών Πανεπιστημίων. Επιπλέον, όσοι διορίζονταν Υποδιευθυντές ήταν υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι είχαν σπουδάσει τουλάχιστον δύο χρόνια σε Παιδαγωγικές και Φιλοσοφικές Σχολές είτε στην Ευρώπη είτε στην Αμερική. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι Υποδιευθυντές έπρεπε ακόμη να αποδείξουν ότι είχαν συναφή

³⁹¹ «Εκτός από το Διευθυντή και τον Υποδιευθυντή, όλοι οι άλλοι καθηγητές έπρεπε να διδάξουν επί δεκαοκτώ ώρες την εβδομάδα» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

³⁹² «Οφείλουν να παραμείνουν στη Σχολή επί άλλες έξι ώρες την εβδομάδα, προκειμένου να βοηθήσουν στην καλύτερη λειτουργία της» (Αντωνίου Χρ., 2012:160).

³⁹³ «[...] Από την έναρξη λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών η σχετική νομοθεσία ενδιαφέρεται κυρίως για τον προσδιορισμό των αυξημένων ειδικών τυπικών προσόντων του Διευθυντή, του Υποδιευθυντή και του καθηγητή των Παιδαγωγικών, ενώ ως μοναδική προϋπόθεση για την πρόσληψη του υπόλοιπου προσωπικού θέτει την ύπαρξη πτυχίου κάποια Ανώτατης ή Ανωτέρας Σχολής» (Αντωνίου Χρ., 2012:168).

συγγραφική δραστηριότητα και προϋπηρεσία τουλάχιστον δέκα χρόνια σε σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ή Διδασκαλεία ή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Αλλιώς οι Υποδιευθυντές έπρεπε να αποδείξουν ότι έχουν συνολική υπηρεσία τουλάχιστον δώδεκα χρόνια σε σχολεία της Μέσης ή της Δημοτικής Εκπαίδευσης, από τα οποία τα έξι χρόνια τουλάχιστον έπρεπε να είχαν προϋπηρεσία στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ή στα Διδασκαλεία ή τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Τέλος, ο Υποδιευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας μπορούσε να προαχθεί ύστερα από τουλάχιστον πέντε χρόνια επιτυχημένης υπηρεσίας στην θέση του Διευθυντή μετά από γνωμοδότηση του οικείου Διευθυντή και πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Εντούτοις, όταν η θέση του Διευθυντή ή του Υποδιευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας ήταν κενή³⁹⁴, μπορούσε να διοριστεί ένας καθηγητής των Παιδαγωγικών μαθημάτων³⁹⁵. Δεν μπορούσαν να διοριστούν καθηγητές, οι οποίοι είχαν τα προσόντα για να διοριστούν στην θέση του Διευθυντή ή του Υποδιευθυντή³⁹⁶. Έτσι, αποκλείονταν οι καθηγητές οι οποίοι είχαν τα τυπικά προσόντα για να διοριστούν. Επιπλέον, ο καθηγητής ο οποίος κατείχε διδακτορικό δίπλωμα στην Παιδαγωγική και στην Φιλοσοφία ξένου αλλά αναγνωρισμένου Πανεπιστημίου χρειαζόταν να είχε τουλάχιστον πέντε χρόνια προϋπηρεσία σε δημόσια σχολεία της Μέσης ή της Δημοτικής Εκπαίδευσης³⁹⁷. Όμως, ο καθηγητής αυτός θα μπορούσε ύστερα από πενταετή επιτυχημένη υπηρεσία να προαχθεί στην θέση του Υποδιευθυντή, ενώ μετά από δεκαετή επιτυχημένη υπηρεσία θα μπορούσε να προαχθεί στην θέση του Διευθυντή, μετά από γνωμοδότηση του οικείου Διευθυντή και πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Όσον αφορά την διδασκαλία του μαθήματος της Ωδικής και της Ενόργανης Μουσικής στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες διορίζονταν καθηγητές, οι οποίοι είχαν τα προσόντα για να διοριστούν στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Οι καθηγητές αυτοί

³⁹⁴ «Όπου υπηρετεί καθηγητής των Παιδαγωγικών και Φιλοσοφικών μαθημάτων, η θέση του Διευθυντού ή Υποδιευθυντού δεν θεωρείται κενή» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117).

³⁹⁵ «Ο καθηγητής των Παιδαγωγικών βοηθεί τον Διευθυντή ή Υποδιευθυντή εις την διδασκαλίαν των Παιδαγωγικών και Φιλοσοφικών μαθημάτων και εις τας διδακτικές ασκήσεις» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117).

³⁹⁶ «Με τον τρόπο αυτό αποκλείονταν να προσληφθούν άνθρωποι που και τα ουσιαστικότερα προσόντα διέθεταν και στη βελτίωση του επιπέδου των Παιδαγωγικών Ακαδημιών θα μπορούσαν να συμβάλουν» (Αντωνίου Χρ., 2012:164).

³⁹⁷ «Το παράδοξο στο νόμο αυτό ήταν ότι έθετε σε τελευταία μοίρα τους κατέχοντες διδακτορικό δίπλωμα Παιδαγωγικών ή Φιλοσοφίας ξένου αναγνωρισμένου Πανεπιστημίου, καθώς αυτοί μπορούσαν να διορισθούν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ως καθηγητές Παιδαγωγικής μόνο αν η θέση του Διευθυντή ή του Υποδιευθυντή ήταν κενή» (Αντωνίου Χρ., 2012:164).

ήταν πτυχιούχοι της Ωδικής και της Ενόργανης Μουσικής και είχαν αναγνωρισμένα πτυχία από τα κρατικά ωδεία, τα οποία ήταν ισότιμα με τα πτυχία των ξένων Πανεπιστημίων. Ακόμα, μπορούσαν μετά από πενταετή επιτυχημένη υπηρεσία στην Παιδαγωγική Ακαδημία να προαχθούν στην θέση του καθηγητή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επιπλέον, για τη διδασκαλία των Τεχνικών μαθημάτων διορίζονταν «πτυχιούχοι του Τεχνικού Διδασκαλείου του διά του Ν.Δ. της 24ης Ιουλίου 1923 οργανωθέντος ή πτυχιούχοι του Πολυτεχνείου (Σχολής Καλών Τεχνών) επί βαθμώ δευτεροβάθμιου καθηγητού»³⁹⁸. Οι καθηγητές μπορούσαν να προαχθούν στην θέση του καθηγητή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ύστερα από πενταετή επιτυχημένη υπηρεσία στην Παιδαγωγική Ακαδημία. Όμως, όσοι προάγονταν στην θέση του καθηγητή της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έπρεπε να είχαν υπηρετήσει τουλάχιστον δεκαπέντε χρόνια στα Διδασκαλεία ως δάσκαλοι Χειροτεχνίας.

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γυμναστικής διορίζονταν όσοι ήταν πτυχιούχοι είτε του Διδασκαλείου της Γυμναστικής είτε της Γυμναστικής Ακαδημίας. Το κράτος προτιμούσε να διορίσει όσους μπορούσαν να αποδείξουν ότι είχαν σπουδάσει στη Σουηδία. Όσοι διορίζονταν τελικά θεωρούνταν καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τέλος, λάμβαναν μισθό και μπορούσαν να προαχθούν ύστερα από πενταετή επιτυχημένη υπηρεσία στην Παιδαγωγική Ακαδημία στην θέση του καθηγητή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επίσης, για τη διδασκαλία των Γεωπονικών και της Ζωοτεχνίας διορίζονταν όσοι ήταν πτυχιούχοι της Ανώτατης Γεωπονικής Σχολής ή όσοι είχαν ισότιμο πανεπιστημιακό τίτλο από συναφή σχολή ξένου Πανεπιστημίου. Όσοι ήταν πτυχιούχοι έπρεπε να είχαν τουλάχιστον τρία χρόνια επιτυχημένη δημόσια υπηρεσία ή να είχαν εξασκήσει αυτό το επάγγελμα πέντε χρόνια στον ιδιωτικό τομέα και συγκεκριμένα σε ιδιωτικές γεωργικές επιχειρήσεις ως Εισηγητές λαμβάνοντας μισθό. Όσοι ήταν Εισηγητές προάγονταν «κατά βαθμόν και μισθόν κατά τα περί καθηγητών της Μέσης Εκπαιδευσεως διδασκόντων»³⁹⁹ της Φιλολογίας ή των Φυσικών Επιστημών ισχύοντα»⁴⁰⁰. Επιπλέον, όσοι ήταν απόφοιτοι του Γυμνασιακού Παρθεναγωγείου ή του Αστικού

³⁹⁸ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117.

³⁹⁹ «Κατά την πρώτην εφαρμογήν του νόμου προτιμώνται διά την θέσιν ταύτην οι μέχρι τούδε υπηρετούντες ως τακτικοί καθηγηταί της Γεωπονίας εις τα Διδασκαλεία, τα εις τας έδρας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών λειτουργούντα» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117).

⁴⁰⁰ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:117.

Σχολείου Θηλέων ή ήταν πτυχιούχοι του Διδασκαλείου Οικοκυρικής Εκπαίδευσης μπορούσαν μετά από πέντε χρόνια επιτυχημένης υπηρεσίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία να προαχθούν στην θέση του καθηγητή της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Στις μικτές Παιδαγωγικές Ακαδημίες ή στις Ακαδημίες που φοιτούσαν μόνο αγόρια διοριζόταν ένας Επιμελητής. Από την άλλη, στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες Θηλέων, που φοιτούσαν μόνο κορίτσια διοριζόταν μία Επιμελήτρια «επί βαθμώ και μισθώ γραφέως α' τάξεως»⁴⁰¹. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην θέση των Επιμελητών διορίζονταν όσοι κατείχαν απολυτήριο Ελληνικού Σχολείου ή αποδεικτικό αντίστοιχης τάξης άλλου σχολείου και αφορούσε και τα δύο φύλα. Ο Διευθυντής⁴⁰² της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας ήταν υπεύθυνος για τον διορισμό και την απόλυση του Επιμελητή ή της Επιμελήτριας και του υπηρετικού προσωπικού⁴⁰³.

Όσον αφορά τους άνδρες που διορίζονταν στην θέση του Επιμελητή έπρεπε να κατείχαν επιπλέον το πιστοποιητικό στρατολογικής κατάστασης, το οποίο πιστοποιούσε ότι είχαν εκπληρώσει την υποχρεωτική στρατιωτική τους θητεία ή είχαν απαλλαγεί νόμιμα από αυτήν, έπρεπε να μην είχαν καταδικαστεί με ποινή που να τους στερούσε τα πολιτικά τους δικαιώματα και να ήταν πάνω από 30 ετών. Όσον αφορά τις γυναίκες που διορίζονταν στη θέση της Επιμελήτριας έπρεπε να κατείχαν απολυτήριο Ελληνικού Σχολείου ή Αστικού Σχολείου Θηλέων ή Εξατάξιων Δημοτικών Σχολείων και να ήταν πάνω από 25 ετών. Όσον αφορά τους συνταξιούχους εκπαιδευτικούς που είχαν διοριστεί ως Επιμελητές στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες έπρεπε να λάβουν σύνταξη που οριζόταν στο χρηματικό ποσό των 500 δραχμών κάθε μήνα.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 σε κάθε Παιδαγωγική Ακαδημία προστίθεντο μετά από προεδρικό διάταγμα δύο Δημοτικά σχολεία από όσα λειτουργούσαν και βρίσκονταν στην έδρα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Τα σχολεία αυτά ήταν πολυτάξια ή μονοτάξια και λειτουργούσαν ως Πρότυπα Δημοτικά σε κάθε Παιδαγωγική Ακαδημία. Σε κάθε τάξη του εξατάξιου Πρότυπου Δημοτικού εγγράφονταν μέχρι 30 μαθητές, ενώ στο μονοτάξιο μπορούσαν να εγγραφούν μέχρι 50 μαθητές στο σύνολο. Επίσης, σύμφωνα

⁴⁰¹ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118.

⁴⁰² «Ο Διευθυντής ασκεί και πειθαρχική εξουσίαν έχων δικαίωμα να τιμωρή δι' επιπλήξεως και προστίμου μέχρι του ημίσεως του μηνιαίου μισθού των» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118).

⁴⁰³ «Ο διορισμός και η απόλυσις του Επιμελητού ή της Επιμελήτριας και του υπηρετικού προσωπικού γίνεται διά πράξεως του Διευθυντού της Ακαδημίας, δημοσιευμένης εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, κατόπιν αποφάσεως του Συλλόγου των Καθηγητών, ασκούντος καθήκοντα Πειθαρχικού Συμβουλίου» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118).

με το άρθρο 13 τα Πρότυπα Δημοτικά σχολεία των καταργούμενων πολυτάξιων Διδασκαλείων παρέμεναν ως αυτοτελή Δημοτικά σχολεία.

Μετά από σχετική πρόταση του Διευθυντή του Διδασκαλείου και έγκριση του τοπικού Εποπτικού Συμβουλίου διορίζονταν δάσκαλοι⁴⁰⁴ και δασκάλες στα Πρότυπα Δημοτικά σχολεία και ήταν υπεύθυνοι για τη διδασκαλία των μαθημάτων κατά τη διάρκεια όλης της χρονιάς⁴⁰⁵. Στη θέση του δασκάλου διορίζονταν όσοι είχαν μετεκπαιδευθεί στο Πανεπιστήμιο και με την προϋπόθεση να είχαν επιτυχημένη εκπαιδευτική υπηρεσία. Όσοι δεν είχαν το δικαίωμα να διδάξουν εκτός του σχολείου ήταν υποχρεωμένοι να παραμείνουν εντός του Πρότυπου σχολείου όλες τις εργάσιμες ώρες και να συμμετέχουν στη σχολική ζωή. Μετά από απόφαση του τοπικού Εποπτικού Συμβουλίου και γνωμοδότηση του Διευθυντή⁴⁰⁶ της Παιδαγωγικής Ακαδημίας οι δάσκαλοι και οι δασκάλες μπορούσαν να μετατεθούν σε άλλα σχολεία, να τιμωρούνταν όταν κρινόταν απαραίτητο και να απολύονταν.

Με βάση το άρθρο 10 οι γεωπονικές ασκήσεις των σπουδαστών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών διεξάγονταν στο αγροκήπιο του γεωργικού σταθμού, το οποίο βρισκόταν στην έδρα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Εντούτοις, εάν το αγροκήπιο του γεωργικού σταθμού είχε ελλείψεις μπορούσε να ιδρυθεί για κάθε Παιδαγωγική Ακαδημία ίδιο αγροκήπιο, στο οποίο ήταν υπεύθυνος ο καθηγητής των γεωπονικών μαθημάτων. Μετά από πρόταση του καθηγητή των γεωπονικών μαθημάτων και του Διευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας μπορούσε να προσληφθεί ένας κηπουρός για την καλλιέργεια του αγροκηπίου. Η αμοιβή του κηπουρού ήταν ημερήσια όπως προβλεπόταν από την πράξη πρόσληψής του ή όπως οριζόταν κάθε φορά από την ίδια πράξη που εξέδιδε ο Διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Όλες οι πράξεις που αφορούσαν την πρόσληψη ήταν αναγκαίο να γνωστοποιηθούν στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Το αγροκήπιο για την εγκατάσταση και την συντήρησή του απαιτούσε ορισμένα έξοδα, τα οποία αναγράφονταν μεταξύ άλλων στον προϋπολογισμό του

⁴⁰⁴ «Δημοδιδάσκαλοι έχοντες διετείς εν Εσπερία παιδαγωγικάς σπουδάς ή πτυχίον μετεκπαιδύσεως και τριετή τουλάχιστον προϋπηρεσία ως μετεκπαιδευθέντες, διορίζονται κατά προτίμησιν Διευθυνταί των Προτύπων» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118).

⁴⁰⁵ «Τα μαθήματα των προσηρτημένων εις τας Παιδαγωγικάς Ακαδημίας Προτύπων Δημοτικών Σχολείων παρατείνονται μέχρι της λήξεως των απολυτηρίων εξετάσεων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118).

⁴⁰⁶ «Ο Διευθυντής της Ακαδημίας έχει δικαιώματα Επιθεωρητού Δημοτικής Εκπαίδευσης και ασκεί πειθαρχικήν εξουσίαν, δυνάμενος να επιβάλη επίπληξιν και πρόστιμον μέχρι 300 δραχμών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:118).

Υπουργείου Παιδείας⁴⁰⁷. Το Υπουργείο Παιδείας δαπανούσε μέχρι 50 χιλιάδες δραχμές κάθε χρόνο για να καλύψει τα συγκεκριμένα έξοδα του αγροκηπίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες προβλεπόταν να λειτουργήσουν από το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935. Μέσα σε διάστημα δύο μηνών από την δημοσίευση αυτού του άρθρου θα οριζόταν ύστερα από προεδρικό διάταγμα και μετά από πρόταση του Υπουργού Παιδείας ο αριθμός και η έδρα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Στο ίδιο άρθρο αναφερόταν η κατάργηση όλων των πολυτάξιων Διδασκαλείων, τα οποία λειτουργούσαν εκείνη την περίοδο. Επίσης, στα Διδασκαλεία δεν μπορούσαν να γίνουν δεκτοί προς φοίτηση νέοι φοιτητές, εφόσον θα είχαν καταργηθεί. Από το ακαδημαϊκό έτος 1934-1935, το οποίο θα αρχίσουν να λειτουργούν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες, τα πολυτάξια Διδασκαλεία με τις τάξεις που είχαν θα συμπτυσσόνταν. Ωστόσο, τα Διδασκαλεία θα λειτουργούσαν ως παράλληλα τμήματα, θα ανήκαν στις Ακαδημίες και θα βρίσκονταν στις έδρες των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Τα συμπτυσσόμενα Διδασκαλεία θα λειτουργούσαν με βάση το πρόγραμμα που θα ίσχυε στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες και έως την αποφοίτηση των σπουδαστών που ήδη φοιτούσαν στα Διδασκαλεία πριν την κατάργησή τους, δηλαδή μέχρι το τέλος του ακαδημαϊκού έτους 1935-1936.

Ακόμα είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι σε ιδιαίτερη περίπτωση 1-2 από τα Διδασκαλεία που είχαν καταργηθεί θα μπορούσαν να διατηρηθούν προσωρινά στην έδρα της κάθε Ακαδημίας και μετά την έναρξη της λειτουργίας των Ακαδημιών. Στις νεοσύστατες Παιδαγωγικές Ακαδημίες θα διανέμονταν όλα τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας, τα όργανα για τις πειραματικές ασκήσεις και οι βιβλιοθήκες των πολυτάξιων Διδασκαλείων που είχαν καταργηθεί ύστερα από σχετική απόφαση του Υπουργού Παιδείας και μετά από γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 μέσα σε διάστημα τεσσάρων μηνών από την δημοσίευση αυτού του άρθρου θα οριζόταν ύστερα από προεδρικό διάταγμα και μετά από σχετική γνωμάτευση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου το ωρολόγιο και το αναλυτικό πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος θα οριζόνταν επίσης οι εισιτήριες εξετάσεις, οι εγγραφές και οι μετεγγραφές των σπουδαστών των

⁴⁰⁷ «Επίσης αναγράφεται ετησίως εν τω προϋπολογισμώ του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων πίστωσης δι' εκάστην των διά του παρόντος ιδρυμένων Ακαδημιών μέχρι μεν 100.000 δραχμών κατ' έτος κατά τα 3 πρώτα έτη της λειτουργίας των, μέχρι δε 50.000 ετησίως κατά τα επόμενα έτη, προς αγοράν εποπτικών μέσων διδασκαλίας και οργάνων διά πειραματικής ασκήσεις, έτι δε δι' ίδρυσιν και πλουτισμόν βιβλιοθηκών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:119).

Ακαδημιών. Στο ίδιο άρθρο αναφερόταν ότι κατά την πρώτη διετία της λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών θα προσδιοριζόταν το ηλικιακό όριο των σπουδαστών. Με βάση λοιπόν το άρθρο 12 οι σπουδαστές έπρεπε να συμπληρώσουν το 24ο έτος της ηλικίας τους. Επιπλέον, οι πλεονάζοντες καθηγητές των γεωπονικών μαθημάτων που ανήκαν στα Διδασκαλεία προσλαμβάνονταν στις γεωπονικές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας «εις θέσεις ομοιοβάθμους, εφ' όσον υπάρχουν κενά τοιαύτα, αναγνωριζομένης της μέχρι τούδε υπηρεσίας των εις τα Διδασκαλεία ως χρόνου γεωργικής υπηρεσίας»⁴⁰⁸.

Με βάση το άρθρο 13 το προσωπικό που υπήρχε ήδη στα Διδασκαλεία Δημοτικής Εκπαίδευσης είχε τα απαιτούμενα προσόντα για τις αντίστοιχες θέσεις των Παιδαγωγικών Ακαδημιών που είχαν ιδρυθεί με βάση το νόμο. Η επιλογή του κατάλληλου προσωπικού των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και η διάθεση του πλεονάζοντος προσωπικού που ανήκε στα πολυτάξια Διδασκαλεία, τα οποία είχαν καταργηθεί, είχε ανατεθεί στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Όσοι κρίνονταν ως υπεράριθμοι ήταν υποχρεωμένοι να μετατεθούν από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο σε άλλες θέσεις εάν είχαν τα προσόντα που είχαν οριστεί με βάση το νόμο. Εάν δεν είχαν τα απαραίτητα προσόντα απολύονταν από την υπηρεσία και καταργούνταν οι θέσεις τους.

Με βάση το άρθρο 14 του ίδιου νόμου από το ακαδημαϊκό έτος 1933-1934 σταματούσε η εισαγωγή των φοιτητριών στα συντηρούμενα Διδασκαλεία Θηλέων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας ή του Δήμου Πειραιά. Μετά την αποφοίτηση των φοιτητριών των Διδασκαλείων Θηλέων κατά το ακαδημαϊκό έτος 1936-1937 σταματούσε να χορηγείται το πτυχίο, το οποίο έδινε το δικαίωμα στις γυναίκες να μπορούν να εργαστούν ως δασκάλες στα Δημοτικά σχολεία. Όμως, κατ' εξαίρεση και μετά από πρόταση του Συμβουλίου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, η οποία είχε εγκριθεί από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο και τον Υπουργό Παιδείας, μπορούσαν να ιδρυθούν μόνο 1-2 Παιδαγωγικές Ακαδημίες Θηλέων. Αυτές οι Ακαδημίες θα ιδρύονταν είτε στην Αθήνα είτε αλλού. Ακόμα, θα μπορούσε να λειτουργήσει και μία Ακαδημία στον Πειραιά από το ακαδημαϊκό έτος 1937-1938, η οποία θα συντηρούνταν από τον Δήμο Πειραιά.

⁴⁰⁸ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:119.

Μετά από το προεδρικό διάταγμα «Περί ορισμού αριθμού και εδρών Παιδαγωγικών Ακαδημιών» που εκδόθηκε το 1933, ορίστηκαν πόσες θα ήταν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες αριθμητικά, οι οποίες ήταν έξι στο σύνολο και σε ποιες πόλεις θα είχαν έδρα. Το διάταγμα αυτό το υπέγραψε ο Υπουργός Παιδείας Ιωάννης Μακρόπουλος μαζί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη στις 29 Νοεμβρίου 1933 στην Αθήνα. Οι πόλεις που φιλοξενούσαν τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν οι εξής:

1) Αθήνα, 2) Θεσσαλονίκη, 3) Ιωάννινα, 4) Τρίπολη, 5) Λαμία και 6) Αλεξανδρούπολη.

3.1.2. Οι λόγοι που ιδρύθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες με βάση την εισηγητική έκθεση

Με βάση την εισηγητική έκθεση του Τουρκοβασίλη υπήρχαν ορισμένοι λόγοι που οδήγησαν στην ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών⁴⁰⁹, οι οποίοι διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες: «α) Λόγοι κοινωνικοί και επιστημονικοί και β) Λόγοι οικονομικοί»⁴¹⁰. Επίσης, οι κοινωνικοί και οι επιστημονικοί λόγοι αναλύονται σε: «1) Κοινωνικούς, 2) Ηθικούς-ψυχολογικούς, 3) Παιδαγωγικούς-μορφωτικούς και 4) Λόγους καλύτερης επιλογής των μελλόντων δασκάλων»⁴¹¹. Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά και οι δύο κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία αφορούσε τους κοινωνικούς και τους επιστημονικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τους κοινωνικούς λόγους: Η αναβάθμιση του μορφωτικού επιπέδου των δασκάλων και η εξάπλωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης⁴¹² προϋποθέτει την ανύψωση της προσωπικότητας των εκπαιδευτικών. Δηλαδή η μόρφωση των δασκάλων αποτελούσε βασική προϋπόθεση προκειμένου να ανυψωθεί η λαϊκή εκπαίδευση. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ήταν αναγκαίο να αποκτήσει κοινωνικό κύρος, ώστε να επιτευχθεί ο σκοπός της λαϊκής εκπαίδευσης⁴¹³. Αυτό θα γινόταν όταν το κράτος ενισχύσει τις οικονομικές απολαβές των

⁴⁰⁹ «Μετά από έντονες διεκδικήσεις των εκπαιδευτικών της Δημοτικής Εκπαίδευσης, της ΔΟΕ κατά πρώτο λόγο, το 1933 τα Διδασκαλεία (δασκάλων) μετεξελίσσονται σε ανώτερες σχολές (μεταγυμνασιακές) διευτούς φοίτησης και ονομάζονται Παιδαγωγικές Ακαδημίες» (Κυπριανός, 2015:228).

⁴¹⁰ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:20.

⁴¹¹ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:20.

⁴¹² «Η άρτια μόρφωση και η κοινωνική προβολή του δασκάλου συνεπάγεται και την προαγωγή του όλου πολιτιστικού επιπέδου του ελληνικού Έθνους» (Αντωνίου Χρ., 2012:110).

⁴¹³ «Ο Παλαιολόγος υποστήριζε ότι πρωταρχικός σκοπός του σχολείου ήταν η υπηρετήση του έθνους. [...] Η αντίληψη για το σκοπό του σχολείου είχε αναπόδραστα δύο σημαντικές συνέπειες: ακύρωσε κάθε αυτονομία του παιδαγωγικού λόγου και μετέβαλε το σχολείο σε κρατικό εξάρτημα» (Κυπριανός, 2015:222/223).

εκπαιδευτικών και όταν οι εκπαιδευτικοί αποκτήσουν την βασική εκπαίδευση, δηλαδή την γυμνασιακή. Όλα αυτά τα δεδομένα θα μπορέσουν να προσελκύσουν τη νέα γενιά, ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη, για να ακολουθήσει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Όσον αφορά τους ηθικούς-ψυχολογικούς λόγους: Οι δάσκαλοι επέλεξαν το επάγγελμα στην ηλικία των 14 ετών, δηλαδή στην εφηβική ηλικία, όπου οι άνθρωποι δεν έχουν ακόμη κατασταλάξει ποιες κλίσεις έχουν και ποια είναι τα ενδιαφέροντά τους. «Η επιλογή αυτή κατευθυνόταν μάλλον από τον ηθικό εκβιασμό των γονέων ή της πολιτείας για τα άπορα και ορφανά παιδιά»⁴¹⁴. Αντίθετα, οι νέοι στην ηλικία των 17 ετών είναι αυτόνομοι, μπορούν να αποφασίσουν για τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό⁴¹⁵ και μπορούν να επιλέξουν το επάγγελμα του δασκάλου⁴¹⁶.

Όσον αφορά τους παιδαγωγικούς-μορφωτικούς λόγους: Όσοι είναι απόφοιτοι του εξατάξιου Γυμνασίου θα έχουν ολοκληρώσει την βασική τους εκπαίδευση και θα έχουν αρκετές γνώσεις⁴¹⁷ για να μπορούν με βάση το μορφωτικό τους επίπεδο να επιλέξουν το επάγγελμα που επιθυμούν. Οι απόφοιτοι του Γυμνασίου θα έχουν καλλιεργήσει τους πνευματικούς τους ορίζοντες και θα μπορούν να μάθουν επαρκώς μια ξένη γλώσσα⁴¹⁸. Μετά από την αποφοίτηση του Γυμνασίου⁴¹⁹, οι νέοι αφού είχαν λάβει γενική εκπαίδευση, η οποία ήταν σφαιρική και ολοκληρωμένη, «θα μπορούν να επιδοθούν απερίσπαστα και αποτελεσματικά στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, στη μελέτη της παιδαγωγικής επιστήμης»⁴²⁰.

Όσον αφορά τους λόγους καλύτερης επιλογής των μελλοντικών δασκάλων: Οι απόφοιτοι του εξατάξιου Γυμνασίου ήταν πολυάριθμοι. Έτσι, οι διευθυντές των

⁴¹⁴ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:20.

⁴¹⁵ «Η διάψευση και η απογοήτευση θα είναι σπανιότερες με την ελεύθερη επιλογή του επαγγέλματος σε ωριμότερη ηλικία» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

⁴¹⁶ «Η ενσυνείδητος επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μετά το 17ο-18ο έτος της ηλικίας, έτος δηλαδή που συμπίπτει με το χρόνο αποφοίτησης από το Γυμνάσιο» (Αντωνίου Χρ., 2012:110).

⁴¹⁷ «[...] Οι απόφοιτοι του Γυμνασίου θα γνωρίζουν πολύ καλά τον κλασσικό πολιτισμό, θα ευρύνεται ο πνευματικός ορίζοντας του δασκάλου και θα οξύνεται το ερευνητικό του πνεύμα, γινόμενο ικανό να ερευνά και να ασχολείται αυτόνομα με τις εφαρμοσμένες επιστήμες» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

⁴¹⁸ «Η δυνατότητα εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας θα τον καθιστά ικανό να αρύεται από τις πηγές την παιδαγωγική επιστήμη και η μακροχρόνια απασχόληση με τις άλλες φυσικομαθηματικές κ.λπ. επιστήμες θα τον καθιστά ικανότερο για τη διδασκαλία στο δημοτικό σχολείο» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

⁴¹⁹ «Η αποφοίτηση από το Γυμνάσιο βοηθάει τους μελλοντικούς δασκάλους να γνωρίσουν καλύτερα τα πολιτιστικά αγαθά του κλασσικού πολιτισμού, τις εφαρμοσμένες επιστήμες, τη μητρική όπως και κάποια ξένη γλώσσα» (Αντωνίου Χρ., 2012:110).

⁴²⁰ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21.

Παιδαγωγικών Ακαδημιών μπορούσαν να επιλέγουν τους καλύτερους φοιτητές που θα μπορούσαν να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα στο επάγγελμα του δασκάλου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε «η περίπτωση του μονοταξίου Διδασκαλείου Αθηνών στο οποίο, το 1929, προσήλθαν 540 υποψήφιοι για 60 θέσεις»⁴²¹. Με την δυνατότητα της καλύτερης επιλογής φοιτητών που μελλοντικά θα ασκούσαν το επάγγελμα του δασκάλου, αναβαθμιζόταν το ίδιο το επάγγελμα και η θέση του δασκάλου αποκτούσε μεγαλύτερο κύρος. Αξίζει να σημειωθεί ότι και σε άλλες χώρες οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου⁴²².

Η δεύτερη κατηγορία αφορούσε τους οικονομικούς λόγους. Με την ίδρυση των διτάξιων Παιδαγωγικών Ακαδημιών καταργήθηκαν τα πολυτάξια Διδασκαλεία και άλλαξε ο τρόπος κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν λιγότερες αριθμητικά σε σύγκριση με τα Διδασκαλεία, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της ανεργίας των δασκάλων⁴²³. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο η χώρα θα εξοικονομούσε οικονομικούς πόρους και θα είχε οικονομικό όφελος⁴²⁴ στον κρατικό προϋπολογισμό⁴²⁵.

3.2. Η εκπαίδευση κατά την περίοδο 1934-1936

3.2.1. Το Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα του 1934

Μετά από το προεδρικό διάταγμα «Περί του Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» που εκδόθηκε το 1934, ορίστηκε το αναλυτικό και το ωρολόγιο πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών⁴²⁶. Ο σκοπός

⁴²¹ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21.

⁴²² «Στα περισσότερα κράτη του κόσμου (Ευρώπη, Αμερική, Ρωσία) οι δάσκαλοι ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου» (Αντωνίου Χρ., 2012:110).

⁴²³ «Υπέρ της συστάσεως περιορισμένου αριθμού Παιδαγωγικών Ακαδημιών συνηγορεί ακόμα το γεγονός ότι με την κατάργηση του μεγάλου αριθμού Διδασκαλείων θα προκύψουν σημαντικές οικονομικές ωφέλειες για το κράτος και θα λυθεί παράλληλα το πρόβλημα του πλήθους των αδιόριστων δασκάλων» (Αντωνίου Χρ., 2012:110).

⁴²⁴ «Με την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών επέρχονται οικονομίες, οι οποίες ανέρχονται στα έξι εκατομμύρια δραχμές ετησίως σε σύγκριση με τις δαπάνες των πολυτάξιων Διδασκαλείων» (Αντωνίου Χρ., 2012:112).

⁴²⁵ «[...] Θα επέφερε σημαντικό οικονομικό όφελος στον κρατικό προϋπολογισμό, εφόσον οι δαπάνες θα περιορίζονταν στο 1/3 περίπου (3.152.368 δρχ. αντί των 9.219.871)» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:21).

⁴²⁶ «Το πρόγραμμα του 1934 ενταγμένο στη φιλοσοφία της ευρύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής του Παναγή Τσαλδάρη, για ριζική αναθεώρηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης των Φιλελευθέρων, που επεδίωκαν τη συστηματική διδασκαλία της Δημοτικής Γλώσσας στους δασκάλους και την ιδεολογική

αυτού του προγράμματος σπουδών ήταν να προσφέρει εξειδικευμένη παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση στους δασκάλους. «Το πρόγραμμα του 1934 δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα Παιδαγωγικά μαθήματα (41,2%) και στα Μαθήματα Δραστηριοτήτων (32,3%), ενώ πολύ μικρότερη στα Μαθήματα Ειδικότητας (26,5%)»⁴²⁷. Τα Παιδαγωγικά μαθήματα θεωρήθηκαν περισσότερο σημαντικά, αφού αποτελούσαν τη βάση της επαγγελματικής εκπαίδευσης των δασκάλων. Γι' αυτό η κατανομή του χρόνου διδασκαλίας των παιδαγωγικών μαθημάτων ήταν σύμφωνη με το νέο σύστημα εκπαίδευσης. Αντίθετα, τα μαθήματα της Ιστορίας, των Φυσικών και των Μαθηματικών απουσίαζαν εντελώς από το συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα, ενώ το μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας⁴²⁸ αντικαταστάθηκε από τη διδασκαλία της Αρχαίας και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας⁴²⁹.

Εκείνη την εποχή επικρατούσαν άλλες παιδαγωγικές αντιλήψεις για την εκπαίδευση των δασκάλων, οι οποίες εκφράζονταν με το αναλυτικό πρόγραμμα του 1934. Η πρώτη παιδαγωγική άποψη βασιζόταν στον Γερμανό παιδαγωγό Eduard Spranger⁴³⁰, ο οποίος πίστευε ότι «ο δάσκαλος έπρεπε να γνωρίζει καλά τόσο την ψυχοσύνθεση των παιδιών προκειμένου να διδάξει σ' αυτά όσο και τους μεθοδολογικούς κανόνες της ίδιας της παιδαγωγικής διαδικασίας»⁴³¹. Η δεύτερη παιδαγωγική άποψη βασιζόταν στις ιδέες του

μεταστροφή τους προς το νεοελληνικό πολιτισμό, καταργεί τη διδασκαλία της Δημοτικής» (Αντωνίου Χρ., 2012:145/146).

⁴²⁷ «Στο ωρολόγιο πρόγραμμα του 1934 τα Παιδαγωγικά και Συγγενή Μαθήματα (Γενική, Παιδαγωγική, Γενική Διδακτική, Ειδική Διδακτική, Διδακτικές Ασκήσεις-Φροντιστήρια, Ιστορία της Παιδαγωγικής, Ψυχολογία, Φιλοσοφικά και Σχολική Νομοθεσία) διδάσκονταν συνολικά και στα δύο έτη επί είκοσι οκτώ ώρες (41,2%) την εβδομάδα. Τα Μαθήματα Δραστηριοτήτων (Γυμναστική, Ωδική, Ενόργανος Μουσική, Εκκλησιαστική Μουσική, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία και Χειροτεχνία) διδάσκονταν επί είκοσι δύο ώρες (32,3%) την εβδομάδα και τα Μαθήματα Ειδικότητας επί δεκαοκτώ (26,5%)» (Αντωνίου Χρ., 2012:119).

⁴²⁸ «Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δε δόθηκε καμία σχεδόν σημασία στην Γλώσσα και τη διδακτική της, παρά το χρόνιο πρόβλημα του γλωσσικού ζητήματος που ταλάνιζε την εκπαιδευτική πραγματικότητα της εποχής» (Καραφύλλης, 2011:839).

⁴²⁹ «Αυτή η αντικατάσταση του μαθήματος των Ελληνικών με το μάθημα της Αρχαίας και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, όπως εξάλλου και η πλήρης κατάργηση της διδασκαλίας της Ιστορίας, των Φυσικών και των Μαθηματικών, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ως σύμπτωση, αλλά ως απόλυτα εσκεμμένη προσπάθεια του Υπουργού Παιδείας Θεόδωρου Τουρκοβασίλη να εφαρμόσει έμπρακτα την εξαγγελία του ότι θα σταματήσει με κάθε τρόπο τις μεταρρυθμίσεις, που με αγώνες δύο δεκαετιών είχαν επιφέρει στην εκπαίδευση οι διαδοχικές κυβερνήσεις των Φιλελευθέρων στο πνεύμα και στις κεντρικές ιδέες του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού [...]» (Αντωνίου Χρ., 2012:119/120).

⁴³⁰ «Στο γερμανικό παιδαγωγικό στοχασμό γενικά και στις απόψεις του εμπνευστή των Παιδαγωγικών Ακαδημιών E. Spranger ειδικότερα, ενυπάρχει η επιστημολογική διάσταση και θεμελίωση του τρόπου εκπαίδευσης των υποψήφιων δασκάλων. Το πρωταρχικό μέλημα του Spranger είναι να ορίσει εξαρχής την παιδική ηλικία και στη συνέχεια να ανακαλύψει τους τρόπους επικοινωνίας με αυτήν. Κατά συνέπεια, για να εκπαιδεύσει ο δάσκαλος τα παιδιά πρέπει πρώτα ο ίδιος να γνωρίσει καλά όχι μόνο τη δομή της παιδικής ψυχής αλλά και τους νόμους, οι οποίοι οδηγούν στη συγκρότησή της» (Αντωνίου Χρ., 2012:219).

⁴³¹ Αντωνίου Χρ., 2012:145.

Σχολείου Εργασίας και της Νέας Αγωγής που είχαν επικρατήσει εκείνη την εποχή⁴³² για το παιδοκεντρικό σχολείο, την πολύπλευρη εκπαίδευση των παιδιών και την ενεργή συμμετοχή τους στη διαδικασία της μάθησης. Σύμφωνα με αυτές τις παιδαγωγικές αντιλήψεις «σημαντική θέση στο πρόγραμμα εκπαίδευσης των υποψήφιων δασκάλων όφειλε να κατέχει η σωματική άσκηση, η καλλιέργεια χειρωνακτικών δεξιοτήτων και η συναισθηματική ευαισθητοποίηση με την προσέγγιση της μουσικής»⁴³³.

Το προεδρικό διάταγμα εκδόθηκε μετά από πρόταση του Υπουργού Παιδείας Ιωάννη Μακρόπουλου. Είχε λάβει υπόψη του σχετική γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας. Με βάση το συγκεκριμένο διάταγμα ορίστηκαν τα μαθήματα που θα διδάσκονταν σε κάθε τάξη των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, ο απαιτούμενος χρόνος διδασκαλίας κάθε μαθήματος ανά τάξη και η κατανομή της διδασκόμενης ύλης κάθε μαθήματος ανά τάξη. Το διάταγμα αυτό το υπέγραψε ο Υπουργός Παιδείας Ιωάννης Μακρόπουλος μαζί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη στις 16 Φεβρουαρίου 1934 στην Αθήνα. Παρακάτω αναφέρονται τα μαθήματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ανά τάξη.

Αρχικά, στα Παιδαγωγικά μαθήματα περιλαμβάνονταν το μάθημα της Γενικής Παιδαγωγικής. Όσον αφορά την Α' τάξη στο πρώτο κεφάλαιο αναφερόταν στην Παιδαγωγική ως ιδιόμορφη επιστήμη και στις σχέσεις της Παιδαγωγικής επιστήμης με άλλες επιστήμες. Ακόμα, όριζε την έννοια της Αγωγής και αποσαφήνιζε την αναγκαιότητα και την δυναμική της. Επιπλέον, όριζε την Αγωγή ως κοινωνική λειτουργία, την συσχέτιζε με την μόρφωση, τόνιζε τον σκοπό της και ανέφερε ότι μέσω της Αγωγής μπορούν να προωθηθούν τα μορφωτικά ιδεώδη. Τέλος, στο ίδιο κεφάλαιο έκανε λόγο για τους παράγοντες της Αγωγής και για την σχέση τρόφιμου-κοινωνίας-δασκάλου. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόταν στην Οδηγητική, στην κυρίως αγωγή ή οδηγία και στα μέσα της Αγωγής. Αναλυτικότερα αναφερόταν στην διδασκαλία, στα παιδιά, στην ατομική και ομαδική εργασία. Στο τρίτο κεφάλαιο εξεταζόταν γενικότερα η Σχολική Ζωή. Πιο συγκεκριμένα, τονιζόταν το ηθικό κύρος και η αγάπη που διέθετε

⁴³² «Η προοδευτική κατίσχυση των ιδεών του Σχολείου Εργασίας και του κινήματος της Νέας Αγωγής αποδείχθηκαν καταλυτικές. Βασικές τους αρχές, όπως η αυτενέργεια του εκπαιδευόμενου, η βιωματική μάθηση, η μετάβαση από τα οικεία στα λιγότερο οικεία και η αλληλεπίδραση των φορέων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αναβάθμισαν το ρόλο της γλώσσας και ανέδειξαν τη σημασία του κοινωνικού κόσμου του παιδιού και της εμπειρίας» (Κυπριανός, 2015:197).

⁴³³ Αντωνίου Χρ., 2012:145.

ο δάσκαλος, η καλλιέργεια τόσο των ατομικών όσο και των κοινωνικών αξιών και η καταπολέμηση των ελαττωμάτων των φοιτητών. Όσον αφορά την Β΄ τάξη, στο ίδιο μάθημα αναφέρονταν οι διάφορες κατευθύνσεις της Παιδαγωγικής⁴³⁴. Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γενικής Παιδαγωγικής οι προβλεπόμενες ώρες ήταν δύο για την Α΄ τάξη και μία για την Β΄ τάξη.

Στα Παιδαγωγικά μαθήματα εντασσόταν το μάθημα της Γενικής Διδακτικής, το οποίο διδασκόταν μόνο στην Α΄ τάξη. Στη Γενική Διδακτική, το πρώτο κεφάλαιο αφιερωνόταν στη διδασκαλία, την έννοια και τον σκοπό της. Στο δεύτερο κεφάλαιο προσδιορίζονταν τα μέσα διδασκαλίας, η διδακτέα ύλη (επιλογή και διάταξη της ύλης), τα μορφωτικά αγαθά και το πρόγραμμα του Δημοτικού σχολείου. Το τρίτο κεφάλαιο αναφερόταν στην διδακτική επεξεργασία της ύλης και στην προσαρμογή της διδασκαλίας με βάση την φύση του παιδιού. Για την διδασκαλία του μαθήματος της Γενικής Διδακτικής οι προβλεπόμενες ώρες ήταν τρεις για την Α΄ τάξη.

Στα Παιδαγωγικά μαθήματα εντάσσονταν το μάθημα της Ειδικής Διδακτικής, οι διδακτικές ασκήσεις-φροντιστήρια και η Σύντομος Ιστορία της Παιδαγωγικής, τα οποία διδάσκονταν στην Β΄ τάξη. Όσον αφορά το μάθημα της Ειδικής Διδακτικής, αυτό αναφερόταν στον σκοπό και την μορφωτική δύναμη της διδακτικής, στην διάταξη της ύλης και στην μέθοδο διδασκαλίας των διάφορων μαθημάτων του Δημοτικού σχολείου. Επίσης, τόνιζε την σημαντικότητα της διδακτικής εργασίας κυρίως στα ολιγοτάξια και στα μονοτάξια Δημοτικά σχολεία. Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ειδικής Διδακτικής οι προβλεπόμενες ώρες ήταν τρεις, ενώ για την εφαρμογή των διδακτικών ασκήσεων οι προβλεπόμενες ώρες ήταν οκτώ.

Όσον αφορά το μάθημα της Ιστορίας της Παιδαγωγικής, αυτό χωριζόταν σε δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονταν τα εξής: «Η αγωγή εις την Αρχαίαν Ελλάδα (Αθήνα-Σπάρτη), Η αγωγή εις την Ρώμην, Η αγωγή εις το Βυζάντιον, Η αγωγή κατά τον Μεσαίωνα και την Αναγέννησιν, Η θρησκευτική μεταρρύθμισις και η επίδρασις της επί της εκπαιδύσεως, Η αγωγή κατά την εποχήν του Διαφωτισμού, Η πραγματιστική κατεύθυνσις εν τη αγωγή και τη διδασκαλία, Η αγωγή κατά τον 19ον αιώνα, Η έρευνα εκάστης των ως άνω περιόδων δέον να γίνεται διά της εκθέσεως των ιδεών των κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικών τύπων εκάστης περιόδου (π.χ. Πλάτωνος,

⁴³⁴ «Αι διάφοροι κατευθύνσεις της Παιδαγωγικής: Ατομική-Κοινωνική Παιδαγωγική, Ερβατιανή Παιδαγωγική, Σχολείον εργασίας, Πειραματική Παιδαγωγική, Θεωρητική Παιδαγωγική» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:122).

Κομενίου, Ρουσσώ, Πεσταλότσι, Ερβάρτου κ.λπ.)»⁴³⁵. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονταν οι σύγχρονες τάσεις της Παιδαγωγικής Επιστήμης και οι εκπρόσωποί της. Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας της Παιδαγωγικής οι προβλεπόμενες ώρες ήταν δύο.

Στη συνέχεια, τα μαθήματα της Ψυχολογίας χωρίζονταν σε: 1) Γενική Ψυχολογία και 2) Ειδική Ψυχολογία. Το μάθημα της Ειδικής Ψυχολογίας χωριζόταν σε τρεις θεματικές ενότητες: α) στην Ψυχολογία του παιδιού, β) στην Ψυχολογία του εφήβου και γ) στην Ψυχολογία των ατομικών διαφορών. Όλα αυτά τα μαθήματα διδάσκονταν στην Α' τάξη, ενώ στην Β' τάξη διδασκόταν μία σύντομη επισκόπηση των σύγχρονων ψυχολογικών θεωριών⁴³⁶. Για τη διδασκαλία των μαθημάτων της Ψυχολογίας στην Α' τάξη και για την διδασκαλία των σύγχρονων ψυχολογικών θεωριών στην Β' τάξη οι προβλεπόμενες ώρες ήταν τρεις.

Το μάθημα της Γενικής Ψυχολογίας εξέταζε την Ψυχολογία ως επιστήμη και τη σχέση της με άλλες επιστήμες. Επίσης, συσχέτιζε την έρευνα και το πείραμα με την επιστήμη της Ψυχολογίας. Στο ίδιο μάθημα προσδιοριζόταν μεταξύ άλλων⁴³⁷ το νευρικό σύστημα, η μνήμη και οι μνημονικοί τύποι. Η πρώτη θεματική ενότητα του μαθήματος της Ειδικής Ψυχολογίας ήταν η Ψυχολογία του παιδιού. Αυτή η ενότητα περιέγραφε την εξέλιξη του ψυχικού βίου του παιδιού σε συνάρτηση με την σωματική του ανάπτυξη⁴³⁸ όπως επίσης και την ανάπτυξη της ηθικής μόρφωσης. Η δεύτερη θεματική ενότητα ήταν η Ψυχολογία του εφήβου που προσδιόριζε τα βασικότερα ψυχικά χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας και τα εκπαιδευτικά προβλήματα που δημιουργούνταν. Η τρίτη θεματική ενότητα ήταν η Ψυχολογία των ατομικών

⁴³⁵ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:122.

⁴³⁶ «Νοολογική ψυχολογία, Μορφολογική ψυχολογία, ψυχανάλυσις, Ατομική ψυχολογία» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

⁴³⁷ Στο μάθημα της Γενικής Ψυχολογίας αναφέρονταν οι εξής θεματικές ενότητες: «Το νευρικό σύστημα, Αίσθημα-Αντίληψις, Παράστασις, Φαντασία, Μνήμη, απομνημόνευσις, μνημονικοί τύποι, η νόησις και αι μορφαί αυτής, νοητικοί τύποι, γλώσσα και νόησις, ένστικτα, ορμαί, βούλησις, περί συναισθήματος, χαρακτήρ, ιδεώδες και προσωπικότης» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

⁴³⁸ Άλλες θεματικές του μαθήματος «Ψυχολογία του Παιδιού» ήταν οι εξής: «η κληρονομικότης, το παιδίον ευθύς μετά την γέννησίν του, η ανάπτυξις της οράσεως και των λοιπών αισθήσεων, αι πρώται συναισθηματικά κινήσεις και η εκδήλωσις των, η μνήμη, αι διάφοραι μορφαί της φαντασίας, συνειρμός των παραστάσεων, συνειδήσις, προσοχή, η έφεσις προς μάθησιν, μίμησις, περιέργεια, κρίσις και συλλογισμός, η εκμάθησις της γλώσσης, η εκούσια πράξις, το βάδισμα και η παιδιά» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

διαφορών, στην οποία αναλύονταν μεταξύ άλλων⁴³⁹ οι ατομικές διαφορές, τα αίτια τους και οι διαφορές στη νοημοσύνη των ανθρώπων.

Το μάθημα της Σχολικής Νομοθεσίας συμπεριλαμβανόταν στα μαθήματα της Παιδαγωγικής. Η Σχολική Νομοθεσία διδασκόταν μόνο στην Β΄ τάξη για μία ώρα. Σε αυτό το μάθημα αναφέρονταν τα είδη των σχολείων της Δημοτικής Εκπαίδευσης, το διδακτικό προσωπικό των Δημοτικών σχολείων, η υποχρεωτική φοίτηση των παιδιών και ό,τι αφορούσε τη διοίκηση της εκπαίδευσης⁴⁴⁰.

Επιπλέον, τα μαθήματα της Φιλοσοφίας ήταν α) η Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, β) Τα στοιχεία της ηθικής και της αισθητικής και γ) τα Στοιχεία του Δημοσίου Δικαίου, της πολιτικής οικονομίας και της κοινωνιολογίας, τα οποία διδάσκονταν στην Α΄ τάξη. Όσον αφορά την Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, διδασκόταν η έννοια και το έργο της Φιλοσοφίας, η Φιλοσοφία ως επιστήμη και ότι η Φιλοσοφία χωριζόταν σε δύο κατηγορίες: τη Γνωσιολογία⁴⁴¹ και τη Μεταφυσική⁴⁴². Στο μάθημα «Στοιχεία της Ηθικής» διδασκόταν κυρίως η φύση του ηθικού, η συνείδηση, οι ατομικές και κοινωνικές αρετές. Στο μάθημα «Στοιχεία της Αισθητικής» διδασκόταν η φύση του ωραίου, συσχετιζόταν το ωραίο με τη φύση και την τέχνη και τα είδη του ωραίου. Το συγκεκριμένο μάθημα διδασκόταν στην Β΄ τάξη και οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας ήταν δύο. Το μάθημα «Στοιχεία του Δημοσίου Δικαίου, πολιτικής οικονομίας και κοινωνιολογίας» χωριζόταν σε δύο θεματικές: Α) Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου⁴⁴³ και Β) Στοιχεία πολιτικής οικονομίας και κοινωνιολογίας⁴⁴⁴. Το

⁴³⁹ Άλλες θεματικές του μαθήματος «Ψυχολογία των ατομικών διαφορών» ήταν οι εξής: «διάγνωσης της νοημοσύνης και οι σχετικά μέθοδοι μετρήσεως αυτής και του σχολικού προϊόντος μετ' εφαρμογών, διαφοραί εις την συναισθηματικήν και βουλητικήν ζωήν, κατάταξις εις τύπους, διάφοροι τυπολογίαι» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

⁴⁴⁰ Το συγκεκριμένο μάθημα περιελάμβανε τις εξής θεματικές: «Διοίκησις της δημοτικής εκπαίδευσέως, επιθεωρηταί, εποπτικά συμβούλια, εκπαιδευτικόν συμβούλιον» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

⁴⁴¹ Στο μάθημα της Γνωσιολογίας οι θεματικές ήταν οι εξής: «Η γνώσις, το δυνατόν της γνώσεως και οι σχετικά θεωρίαι (Δογματισμός, σκέψις, κριτική θεωρία), η πηγή της γνώσεως και οι σχετικά θεωρίαι: Νοησιαρχία, Εμπειριοκρατία, Συνδυαστική θεωρία [...]» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:123).

⁴⁴² Στο μάθημα της Μεταφυσικής οι θεματικές ήταν οι εξής: «α) Η περί του κόσμου θεωρία, β) Η περί της ζωής θεωρία, γ) Η σύνθεσις της περί του κόσμου και της ζωής θεωρίας εις την περί του Θεού θεωρίαν» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:124).

⁴⁴³ Στο μάθημα των Στοιχείων του Δημοσίου Δικαίου οι θεματικές ήταν οι εξής: «Η έννοια του δικαίου, του δημοσίου και του ιδιωτικού δικαίου, τα στοιχεία του δημοσίου δικαίου, το δίκαιον του πολιτεύματος, το δημοκρατικόν δίκαιον [...]» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:124).

⁴⁴⁴ Στο μάθημα των Στοιχείων της πολιτικής οικονομίας και της κοινωνιολογίας οι θεματικές ήταν οι εξής: «α) Η προαγωγή του πλούτου, οι συντελεσταί αυτής, η φύσις [...], η εργασία [...], το κεφάλαιον [...]. β) Σύντομος επισκόπησις των κοινωνιολογικών θεωριών και κριτική αυτών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:124).

συγκεκριμένο μάθημα διδασκόταν στην Α΄ τάξη, ενώ οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας ήταν δύο.

Ακόμα, το μάθημα της Υγιεινής και της Σωματολογίας στην Α΄ τάξη χωριζόταν σε δύο κατηγορίες: α) στη Σωματολογία⁴⁴⁵ και β) στη Μικροβιολογία, στον άνθρωπο και στα νοσήματα⁴⁴⁶. Το ίδιο μάθημα στην Β΄ τάξη χωριζόταν σε δύο κατηγορίες: α) Στη Σχολική Υγιεινή⁴⁴⁷ και β) στη Νοσηλευτική⁴⁴⁸. Η διδασκαλία του μαθήματος της Υγιεινής και της Σωματολογίας και για τις δύο τάξεις ήταν μία ώρα.

Στο μάθημα της Ιστορίας των Θρησκειών στην Α΄ τάξη διδασκόταν η έννοια της θρησκείας και η ιστορία των θρησκευμάτων. Επιπλέον, διδάσκονταν οι εθνικές θρησκείες και τα χαρακτηριστικά τους⁴⁴⁹. Στην Β΄ τάξη διδασκόταν ο Χριστιανισμός⁴⁵⁰, ο Βουδισμός και η ουσία της θρησκείας από ιστορική, ψυχολογική και φιλοσοφική σκοπιά. Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών και για τις δύο τάξεις ήταν μία ώρα.

Στο μάθημα Αρχαία και Νεοελληνική Λογοτεχνία⁴⁵¹ στην Α΄ τάξη διδασκόταν η ανάγνωση και η ανάλυση των αρχαίων λυρικών ποιημάτων σε νεοελληνική μετάφραση. Επίσης, διδασκόταν η εισαγωγή στη νεοελληνική λογοτεχνία, ενώ γινόταν ανάγνωση και ανάλυση νεοελληνικών διηγημάτων. Στην Β΄ τάξη διδασκόταν η ανάγνωση και η ανάλυση των αρχαίων λυρικών ποιημάτων και των δημοτικών τραγουδιών. Οι εξετάσεις αυτές ήταν δύσκολες, διότι οι φοιτητές έπρεπε να γνωρίζουν

⁴⁴⁵ «Ατομική φυσιολογία και υγιεινή των οργάνων του ανθρώπινου σώματος» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:124).

⁴⁴⁶ «Περί αέρος, ύδατος, εδάφους, διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας του ανθρώπου, Μικροβιολογία, λοιμώδη νοσήματα (Μικρόβια, τρόπος μεταδόσεως λοιμωδών νόσων, προφύλαξις, εμβολιασμοί, απολύμανσις), μετ' επιδείξεων, επισκέψεων υγιεινολογικών ιδρυμάτων και εφαρμογών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:124).

⁴⁴⁷ «Υγιεινή των διδασκηρίων, υγιεινή του διδασκάλου, υγιεινή του μαθητού, υγιεινή της διδασκαλίας, ιδία δε τα περί της κοπώσεως και της προσλήψεως αυτής, ο καταρτισμός του ημερησίου προγράμματος από υγιεινής απόψεως, σχολικά ιδρύματα κοινωνικής υγιεινής και προνοίας, υπαίθρια σχολεία, ειδικά σχολεία, παιδικαί εξοχαί, σχολικά λουτρά κ.λπ.» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:125).

⁴⁴⁸ «Αι λοιμώδεις εν γένει νόσοι και η περιποίηση των πασχόντων εξ αυτών, πρόχειροι βοήθειαι, πρόχειρον φαρμακείον, περί ανωμάτων μαθητών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:125).

⁴⁴⁹ Οι θεματικές που περιείχαν τις εθνικές θρησκείες ήταν οι εξής: «Σινική, ινδική, αιγυπτιακή, Βαβυλωνιακή, Ελληνική θρησκεία, [...] η θρησκεία του Ισραήλ, η θρησκεία του Ζωροάστρου, νομικά θρησκείαι, η θρησκεία του φθίνοντος ιουδαϊσμού, Μωαμεθανική θρησκεία» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:125).

⁴⁵⁰ Στη διδασκαλία του Χριστιανισμού τονίζονταν οι εξής θεματικές: «Η ουσία του Χριστιανισμού, οι σχέσεις προς τας λοιπάς απολυτρωτικές θρησκείας, ιστορικά μορφαί του Χριστιανισμού» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:125).

⁴⁵¹ «Από τα περιεχόμενα του μαθήματος Αρχαία και Νεοελληνική Λογοτεχνία γίνεται φανερό ότι οι υποψήφιοι δάσκαλοι θα μπορούσαν μέσω της διδασκαλίας αυτού του μαθήματος να γνωρίσουν κείμενα της Αρχαίας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, δεν θα διδάσκονταν όμως τη Νεοελληνική Δημοτική Γλώσσα [...]» (Αντωνίου Χρ., 2012:119).

πολύ καλά την καθαρεύουσα, η οποία τους είχε επιβληθεί ως η επίσημη γλώσσα διδασκαλίας⁴⁵². Οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας για το συγκεκριμένο μάθημα για την Β΄ τάξη ήταν δύο, ενώ για την Α΄ τάξη ήταν μία.

Το μάθημα της Νεωτέρας ξένης γλώσσας περιελάμβανε τη διδασκαλία τριών ξένων γλωσσών: τα Γαλλικά, τα Γερμανικά ή τα Αγγλικά. Στα Γαλλικά στην Α΄ τάξη διδασκόταν η ανάγνωση και ανάλυση διηγημάτων και λυρικών ποιημάτων. Στην Β΄ τάξη διδασκόταν επιπλέον ανάγνωση και ανάλυση δραματικών έργων, παιδαγωγικών βιβλίων και περιοδικών. Στα Γερμανικά ή στα Αγγλικά στην Α΄ τάξη διδάσκονταν φωνητικές ασκήσεις, η ανάγνωση και η ερμηνεία φράσεων, διηγήσεων, αναγνωσμάτων και ποιημάτων, η γραμματική και το συντακτικό. Στην Β΄ τάξη διδάσκονταν η ανάγνωση πεζών και ποιητικών λογοτεχνημάτων, η γραμματική και το συντακτικό και η ανάγνωση-ανάλυση παιδαγωγικών βιβλίων και περιοδικών. Για όλες τις ξένες γλώσσες στην Α΄ και στην Β΄ τάξη οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας ήταν δύο.

Το μάθημα της Γεωπονίας και της Ζωοτεχνίας χωριζόταν και στις δύο τάξεις σε δύο θεματικές: τα Στοιχεία της Γεωπονίας και τα Στοιχεία της Ζωοτεχνίας. Στην Α΄ τάξη, στο μάθημα Στοιχεία Γεωπονίας διδασκόταν η οργάνωση του σχολικού κήπου, τα βασικότερα καλλωπιστικά φυτά και λαχανικά τα οποία καλλιεργούνταν στην Ελλάδα, η καλλιέργεια και η περιποίηση του κήπου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Στο μάθημα Στοιχεία Ζωοτεχνίας διδασκόταν κυρίως η πτηνοτροφία και η μελισσοκομία στις σχετικές εγκαταστάσεις της Ακαδημίας. Στην Β΄ τάξη στο μάθημα Στοιχεία Γεωπονίας διδασκόταν κυρίως η καλλιέργεια και η περιποίηση των οπωροφόρων δένδρων, της ελιάς και του αμπελιού στον κήπο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Στο μάθημα Στοιχεία Ζωοτεχνίας διδασκόταν η γαλακτοκομία, η εκτροφή και η περιποίηση των ζώων στις σχετικές εγκαταστάσεις της Ακαδημίας. Οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωπονίας και της Ζωοτεχνίας και για τις δύο τάξεις ήταν δύο.

Στο μάθημα της Γυμναστικής στην Α΄ τάξη διδάσκονταν όλες οι ελεύθερες ασκήσεις χωρίς όργανα, οι οποίες βασιζόνταν στο σουηδικό σύστημα. Επίσης, διδάσκονταν οι ελληνικοί χοροί και η σκοποβολή. Στην Β΄ τάξη διδάσκονταν οι καθημερινές σωματικές ασκήσεις και ότι αφορούσε τις σχολικές εκδρομές και την

⁴⁵² «Από την εξέταση της διδακτέας ύλης του μαθήματος της Αρχαίας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο πρόγραμμα του 1934 εύκολα διακρίνεται [...] η επιβολή της καθαρεύουσας» (Αντωνίου Χρ., 2012:145).

οργάνωσή τους. Οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Γυμναστικής και για τις δύο τάξεις ήταν δύο.

Το μάθημα της Μουσικής περιελάμβανε τη διδασκαλία του Τετράχορδου, του Μαντολίνου και της εκκλησιαστικής μουσικής και για τις δύο τάξεις. Όσον αφορά την διδασκαλία της Μουσικής στην Α΄ τάξη διδάσκονταν κυρίως οι φθόγγοι, η κλίμακα του Ντο, τα διαστήματα και οι παύσεις. Επιπλέον, στην Β΄ τάξη διδάσκονταν κυρίως ορισμένα στοιχεία της ιστορίας της Μουσικής, τα βασικότερα παιδαγωγικά άσματα κατάλληλα για το Δημοτικό σχολείο και η διδακτική της μελωδίας.

Στη διδασκαλία του Τετράχορδου στην Α΄ τάξη διδασκόταν κυρίως η περιγραφή του οργάνου, ο τρόπος λαβής του και πρακτικές ασκήσεις, ενώ στην Β΄ τάξη περισσότερες πρακτικές ασκήσεις. Στη διδασκαλία του Μαντολίνου στην Α΄ τάξη διδασκόταν κυρίως η περιγραφή του οργάνου, οι χορδές, η στάση και η θέση των χεριών και πρακτικές ασκήσεις, ενώ στην Β΄ τάξη οι κλίμακες και κάποια σχολικά άσματα. Επίσης, στη διδασκαλία της εκκλησιαστικής μουσικής στην Α΄ τάξη διδάσκονταν κάποια εισαγωγικά στοιχεία για την εκκλησιαστική μουσική, τα ονόματα των φθόγγων, η κλίμακα, κάποιες πρακτικές ασκήσεις, τα απολυτικά, τα κοντάκια, ο Ακάθιστος Ύμνος και τα πασχαλινά άσματα. Οι προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Μουσικής και για τις δύο τάξεις ήταν δύο. Υπήρχε μόνο μια διαφοροποίηση στις ώρες διδασκαλίας της εκκλησιαστικής μουσικής, η οποία διδασκόταν στην Α΄ τάξη για δύο ώρες ενώ στην Β΄ τάξη για μία ώρα.

Το μάθημα των Τεχνικών περιελάμβανε την Καλλιγραφία, την Ιχνογραφία και την Χειροτεχνία. Στην Α΄ τάξη διδάσκονταν όλες οι παραπάνω θεματικές, ενώ στην Β΄ τάξη η Ιχνογραφία και η Χειροτεχνία. Στην Α΄ τάξη στην Καλλιγραφία διδασκόταν η «ελευθέρα γραφή και στρογγυλή, η ανάπτυξις της ατομικής γραφής εκάστου φοιτητή εις το απλούν σύμμετρον και ευανάγλωστον, η γραφή ως μέσον διακοσμήσεως»⁴⁵³. Η διδασκαλία της Καλλιγραφίας ήταν μία ώρα. Στην ίδια τάξη στην Ιχνογραφία διδασκόταν μεταξύ άλλων η «ιχνογράφησις επί του χάρτου διά μολυβίων μαύρων και έγχρωμων και επί του πίνακος διά κιμωλιών λευκών και έγχρωμων»⁴⁵⁴ και η διακοσμητική ιχνογραφία. Τέλος, στην Χειροτεχνία διδασκόταν κυρίως εργασίες με χαρτόνια, η κατασκευή των γεωμετρικών στερεών και τα ανάγλυφα. Για τα κορίτσια

⁴⁵³ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:129.

⁴⁵⁴ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:129.

διδασκόταν η ραπτική και η κεντητική. Η διδασκαλία τόσο της Ιχνογραφίας όσο και της Χειροτεχνίας ήταν μιάμιση ώρα. Στην Β΄ τάξη στην Ιχνογραφία διδασκόταν η υδατογραφία και τα στοιχεία προοπτικής, ενώ στην Χειροτεχνία διδασκόταν κυρίως η σχολική ξυλοτεχνία και η ξυλογλυπτική. Η διδασκαλία και των δύο μαθημάτων ήταν μία ώρα.

Παρακάτω αναγράφεται αναλυτικά το Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (1934):

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ (1934)			
Μαθήματα		Ώρες ανά τάξιν	
1.	Παιδαγωγικά	Α' τάξις	Β' τάξις
	α) Γενική Παιδαγωγική	2	1
	β) Γενική Διδακτική	3	-
	γ) Ειδική Διδακτική	-	3
	δ) Διδακτικές ασκήσεις - Φροντιστήρια	-	8
	ε) Ίστορία τής Παιδαγωγικής	-	2
2.	Ψυχολογία	3	1
3.	Σχολική Νομοθεσία	-	1
4.	Φιλοσοφικά	2	2
5.	Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου	2	-
6.	Υγιεινή και Σωματολογία	1	1
7.	Θρησκευολογία	1	1
8.	Άρχαία και Νεοελληνική Λογοτεχνία	1	2
9.	Ξένη Γλώσσα	2	2
10.	Στοιχεία γεωπονίας και ζωολογίας	2	2
11.	Γυμναστική	2	2
12.	Μουσική		
	α) Ώδινη	2	2
	β) Ενόργανος Μουσική	2	2
	γ) Εκκλησιαστική Μουσική	2	1
13.	Τεχνικά		
	α) Καλλιγραφία	1	-
	β) Ίχνογραφία	1. 1/2	2
	γ) Χειροτεχνία	1. 1/2	1
	Σύνολον	31	36

Εικόνα 10: Τα μαθήματα και οι ώρες ανά τάξη με βάση το Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών του 1934. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, Τζήκας Χρήστος & Ανθόπουλος Κώστας, «Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα: Η περίοδος των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών 1933-1990», Τόμος Β΄, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1998, Σελ.23.

3.2.2. Οι εισιτήριες εξετάσεις, οι εγγραφές και οι μετεγγραφές των φοιτητών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα του 1934

Μετά από το προεδρικό διάταγμα «Περί εισιτηρίων εξετάσεων, εγγραφών και μετεγγραφών εις τας Παιδαγωγικάς Ακαδημίας» που εκδόθηκε το 1934, ορίστηκαν οι εισιτήριες εξετάσεις για την εισαγωγή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, οι εγγραφές και οι μετεγγραφές των υποψήφιων σπουδαστών. Το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα εκδόθηκε μετά από πρόταση του Υπουργού Παιδείας Ιωάννη Μακρόπουλου, αφού είχε λάβει υπόψη του σχετική γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το διάταγμα αυτό το υπέγραψε ο Υπουργός Παιδείας Ιωάννης Μακρόπουλος μαζί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη στις 25 Απριλίου 1934 στην Αθήνα.

Με βάση το άρθρο 1 του προεδρικού διατάγματος οι εισιτήριες εξετάσεις για την εισαγωγή στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες θα διεξάγονταν μία φορά τον χρόνο στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Ο σύλλογος των Καθηγητών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας όριζε την ημέρα και την ώρα διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων⁴⁵⁵. Οι εγγραφές των υποψήφιων σπουδαστών στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ξεκινούσαν στις 15 Σεπτεμβρίου και έληγαν στις 30 του ίδιου μήνα. Επίσης, τα μαθήματα ξεκινούσαν από την 1 Οκτωβρίου και έληγαν στις 15 Ιουνίου. Ακόμα, με βάση το άρθρο 2 ο Σύλλογος των Καθηγητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν υπεύθυνος για την διεξαγωγή των εισαγωγικών εξετάσεων. Στον Σύλλογο των Καθηγητών μπορούσαν να προστεθούν Καθηγητές από άλλα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, οι οποίοι θα ορίζονταν από τον Γενικό Επιθεωρητή της οικείας περιφέρειας.

Με βάση το άρθρο 3 ένας φοιτητής για να γίνει δεκτός στις εισαγωγικές εξετάσεις ήταν υποχρεωμένος να υποβάλει στην Διεύθυνση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας τα παρακάτω δικαιολογητικά:

⁴⁵⁵ «Κατ' εξαίρεση κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών οι εισιτήριες εξετάσεις δύνανται κατόπιν ητιολογημένης απόφασης του Συλλόγου των καθηγητών αυτών να ενεργηθώσι μέχρι της 10ης Οκτωβρίου, οι εγγραφές των μαθητών της Α' τάξης να παραταθώσι μέχρι της 20ης Οκτωβρίου, τα δε μαθήματα της αυτής τάξεως να αρχώσι κανονικώς από της 21 Οκτωβρίου» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:131).

- 1) Απολυτήριο Γυμνασίου ή Πρακτικού Λυκείου με βαθμό τουλάχιστον «Καλώς» (πλήρες 6) και διαγωγή «κοσμιωτάτη», δηλαδή ο υποψήφιος σπουδαστής να ήταν απόφοιτος Γυμνασίου ή Πρακτικού Λυκείου,
- 2) Πιστοποιητικό υγείας, που θα το έδινε ο αρμόδιος σχολίατρος, το οποίο θα πιστοποιούσε ότι ο υποψήφιος σπουδαστής ήταν υγιής και αρτιμελής,
- 3) Πιστοποιητικό το οποίο να υποδηλώνει ότι ο υποψήφιος σπουδαστής δεν υπερβαίνει το 21ο έτος της ηλικίας του.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 4 οι εισαγωγικές εξετάσεις ήταν γραπτές και πρακτικές. Οι γραπτές εισαγωγικές εξετάσεις περιελάμβαναν τρία σκέλη. Πρώτον, την γραπτή ερμηνεία ενός αδιδακτου κειμένου 15-20 στίχων, το οποίο θα υπαγορευόταν στους υποψήφιους σπουδαστές και ενός «αδιδακτου πεζού συγγραφέως της Αττικής διαλέκτου, ανάλογου προς τας δυνάμεις αποφοίτων του γυμνασίου και λαμβανομένου διά κληρώσεως εκ 5 τεμαχίων, οριζόμενων μικρόν προ της ενάρξεως της εξετάσεως υπό του συλλόγου των καθηγητών»⁴⁵⁶. Δεύτερον, μια γραπτή έκθεση ιδεών, το θέμα της οποίας θα οριζόταν μετά από κλήρωση πέντε θεμάτων. Τρίτον, μια γραπτή απάντηση σε τρία από τα πέντε ερωτήματα μέσα από την διδασκόμενη ύλη «εις την έκτην τάξιν του γυμνασίου εκ της Ιστορίας και των μαθηματικών και εις τέσσερα εξ ερωτημάτων εκ της Φυσικής Ιστορίας, της Πειραματικής Φυσικής και της Χημείας»⁴⁵⁷. Από την άλλη, οι πρακτικές εξετάσεις αποτελούνταν από την ζωγραφική ενός φυσικού στερεού αντικειμένου, από την μουσική, την φωνητική και την γυμναστική. Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι εισαγωγικές εξετάσεις ήταν αρκετά αυστηρές⁴⁵⁸. Γι' αυτό οι υποψήφιοι φοιτητές θα έπρεπε να προετοιμαστούν κατάλληλα για να επιτύχουν την εισαγωγή τους στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες της χώρας.

Με βάση το άρθρο 5 ο κάθε εξεταστής είχε το δικαίωμα να βαθμολογήσει μόνο τα μαθήματα της ειδικότητάς του εκτός από τον Διευθυντή και τον Υποδιευθυντή της Ακαδημίας, οι οποίοι βαθμολογούσαν και τα υπόλοιπα μαθήματα. Ο βαθμός σε κάθε μάθημα προέκυπτε από τον μέσο όρο των βαθμών που είχαν βάλει οι καθηγητές και ο Διευθυντής ή ο Υποδιευθυντής της Ακαδημίας. Ο γενικός βαθμός της επίδοσης των

⁴⁵⁶ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:132.

⁴⁵⁷ «Τα θέματα της υπό στοιχείον γ' γραπτής εξετάσεως λαμβάνονται διά κληρώσεως εκ δέκα θεμάτων, οριζομένων υπό του συλλόγου των καθηγητών ολίγον προ της ενάρξεως της εξετάσεως» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:132).

⁴⁵⁸ «Όπως φαίνεται, επρόκειτο για ιδιαίτερα απαιτητικές εξετάσεις και απαιτούσαν πολύ καλή προετοιμασία» (Καραφύλλης, 2023:134).

υποψήφιων σπουδαστών ήταν ο μέσος όρος των βαθμών όλων των μαθημάτων που γινόταν με γραπτή εξέταση.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 ο Σύλλογος των Καθηγητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, αφού είχε λάβει υπόψη του την επίδοση των υποψήφιων σπουδαστών στην γραπτή εξέταση, αποφάσιζε την εισαγωγή ή μη των υποψήφιων σπουδαστών στις Ακαδημίες. Ο Σύλλογος των Καθηγητών συγκροτούσε έναν πίνακα με την σειρά επιτυχίας των φοιτητών που γίνονταν δεκτοί στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες⁴⁵⁹. Οι επιτυχόντες φοιτητές δεν μπορούσαν να υπερβαίνουν τους 40, ενώ από αυτούς επιτρεπόταν οι 15 να είναι φοιτήτριες, άρα οι άνδρες φοιτητές ήταν τουλάχιστον 25. Στην περίπτωση που προβλεπόταν να λειτουργήσουν δύο τμήματα στην Παιδαγωγική Ακαδημία, οι επιτυχόντες φοιτητές δεν μπορούσαν να υπερβαίνουν τους 80, ενώ από αυτούς επιτρεπόταν οι 30 να ήταν φοιτήτριες, άρα οι άνδρες φοιτητές ήταν τουλάχιστον 50. Παρατηρείται λοιπόν ότι δεν υπήρχε δίκαιη κατανομή όσον αφορά τις επιτυχούσες φοιτήτριες, αφού οι γυναίκες ήταν λιγότερες από τους άνδρες.

Ακόμα, στην περίπτωση που ισοβαθμούσαν δύο ή περισσότεροι φοιτητές, προτιμούνταν κατά σειρά όσοι είχαν επιδείξει μεγαλύτερη επιτυχία στις πρακτικές εξετάσεις. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η απόφαση του Συλλόγου των Καθηγητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών δεν μπορούσε να αλλάξει για κάποιο από τα παραπάνω θέματα της εισαγωγής των υποψήφιων φοιτητών. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 8 οι επιτυχόντες φοιτητές εγγράφονταν στην πρώτη τάξη της Παιδαγωγικής Ακαδημίας.

Το άρθρο 9 αναφερόταν στις μετεγγραφές των φοιτητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Με βάση λοιπόν το άρθρο 9 οι επιτυχόντες φοιτητές κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις είχαν το δικαίωμα μετεγγραφής σε άλλη Παιδαγωγική Ακαδημία μέχρι τα τέλη Νοεμβρίου. Όμως, υπήρχαν δύο προϋποθέσεις για να ισχύει το δικαίωμα μετεγγραφής των φοιτητών. Πρώτον υπήρχε η δυνατότητα μετεγγραφής φοιτητών εφόσον η Παιδαγωγική Ακαδημία δεν είχε συμπληρώσει τον αριθμό των φοιτητών που όριζε ο νόμος σε κάθε τάξη ή σε κάθε τμήμα της και δεύτερον οι ίδιοι οι φοιτητές δικαιούνταν νόμιμα τη μετεγγραφή με βάση όσα ίσχυαν για τους μαθητές των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης.

⁴⁵⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 7 το «αντίγραφο του πίνακος της επιτυχίας υποβάλλεται εντός 5 ημερών από της επίδοσης αποφάσεως του συλλόγου εις το Υπουργείον της Παιδείας» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:133).

3.2.3. Ο νόμος 6322/1934 «Περί τροποποίησης του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών»

Στις 10 Οκτωβρίου 1934 υπογράφηκε ο νόμος 6322/1934 «Περί τροποποίησης του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών», ο οποίος τροποποίησε ορισμένα άρθρα του νόμου 5802/1933 που αφορούσε την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Ο νόμος 6322/1934 υπογράφηκε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη, τον Υπουργό Παιδείας Ιωάννη Μαρκόπουλο και τον Υπουργό Δικαιοσύνης Σπυρίδωνα Ταλιαδούρο και εκδόθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1934 στην Αθήνα. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο αφού υπερψηφίστηκε από την Βουλή και την Γερουσία έγινε νόμος του κράτους (6322/1934).

Με το άρθρο 1 του νόμου 6322/1934 «Περί τροποποίησης του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών» αντικαθίσταται το άρθρο 2 του νόμου 5802/1933 που αφορούσε τον αριθμό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Σύμφωνα με το άρθρο 1 ιδρύονταν μέχρι επτά Παιδαγωγικές Ακαδημίες κατά ανώτατο όριο και για τα δύο φύλλα. Έτσι, οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες αυξήθηκαν και από έξι έγιναν επτά⁴⁶⁰. Επιπλέον, υπογράφηκε το προεδρικό διάταγμα «Περί ορισμού αριθμού Παιδαγωγικών Ακαδημιών και έδρας έβδομης Παιδαγωγικής Ακαδημίας» που όριζε ότι ο αριθμός των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν επτά⁴⁶¹. Η έβδομη Παιδαγωγική Ακαδημία ιδρύθηκε στην Κρήτη με έδρα της το Ηράκλειο. Το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα υπογράφηκε από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη, τον Υπουργό Παιδείας Ιωάννη Μαρκόπουλο και τον Υπουργό Δικαιοσύνης Σπυρίδωνα Ταλιαδούρο στις 22 Οκτωβρίου 1934.

Με το άρθρο 2 του νόμου 6322/1934 αντικαθίσταται το άρθρο 13 του νόμου 5802/1933 που αφορούσε το προσωπικό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Σύμφωνα με το άρθρο 2 για την επιλογή του προσωπικού των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν υπεύθυνη η ολομέλεια του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου⁴⁶², το οποίο έπρεπε να αποφασίσει ποιοι καθηγητές ήταν κατάλληλοι για την στελέχωση των Ακαδημιών.

⁴⁶⁰ «Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν πραγματικότητα από το φθινόπωρο του 1934, ενώ στις έξι προβλεπόμενες προστέθηκε η Παιδαγωγική Ακαδημία του Ηρακλείου Κρήτης το 1934» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:24).

⁴⁶¹ «Κατά το πρώτο ακαδημαϊκό έτος 1934-1935 λειτουργούν επτά Παιδαγωγικές Ακαδημίες, ιδρύεται και η Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου [...]» (Αντωνίου Χρ., 2012:115).

⁴⁶² «Το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο ασκούσε την διοικητική, πειθαρχική και επιστημονική δικαιοδοσία και αρμοδιότητα στο προσωπικό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:134).

Επίσης, η επιλογή του προσωπικού των Ακαδημιών και των πρότυπων σχολείων γίνονταν με βάση τα νόμιμα προσόντα που είχαν οι υποψήφιοι⁴⁶³.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ο Διευθυντής που ήταν στην έδρα της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας είχε οριστεί Πρόεδρος του τοπικού Εποπτικού Συμβουλίου της Δημοτικής Εκπαίδευσης. Ακόμα, σύμφωνα με το άρθρο 4 η διδασκαλία της Υγιεινής στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες είχε ανατεθεί στον Επιθεωρητή Σχολίατρο ή σε έναν από τους Σχολιάτρους μετά από υπουργική απόφαση και γνωμοδότηση του Διευθυντή της Σχολικής Υγιεινής. Η γνωμοδότηση του Διευθυντή ανέφερε ότι ο Επιθεωρητής Σχολίατρος ή ένας απλός Σχολίατρος μπορούσε να διδάξει το μάθημα της Υγιεινής, αλλά για την διδασκαλία του δεν θα αμειβόταν περισσότερο.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του ίδιου νόμου ως καθηγητές των Τεχνικών μαθημάτων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες μπορούσαν να διοριστούν ή να μετατεθούν οι καθηγητές που δίδασκαν τα συγκεκριμένα μαθήματα στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι καθηγητές αυτοί για να διδάξουν στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες έπρεπε να έχουν προϋπηρεσία τουλάχιστον πέντε ετών και πιστοποιητικό τεχνικής εκπαίδευσης. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 6 οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες που είχαν ανατεθεί στην Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία μπορούσαν να αυξηθούν σε τρεις μετά από απόφαση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Στην περίπτωση που είχαν ανατεθεί στην Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία τρεις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, η μία από αυτές υποχρεωτικά έπρεπε να ήταν στα Ιωάννινα.

3.2.4. Η προαγωγή των φοιτητών της Α΄ τάξης των Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα του 1935

Μετά από το προεδρικό διάταγμα «Περί του τρόπου προαγωγής μαθητών Α΄ τάξεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» που εκδόθηκε το 1935, προσδιορίστηκε ο τρόπος που προάγονταν οι φοιτητές στην Α΄ τάξη της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα εκδόθηκε μετά από πρόταση του Υπουργού Παιδείας Δημήτρη Χατζίσκου και ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ο Υπουργός Παιδείας Χατζίσκος για την έκδοση αυτού του διατάγματος είχε λάβει υπόψη του το άρθρο 12 του νόμου 5802/1933 «Περί ιδρύσεως

⁴⁶³ «Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι για το διδακτικό προσωπικό των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, εκτός από τον Διευθυντή και τον Υποδιευθυντή, δεν απαιτείται καμία άλλη ιδιαίτερη εκπαίδευση παρά μόνο το πτυχίο μιας Ανώτατης ή Ανώτερης Σχολής» (Αντωνίου Χρ., 2012:164).

Παιδαγωγικών Ακαδημιών» και τη σχετική γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Το διάταγμα αυτό το υπέγραψε ο Υπουργός Παιδείας Δημήτρης Χατζίσκος μαζί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Αλέξανδρο Ζαΐμη στις 5 Μαρτίου 1935 στην Αθήνα.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του προεδρικού διατάγματος οι φοιτητές της Α΄ τάξης των Παιδαγωγικών Ακαδημιών προάγονταν στην Β΄ τάξη με την προϋπόθεση ότι ο γενικός βαθμός των μαθημάτων ήταν τουλάχιστον καλώς. Επίσης, για την προαγωγή των φοιτητών στην Β΄ τάξη έπρεπε η διαγωγή⁴⁶⁴ τους κατά το ακαδημαϊκό έτος φοίτησης να ήταν τουλάχιστον καλή και η φοίτησή τους τακτική⁴⁶⁵. Στην περίπτωση που κάποιος φοιτητής είχε λάβει ετήσιο βαθμό κατώτερο του καλώς στα περισσότερα μαθήματα δεν μπορούσε να προαχθεί στην Β΄ τάξη και υποχρεωτικά απορριπτόταν. Επιπλέον, στην περίπτωση που κάποιος φοιτητής είχε λάβει μη προβιβάσιμο βαθμό σε ένα μάθημα μπορούσε να προαχθεί στην Β΄ τάξη μόνο εάν ο γενικός βαθμός ήταν προβιβάσιμος και εάν ο βαθμός σε αυτό το μάθημα δεν ήταν κατώτερος του 4. Όσοι φοιτητές δεν προάγονταν από την Α΄ στην Β΄ τάξη δύο φορές αποκλείονταν από την φοίτηση σε οποιαδήποτε Παιδαγωγική Ακαδημία.

Με βάση το άρθρο 2 τα μαθήματα στα οποία βαθμολογούνταν οι φοιτητές ήταν τα εξής: «1) Γενική Παιδαγωγική, 2) Γενική Διδακτική, 3) Ψυχολογία, 4) Φιλοσοφικά, 5) Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου, Πολιτικής Οικονομίας και Κοινωνιολογίας, 6) Σωματολογία και Υγιεινή, 7) Θρησκευολογία, 8) Αρχαία και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία, 9) Νεωτέρα ξένη γλώσσα, 10) Στοιχεία Γεωπονίας και Ζωοτεχνίας, 11) Γυμναστική, 12) Ωδική και Ενόργανος Μουσική, 13) Εκκλησιαστική Μουσική, 14) Καλλιγραφία και Ιχνογραφία, 15) Χειροτεχνία»⁴⁶⁶. Επίσης, στο ίδιο άρθρο αναφερόταν η βαθμολογική κλίμακα με βάση την οποία βαθμολογούνταν οι φοιτητές στα μαθήματα,

⁴⁶⁴ Με βάση το άρθρο 4 του προεδρικού διατάγματος η διαγωγή των φοιτητών ήταν «κοσμιωτάτη ή κοσμία ή καλή ή κακή. Ο χαρακτηρισμός της διαγωγής εκάστου μαθητού γίνεται διά πράξεως του συλλόγου των εν τη Παιδαγωγική Ακαδημία διδασκόντων, συνεχρομένου εις ειδικήν συνεδρίαν ευθύς μετά την λήξιν των μαθημάτων υπό την Προεδρίαν του Διευθύνοντος την Παιδαγωγικήν Ακαδημίαν» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:137).

⁴⁶⁵ «Προς διαμόρφωση ενός καλού παιδαγωγικού κλίματος στην εκπαίδευση των δασκάλων το ενδιαφέρον της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας εστιάζεται ισόβαρα σε δύο παράγοντες: στον έλεγχο της διαγωγής και στον έλεγχο της υποχρεωτικής φοίτησης των σπουδαστών» (Αντωνίου Χρ., 2012:153).

⁴⁶⁶ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:136.

η οποία ήταν: «Άριστα (10-9,01), Λίαν Καλώς (9-7,01), Καλώς (7-5,01), Σχεδόν Καλώς (5-4,01), Μετρίως (4-2,01), Μετριώτατα (2-0,01) και Κακώς (0)»⁴⁶⁷.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ο ετήσιος γενικός βαθμός των φοιτητών αναγραφόταν από τον Διευθυντή της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας στον γενικό έλεγχο. Ο ετήσιος γενικός βαθμός των φοιτητών προέκυπτε από τους βαθμούς όλων των μαθημάτων. Επίσης, οι φοιτητές λάμβαναν δύο φορές τον χρόνο τη βαθμολογία τους: α) το πρώτο δεκαπενθήμερο του Φεβρουαρίου και β) μετά την λήξη των μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους. Οι βαθμοί κάθε μαθήματος ανά εξάμηνο προέκυπταν από τον μέσο όρο του βαθμού των καθημερινών εξετάσεων και των εργασιών των φοιτητών και του βαθμού μιας εξέτασης στο μάθημα.

Η εξέταση για τα θεωρητικά μαθήματα ήταν γραπτή, ενώ για τα υπόλοιπα μαθήματα ήταν είτε γραπτή είτε προφορική ανάλογα με τη φύση του κάθε μαθήματος. Η εξέταση για το πρώτο εξάμηνο γινόταν το πρώτο δεκαπενθήμερο του Φεβρουαρίου, ενώ για το δεύτερο γινόταν κατά την λήξη των μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους. Τα θέματα της εξέτασης επιλέγονταν από τον Διευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας και από τον αρμόδιο καθηγητή. Επιπλέον, η γραπτή εξέταση κάθε εξάμηνο αποτελούνταν από τρία θέματα από τα οποία λύνονταν τα δύο. Στην γραπτή εξέταση παρευρισκόταν ο καθηγητής που δίδασκε το μάθημα και ο Διευθυντής της Ακαδημίας. Όσοι φοιτητές δεν μπορούσαν να παρευρεθούν στις εξετάσεις και απουσίαζαν για λόγους υγείας ή για προσωπικούς λόγους καλούνταν από τον Διευθυντή της Ακαδημίας να εξεταστούν άλλη ημέρα και άλλη ώρα. Στην περίπτωση που απουσίαζαν πάλι από την εξέταση βαθμολογούνταν Κακώς (0). Ακόμα, στην περίπτωση που η απουσία τους δικαιολογούταν μπορούσαν να εξεταστούν στα θέματα που εξετάστηκαν και οι συμφοιτητές τους.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 η φοίτηση για όσους είχαν εισαχθεί στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν τακτική. Η τακτική φοίτηση προέβλεπε ότι οι φοιτητές έπρεπε κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους να μην απουσιάζουν «ώρας διδακτικής πλείονας των 8 εκ μαθήματος διδασκομένου μίαν ώραν καθ' εβδομάδα ή πλείονας των 15 εκ μαθήματος διδασκομένου δύο ώρας καθ' εβδομάδα ή πλείονας των 25 εκ μαθήματος διδασκομένου τρεις ή πλείονας ώρας καθ' εβδομάδα»⁴⁶⁸. Επιπρόσθετα, οι φοιτητές δεν

⁴⁶⁷ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:136.

⁴⁶⁸ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:137.

μπορούσαν να απουσιάσουν περισσότερες από 200 διδακτικές ώρες στο σύνολο από όλα τα διδασκόμενα μαθήματα.

Οι καθηγητές ήταν υποχρεωμένοι να σημειώνουν τις απουσίες κάθε ωριαίου μαθήματος των φοιτητών στον ημερήσιο έλεγχο. Ακόμα, οι καθηγητές σημείωναν στον ημερήσιο έλεγχο τους βαθμούς της προφορικής εξέτασης και των γραπτών ασκήσεων των φοιτητών. Επιπλέον, οι καθηγητές μέσα σε πέντε ημέρες από τη λήξη του κάθε μήνα έπρεπε να παραδώσουν στον Διευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας ένα έντυπο που να αναγράφει τους φοιτητές οι οποίοι απουσίαζαν και αναλυτικά τις απουσίες τους σε κάθε μάθημα. Ο Διευθυντής της Ακαδημίας ήταν υπεύθυνος, μαζί με τους καθηγητές, για την ακρίβεια των στοιχείων αυτού του εντύπου. Όλα αυτά τα στοιχεία καταχωρούνταν αργότερα στον γενικό έλεγχο των φοιτητών.

Με βάση το άρθρο 6 ο Διευθυντής της Ακαδημίας μαζί με τους καθηγητές συγκαλούσαν Σύλλογο μετά τη λήξη των μαθημάτων. Την συνεδρίαση του Συλλόγου διηύθυνε ο Διευθυντής της Ακαδημίας, ο οποίος είχε οριστεί ως πρόεδρος. Στον Σύλλογο ελεγχόταν η τακτική φοίτηση κάθε σπουδαστή της Ακαδημίας. Όσοι σπουδαστές δεν φοιτούσαν τακτικά αποκλείονταν από τις εξετάσεις του Β' εξαμήνου και ήταν υποχρεωμένοι να επαναλάβουν τα μαθήματα αυτής της τάξης. Επομένως, όσοι είχαν ελλιπή φοίτηση παρέμεναν στην ίδια τάξη και δεν προάγονταν στην επόμενη.

Με το άρθρο 7 ορίστηκε η προαγωγή ή η απόρριψη των φοιτητών της Α' τάξης κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Ο Διευθυντής της Ακαδημίας μαζί με τους καθηγητές συγκαλούσαν Σύλλογο για να αποφασίσουν ποιοι φοιτητές προάγονταν στην Β' τάξη και ποιοι παρέμεναν στην ίδια με σκοπό να την επαναλάβουν. Τα βασικότερα κριτήρια των καθηγητών και του Διευθυντή για την προαγωγή ή την απόρριψη των φοιτητών ήταν η βαθμολογία που είχαν λάβει οι φοιτητές σε κάθε μάθημα, ο γενικός βαθμός και η διαγωγή τους⁴⁶⁹. Στο πρακτικό που συνέτασαν οι καθηγητές με τον Διευθυντή αναφέρονταν αναλυτικά τα προσωπικά στοιχεία κάθε φοιτητή: το όνομα, το επώνυμο, το όνομα του πατέρα κάθε φοιτητή και ο βαθμός, ολογράφως και αριθμητικώς. Στην περίπτωση που απορρίπτονταν κάποιοι φοιτητές, οι καθηγητές ανέφεραν στο πρακτικό

⁴⁶⁹ «Σύμφωνα με το Διάταγμα 3 της 22ας Μαρτίου 1935, η «κακή» διαγωγή αποτελεί επαρκή λόγο για τη μη προαγωγή των σπουδαστών από το πρώτο στο δεύτερο έτος σπουδών» (Αντωνίου Χρ., 2012:153).

τον λόγο απόρριψης, ο οποίος ήταν είτε οι ανεπαρκείς βαθμοί είτε η κακή διαγωγή είτε η μη τακτική φοίτηση.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 8 προβλέπονταν ορισμένες ποινές στους φοιτητές των Παιδαγωγικών Ακαδημιών για τις παραβάσεις που έκαναν. Οι ποινές ήταν οι εξής: «1) Παραίνεσις, 2) Επίπληξις, 3) Προσωρινή αποβολή μέχρι τριών ημερών, 4) Προσωρινή αποβολή μέχρις οκτώ ημερών, 5) Προσωρινή αποβολή μέχρις ενός έτους, 6) Διαρκής αποβολή εκ της Παιδαγωγικής Ακαδημίας εις την φοιτά και 7) Αποκλεισμός από πασών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών του Κράτους»⁴⁷⁰. Οι διδάσκοντες από μόνοι τους μπορούσαν να δώσουν μια συμβουλή στους φοιτητές και να τους επιπλήξουν, ενώ ο Διευθυντής της Ακαδημίας επέβαλε την προσωρινή αποβολή μέχρι τριών και μέχρι οκτώ ημερών. Επιπλέον, ο Σύλλογος των διδασκόντων μετά από έγκριση του Υπουργού Παιδείας επέβαλε την οριστική αποβολή του φοιτητή ή των φοιτητών από την Ακαδημία και τον αποκλεισμό από όλες τις Ακαδημίες της χώρας. Με αυτές τις ποινές οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες δεν διαφοροποιούνταν ως προς την αυστηρότητα σε σύγκριση με τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης⁴⁷¹.

3.2.5. Η απόλυση των φοιτητών της Β΄ τάξης των Ακαδημιών σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα του 1936

Μετά από το προεδρικό διάταγμα «Περί του τρόπου απολύσεως των μαθητών της Β΄ τάξεως των Παιδαγωγικών Ακαδημιών» που εκδόθηκε το 1936, προσδιορίστηκε ο τρόπος που απολύονταν οι φοιτητές της Β΄ τάξης της κάθε Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα εκδόθηκε μετά από πρόταση του Υπουργού Παιδείας Νίκου Λούβαρη και ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ο Υπουργός Παιδείας Νικόλαος Λούβαρης για την έκδοση αυτού του διατάγματος είχε λάβει υπόψη του το άρθρο 12 του νόμου 5802/1933 «Περί ιδρύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών» και τη σχετική γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Το διάταγμα αυτό το υπέγραψε ο Υπουργός Παιδείας Νικόλαος Λούβαρης μαζί με τον βασιλιά Γεώργιο Β΄ στις 21 Ιουλίου 1936 στην Αθήνα.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 οι φοιτητές της Β΄ τάξης των Παιδαγωγικών Ακαδημιών απολύονταν αν ο γενικός βαθμός τους ήταν τουλάχιστον Καλώς (5-7), η διαγωγή τους

⁴⁷⁰ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:138.

⁴⁷¹ «Οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες στην ουσία λειτουργούσαν με τη φιλοσοφία και τη νοοτροπία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και όχι με αυτή της Τριτοβάθμιας» (Καραφύλλης, 2013:231).

κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους υπήρξε τουλάχιστον καλή και η φοίτησή τους ήταν τακτική⁴⁷². Επίσης, με βάση το άρθρο 2 τα μαθήματα που βαθμολογούνταν οι φοιτητές ήταν τα εξής: «1) Γενική Παιδαγωγική, 2) Ιστορία της Παιδαγωγικής, 3) Σχολική Νομοθεσία, 4) Διδακτική, 5) Πρακτική Διδασκαλία, 6) Ψυχολογία, 7) Φιλοσοφικά, 8) Σχολική Υγιεινή και Νοσηλευτική, 9) Θρησκευολογία, 10) Αρχαία και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία, 11) Νεώτερα ξένη γλώσσα (Γαλλική ή Γερμανική), 12) Στοιχεία Γεωπονίας και Ζωοτεχνίας, 13) Γυμναστική, 14) Ωδική, 15) Ενόργανος Μουσική, 16) Εκκλησιαστική Μουσική, 17) Ιχνογραφία, 18) Χειροτεχνία και 19) Οικοκυρική οικονομία»⁴⁷³.

Όσον αφορά τους βαθμούς με βάση το ίδιο άρθρο στην περίπτωση που οι φοιτητές είχαν λάβει στα περισσότερα μαθήματα κατώτερο βαθμό του καλώς απορρίπτονταν. Επιπλέον, οι φοιτητές που είχαν λάβει σε ένα μάθημα κατώτερο βαθμό του καλώς απολύονταν μόνο εάν ο γενικός βαθμός τους ήταν τουλάχιστον καλώς και αν στο μάθημα αυτό ο βαθμός δεν ήταν κατώτερος του 4. Τέλος, στην περίπτωση που οι φοιτητές της Β' τάξης είχαν απορριφθεί δύο φορές εξαιτίας ανεπαρκών βαθμών ή κακής διαγωγής αποκλείονταν από την φοίτηση σε οποιαδήποτε Παιδαγωγική Ακαδημία.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ο βαθμός σε κάθε μάθημα προέκυπτε από τον ετήσιο βαθμό του μαθήματος και από τον βαθμό των γραπτών εξετάσεων. Ο ετήσιος βαθμός σε κάθε μάθημα προέκυπτε από τους βαθμούς των δύο εξαμήνων και αναγραφόταν από τον Διευθυντή της Ακαδημίας στον ειδικό έλεγχο των φοιτητών αμέσως μετά τη λήξη των μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους. Στο πρώτο εξάμηνο οι φοιτητές βαθμολογούνταν από την καθημερινή εξέταση και τις εργασίες τους. Αποτέλεσε εξαίρεση το γεγονός ότι τα δύο πρώτα χρόνια που λειτούργησαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες η εξέταση μπορούσε να διεξαχθεί κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Φεβρουαρίου.

Στο δεύτερο εξάμηνο οι φοιτητές βαθμολογούνταν από την καθημερινή εξέταση, τις εργασίες τους και από μια ειδική εργασία σε ένα από όλα τα θεωρητικά μαθήματα. Το θέμα της εργασίας αυτής ήταν ίδιο για όλους τους φοιτητές και δινόταν από τον

⁴⁷² «Όσον αφορά τη διαγωγή των σπουδαστών του δεύτερου έτους, οι διατάξεις του Διατάγματος 4 της 28ης Ιουλίου 1936 ήταν ακόμα πιο αυστηρές. Έτσι, δεν απολύονταν όσοι δεν έδειξαν διαγωγή τουλάχιστον «καλή» ή δεν φοίτησαν κανονικά, ενώ όσοι απορρίφθηκαν δύο φορές εξαιτίας «κακής» διαγωγής αποκλείονταν στο εξής να φοιτήσουν σε οποιαδήποτε Παιδαγωγική Ακαδημία» (Αντωνίου Χρ., 2012:154).

⁴⁷³ Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:145.

Διευθυντή της Ακαδημίας και από τον καθηγητή που δίδασκε το μάθημα. Το θέμα δινόταν στους φοιτητές δύο τουλάχιστον μήνες πριν τη λήξη των μαθημάτων. Έτσι, οι φοιτητές είχαν αρκετό χρόνο να ολοκληρώσουν την εργασία. Οι εργασίες αυτές βαθμολογούνταν από τον Διευθυντή της Ακαδημίας και τον αρμόδιο καθηγητή. Για την βαθμολογία της εργασίας ο Διευθυντής και ο καθηγητής λάμβαναν υπόψη τους την χρήση των πηγών και των βοηθημάτων από τους φοιτητές.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 οι βαθμοί των φοιτητών που χαρακτηρίζαν την διαγωγή τους ήταν οι βαθμοί της Α΄ τάξης των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Όσα είχαν καθοριστεί για την τακτική φοίτηση των φοιτητών ίσχυαν και για την Β΄ τάξη. Μετά τη λήξη των μαθημάτων ο Διευθυντής της Ακαδημίας και οι καθηγητές συγκαλούσαν Σύλλογο, στον οποίο συζητούσαν τη διαγωγή και την τακτική φοίτηση των φοιτητών. Επιπλέον, οι καθηγητές μαζί με τον Διευθυντή αποφάσιζαν τον αποκλεισμό των φοιτητών από τις πτυχιακές εξετάσεις, εφόσον οι φοιτητές δεν είχαν καλή διαγωγή και τακτική φοίτηση. Επομένως, αυτοί οι φοιτητές υποχρεώνονταν να επαναφοιτήσουν στην ίδια τάξη και να παρακολουθήσουν τα ίδια μαθήματα.

Επιπρόσθετα, με βάση το άρθρο 5 οι πτυχιακές εξετάσεις διεξάγονταν το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου. Στη διεξαγωγή των εξετάσεων παρευρίσκονταν οι καθηγητές της Β΄ τάξης που συγκροτούσαν την εξεταστική επιτροπή, στην οποία πρόεδρος ήταν ο Διευθυντής της Ακαδημίας. Οι εξετάσεις αυτές ήταν γραπτές στα θεωρητικά μαθήματα, ενώ στα υπόλοιπα μαθήματα ήταν είτε προφορικές είτε γραπτές ανάλογα με τη φύση του κάθε μαθήματος. Επίσης, σε κάθε μάθημα τα θέματα των εξετάσεων επιλέγονταν πριν την έναρξη της εξέτασης από τον Διευθυντή και τον καθηγητή που δίδασκε το αντίστοιχο μάθημα. Ακόμα, ο Διευθυντής όφειλε να ενημερώσει τους εξεταζόμενους φοιτητές πόσο χρόνο είχαν στη διάθεσή τους για να απαντήσουν τα θέματα.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το θέμα της πρακτικής άσκησης των εξεταζόμενων φοιτητών στο Πρότυπο Δημοτικό σχολείο της Ακαδημίας⁴⁷⁴ οριζόταν μετά από κλήρωση έξι θεμάτων. Η επιλογή των θεμάτων γινόταν από τον Διευθυντή και τον αρμόδιο καθηγητή και το θέμα καθοριζόταν τρεις ώρες πριν την εξέταση.

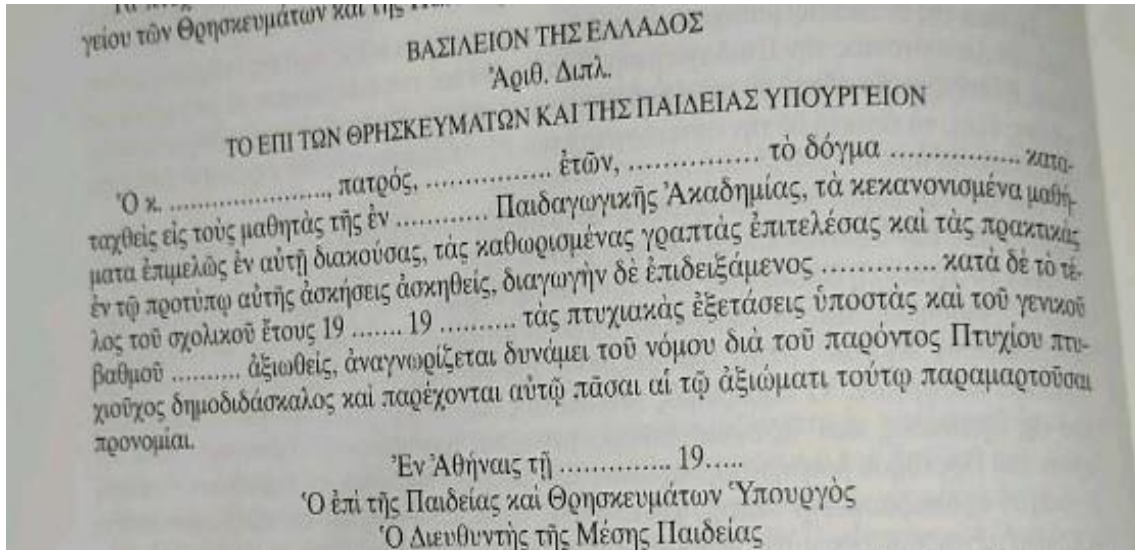
⁴⁷⁴ «Ο νόμος 5802/1933 προέβλεπε την έκδοση προεδρικού διατάγματος με το οποίο θα προσαρτηθούν σε κάθε Παιδαγωγική Ακαδημία δύο Πρότυπα Δημοτικά σχολεία, ένα πολυτάξιο και ένα μονοτάξιο, με στόχο την πρακτική άσκηση των σπουδαστών σ' αυτά» (Μπουζάκης, Τζήκας & Ανθόπουλος, 1998:22).

Τέλος, τα γραπτά των φοιτητών παραλαμβάνονταν από τον Διευθυντή, ενώ τα βαθμολογούσε ο αρμόδιος καθηγητής.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 ο Σύλλογος διδασκόντων μαζί με τον Διευθυντή της Ακαδημίας αποφάσιζαν την απόλυση ή την απόρριψη των εξεταζόμενων φοιτητών. Ο Διευθυντής της Ακαδημίας ήταν υπεύθυνος να γράψει στον ειδικό έλεγχο των φοιτητών τον βαθμό της εξέτασης κάθε μαθήματος. Για κάθε μάθημα αναγράφονταν στον ειδικό έλεγχο αριθμητικώς και ολογράφως οι βαθμοί και ο γενικός βαθμός των φοιτητών.

Επιπλέον, με βάση το άρθρο 7 οι πτυχιακές εξετάσεις διεξάγονταν από την εξεταστική επιτροπή η οποία αποτελούσε τους αρμόδιους καθηγητές και τον Διευθυντή. Για τα αποτελέσματα των πτυχιακών εξετάσεων των φοιτητών συντάσσονταν πρακτικά σε ένα βιβλίο, το οποίο φυλασσόταν στο αρχείο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Τα πρακτικά ήταν υποχρεωμένοι να υπογράφουν οι καθηγητές που αποτελούσαν τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής. Σύμφωνα με το άρθρο 8, μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων, ο Διευθυντής της Ακαδημίας, που εκτελούσε χρέη προέδρου της εξεταστικής επιτροπής, υπέβαλε στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ένα αντίγραφο του γενικού ελέγχου των φοιτητών. Αυτό το αντίγραφο δημοσιευόταν στην εφημερίδα της κυβερνήσεως.

Σύμφωνα με το άρθρο 9 στα απολυτήρια των φοιτητών αναγράφονταν αριθμητικώς και ολογράφως οι βαθμοί όλων των μαθημάτων και ο γενικός βαθμός. Τα απολυτήρια των φοιτητών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών υπογράφονταν από τον Διευθυντή της Ακαδημίας. Τέλος, με βάση το άρθρο 10 τα πτυχία των απόφοιτων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών εκδίδονταν από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων σύμφωνα με το παρακάτω έντυπο:

Εικόνα 11: Το έντυπο του διπλώματος των απόφοιτων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών το 1936. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, Τζήκας Χρήστος & Ανθόπουλος Κώστας, «Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα: Η περίοδος των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών 1933-1990», Τόμος Β΄, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1998, Σελ.148.

3.2.6. Το Νομοθετικό Διάταγμα «Περί συμπληρώσεως του νόμου 6322 Περί τροποποιήσεως του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών» του 1936

Το 1936 υπογράφηκε το νομοθετικό διάταγμα «Περί συμπληρώσεως του νόμου 6322 Περί τροποποιήσεως του νόμου 5802 Περί Παιδαγωγικών Ακαδημιών» από τον βασιλιά Γεώργιο Β΄, τον Υπουργό Παιδείας Νικόλαο Λούβαρη, τα μέλη και τον πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου Ιωάννη Μεταξά. Το διάταγμα αυτό υπογράφηκε στις 21 Ιουλίου 1936 στην Αθήνα. Με βάση το άρθρο 1 ιδρύθηκε Παιδαγωγική Ακαδημία στην Μυτιλήνη, η οποία λειτούργησε με βάση τις διατάξεις του νόμου 5802/1933. Επιπλέον, με βάση το άρθρο 2 Διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας ορίστηκε όποιος είχε τα τυπικά προσόντα με βάση το νόμο και όποιος ήταν διδάκτορας της Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής των Πανεπιστημίων της Δυτικής Ευρώπης ή της Αμερικής. Τέλος, όσοι ήταν διδάκτορες έπρεπε να είχαν παράλληλα αξιολόγο συγγραφικό έργο.

Συμπεράσματα

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι έγιναν μεγάλες αλλαγές στον χώρο της εκπαίδευσης κατά την περίοδο 1928-1936. Αρχικά, το 1928 κέρδισε τις εκλογές ο Ελευθέριος Βενιζέλος και διόρισε Υπουργό Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα. Η κυβέρνηση Βενιζέλου υπερψήφισε τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια που είχαν συνταχθεί και αποτέλεσαν την «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929». Η μεταρρύθμιση αυτή ξεκίνησε να νομοθετείται από τον Γόντικα τη διετία 1928-1930 και συνεχίστηκε από τον επόμενο Υπουργό Παιδείας, τον Γεώργιο Παπανδρέου.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 ήταν μια σημαντική προσπάθεια να οργανωθεί η εκπαίδευση την περίοδο 1928-1932. Έπρεπε, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, να τεθούν οι βάσεις για τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο πιο κατάλληλος για να μπορέσει να αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας και να υλοποιήσει μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, μαζί με τους Υπουργούς Παιδείας Γόντικα και Παπανδρέου.

Οι στόχοι της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης ήταν να μορφωθούν οι περισσότεροι μαθητές κυρίως των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, να μειωθεί ο αναλφαβητισμός και η μόρφωση να γίνει πρακτική μέσω των σχολείων της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Επίσης, η μεταρρύθμιση αυτή είχε αρκετές επιρροές από τους παιδαγωγούς της εποχής που υποστήριζαν το Σχολείο Εργασίας, ενώ προσανατόλισε τους μαθητές στην προετοιμασία της καθημερινής ζωής.

Με βάση τα νομοσχέδια της μεταρρύθμισης του 1929 στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης περιλαμβάνονταν τα Νηπιαγωγεία και τα Δημοτικά. Στα Νηπιαγωγεία η φοίτηση των νηπίων ήταν προαιρετική και διετής, ενώ στα Δημοτικά η φοίτηση των μαθητών ήταν υποχρεωτική και εξαετής. Η φοίτηση τόσο στα Νηπιαγωγεία όσο και στα Δημοτικά ήταν μεικτή. Όσον αφορά το γλωσσικό ζήτημα καθιερώθηκε η δημοτική γλώσσα για όλες τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου, ενώ στις δύο τελευταίες διδασκόταν ταυτόχρονα η δημοτική με την καθαρεύουσα.

Επιπλέον, όσοι ήταν απόφοιτοι του Δημοτικού μπορούσαν να εγγραφούν χωρίς εισιτήριες εξετάσεις στις κατώτερες επαγγελματικές σχολές: γεωργικές, εμπορικές, βιοτεχνικές και οικοκυρικές και η φοίτησή τους ήταν είτε διετής είτε τριετής. Επίσης, οι απόφοιτοι του Δημοτικού μπορούσαν να εγγραφούν στα σχολεία της Μέσης

Εκπαίδευσης μετά από εισιτήριες εξετάσεις. Η Μέση Εκπαίδευση περιελάμβανε τα Γυμνάσια και τα Πρακτικά Λύκεια. Η φοίτηση των μαθητών στη Μέση Εκπαίδευση ήταν εξαετής. Ακόμα, ιδρύθηκαν Ανώτερα Παρθεναγωγεία για τη φοίτηση των κοριτσιών, στα οποία εγγράφονταν οι απόφοιτες του Δημοτικού χωρίς εξετάσεις, ενώ η φοίτηση ήταν τετραετής. Από τη δομή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929 διαφαίνεται ότι για την εγγραφή από το Δημοτικό στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης χρειαζόταν εισιτήριες εξετάσεις. Τέλος, η μεταρρύθμιση του 1929 θεμελίωσε το αστικό σχολείο στην Ελλάδα.

Μέσα από τις εισηγητικές εκθέσεις διαπιστώνεται τόσο ο ιδεολογικός προσανατολισμός της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929 όσο και ο ρόλος του σχολείου. Ο ιδεολογικός προσανατολισμός ήταν κυρίως φιλελεύθερος και εκσυγχρονιστικός, ενώ προώθησε τον δημοτικισμό. Επίσης, μέσα από τις εκθέσεις διαφαίνεται ο ρόλος του σχολείου, ο οποίος είναι να διαμορφώσει τους μαθητές ως ανθρώπους-πολίτες και ως επαγγελματίες, δηλαδή να τους παρέχει την απαραίτητη μόρφωση για να κοινωνικοποιηθούν, να ενταχθούν στην κοινωνία και αργότερα να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας.

Στη συνέχεια, μετά την παραίτηση του Γόντικα, ανέλαβε Υπουργός Παιδείας ο Παπανδρέου και συνέχισε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Στην υπουργική του θητεία ιδρύθηκε το ΑΕΣ, το οποίο ήταν υπεύθυνο για θέματα που αφορούσαν στη διοίκηση της εκπαίδευσης. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Παπανδρέου ψήφισε μια σειρά από νόμους οι οποίοι ήταν για την ανέγερση των σχολικών κτιρίων, για την ίδρυση και οργάνωση της Σχολής Καλών Τεχνών, για την νομιμοποίηση και οργάνωση των ξένων σχολείων, για την οργάνωση των σχολικών βιβλίων, για την ίδρυση και οργάνωση του Πανεπιστημίου Αθηνών και για την ίδρυση των Σχολικών Ταμείων και των Σχολικών Εφορειών. Επιπροσθέτως, στην υπουργική του θητεία μερίμνησε για το ζήτημα της σχολικής υγιεινής, της σωματικής αγωγής και των μαθητικών συσσιτίων, ενώ με προεδρικό διάταγμα θεσμοθέτησε νέο αναλυτικό πρόγραμμα για τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης.

Επιπλέον, η μεταρρύθμιση είχε αρκετά θετικά σημεία. Ένα από τα θετικά της μεταρρύθμισης ήταν η προσπάθεια που έγινε για την συνεκπαίδευση των δύο φύλων, δηλαδή την μεικτή φοίτηση. Αυτό συνέβαλε τόσο στην ψυχική διασύνδεση μεταξύ κοριτσιών και αγοριών όσο και στον περιορισμό του κόστους λειτουργίας των

σχολείων. Ακόμα, άλλο ένα θετικό ήταν η οργάνωση των μαθητών ειδικών κατηγοριών και η ίδρυση ειδικών τάξεων και σχολείων για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Αξίζει επίσης να επισημανθεί η ίδρυση και λειτουργία των νυχτερινών σχολών για τα παιδιά που δεν μπορούσαν να φοιτήσουν στο ημερήσιο σχολείο, επειδή εργάζονταν το πρωί.

Ακόμα, η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας ως επίσημης γλώσσας του Δημοτικού σχολείου και αργότερα η διδασκαλία των Νέων Ελληνικών στο Γυμνάσιο, είχε αδιαμφισβήτητα θετικό πρόσημο, εφόσον η συγκεκριμένη απόφαση κάλυπτε τις σύγχρονες ανάγκες τόσο της Παιδαγωγικής επιστήμης όσο και της ίδιας της κοινωνίας. Η αύξηση της φοίτησης στο Δημοτικό έδινε την δυνατότητα στα παιδιά των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων και κυρίως του αγροτικού πληθυσμού να μορφωθούν και να συνεχίσουν την φοίτησή τους στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Επίσης, όσον αφορά τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, η ίδρυση εξατάξιων Γυμνασίων και εξατάξιων Πρακτικών Λυκείων αναδιοργάνωσε και βελτίωσε τον χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Έτσι, τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης είχαν χωριστεί ανάλογα με τις κατευθύνσεις που περιείχαν: το Γυμνάσιο προσανατολιζόταν στην θεωρητική κατεύθυνση, ενώ αντίθετα το Πρακτικό Λύκειο στην θετική.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η ίδρυση του ΑΕΣ συγκαταλέγεται στα θετικά της μεταρρύθμισης, επειδή ρύθμιζε κυρίως διοικητικά ζητήματα, αν και υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Ταυτόχρονα, η ανέγερση σχολικών κτιρίων ήταν ένα ουσιαστικό μεταρρυθμιστικό έργο, εφόσον κατασκευάστηκαν νέα σχολικά συγκροτήματα και αυτό ενίσχυσε την ποιότητα της εκπαίδευσης. Αν και η ελληνική κυβέρνηση πήρε δάνειο και ξοδεύτηκαν αρκετά χρήματα, τα νέα κτίρια ήταν αναγκαία για την αναβάθμιση των σχολείων. Ακόμα, η ίδρυση και οργάνωση της Σχολής Καλών Τεχνών όπως και νέα νομοθεσία για το Πανεπιστήμιο Αθηνών αύξησαν τον αριθμό τόσο των φοιτητών όσο και του διδακτικού προσωπικού.

Όσον αφορά την ίδρυση των ξένων σχολείων το γεγονός ότι αποτελούσε πρόβλημα και λύθηκε σταδιακά ήταν μια μικρή επιτυχία της θητείας του Παπανδρέου. Ο νόμος αποσαφηνίζει τα ζητήματα που είχαν προκύψει και προκάλεσε θετικές αντιδράσεις στην εκπαιδευτική κοινότητα. Ο νόμος για την οργάνωση των σχολικών βιβλίων δεν είχε αρκετές αντιδράσεις, εφόσον συμφωνούσαν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και κυρίως η ΔΟΕ, γι' αυτό συγκαταλέγεται στα θετικά της μεταρρύθμισης. Παράλληλα, η ίδρυση

των σχολικών ταμείων και εφορειών ήταν ένα σοβαρό βήμα για την διαχείριση των οικονομικών θεμάτων των σχολείων και έτσι έχει θετικό πρόσημο.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα μαθητικά συσσίτια για τους άπορους μαθητές, υπήρξαν αναγκαία για να διευθετηθεί το ζήτημα των μαθητών που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να τραφούν. Επίσης, ο εμβολιασμός στα σχολεία ήταν χρήσιμος για την αποφυγή σοβαρών ασθενειών και για την οργάνωση της σχολικής υγιεινής. Επιπρόσθετα, όσον αφορά το νέο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης, που νομοθετήθηκε το 1931, έδωσε την δυνατότητα στους μαθητές του Γυμνασίου και του Πρακτικού Λυκείου να επιλέγουν κάποια μαθήματα, τα οποία έγιναν προαιρετικά. Το πιο σημαντικό στο νέο αναλυτικό πρόγραμμα ήταν ότι επεκτάθηκε η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.

Η μεταρρύθμιση του 1929, εκτός από τα θετικά σημεία, είχε και αστοχίες. Μία από τις αστοχίες ήταν ότι η μεταρρύθμιση και οι εκπαιδευτικές πολιτικές της κυβέρνησης Βενιζέλου (1928-1932) έστρεψαν εναντίον τους τον φιλελεύθερο δημοτικιστή Αλέξανδρο Δελμούζο και τον Δημήτρη Γληνό. Επίσης, μια αστοχία που έγινε στον χώρο της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης ήταν το γεγονός ότι όσοι φοιτούσαν στις επαγγελματικές σχολές αποκλείονταν από τις άλλες σχολές, διότι οι μαθητές αυτοί κατευθύνονται αμέσως στην αγορά εργασίας. Όμως, αυτή η τακτική διέκρινε τους μαθητές ανάλογα με την κοινωνική τάξη που προέρχονταν και δεν δίνονταν πολλές ευκαιρίες στα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.

Επιπλέον, υπήρχαν έντονες αντιδράσεις απέναντι στα νομοσχέδια της μεταρρύθμισης του 1929. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών, ΔΟΕ και ΟΛΜΕ, διαφώνησαν με τη μεταρρύθμιση και αντέδρασαν σθεναρά. Επίσης, ο Δημήτρης Γληνός κατέκρινε και αποδοκίμασε τη μεταρρύθμιση με συγκεκριμένα άρθρα του που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα *Ακρόπολις*. Στους επικριτές της μεταρρύθμισης ανήκει και η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία τάχθηκε κατά των νομοσχεδίων του 1929, επειδή ήθελε να πρωταγωνιστεί στις εκπαιδευτικές αλλαγές που γίνονταν.

Μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1932, το πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα ήταν ρευστό, εφόσον είχε αρκετές εναλλαγές στις κυβερνήσεις και είχαν γίνει και πραξικοπήματα. Γι' αυτό τον λόγο δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί εξ ολοκλήρου η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929. Από το 1932 μέχρι τη δικτατορία του Ιωάννη

Μεταξύ το 1936, άρχισε να αποδομείται η μεταρρύθμιση του 1929. Το 1933 τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε ο Τσαλδάρης και παρέμεινε στην εξουσία μέχρι το 1935.

Η κυβέρνηση συνασπισμού κομμάτων του Τσαλδάρη, από την αρχή της θητείας της, επέκρινε την μεταρρύθμιση του 1929 και επιθυμούσε να την αποδομήσει. Ο Τσαλδάρης διόρισε Υπουργό Παιδείας τον Θεόδωρο Τουρκοβασίλη το 1933, ο οποίος μόλις ανέλαβε επανέφερε τον κλασικισμό στην εκπαίδευση. Ακόμα, την ίδια χρονιά ο Τουρκοβασίλης κατήργησε τα Διδασκαλεία και ίδρυσε Ανώτερες Σχολές, τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες, για την εκπαίδευση των δασκάλων, αφού είχε επηρεαστεί, όπως και πολλοί παιδαγωγοί της εποχής, από το μοντέλο εκπαίδευσης της Γερμανίας. Συγχρόνως, επέβαλε την δική του εκπαιδευτική πολιτική, αφού καθιέρωσε ως επίσημη γλώσσα της εκπαίδευσης των δασκάλων την καθαρεύουσα καθώς και προσανατόλισε την εκπαίδευσή τους προς τον κλασικισμό. Την περίοδο αυτή ο εκπαιδευτικός συντηρητισμός ήταν ολοφάνερος.

Επιπλέον, ο νόμος που θεσμοθετήθηκε από τον Τουρκοβασίλη για την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ανέφερε ότι αυτά τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ήταν έξι στο σύνολο και στην πορεία μετεξελίχθηκαν σε επτά. Οι πόλεις που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, η Αλεξανδρούπολη, η Λαμία, η Τρίπολη και αργότερα το Ηράκλειο. Οι υποψήφιοι φοιτητές, μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις, μπορούσαν να εισαχθούν στις Ακαδημίες και να ολοκληρώσουν την εγγραφή τους σε αυτές. Δικαίωμα συμμετοχής στις εισιτήριες εξετάσεις είχαν όσοι ήταν απόφοιτοι εξατάξιου Γυμνασίου ή Πρακτικού Λυκείου. Επίσης, έπρεπε οι απόφοιτοι αυτοί να έχουν αποφοιτήσει τουλάχιστον με βαθμό «καλώς» που αντιστοιχούσε στον αριθμό 6, να είχαν διαγωγή κοσμιωτάτη και να κατέχουν πιστοποιητικό υγείας.

Η φοίτηση στις Ακαδημίες ήταν μεικτή και δίχρονη, ενώ προβλεπόταν η λειτουργία δύο τάξεων. Στις δύο αυτές τάξεις οι φοιτητές και οι φοιτήτριες διδάσκονταν αρκετά μαθήματα, μεταξύ άλλων Παιδαγωγική, Ψυχολογία, Θρησκευτικά, Ελληνικά, Φιλοσοφία, Υγιεινή, Γυμναστική, Μουσική και μια ξένη γλώσσα της επιλογής τους. Σε κάθε τάξη της Ακαδημίας ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών δεν μπορούσε να ξεπερνάει τους 40 στο σύνολο και από αυτούς οι 15 ήταν κορίτσια. Αξίζει να σημειωθεί ότι προβλεπόταν πρακτική άσκηση για τους φοιτητές στα Πρότυπα Δημοτικά σχολεία,

τα οποία εντάσσονταν στις Ακαδημίες. Επίσης, οι γεωπονικές ασκήσεις των φοιτητών πραγματοποιούνταν στα αγροκήπια των Ακαδημιών.

Ακόμα, ο νόμος αναφέρεται στο διδακτικό προσωπικό που θα στελέχωνε τις Ακαδημίες και στα προσόντα των υποψήφιων φοιτητών για την εισαγωγή τους στις Ακαδημίες. Όσον αφορά το προσωπικό των Ακαδημιών, ο Διευθυντής διηύθυνε την κάθε Ακαδημία και ο Υποδιευθυντής ήταν ο βοηθός του, ενώ και οι δύο εκτός από την διδασκαλία ορισμένων μαθημάτων είχαν και διοικητικές αρμοδιότητες. Το υπόλοιπο προσωπικό ήταν υπεύθυνο για την διδασκαλία των μαθημάτων των Ακαδημιών. Δηλαδή ο κάθε καθηγητής δίδασκε μάθημα συναφές με την ειδικότητά του. Οι καθηγητές θα έπρεπε να ήταν απόφοιτοι κάποιας Ανώτερης Σχολής. Αντίθετα, ο Διευθυντής και ο Υποδιευθυντής έπρεπε να ήταν κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου, να είχαν σπουδάσει στο εξωτερικό τουλάχιστον δύο χρόνια, να είχαν αρκετά χρόνια προϋπηρεσία και να είχαν συγγραφική δραστηριότητα.

Το 1934 με προεδρικό διάταγμα καθορίστηκε το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Στο πρόγραμμα αυτό αναφέρονταν αναλυτικά τα μαθήματα που διδάσκονταν και οι ώρες διδασκαλίας για το κάθε μάθημα. Επίσης, την ίδια χρονιά υπογράφηκε προεδρικό διάταγμα που όριζε τις εισιτήριες εξετάσεις των Ακαδημιών, τις εγγραφές και τις μετεγγραφές των φοιτητών. Παράλληλα, το 1934 υπογράφηκε το προεδρικό διάταγμα για την ίδρυση Παιδαγωγικής Ακαδημίας στο Ηράκλειο Κρήτης. Έτσι, προστέθηκε και άλλη Ακαδημία για την εκπαίδευση των δασκάλων.

Το 1935 ψηφίστηκε προεδρικό διάταγμα το οποίο προσδιόρισε τον τρόπο που προάγονταν οι φοιτητές της Α΄ τάξης στην Β΄. Τα κριτήρια προαγωγής ήταν ο γενικός βαθμός των μαθημάτων να ήταν τουλάχιστον καλώς, η διαγωγή να ήταν τουλάχιστον καλή και η φοίτησή τους τακτική. Είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι όσοι δεν προάγονταν από την Α΄ στην Β΄ τάξη δύο φορές, τιμωρούνταν με τον πλήρη αποκλεισμό τους από όλες τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες της χώρας. Στο ίδιο διάταγμα καθορίστηκαν τα μαθήματα που αξιολογούνταν οι φοιτητές και η βαθμολογική κλίμακα. Επίσης, στο ίδιο διάταγμα καθορίστηκαν και οι ποινές για τους φοιτητές που παραβίαζαν τον τρόπο λειτουργίας των Ακαδημιών. Ίσως αυτές οι ποινές ήταν περισσότερο αυστηρές από ότι έπρεπε.

Το 1936 με προεδρικό διάταγμα καθορίστηκε ο τρόπος που απολύονταν οι φοιτητές από την Β΄ τάξη της Ακαδημίας. Τα κριτήρια απόλυσης ήταν ο γενικός βαθμός των μαθημάτων να ήταν τουλάχιστον καλώς, η διαγωγή τους να ήταν τουλάχιστον καλή και η φοίτησή τους τακτική. Στο ίδιο διάταγμα γίνεται λόγος για την διεξαγωγή των πτυχιακών εξετάσεων. Μόλις οι φοιτητές αποφοιτούσαν λάμβαναν το δίπλωμά τους που πιστοποιούσε ότι ήταν πτυχιούχοι δάσκαλοι. Επίσης, την ίδια χρονιά ψηφίστηκε προεδρικό διάταγμα με βάση το οποίο ιδρύθηκε η Παιδαγωγική Ακαδημία στη Μυτιλήνη.

Ο νόμος για την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών είχε κάποιες αστοχίες. Όσον αφορά την εισαγωγή των υποψήφιων δασκάλων που προέρχονταν από κατώτερα λαϊκά στρώματα ο νόμος δεν είχε μεριμνήσει ώστε να μπορούν να λάβουν συγκεκριμένη μοριοδότηση για κοινωνικούς λόγους. Ταυτόχρονα, όσον αφορά τον αριθμό των εγγεγραμμένων φοιτητών τα κορίτσια ήταν λιγότερα από τα αγόρια. Αυτό δημιούργησε μεγάλη ανισότητα ως προς τα δύο φύλα, αφού επιτρεπόταν μια τάξη να έχει σύνολο 40 φοιτητές από τους οποίους οι 25 ήταν άνδρες, ενώ οι 15 ήταν γυναίκες. Αυτό προκάλεσε έμφυλη διάκριση, η οποία αποτυπώθηκε σε στατιστικά στοιχεία τα επόμενα έτη λειτουργίας των Ακαδημιών. Έτσι, το κράτος δεν έδωσε τις ίδιες ευκαιρίες στις γυναίκες δασκάλες να εργαστούν στα Δημοτικά σχολεία.

Επιπλέον, το διδακτικό προσωπικό των Ακαδημιών δεν είχε αρκετά προσόντα για να διδάξει τα μαθήματα, εφόσον έπρεπε να είχε μόνο ένα πτυχίο. Γι' αυτό οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες εξαιτίας της έλλειψης εξειδικευμένου διδακτικού προσωπικού ίσως δεν ικανοποίησαν πλήρως τις ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας. Επίσης, οι καθηγητές δεν επαρκούσαν για να διδάξουν στις Ακαδημίες, ενώ προέρχονταν από τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης και ο φόρτος εργασίας ήταν αρκετά απαιτητικός. Οπότε, η ποιότητα εκπαίδευσης των δασκάλων υποβαθμιζόταν. Βέβαια, η αναλογία φοιτητών και διδασκόντων ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα που επηρέαζε την διδασκαλία των μαθημάτων, αφού οι φοιτητές διπλασιάστηκαν τα επόμενα ακαδημαϊκά έτη, ενώ οι διδάσκοντες παρέμεναν σχεδόν ίδιοι με μια μικρή αύξηση.

Μια ακόμη αστοχία του κράτους ως προς το διδακτικό προσωπικό ήταν ότι εφόσον το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας διορίζε τους καθηγητές επεδίωκε να ελέγχει τι διδάσκουν και πως το διδάσκουν. Με αυτόν τον τρόπο περιόριζε τους καθηγητές έτσι

ώστε να μην μπορούν να αμφισβητήσουν τον τρόπο λειτουργίας των Ακαδημιών. Ταυτόχρονα, μια επιπλέον αστοχία ήταν ότι σε περίπτωση που η θέση του Διευθυντή ή του Υποδιευθυντή ήταν κενή δεν μπορούσαν να διοριστούν καθηγητές που είχαν τα τυπικά προσόντα διορισμού και άρα αποκλείονταν. Μπορούσε μόνο να διοριστεί ένας καθηγητής των Παιδαγωγικών μαθημάτων.

Επιπλέον, ένα άλλο αρνητικό στοιχείο ήταν στο αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα του 1934, το οποίο εστίαζε περισσότερο στα παιδαγωγικά μαθήματα και αμελούσε τα μαθήματα ειδικότητας, ενώ απουσίαζαν παντελώς τα Μαθηματικά, η Ιστορία και η Φυσική. Άρα, με βάση αυτό το πρόγραμμα οι μελλοντικοί δάσκαλοι θα υστερούσαν στο διδακτικό τους έργο όσον αφορά τα μαθήματα της Ιστορίας, της Φυσικής και των Μαθηματικών και δεν θα είχαν τελικά εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στα συγκεκριμένα μαθήματα. Επιπρόσθετα, στο πρόγραμμα αυτό αντικαταστάθηκε το μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας με το μάθημα της Αρχαίας και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας εσκεμμένα, αφού ο Υπουργός Παιδείας Θεόδωρος Τουρκοβασίλης επεδίωκε να περιορίσει τις ιδέες του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού και να προωθήσει την καθαρεύουσα.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης λειτουργίας των Παιδαγωγικών Ακαδημιών οι εκπαιδευτικοί διαμορφώνονταν μέσα σε ένα κλίμα πολιτικής αναταραχής και συγκρούσεων, το οποίο παρεμπόδιζε την καλλιέργεια των ανθρωπιστικών αξιών. Ακόμα, το γεγονός ότι οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες κατατάχθηκαν στην ανώτερη εκπαίδευση αποτέλεσε μια ενέργεια κρατικού ελέγχου από το Υπουργείο Παιδείας, προκειμένου να χειραγωγήσει την εκπαίδευση των δασκάλων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι δάσκαλοι να πρέπει να υπακούσουν τις εντολές των ανωτέρων τους και να μεταδίδουν τις ελεγχόμενες γνώσεις με βάση τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών χωρίς να παρεκκλίνουν. Από την άλλη, οι μαθητές και οι μαθήτριες θεωρούσαν τον δάσκαλό τους αυθεντία. Ακόμα, δεν αμφισβητούσαν όσα έλεγε και ήταν υποχρεωμένοι να αποδεχτούν ότι οι γνώσεις του ήταν αληθινές και σωστές.

Την περίοδο 1933-1936 η εκπαίδευση ήταν ελεγχόμενη από τις κυβερνήσεις και τα πραξικοπήματα που εναλλάσσονταν στην εξουσία. Η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν σημαντική για την εκπαίδευση των δασκάλων. Ταυτόχρονα, φάνηκε ότι η πρόθεση των κυβερνώντων ήταν να αλλάξουν τον εκπαιδευτικό προσανατολισμό της κυβέρνησης Βενιζέλου από φιλελεύθερο και δημοκρατικό σε συντηρητικό και

κλασικό. Επίσης, ο Τουρκοβασίλης επιθυμούσε να μετατρέψει την εκπαίδευση των υποψήφιων δασκάλων σε πιο αυστηρή. Προσπάθησε να προσανατολίσει τους εκπαιδευτικούς να αποκτήσουν αυταρχική συμπεριφορά, η οποία παρέπεμπε σε παλαιές παιδαγωγικές μεθόδους και αντιλήψεις. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση του Τσαλδάρη κατεύθυνε τους εκπαιδευτικούς προς την επιβολή της πειθαρχίας μέσα στην σχολική τάξη. Ακόμα, η λειτουργία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών στις επαρχιακές πόλεις συνέβαλε στον πλήρη σχεδόν έλεγχο των φοιτητών και των φοιτητριών. Όσοι φοιτητές ήταν μακριά από τα αστικά κέντρα, δηλαδή εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης, δεν μπορούσαν να επηρεαστούν αρκετά από τις εξελίξεις και τα γεγονότα που γίνονταν στις μεγάλες πόλεις. Τέλος, ο τρόπος λειτουργίας των Ακαδημιών ήταν ιδιαίτερα ελεγχόμενος και αυστηρός δεδομένου ότι οι Ακαδημίες ήταν τα ανώτερα Ιδρύματα της εποχής, στα οποία θα έπρεπε να κυριαρχεί το δικαίωμα στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης.

Βέβαια, από την άλλη, ο συνασπισμός των κομμάτων με επικεφαλής τον Τσαλδάρη προσπάθησε και πέτυχε να αναβαθμίσει την εκπαίδευση των δασκάλων και να την προσαρμόσει με βάση τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ένας σπουδαίος σταθμός της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν η μετάβαση από τα Διδασκαλεία στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Γιατί μέσα από τις Ακαδημίες, τα ανώτερα αυτά εκπαιδευτικά ιδρύματα, βελτιώθηκε σημαντικά η επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών με σκοπό να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά το έργο τους. Με αυτόν τον τρόπο οι δάσκαλοι αναγνωρίστηκαν σταδιακά ως επιστήμονες. Η πλήρης κατάρτιση των δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ανύψωσε το κοινωνικό τους κύρος. Οι δάσκαλοι με αρκετές γνώσεις πλέον, γενικές και επαγγελματικές, μπορούσαν να προσφέρουν περισσότερα στους μαθητές τους. Οι δάσκαλοι όπου και αν εργάζονταν, είτε στην πόλη, είτε στην ύπαιθρο, είτε σε απομακρυσμένα χωριά, όφειλαν να βοηθήσουν τους μαθητές τους σε προσωπικό, ψυχολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Έτσι, οι δάσκαλοι της εποχής εκείνης αποτέλεσαν πνευματικούς φάρους της εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Χρ. (1994), *«Η Εκπαίδευση των Δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες»*, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Διδακτορική Διατριβή.
- Αντωνίου, Χρ. (2012), *«Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα»*, Αθήνα: Πατάκης.
- Βακαλόπουλος, Κ., (2001), *«Το νέο ελληνικό έθνος (1204-2000). Νέα ελληνική ιστορία από τη Φραγκοκρατία ως τις μέρες μας»*, Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Βερέμης Θάνος & Νικολακόπουλος Ηλίας (επιμ.), *«Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η εποχή του»*, Β' Τόμος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2022.
- Γαλανού-Τουρκοβασίλη, Ρ. (2000), *«Θεόδωρος Τουρκοβασίλης: Ιστορική αναφορά»*, Αθήνα: Σιδέρης.
- Δαφνής, Γρ. (2020), *«Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων 1923-1940. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στο επίκεντρο της Ιστορίας»*, Τόμος Β', Αθήνα: Το Βήμα.
- Δημαράς, Α. (1986), *«Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε»*, Τόμος Β' (1895-1967), Β' Ανατύπωση, Αθήνα: Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη.
- Δημαράς, Α. (2013), *«Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης: Το “Ανακοπτόμενο Άλμα”. Τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000»*, Στο Βασιλού-Παπαγεωργίου Β. (επιμ.), Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλεράντε, Ε. (2011), *«Η εκπαιδευτική πολιτική της περιόδου της δικτατορίας, 1936-1940»*, Στο: Μπουζάκης Σ. (επιμ.) *«Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης: Όψεις και απόψεις, Νεοελληνική Εκπαίδευση 1821-2010»*, Τόμος Β', Αθήνα: Gutenberg.
- Καραφύλλης, Α. (2011), *«Η μόρφωση των δασκάλων και των διδασκαλισσών κατά την περίοδο των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (1933-1990)»*, Στο Μπουζάκης Σ. (επιμ.) *«Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης: Όψεις και απόψεις, Νεοελληνική Εκπαίδευση 1821-2010»*, Τόμος Β', Αθήνα: Gutenberg.
- Καραφύλλης, Α. (2013), *«Νεοελληνική Εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών»*, 2^η Αναθεωρημένη Έκδοση, Αθήνα: Κριτική.
- Καραφύλλης, Α. (2023), *«Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στο ελληνικό κράτος»*, Αθήνα: Τζιόλας.

- Κάτσικας, Χ., & Θεριανός, Κ. (2007), *«Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007»*, Αθήνα: Σαββάλας.
- Κυπριανός, Π. (2015), *«Συγκριτική Ιστορία της Ελληνικής Εκπαίδευσης»*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Μπουζάκης Σ. (2011), *«Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης: Όψεις και απόψεις, Νεοελληνική Εκπαίδευση 1821-2010»*, Τόμος Β', Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (1997), *«Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας»*, Τόμος Α': 1888-1932, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2002), *«Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση»*, Τεκμήρια-Μελέτες Ιστορίας Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Τόμος Α', Γ' Έκδοση, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ. (2016), *«Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)»*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπουζάκης, Σ., Τζήκας, Χ. & Ανθόπουλος Κ. (1998), *«Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα: Η περίοδος των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών 1933-1990»*, Τόμος Β', Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδάκης, Ν. (2020), *«Ελευθέριος Βενιζέλος: ο Άνθρωπος, ο Ηγέτης. Πρωθυπουργός της Ειρήνης και της Ανασυγκρότησης-Το Τέλος (1928-1936)»*, Δ' Τόμος, Χανιά-Αθήνα: Η Καθημερινή σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών "Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος".
- Σβολόπουλος, Κ. (επιμ.) (2003), *«Κωνσταντίνος Β. Γόντικας 1870-1937. Θεσμικές αλλαγές κατά τον Μεσοπόλεμο»*, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας.
- Χαραλαμπίδης, Θ. (1971), *«Οι κυριότεροι σταθμοί της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ελλάδος (1821-1971)»*, Αθήνα.

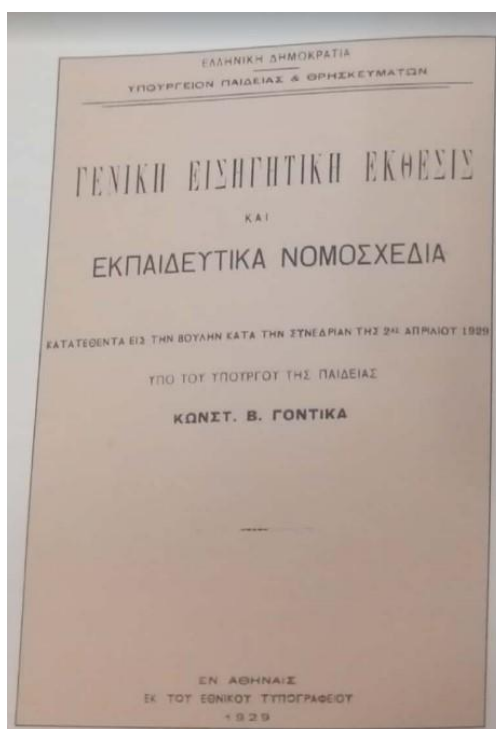
Παραρτήματα

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

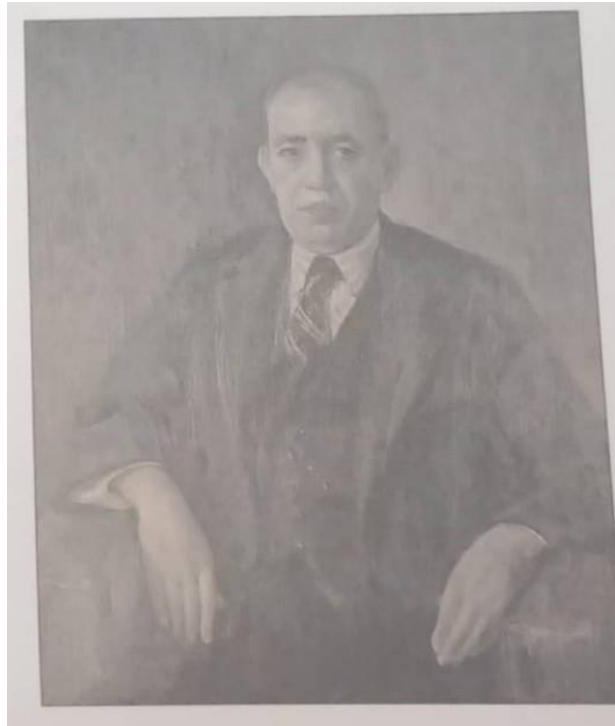
ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (1928)

Παλαιά Ελλάδα	
Στερεά Ελλάδα	40,75%
Κυκλάδες	44,67%
Πελοπόννησος	47,56%
Νήσοι Ιονίου	50,81%
Θεσσαλία	50,65%
Νέα Ελλάδα	
Νήσοι Αιγαίου	44,76%
Κρήτη	52,56%
Ήπειρος	57,61%
Μακεδονία	63,87%
Θράκη	73,42%

Εικόνα 1: Οι αναλφάβητοι στην Παλαιά και τη Νέα Ελλάδα σε ποσοστά το 1928. Πηγή: Κάτσικας Χρήστος & Θεριανός Κώστας, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007, σ. 147.

Εικόνα 2: Το εξώφυλλο της Γενικής Εισηγητικής Έκθεσης των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων του Υπουργού Παιδείας Κωνσταντίνου Γόντικα που υποβλήθηκαν στη Βουλή το 1929. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 128.

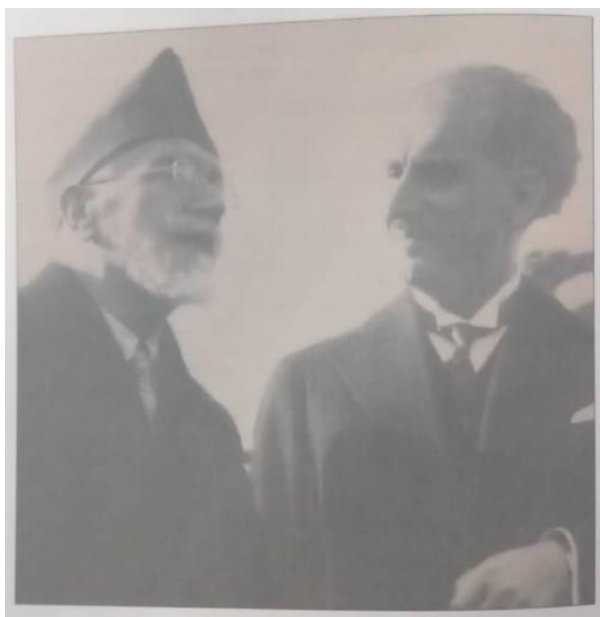
Εικόνα 3: Ο Κωνσταντίνος Γόντικας διετέλεσε Υπουργός Παιδείας κατά τη διετία 1928-1930 στην κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 128.

Εικόνα 4: Ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος μαζί με τον Υπουργό Παιδείας Κωνσταντίνο Γόντικα καθιστοί σε ένα θρανίο της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών το 1929. Πηγή: Σβολόπουλος Κωνσταντίνος (επιμ.), *Κωνσταντίνος Β. Γόντικας 1870-1937. Θεσμικές αλλαγές κατά τον Μεσοπόλεμο*, Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 2003.

Εικόνα 5: Ο Ευάγγελος Κακούρος ήταν Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας και μέλος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου. Συνέβαλε στην εφαρμογή της μεταρρύθμισης του 1929. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 158.

Εικόνα 6: Ο Γεώργιος Παπανδρέου διετέλεσε Υπουργός Παιδείας κατά τη διετία 1930-1932 στην κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 132.

Εικόνα 7: Ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος μαζί με τον Υπουργό Παιδείας Γεώργιο Παπανδρέου σε επίσκεψη στην Ακρόπολη. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 127.

Εικόνα 8: Ο Μίλτος Κουντουράς ήταν μέλος του Εκπαιδευτικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου και συνέβαλε σημαντικά στην εφαρμογή της μεταρρύθμισης του 1929. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ.

Εικόνα 9: Μαθητές Νηπιαγωγείου Φλώρινας. Πιθανότατα η φωτογραφία να χρονολογείται το 1927.
Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 161.

Εικόνα 10: Δημοτικό σχολείο στην Καλλιθέα Αττικής, το οποίο θεμελίωσε συμβολικά ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος και η Ελληνική Εκπαίδευση: Από την Κρητική Πολιτεία (1898-1913) στις κυβερνητικές περιόδους στην Ελλάδα (1910-1920 και 1928-1932)*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2016, σ. 166.

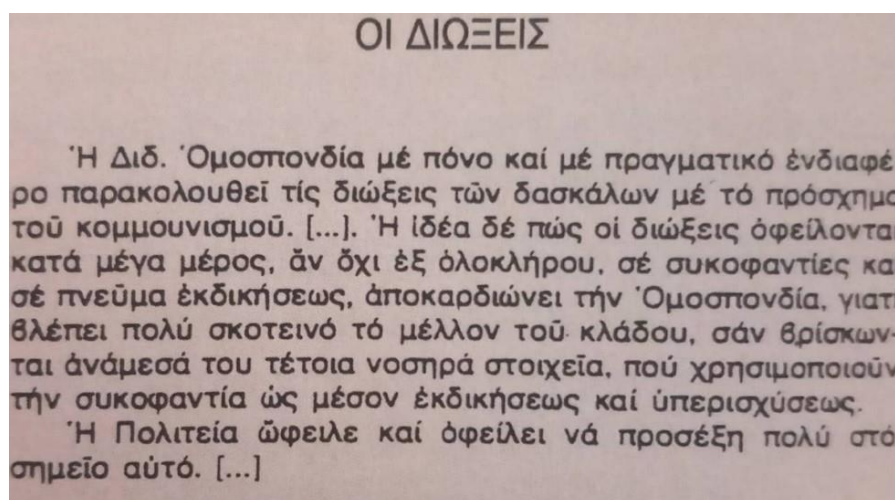
Εικόνα 11: Το «Διδασκαλικόν Βήμα» αναφέρει σε δημοσίευσμά του την 1η Φεβρουαρίου 1931 ότι το νομοσχέδιο για τα σχολικά βιβλία ήταν μια ριζική μεταρρύθμιση. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας*, Τόμος Α΄: 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, σ. 43.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΕΤΟΣ: 1931

Ανθρωπιστικά μαθήματα (Φιλολόγοι, Θεολόγοι, Ξένων Γλωσσών)	58,5%
Μαθηματικοί και Φυσικοί	28,2%
Πρακτικά μαθήματα (Μουσικοί, Τεχνικών, Γυμναστές, Οικιακής Οικονομίας)	13,3%

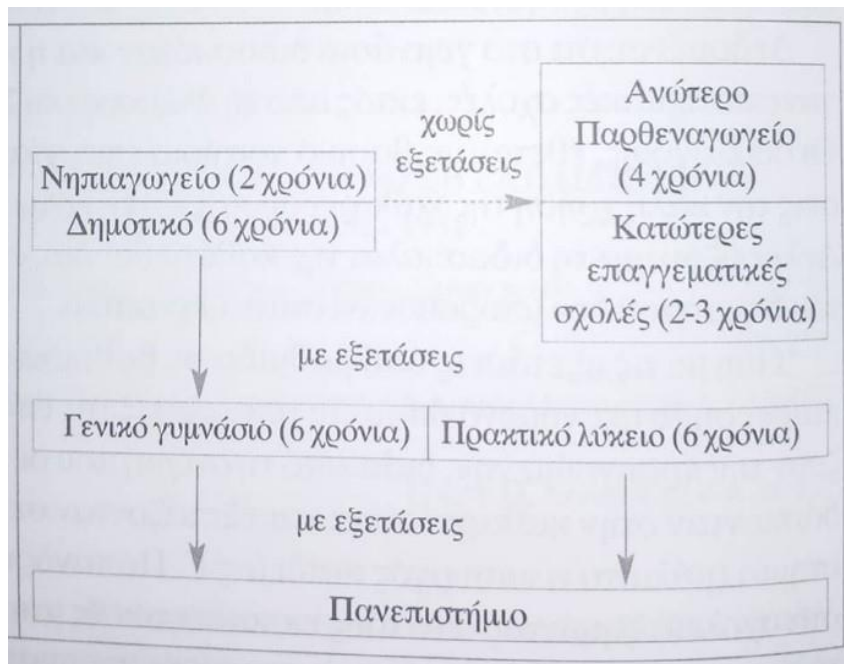
Εικόνα 12: Η κατανομή των καθηγητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με βάση την ειδικότητά τους το 1931. Πηγή: Κάτσικας Χρήστος & Θεριανός Κώστας, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007, σ. 152.

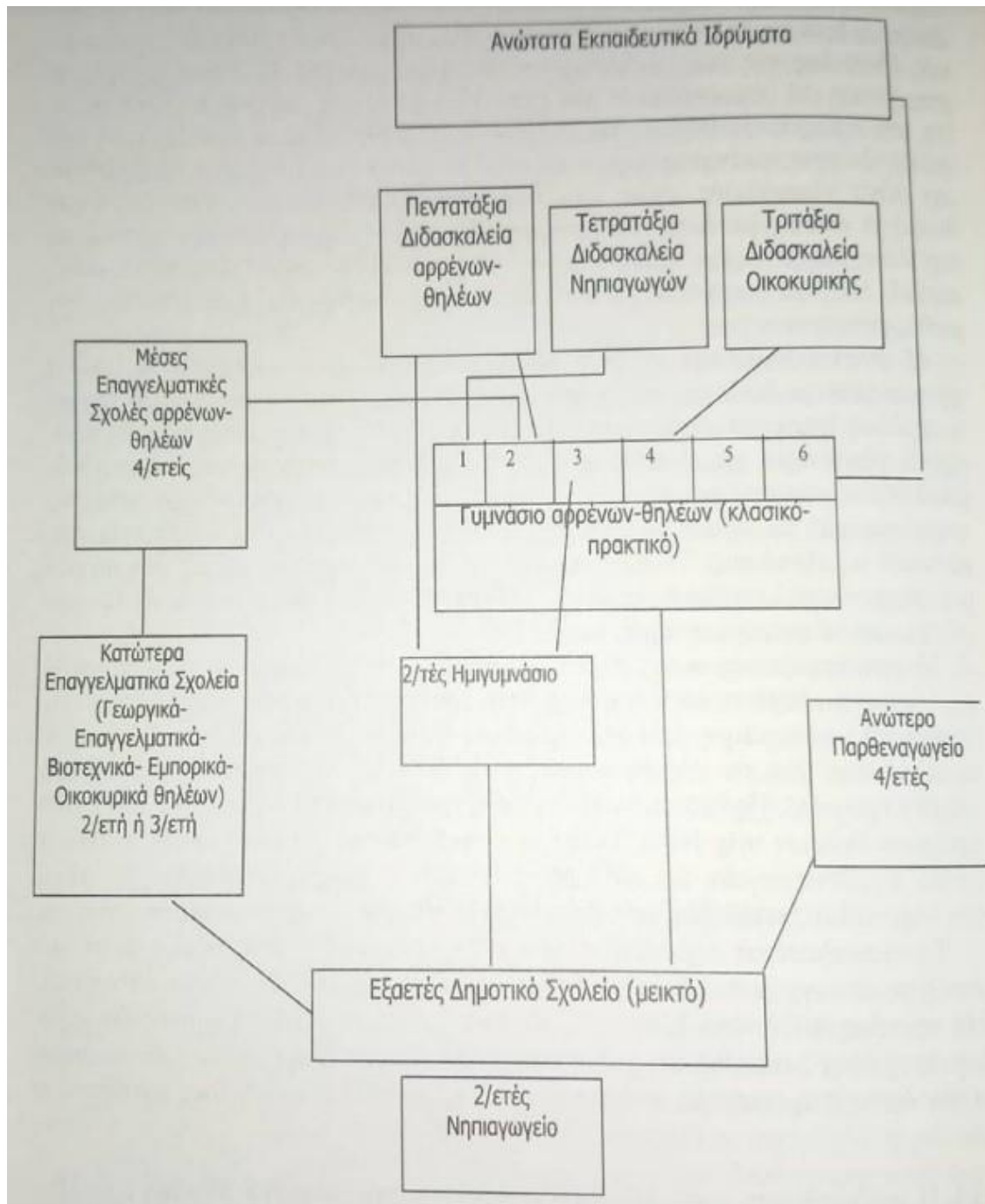
Εικόνα 13: Το «Διδασκαλικόν Βήμα» αναφέρει σε δημοσίευσμά του την 14η Ιουνίου 1931 τις διώξεις που βίωναν οι δάσκαλοι εξαιτίας κατηγοριών που τους αποδίδονταν για κομμουνιστικές ιδέες. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, *Γεώργιος Α. Παπανδρέου 1888-1968. Ο πολιτικός της Παιδείας*, Τόμος Α΄: 1888-1932, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1997, σ. 61.

ΤΥΠΟΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ 1929-1934		
	Κατωτέρα βαθμής	Ανωτέρα βαθμής
1. Δημοτικών Σχολείων Α) Διάρκεια: 6 έτη Β) Ηλικία: 6-12 ετών συμπληρωμένων	1. Αστικών Σχολείων Α) Διάρκεια: 3 έτη Β) Ηλικία: 13-16 ετών	1. Κλασσικόν Γυμνάσιον 2. Πρακτικόν Λύκειον
Γ) Υποχρεωτική φοίτηση κατά το άρθρον 23 του Συντάγματος Δ) Δημοτική γλώσσα εις όλες τας τάξεις	2. Ανώτερον Παρθεναγωγείον Α) Διάρκεια: 4 έτη Β) Ηλικία: 13-17 ετών	3. Σχολή Μέσης Εκπαιδεύσεως (κλασσικόν και πρακτικόν τμήμα) α) Διάρκεια και διά τα 3 σχολεία: 6 έτη β) Ηλικία: 13-19 ετών.

Εικόνα 14: Οι τύποι των σχολείων γενικής μόρφωσης την περίοδο 1929-1934. Πηγή: Κάτσικας Χρήστος & Θεριανός Κώστας, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007, σ. 151/152.

Εικόνα 15: Το εκπαιδευτικό σύστημα με βάση την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, το οποίο χωριζόταν σε τρεις βαθμίδες. Οι μαθητές εισάγονταν στην κάθε βαθμίδα είτε με εξετάσεις είτε χωρίς. Πηγή: Κάτσικας Χρήστος & Θεριανός Κώστας, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2007, σ. 154.

Εικόνα 16: Η δομή της ελληνικής εκπαίδευσης σύμφωνα με την μεταρρύθμιση του 1929. Πηγή: Κυπριανός Παντελής, *Συγκριτική Ιστορία της Ελληνικής Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2015, σ. 226.

Εικόνα 17: Η κυβέρνηση συνασπισμού του Παναγή Τσαλδάρη τον Μάρτιο του 1933. Πρώτος από αριστερά διακρίνεται ο Υπουργός Παιδείας Θεόδωρος Τουρκοβασίλης. Πηγή: Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρεβέκκα, *Θεόδωρος Τουρκοβασίλης: Ιστορική αναφορά*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2000, σ. 55.

Εικόνα 18: Ο Θεόδωρος Τουρκοβασίλης διετέλεσε Υπουργός Παιδείας κατά το διάστημα 1933-1935 στην κυβέρνηση συνασπισμού του Παναγή Τσαλδάρη και στην κυβέρνηση του Γεωργίου Κονδύλη. Πηγή: Γαλανού-Τουρκοβασίλη Ρεβέκκα, *Θεόδωρος Τουρκοβασίλης: Ιστορική αναφορά*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2000, σ. 45.

Π. Δαπάναι τών Παιδαγωγικών Ἀκαδημιών		
Δι' ἐκάστην Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν δαπάναι προσωπικοῦ:		
Διευθυντής (Διευθυντής α')	1 × 5813 =	5813
Ὑποδ/ντής (Διευθυντής β')	1 × 5231 =	5231
Καθηγητής Μουσικῆς		
Καθηγητής Τεχνικῶν	3 × 3385 =	10155
Καθηγητής Γυμναστικῆς		
		<hr/>
		21199
	αὐξήσις 10%	2120
		<hr/>
		23319
Ὑπηρετικόν προσωπικόν		
Ἐπιμελητής γραφεύς α' τάξεως		1674
		<hr/>
Κηπουρός κλητῆ α' τάξεως	1116	
Ὑψηλῆς κλητῆ δ' τάξεως	698	
		<hr/>
		3488
		26807
		<hr/>
		12
		<hr/>
		321684
	ἐπί μῆνας 12	
Ἐπιμίσθιον ὑγιεινῆς	2 × 300 × 10 = 6000	
Ἐπιμίσθιον ὀρησκευμάτων	4 × 300 × 10 = 12000	
Ἐπιμίσθιον Ἑλληνικῶν	4 × 300 × 10 = 12000	
Ἐπιμίσθιον καθηγ. ξέν. γλωσσ.	6 × 300 × 10 = 18000	
Ἐπιμίσθιον γεωπόνου	4 × 500 × 10 = 20000	
		<hr/>
		68000
		389684
		<hr/>
		23.381
	μείον 6%	<hr/>
		366.303
Ἐπίδομα 1/4	69957	
	4197	
	<hr/>	
		65760
		<hr/>
		432.063
		<hr/>
		6
Δαπάναι προσωπικοῦ 6 Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν		2.492.368
Πίστωσις δι' ἀγροκτήτια		60.000
Πίστωσις δι' ἐποπτικά μέσα, βιβλιοθήκας		600.000
	Τὸ ὅλον	3.152.368
Ἐνφ' λοιπὸν αἱ δαπάναι τῶν πολυταξιῶν διδασκαλειῶν ἀνέρχονται		9.219.871
ἐτησίως εἰς δραχ.		<hr/>
Αἱ τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν ἐτησίως εἰς δραχ.		3.152.368
		<hr/>
	ἴτοι διαφορά	6.067.503

Εικόνα 19: Αναλυτικά στοιχεία για τις δαπάνες των Παιδαγωγικών Ακαδημιών με βάση την Εισηγητική Έκθεση επί του σχεδίου νόμου. Πηγή: Μπουζάκης Σήφης, Τζήκας Χρήστος & Ανθόπουλος Κώστας, *Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα: Η περίοδος των Παιδαγωγικών Ακαδημιῶν και των Σχολῶν Νηπιαγωγῶν 1933-1990*, Τόμος Β', Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1998.

Έτος δημοσίευσης Προγράμματος	1934	
Σύνολο ωρών για τα δύο έτη σπουδών	68	
Ώρες και ποσοστά	Ώρες	%
Παιδαγωγικά	28	41,2
Ειδικότητας	18	26,5
Δραστηριοτήτων	22	32,3
Σύνολο	68	100

Εικόνα 20: Η κατανομή των ωρών κατά ομάδες μαθημάτων στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών του 1934. Πηγή: Αντωνίου Χρήστος, *Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 144.

Έτος δημοσίευσης Προγράμματος	1934	
Σύνολο ωρών πρώτου έτους σπουδών	32	
Ώρες και ποσοστό %	Ώρες	%
Μαθήματα:		
Παιδαγωγικά	10	31,2
Ειδικότητας	10	31,3
Δραστηριοτήτων	12	37,5
Σύνολο	32	100

Εικόνα 21: Η κατανομή των ωρών κατά ομάδες μαθημάτων στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του πρώτου έτους σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών του 1934. Πηγή: Αντωνίου Χρήστος, *Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 143/144.

Έτος δημοσίευσης Προγράμματος	1934	
Σύνολο ωρών	68	
Πρακτικές Ασκήσεις	Ωρες	%
	8	11,8

Εικόνα 22: Ο διατιθέμενος χρόνος στο Πρόγραμμα Σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών του 1934 που αφορά τη διεξαγωγή των Πρακτικών Ασκήσεων μόνο κατά το δεύτερο έτος σπουδών. Πηγή: Αντωνίου Χρήστος, *Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 151.

Ακαδημαϊκά έτη	Σύνολο διδακτικού προσωπικού	Σπουδαστές α' και β' έτους	Αναλογία σπουδαστών ανά καθηγητή
1934-35	46	281	6,1
1935-36	51	555	10,9

Εικόνα 23: Η αναλογία διδακτικού προσωπικού και φοιτητών επί του συνόλου των Παιδαγωγικών Ακαδημιών κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1934-1935 και 1935-1936. Πηγή: Αντωνίου Χρήστος, *Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 171.

Ακαδημαϊκά έτη	Σπουδαστές α' και β' έτους			Αντιστοιχία γυναικών επί του συνόλου των σπουδαστών
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	%
1934-35	281	202	79	28,1
1935-36	555	-	-	-

Εικόνα 24: Η αναλογία ανδρών και γυναικών επί του συνόλου των Παιδαγωγικών Ακαδημιών κατά τα ακαδημαϊκά έτη 1934-1935 και 1935-1936. Πηγή: Αντωνίου Χρήστος, *Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000): Διδασκαλεία, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 195.